[2019] 16 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ

ਬਨਾਮ

ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ ਅਤੇ ਹੋਰ

(2019 ਦੀ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 8588)

13 ਨਵੰਬਰ, 2019

[ਰੰਜਨ ਗੋਗੋਈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ (CJI) , ਐਨ.ਵੀ.ਰਮਨਾ,
ਡਾਕਟਰ ਡੀ.ਵਾਈ. ਚੰਦਰਚੂੜ, ਦੀਪਕ ਗੁਪਤਾ
ਅਤੇ ਸੰਜੀਵ ਖੰਨਾ, ਜੇ.ਜੇ.]

ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ - ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 - ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017, ਅਨੁਛੇਦ 110 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ 'ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਹੋਣਾ' ਜਾਂ ਨਾ ਹੋਣਾ - ਐਕਟ, 2017 ਦੀ ਵੈਧਤਾ - ਕਿਹਾ ਗਿਆ: ਕੇ.ਐਸ. ਪੁੱਟਸਵਾਮੀ (ਆਧਾਰ-5) ਵਿੱਚ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਨੇ ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਅਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਜਾਂ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਏ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ - ਕੇ.ਐਸ. ਪੁੱਟਾਸਵਾਮੀ (ਆਧਾਰ-5) ਵਿੱਚ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਦੇ ਕਥਨ ਵਿੱਚ ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) ਵਿੱਚ 'ਸਿਰਫ' ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਾਰੇ ਕਾਫ਼ੀ ਚਰਚਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਦੋਂ 'ਮਨੀ ਬਿੱਲ' ਵਜੋਂ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) (a) (b) ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਤਾਂ ਨਤੀਜੇ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਬਾਰੇ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ - ਕੋਈ ਪੱਕੀ ਅਤੇ ਅੰਤਮ ਰਾਏ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ,

ਕੇ.ਐਸ. ਪੁੱਟਸਵਾਮੀ (ਆਧਾਰ-5) ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਨੇ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਤਾਲਮੇਲ ਬੈਂਚਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਭਾਵਿਤ ਟਕਰਾਅ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ - ਕੇ.ਐਸ. ਪੁੱਟਾਸਵਾਮੀ (ਆਧਾਰ-5) ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਗਿਣਤੀ ਵਾਲਾ ਬੈਂਚ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ, ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਬੈਚ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਭੇਜਣ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ - ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 - ਧਾਰਾ 184 - ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਫਦਾਂ ਕਾਰਨ ਧਾਰਾ 184 ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ - ਕਿਹਾ ਕਿ ਧਾਰਾ 184 ਵਿਧਾਨਕ ਕਾਰਜਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਫਦਾਂ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਢੁਕਵੇਂ ਸਿਧਾਂਤ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਬੰਧਨਕਾਰੀ ਸਿਧਾਂਤ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੇ – ਆਰ. ਕੇ. ਜੈਨ, ਐਲ. ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ, ਆਰ. ਗਾਂਧੀ, ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ ਅਤੇ ਗੁਜਰਾਤ ਊਰਜਾ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਵਿਸਥਾਪਿਤ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਧਾਰਾ 184 ਦੇ ਤਹਿਤ ਵਿਸਥਾਪਿਤ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਿਆਂ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

XXXXXX

ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ - ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ (ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਯੋਗਤਾ, ਤਜਰਬਾ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਸ਼ਰਤਾਂ) ਨਿਯਮ, 2017 - ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਤ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਯੋਜਨਾ ਵਿੱਚ ਅੰਦਰੂਨੀ ਨਿਆਂਇਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਅਨੁਕੂਲਤਾ – ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ: ਨਿਯਮਾਂ ਤਹਿਤ ਖੋਜ ਦੇ ਨਾਲ਼ ਨਾਲ਼

ਚੋਣ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਵਿੱਚ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਦਫਤਰ ਅਤੇ ਇਹ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਲਈ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਹੈ - ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਇਕ ਸ਼ੈਲੀ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨਿਆਂਇਕ ਤਜਰਬੇ ਵਾਲੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ ਵਰਗੇ ਨਿਰਣਾਇਕ ਅਹੁਦਿਆਂ ਲਈ ਯੋਗ ਹੋਣ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ - ਇਸ ਲਈ, ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਨਿਰਣਾਇਕ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਸ਼ੈਲੀ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਜਾਂ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਨਾਲ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਟਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਮੌਜੂਦਾ ਨਿਯਮਾਂ ਤਹਿਤ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਂ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਲਈ ਜਾਂਚ ਕਮੇਟੀ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ- ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ - ਨਾਲ ਹੀ, ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਦੀ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀ ਉਮਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਨਿਯਮ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨਾਂ/ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਅਸਮਾਨਤਾ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ - ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਅਸੰਤੁਲਨ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਰ ਤੋਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਜਾਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਨਿਆਂਇਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਜਾਂ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੋਵਾਂ ਲਈ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਾਰਜਕਾਲ ਹੈ - ਇਹ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਵੀ ਪੱਖਪਾਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਸਮਾਨ ਵਰਗਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਮਾਨਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ - ਇਸ ਲਈ, ਨਿਯਮ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਹਨ ਅਤੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ

ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਹਨ, ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ - ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 - ਕੀ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਲਈ ਇਕੋ ਨੋਡਲ ਏਜੰਸੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ - ਕਿਹਾ ਕਿ: ਇਹ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਮੰਤਰਾਲਾ ਜਾਂ ਵਿਭਾਗ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਲਈ ਨੋਡਲ ਏਜੰਸੀ ਦੇ ਫਰਜ਼ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਤੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਲਈ ਅਜਿਹੀ ਨੋਡਲ ਏਜੰਸੀ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ - ਹਰੇਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਇਰਾਦਿਆਂ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਇਰਾਦਿਆਂ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਸਵੈ-ਟਿਕਾਊ, ਅਧਿਕਾਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅਤੇ ਲੋੜੀਂਦੀ ਵੰਡ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

XXXXXX

3 ਰੋਜ਼ਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ

ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ - ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦਾ ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ – ਲੋੜ-ਕਿਹਾ ਕਿ-ਸਲੇਮ ਐਡਵੋਕੇਟ ਬਾਰ ਸੰਘ (II) ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀ ਲੋੜ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ- ਇਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਜਗਨਨਾਥ ਰਾਓ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਸਟਾਫ ਦੀ ਬਜਟ ਲੋੜ, ਇਸ ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਨਵੇਂ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਵਾਧੂ ਖਰਚੇ, ਨਵੇਂ ਕਾਨੂੰਨ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਿਵਲ ਅਤੇ ਫੌਜਦਾਰੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ, ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਆਦਿ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ - ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ 'ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ' ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੀ ਰਾਏ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦਾ

ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ - ਇਸ ਲਈ, ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਨੇ ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੀ ਧਾਰਾ 158 ਤੋਂ 182 ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਿੱਤੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਤ ਹਰੇਕ ਲੋੜ ਅਧਾਰਤ ਲੋੜਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਰੋਤ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਅਭਿਆਸ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨਾ।

ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ - ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 323-A ਅਤੇ 323-B ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੰਸਦ ਦੇ ਐਕਟਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਤ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਰਜਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ 'ਰੈਂਕ' ਅਤੇ 'ਦਰਜਾ' ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ- ਕਿਹਾ ਗਿਆ: ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੈਂਬਰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਜਾਂ ਹੋਰ ਨਿਆਂਇਕ ਮੰਚਾਂ ਦੇ ਮੁਖੀ ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਜਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਦਰਜਾ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੀ- ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਬਦਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੂਰਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ - ਇਸ ਲਈ, ਅਜਿਹੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਦਰਜੇ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ - ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਤੋਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਤੱਕ ਸਿੱਧੀਆਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਪੀਲਾਂ - ਵਿਚਾਰ - ਕਿਹਾ ਕਿ: ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਪੀਲਾਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੀ ਅੰਦਰੂਨੀ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਖੋਹ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਗੰਭੀਰ ਗਲਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਕਰਕੇ ਅਤੇ/ ਜਾਂ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤਾਂ 'ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਰੱਖਦੇ ਹਨ - ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਅਨੁਛੇਦ 136 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਖਤਿਆਰੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਰਾਹੀਂ ਅਪੀਲਾਂ ਦੀ ਨਿਯਮਤ ਸੁਣਵਾਈ ਕਾਰਨ ਆਪਣਾ ਮੂਲ ਚਰਿੱਤਰ ਗੁਆ ਦਿੱਤਾ ਹੈ-

XXXXXX

ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰਨ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਮਹੱਤਤਾ ਦੇ ਹੋਰ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ, ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਕੋਲ ਆਪਣੀ ਸੂਝ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਤੇ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਢੁਕਵਾਂ ਸਮਾਂ ਹੋਵੇ - ਇਸ ਲਈ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਕਾਨੂੰਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮਾਹਰ ਸੰਸਥਾ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧੀਆਂ ਅਪੀਲਾਂ ਕਰਨ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਤਹਿਤ ਅਜਿਹੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਲੋੜ ਪੈਣ 'ਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੇ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚਾਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੇ।

ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ - ਮੌਜੂਦਾ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਅਤੇ ਬੈਂਚਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ - ਲੋੜ - ਕਿਹਾ ਕਿ: ਕੇਸ-ਲੋਡ ਦੀ ਵੰਡ ਵਿੱਚ 'ਮਹੱਤਤਾ' ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ, ਸਥਾਨ ਅਤੇ ਕੰਮਕਾਜ ਵਿੱਚ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਵੱਲ ਤੁਰੰਤ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ - ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਮਾਨ ਖੇਤਰਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਵਾਲੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਜੋ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ - ਇਸ ਲਈ, ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਨਿਪਟਣ ਵਾਲੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਇਕਸਾਰਤਾ ਦੀ ਪਰਖ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਮੌਜੂਦਾ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਰਲੇਵੇਂ ਲਈ ਢੁਕਵੀਂ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੰਮ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਅਤੇ ਅਨੁਮਾਨਿਤ ਮਾਤਰਾ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਬੈਂਚਾਂ ਦੀ ਢੁਕਵੀਂ ਗਿਣਤੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰਨ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ।

ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ - ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ - ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਰੁਝਾਨ - ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਕੀਤੇ ਗਏ।

ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਦਿਆਂ, ਅਦਾਲਤ

ਕਿਹਾ ਕਿ: ਰੰਜਨ ਗੋਗੋਈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ (ਐਨ.ਵੀ. ਰਮਾਨਾ, ਡਾਕਟਰ ਡੀ.ਵਾਈ. ਚੰਦਰਚੂੜ, ਦੀਪਕ ਗੁਪਤਾ ਅਤੇ ਸੰਜੀਵ ਖੰਨਾ, ਜੇ.ਜੇ.ਆਪਣੇ ਲਈ)

1. ਮੁੱਦਾ I: ਕੀ 'ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017' ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕੁਝ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲਦਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 110 ਦੇ ਤਹਿਤ 'ਮਨੀ ਬਿੱਲ' ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

XXXXXX

5 ਰੋਜ਼ਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ

1.1 ਭਾਗ XIV ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਵਿਆਪਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ, ਮੌਜੂਦਾ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਅਤੇ ਰਲੇਵਾਂ ਕਰਨਾ; ਦੂਜਾ, ਨਿਯਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਯੋਗਤਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਇਕਸਾਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸੌਂਪਣਾ; ਨਿਯੁਕਤੀ ਅਤੇ ਹਟਾਉਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ, ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰਾਂ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਨਿਯਮ; ਅਤੇ ਤੀਜਾ, ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਕੁਝ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨਾ ਜੋ ਹੁਣ ਬੰਦ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। [ਪੈਰਾ 112] [85-A-B]

1.2 ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਨੋਟ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੇ.ਐਸ. ਪੁੱਟਾਸਵਾਮੀ (ਆਧਾਰ-5) ਵਿੱਚ ਬਹੁਮਤ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਅਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਜਾਂ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਏ ਬਿਨਾਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਕੇ.ਐਸ. ਪੁੱਟਾਸਵਾਮੀ (ਆਧਾਰ-5) ਵਿੱਚ ਬਹੁਮਤ ਦੇ ਕਥਨ ਵਿੱਚ ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) ਵਿੱਚ 'ਸਿਰਫ' ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਾਰੇ ਕਾਫ਼ੀ ਚਰਚਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ "ਮਨੀ ਬਿੱਲ" ਵਜੋਂ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) (a) ਤੋਂ (g) ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹਨ ਤਾਂ ਖੋਜ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਆਧਾਰ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੀ ਇਸ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਬੇਸ਼ੱਕ ਉਦਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) (a) ਤੋਂ (f) ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ, ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪੱਕੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਰਕਸੰਗਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਾਡੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਦੋ-ਸਦਨ ਵਾਲੀ ਸੰਸਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਪੱਕੀ ਅਤੇ ਅੰਤਿਮ ਰਾਏ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ, ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੇ.ਐਸ. ਪੁੱਟਸਵਾਮੀ (ਆਧਾਰ-5) ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਮੁਸ਼ਕਲ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤਾਲਮੇਲ ਬੈਂਚਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਭਾਵਿਤ ਟਕਰਾਅ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 122] [90-A-D]

1.3 ਕੇ.ਐਸ. ਪੁੱਟਾਸਵਾਮੀ (ਆਧਾਰ-5) ਵਿੱਚ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਅਤੇ ਵਿਆਖਿਆਤਮਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ (ਜਾਂ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਘਾਟ) ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਨੂੰ ਦਰਪੇਸ਼ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਅਤੇ ਆਧਾਰ ਐਕਟ, 2016 ਦੇ ਇਸ ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮਿਸਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਦੀ ਸਹੀਤਾ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੁੱਟਸਵਾਮੀ (ਆਧਾਰ-5) ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਤਾਕਤ

ਵਾਲਾ ਬੈਂਚ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ, ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਇਸ ਬੈਚ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਪੱਖ ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। [ਪੈਰਾ 123] [90-E]

XXXXXX

1.4 ਇੱਕ ਹੋਰ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਸੱਤ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਕੋਲ ਭੇਜਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਐਲ. ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ, ਜਿਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸੱਤ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 227 (1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਗਰਾਨੀ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਯੋਜਨਾ ਵਿੱਚ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਨਿਰਣਾਇਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਚਾਰ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਰੀ ਬੋਝ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ, ਅਨੁਛੇਦ 227 (1) ਰਾਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਤਹਿਤ ਗਠਿਤ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਇਕਸਾਰਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਅਜਿਹੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਲਈ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਤੰਤਰ ਏਜੰਸੀ ਸਥਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਸੰਭਵ ਹੋਵੇ, ਇਕੋ ਨੋਡਲ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਹੋਣਗੇ। ਕਈ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਮੰਤਰਾਲਾ

ਉਚਿਤ ਮੰਤਰਾਲਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੂੰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਨਿਗਰਾਨੀ ਸੰਸਥਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਉਚਿਤ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲੂਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਸੱਤ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ। [ਪੈਰਾ 124] [90-F-H; 91-A-B]

2. ਮੁੱਦਾ II: ਕੀ ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੀ ਧਾਰਾ 184 ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਫ਼ਦ ਦੇ ਕਾਰਨ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਹੈ?

2.1. ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਔਖਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਵਿੱਤ ਐਕਟ ਦਾ ਭਾਗ XIV ਅਣ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਵਫ਼ਦ ਦੀ ਘਾਟ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ, ਚੇਅਰਪਰਸਨਾਂ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਆਦਿ ਲਈ ਯੋਗਤਾ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਲੋੜਾਂ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ, ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹਨ। [ਪੈਰਾ 142] [103-F-H]

2.2 ਆਰ.ਕੇ. ਜੈਨ, ਐਲ. ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ, ਆਰ. ਗਾਂਧੀ, ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ ਅਤੇ ਗੁਜਰਾਤ ਊਰਜਾ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਵਿਸਥਾਪਿਤ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਧਾਰਾ 184 ਅਧੀਨ ਵਿਸਥਾਪਿਤ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਿਆਂ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਵਿਸਥਾਪਿਤ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

XXXXXX

ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਵੀ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਕਿਤੇ ਵੀ ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਵਿੱਤ ਐਕਟ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਕੇ ਅਜਿਹੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਅਤੇ ਨੀਂਹ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਲਈ ਸੋਧਾਂ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਦੂਰ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਦਰਅਸਲ, ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਨੇ ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਭਾਗ XIV ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਪਿਛਲੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। [ਪੈਰਾ 143] [104-A-C]

2.3. ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਯੋਜਨਾ, ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਹਿਲੂਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦੀ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਹੁਦੇਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ, ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਕੋਲ ਹੈ। ਨੀਤੀ ਅਤੇ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਉਪਰੋਕਤ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਦੀ ਇਹ ਦਲੀਲ ਕਿ ਧਾਰਾ 184 ਇਕਸਾਰਤਾ ਲਿਆਉਣ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀਆਂ ਵਿਭਿੰਨ ਅਤੇ ਵਿਆਪਕ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕਸਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਮਹੱਤਵ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 148] [107-C-D]

2.4 ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੁਆਰਾ ਧਾਰਾ 184 ਦੀ ਸੰਭਾਵਿਤ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੁਆਰਾ ਅਜਿਹੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਬੇਅਦਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਲਈ ਸੰਕਟ ਅਤੇ ਖਤਰਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਦਾਅਵੇ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਬੂਤ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਸੌਂਪੇ ਗਏ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਦੀ

ਸਿਰਫ ਸੰਭਾਵਨਾ ਜਾਂ ਘਟਨਾ, ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਵਿਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤ ਲਈ ਇਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਮੂਲ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ, ਅਤੇ "ਨੀਤੀ ਅਤੇ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼" ਟੈਸਟ ਲਾਗੂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਇਸਦੇ ਉਲਟ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਵਿੱਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 186 ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 149] [107-E-G]

XXXXXX

3. ਮੁੱਦਾ III: ਜੇ ਧਾਰਾ 184 ਜਾਇਜ਼ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ (ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਯੋਗਤਾ, ਤਜਰਬਾ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਸ਼ਰਤਾਂ) ਨਿਯਮ, 2017 ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਐਕਟ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਬਾਰੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹਨ?

3.1 (A) ਖੋਜ ਦੇ ਨਾਲ਼ ਨਾਲ਼ ਚੋਣ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀ ਬਣਤਰ

3.1 (1) ਨਿਯਮਾਂ ਅਧੀਨ ਖੋਜ ਦੇ ਨਾਲ਼ ਨਾਲ਼ ਚੋਣ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਵਿੱਚ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਵੀ ਹੋਵੇਗਾ। [ਪੈਰਾ 154] [118- C]

3.1 (2) ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਚੌਥੇ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤੁਲਨਾ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਿਮਤ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਰਗੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਨਿਭਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀਆਂ ਅਰਧ-ਨਿਆਂਇਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣ ਦੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਖੋਜ ਦੇ ਨਾਲ਼ ਨਾਲ਼ ਚੋਣ ਕਮੇਟੀਆਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਨੂੰ ਘਟਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੁਆਰਾ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 158] [121-D-F]

3.2 (B) ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਯੋਗਤਾ

3.2 (1) ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਇਕ ਸ਼ੈਲੀ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨਿਆਂਇਕ ਤਜਰਬੇ ਵਾਲੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ ਵਰਗੇ ਨਿਰਣਾਇਕ ਅਹੁਦਿਆਂ ਲਈ ਯੋਗ ਹੋਣ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 160] [122-E]

3.2 (2) ਇਸ ਲਈ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਨਿਰਣਾਇਕ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਇਕ ਸ਼ੈਲੀ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਿਆਂਇਕ ਕਾਰਜ ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਿਰਣਾਇਕ ਤਜਰਬੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ। [ਪੈਰਾ 161] [121-B]

XXXXXX

3.2 (3) ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਕਈ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਲਏ ਗਏ ਨਿਰੰਤਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਇੱਕ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਤ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਜੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਪਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਸੰਸਦ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀਆਂ ਰਵਾਇਤੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਅਤੇ ਲਿਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਮਾਨ ਅਦਾਲਤ/ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਅਜਿਹੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਵਿੱਚ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਉਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੋਂ ਨਿਰਣਾਇਕ ਕਾਰਜ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਿਵਾਦਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਜੋ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੇ ਤਕਨੀਕੀ ਜਾਂ ਗੈਰ-ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਬੜੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ, ਸੰਸਦ ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰਾਂ 'ਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵੇਚ ਸਕਦੀ, ਨਾ ਤਾਂ ਨਿਰਣਾਇਕ ਤਜਰਬੇ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। [ਪੈਰਾ 163] [127-D-F]

3.2 (4) ਨਵੇਂ ਨਿਯਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਪਹਿਲਾਂ ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਕਰਜ਼ਾ ਵਸੂਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਵਰਗੇ ਕੁਝ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਂ ਤਾਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਜਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੇ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਜੱਜ ਸਨ। ਮੌਜੂਦਾ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ, ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨ ਲਈ ਯੋਗ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਕੋਈ ਨਿਆਂਇਕ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤਜਰਬਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਜੇ ਉਹ "ਯੋਗਤਾ, ਅਖੰਡਤਾ ਅਤੇ ਰੁਤਬੇ ਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਕੁਝ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਤਜਰਬਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ" ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਧਿਕਾਰੀ

ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨ ਲਈ ਯੋਗ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਹੋਰ ਜੋ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਬਣਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹਨ, ਉਹ ਵੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੁਖੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 124 (3) ਅਤੇ 217 (2) ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਜੱਜ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਸਿਰਫ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਜਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਹਿੱਸਾ ਗੈਰ-ਕੋਡਬੱਧ ਹੈ ਅਤੇ ਵਕੀਲਾਂ ਦੇ ਅਭਿਆਸ, ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੂਝ, ਮੁਹਾਰਤ ਅਤੇ ਚਰਿੱਤਰ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਵਿਚਾਰ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ। ਨਵੇਂ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਹਰੇਕ ਦੂਜੇ ਵਕੀਲ ਨੂੰ ਯੋਗ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

XXXXXX

ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਵੀ ਅਸਪਸ਼ਟ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਵਿਵੇਕ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਨਿਆਂਇਕ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਅਤੇ ਯੋਗਤਾ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਧਿਕਾਰ/ਵਿਵੇਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਆਪਕ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਨਿਆਂਪੂਰਨ, ਨਿਰਪੱਖ ਅਤੇ ਵਾਜਬ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਅਸਪਸ਼ਟ ਜਾਂ ਗਲਤ। [ਪੈਰਾ 164] [127-F-H; 128-A-C]

3.2 (5) ਇਸ ਮੋੜ 'ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਦੁਹਰਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਨਤਾ ਸਿਰਫ ਬਰਾਬਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ 'ਇਕਸਾਰਤਾ' ਦੀ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ ਰੂਪਰੇਖਾ ਦੇ

ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਇੱਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਇੱਕ ਅਰਧ-ਨਿਆਂਇਕ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ ਬਦਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਮੈਂਬਰਾਂ/ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਨਿਆਂਇਕ ਸ਼ੈਲੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ (2010) ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਤੋਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਣਾਇਕ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਇੱਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸ਼ਰਤ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸਮਰੱਥਾ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਕੋਲ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨਿਆਂਇਕ ਸਿਖਲਾਈ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤਜਰਬਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ/ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ, ਸਿਖਲਾਈ ਅਤੇ ਤਜਰਬਾ, ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਸੰਭਵ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਬਦਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 165] [128-D-G]

(C) ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ

3.3 (1) ਨਿਯਮਾਂ ਅਧੀਨ ਵਿਚਾਰੀ ਗਈ ਯੋਜਨਾ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਘਟਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਐਨ.ਜੀ.ਟੀ. ਵਰਗੇ ਕਈ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ, ਗੈਰ-ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਅਭਿਆਸ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਯੋਜਨਾ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਨੋਟ ਕਰਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਗ੍ਰੀਨ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਵਰਗੇ ਕਈ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਜਾਂ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਨਾਲ ਲੋੜੀਂਦੀ

ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਹਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਮੌਜੂਦਾ ਨਿਯਮਾਂ ਤਹਿਤ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ ਜਾਂ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਲਈ ਜਾਂਚ ਕਮੇਟੀ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ।

XXXXXX

11 ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ

ਨਿਯਮ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹਨ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਕੌਣ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਕੀ ਭੂਮਿਕਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ, ਇਹ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਤਹਿਤ ਇਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੁਆਰਾ ਜੱਜਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਬਣਾ ਦੇਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਨਿਆਂਇਕ ਕਾਰਜਾਂ ਦੇ ਨਿਭਾਉਣ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਆਵੇਗੀ। [ਪੈਰਾ 169] [129-F-H; 130-A-B]

3.3 (2) ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਪੂਰੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਦੁਹਰਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। [ਪੈਰਾ 171] [130-G-H]

3.4 (D) ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਮਿਆਦ ਅਤੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਮਰ

3.4 (1) ਵੱਖ-ਵੱਖ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨਾਂ/ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੰਭਾਵਿਤ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਭਾਰਤੀ ਦੂਰਸੰਚਾਰ ਨਿਯਮਿਤ ਅਧਿਕਾਰ ਐਕਟ, 1997 ਦੀ ਧਾਰਾ 14D ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਦੂਰਸੰਚਾਰ ਵਿਵਾਦ ਨਿਪਟਾਰਾ ਅਤੇ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦਾ ਮੈਂਬਰ 65 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ, 2019 ਦੀ ਧਾਰਾ 55 (1) ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਖਪਤਕਾਰ ਵਿਵਾਦ ਨਿਵਾਰਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਮੈਂਬਰ 67 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ। ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਅੰਤਰ ਇੱਕ ਅਣਚਾਹੀ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਉਮਰ ਵਾਲੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਉੱਚ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਉਮਰ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਵਿੱਚ ਦੁਬਾਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 172] [131-A-C]

3.4 (2) ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਲਈ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀ ਉਮਰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੇ ਉਹੀ ਮਾਪਦੰਡ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਬਦਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀ ਉਮਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 173] [131-D-E]

XXXXXX

3.5 (E) ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ

ਬੈਂਚ ਨੇ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਦੇਖੇ ਹਨ:

(a) ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਸੰਤੁਲਨ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਰ ਤੋਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਜਾਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਨਿਆਂਇਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਜਾਂ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੋਵਾਂ ਲਈ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਾਰਜਕਾਲ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਵੀ ਪੱਖਪਾਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਸਮਾਨ ਵਰਗਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਮਾਨਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂਬਰਾਂ, ਉਪ-ਚੇਅਰਮੈਨ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਆਦਿ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਵਧਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

(b) ਨਿਯਮਾਂ, ਉਪ-ਚੇਅਰਮੈਨਾਂ ਅਤੇ ਚੇਅਰਮੈਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਬਣਤਰ ਵਿੱਚ ਇਕਸਾਰਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ। ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਮੈਂਬਰਾਂ, ਉਪ-ਚੇਅਰਮੈਨਾਂ, ਚੇਅਰਮੈਨਾਂ ਆਦਿ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀ ਉਮਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

(c) ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ 4 (2) ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਮੰਤਰਾਲੇ ਜਾਂ ਵਿਭਾਗ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਸਕੱਤਰ ਜਿਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਖੋਜ ਦੇ ਨਾਲ਼ ਨਾਲ਼ ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਆਯੋਜਤ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਚੌਥੇ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ , ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਇਕ ਦਬਦਬੇ ਨੂੰ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੁਆਰਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

(d) ਨਿਯਮ 7 ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਣਉਚਿਤ ਵਿਵੇਕ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਲਈ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਹੁਕਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ 'ਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇਗੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਨਿਯਮ 7 ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕੰਪਨੀ ਕਾਨੂੰਨ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ (NCLAT) ਅਤੇ ਹੋਰ ਫੋਰਮਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਅਨਿਆਂਪੂਰਨ ਵਰਗੀਕਰਨ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਕੱਲੇ NCLAT ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਜਾਂ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ ਹੋਣਾ ਹੈ।

XXXXXX

(e) ਨੈਤਿਕ ਗਿਰਾਵਟ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਈ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਨਿਯਮ 7 (b) ਨੂੰ ਬਚਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਨੂੰ 'ਨੈਤਿਕ ਗਿਰਾਵਟ' ਦੇ ਅਰਥ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਨਿਆਂਇਕ ਖੇਤਰ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਹੈ।

(f) ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਰਗ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਢਿੱਲ ਦੇਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਖੋਜ ਦੇ ਨਾਲ਼ ਨਾਲ਼ ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਕੋਲ ਹੋਵੇਗੀ ਨਾ ਕਿ ਨਿਯਮ 20 ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ

ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ (2014) ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਸੀ, ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਤੋੜੇ ਬਿਨਾਂ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ 'ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਨਿਯੰਤਰਣ ਰੱਖਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। [ਪੈਰਾ 179] [133-A-H; 134-A-D]

4. ਮੁੱਦਾ IV: ਕੀ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਲਈ ਇਕੋ ਨੋਡਲ ਏਜੰਸੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ?

4.1 ਐਲ. ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਮੁੱਚੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਫਰੇਮਵਰਕ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਇੱਕ ਨੋਡਲ ਏਜੰਸੀ/ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਹ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਿਭਾਗ/ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੁਆਰਾ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਜੋ ਇਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਧਿਰ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਲਈ ਸਬੰਧਤ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਏਜੰਸੀ ਦੇ ਗਠਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ। ਜਦੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਏਜੰਸੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ, ਯੋਗਤਾ, ਸੇਵਾ ਦੀ ਸ਼ਰਤ, ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਆਦਿ ਲਈ ਇਕਸਾਰ ਕੋਡ ਵੀ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੂਲ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇਗਾ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪੂਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਢਾਂਚੇ ਵਿਚ ਇਕਸਾਰਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇਗਾ। [ਪੈਰਾ 181] [134-G-H; 135-A-B]

4.2 ਜੋ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਢੁਕਵੀਂ ਵਿੱਤੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦਾ ਅਨੰਦ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ (a) ਸਟਾਫ ਦੀ ਭਰਤੀ 'ਤੇ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਖਰਚ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ; (b) ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ; (c) ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਆਧੁਨਿਕੀਕਰਨ;

(d) ਕੰਪਿਊਟਰੀਕਰਨ; (e) ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਥਾਰਟੀ ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਭੱਤੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਹੂਲਤਾਂ।

XXXXXX

ਇਹ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਮੰਤਰਾਲਾ ਜਾਂ ਵਿਭਾਗ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਲਈ ਨੋਡਲ ਏਜੰਸੀ ਦੇ ਫਰਜ਼ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਤੋਂ ਇਹ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਲੋੜਾਂ ਲਈ ਅਜਿਹੀ ਨੋਡਲ ਏਜੰਸੀ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇ। ਹਰੇਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਇਰਾਦਿਆਂ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰ ਅਤੇ ਸਵੈ-ਟਿਕਾਊ ਅਧਿਕਾਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਅਤੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਫੰਡ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ 'ਤੇ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਖਰਚ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਕੱਤਰ ਫੰਡ 'ਤੇ ਚਾਰਜ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਹੁਣ ਤੱਕ, ਵਿੱਤ ਮੰਤਰਾਲਾ, ਨੋਡਲ ਮੰਤਰਾਲੇ/ਵਿਭਾਗ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ, ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਲਈ ਵੱਖਰੇ ਅਤੇ ਸਮਰਪਿਤ ਫੰਡ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰੇਗਾ। ਇਹ ਨਾ ਸਿਰਫ ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਵਿੱਤੀ ਨਿਯੰਤਰਣ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਇਹ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਵਿਧੀ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਵੀ ਵਧਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 184] [136-E-H; 137-A]

5. ਮੁੱਦਾ V: ਕੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ?

5.1 'ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ' ਦੇ ਅਮਰੀਕੀ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਲੇਮ ਐਡਵੋਕੇਟ ਬਾਰ ਸੰਘ (II) ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਦੇ ਆਪਣੇ ਕਥਨ ਵਿੱਚ ਉਧਾਰ ਲਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਲਈ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ 'ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀ ਲੋੜ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਗਨਨਾਥ ਰਾਓ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ ਰਾਹੀਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਸਟਾਫ ਦੀ ਬਜਟ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਨਵੇਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਵਾਧੂ ਖਰਚਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿੱਤੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਵੇਂ ਕਾਨੂੰਨ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਿਵਲ ਅਤੇ ਫੌਜਦਾਰੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਵਧੇਰੇ ਜੱਜਾਂ ਅਤੇ ਸਟਾਫ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਅਤੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 187] [137-E-H; 138-A]

XXXXXX

15 ਰੋਜ਼ਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ

5.2 (1) ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ 'ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ' ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਰਾਏ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਰਲੇਵੇਂ ਅਤੇ ਪੁਨਰਗਠਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਬਹੁਪੱਖੀ ਸੋਧਾਂ ਦੇ

ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਭਾਰੀ ਵਾਧਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਢੁਕਵੇਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ, ਜਾਂ ਬਜਟ ਗ੍ਰਾਂਟਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ, ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ 'ਤੇ ਬੋਝ ਪਵੇਗਾ। [ਪੈਰਾ 188] [138-E-F]

5.2 (2) ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਨੂੰ ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੀ ਧਾਰਾ 158 ਤੋਂ 182 ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਿੱਤੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਅਤੇ ਲੋੜ ਅਧਾਰਤ ਲੋੜਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਤ ਹਰੇਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਰੋਤ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਣਾ ਉਚਿਤ ਸਮਝਦੀ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 189] [138-G]

6. ਮੁੱਦਾ VI: ਕੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 323-A ਅਤੇ 323-B ਤਹਿਤ ਸੰਸਦ ਦੇ ਐਕਟਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਤ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਰਜਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ 'ਰੈਂਕ' ਅਤੇ 'ਦਰਜੇ' ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?

6.1 (1) ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਤਾਲਮੇਲ ਬੈਂਚ ਦੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਦਾਅਵਿਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੈਂਬਰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਜਾਂ ਹੋਰ ਨਿਆਂਇਕ ਮੰਚਾਂ ਦੇ ਮੁਖੀ ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਜਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਦਰਜਾ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੀ। [ਪੈਰਾ 193] [141-B]

6.1 (2) ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਭਾਵੇਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਅਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਜੱਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 323-A ਅਤੇ 323-B ਅਧੀਨ ਸਥਾਪਤ ਅਜਿਹੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਜਾਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਇਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਜਾਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਜੱਜ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਦਰਜਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਤਾਂ ਉਸ

ਦੁਆਰਾ ਰੱਖੇ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਜਾਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਵਜੋਂ ਪਿਛਲੇ ਅਹੁਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਜੱਜਾਂ ਦਾ ਦਰਜਾ, ਮਾਣ ਅਤੇ ਅਹੁਦਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਨਾ ਸਿਰਫ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕਤਾ ਦੇ ਵਾਰੰਟ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਤਨਖਾਹ ਅਤੇ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

XXXXXX

ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰਾਂ 'ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਰੁਤਬੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅੰਨ੍ਹੇਵਾਹ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਯੋਜਨਾ ਨਾਲ ਹਿੰਸਾ ਹੋਵੇਗੀ। [ਪੈਰਾ 194] [141-C-D]

7. ਮੁੱਦਾ VII: ਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਤੋਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧੀਆਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਪੀਲਾਂ ਨੂੰ ਟਾਲ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ?

7.1 ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਪੀਲਾਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੀ ਅੰਦਰੂਨੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਖੋਹ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਗੰਭੀਰ ਗਲਤੀਆਂ ਅਤੇ/ਜਾਂ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤਾਂ 'ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 205] [146-E]

7.2 ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਪੀਲਾਂ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ, ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੱਦ ਤੱਕ ਘਟਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਨਾ ਸਿਰਫ ਨਿਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਇਹ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਲੋੜੀਂਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਅ ਵੀ ਖੋਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਇੱਕ ਜੀਵੰਤ ਅਤੇ ਨਿਰੰਤਰ ਵਿਕਸਤ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਲੋੜ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਜੱਜਾਂ ਨੂੰ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਤੋਂ ਤਰੱਕੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖੇਤਰਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਪਰਕ ਦੀ ਘਾਟ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਪੀਲਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਬਣਦੀ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 206] [146-F-G]

7.3 ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਪੀਲਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਵਧਦੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ, ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਪੀਲ ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ 'ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ' ਦੇ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੀ ਗਿਣਤੀ ਤੱਕ ਕਈ ਸੈਂਕੜੇ ਕੇਸ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ NCLAT ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਹਨ। [ਪੈਰਾ 214] [149-G]

7.4. ਇਸ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧੇ ਅਤੇ ਉਦਾਰਤਾ ਨਾਲ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਪੀਲਾਂ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਲਾਜ਼ਮੀਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਪੀਲਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਵੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਦੇ ਸਾਰ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਤਰਕਸੰਗਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਆਮ ਤਰੀਕੇ ਦਾ ਵਿਕਲਪ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਮੂਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿਚ ਅੰਤਮ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਪੀਲਾਂ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। [ਪੈਰਾ 216] [150-C-D]

7.5 ਜੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਨਿਰੰਤਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾੜੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਜਾਇਜ਼ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਅਪੀਲੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵਿਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਬਿਹਤਰ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇਗੀ। ਇੱਕ ਸਿਧਾਂਤ ਵਜੋਂ ਅੰਤਮਤਾ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਪੀਲਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਸਿਰਫ ਇਸ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਜੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਜਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚੇ ਬਿਨਾਂ ਅੰਤਿਮ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕੋਈ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। [ਪੈਰਾ 217] [150-E]

8. ਮੁੱਦਾ VIII: ਕੀ ਮੌਜੂਦਾ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਰਲੇਵੇਂ ਅਤੇ ਬੈਂਚਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ

8.1 ਕੇਸ-ਲੋਡ ਦੀ ਵੰਡ ਵਿੱਚ 'ਅਸੰਤੁਲਨ' ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ, ਸਥਾਨ ਅਤੇ ਕੰਮਕਾਜ ਵਿੱਚ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਵੱਲ ਤੁਰੰਤ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਜਿਹੇ 'ਵਿਸ਼ੇਸ਼' ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਮਾਨ ਖੇਤਰਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਵਾਲੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਜੋ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। [ਪੈਰਾ 226] [155-F]

ਸਿੱਟਾ

9. ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ, ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ:

(i) ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) ਅਧੀਨ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ 'ਮਨੀ ਬਿੱਲ' ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੇ ਭਾਗ-XIV ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਪ੍ਰਮਾਣ-ਪੱਤਰ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(ii) ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੀ ਧਾਰਾ 184 ਵਿਧਾਨਕ ਕਾਰਜਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਟਾਂਦਰੇ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਢੁਕਵੇਂ ਸਿਧਾਂਤ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਬੰਧਨਕਾਰੀ ਸਿਧਾਂਤ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੇ।

(iii) ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ (ਯੋਗਤਾ, ਤਜਰਬਾ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਸ਼ਰਤਾਂ) ਨਿਯਮ, 2017 ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

XXXXXX

ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੀ ਧਾਰਾ 184 ਤਹਿਤ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਇਹ ਨਿਯਮ ਮੂਲ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(iv) ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਰ.ਕੇ. ਜੈਨ, ਐਲ. ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ, ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ ਅਤੇ ਗੁਜਰਾਤ ਊਰਜਾ ਵਿਕਾਸ ਲਿਮਟਿਡ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੁਬਾਰਾ ਤਿਆਰ ਕਰੇ।

(v) ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਨਵਾਂ ਸਮੂਹ ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰ ਅਤੇ ਬਾਰ ਜਾਂ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪੇਸ਼ਿਆਂ/ਸੇਵਾਵਾਂ ਤੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਲੋਕ ਦੋ ਅਲੱਗ ਅਤੇ ਵੱਖਰੇ ਸਮਾਨ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰਨਗੇ।

(vi) ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਨਵੇਂ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਨਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਂ ਵਿਧਾਨਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਜਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ 'ਰੈਂਕ' ਅਤੇ 'ਦਰਜਾ' ਨਹੀਂ ਰੱਖਣਗੇ, ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, ਸਿਰਫ ਬਰਾਬਰ ਤਨਖਾਹ ਜਾਂ ਹੋਰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ।

(vii) ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦਾ 'ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ' ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਅਧਾਰਤ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਲਈ, ਅਸੀਂ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ 'ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ' ਕਰਨ ਅਤੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਰਿੱਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ।

(viii) ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮਾਹਰ ਸੰਸਥਾ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਪੈਰਾ 174 ਵਿੱਚ ਸੂਚੀਬੱਧ ਵਿੱਤ

ਐਕਟ, 2017 ਜਾਂ ਹੋਰ ਐਕਟਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਯੋਗ ਸੰਵਿਧਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧੀਆਂ ਅਪੀਲਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਸਦ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਰੱਖੇਗੀ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਵੱਲੋਂ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

XXXXXX

19 ਰੋਜ਼ਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ

(ix) ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨਿਪਟਣ ਵਾਲੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਇਕਸਾਰਤਾ ਦੀ ਪਰਖ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਮੌਜੂਦਾ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਰਲੇਵੇਂ ਲਈ ਢੁਕਵੀਂ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੰਮ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਅਤੇ ਅਨੁਮਾਨਿਤ ਮਾਤਰਾ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਲੋੜੀਂਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਬੈਂਚਾਂ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰੇਗੀ। [ਪੈਰਾ 228] [156-A-H; 157-A-F]

ਡਾਕਟਰ ਡੀ. ਵਾਈ. ਚੰਦਰਚੂੜ, ਜੇ. ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ

ਮਨੀ ਬਿਲ ਵਜੋਂ ਪਾਸ ਹੋਣਾ

10. ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਮੂਲ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਅਧਿਕਾਰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਰਵਉੱਚਤਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਅਧਿਕਾਰ ਆਪਣੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਆਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦਾ ਅੰਤਮ ਅਧਿਕਾਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਸਕਦੀ। ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਆਪਣੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਰਜਾਂ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਹੇ। ਕਿਸੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰੱਖਣ ਵਿਚ, ਨਿਆਂਇਕ

ਸਮੀਖਿਆ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤ ਵਜੋਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਕੋਲ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਬਿੱਲ ਨੂੰ 'ਮਨੀ ਬਿੱਲ' ਵਜੋਂ ਪਾਸ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋਈ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ, ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸੀਮਾ ਤੋਂ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਨਿਆਂਇਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਇੱਕ ਗੈਰਉਲੰਘਣਯੋਗ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਵਜੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ, ਚੋਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ, ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ, ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਆਪਣੇ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਿਰਣਾਇਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਜੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਲੱਗ-ਥਲੱਗ ਹੋਣ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਅਣਜਾਣ ਬੁੱਧੀ 'ਤੇ ਛੱਡ ਕੇ, ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰਤਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਨੂੰ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ 'ਤੇ ਸਿੱਧਾ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਨੂੰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਪਹਿਲੂਆਂ 'ਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣਾ ਨਿਆਂਇਕ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦਾ ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 88] [217-B-F]

XXXXXX

ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ

11.1 ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਖੋਜ ਦੇ ਨਾਲ਼ ਨਾਲ਼ ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਂ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕੰਪਨੀ ਕਾਨੂੰਨ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਸਤਾਰਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਲਈ ਖੋਜ ਦੇ ਨਾਲ਼ ਨਾਲ਼ ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਜਾਂ ਤਾਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਜਾਂ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਕਰਮਚਾਰੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕੰਪਨੀ ਕਾਨੂੰਨ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੀ ਖੋਜ ਦੇ ਨਾਲ਼ ਨਾਲ਼ ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਗਿਣਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮਜ਼ਦ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਿਰਣਾਇਕ ਵੋਟ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ। [ਪੈਰਾ 90] [218-C-E]

11.2 ਚੋਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਲਈ ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਹੈ। ਕਈ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਿਵਾਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਦਰਜਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ, ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਅਤੇ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਆਵਾਜ਼ ਦੇਣਾ ਨਿਆਂਇਕ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 90] [219-E]

11.3 2017 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਖੋਜ ਦੇ ਨਾਲ਼ ਨਾਲ਼ ਚੋਣ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦਾ ਗਠਨ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਦੁਆਰਾ ਸੰਚਾਲਿਤ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮਤਾ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਜੋ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਨਿਆਂਇਕ ਕੰਮਕਾਜ ਰਾਜ ਦੇ ਹੋਰ ਦੋ ਅੰਗਾਂ ਦੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਵੇ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਤਹਿਤ ਗਠਿਤ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ

ਮੁਕੱਦਮਾਕਾਰ ਹੈ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਸੁਤੰਤਰ ਕੰਮਕਾਜ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਕੋਲ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਵਿੱਚ ਨਿਯੰਤਰਣ ਅਧਿਕਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਅਕਸਰ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਕ ਮੁਕੱਦਮਾਕਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਵਾਦਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਜੋ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। 2017 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਖੋਜ ਦੇ ਨਾਲ਼ ਨਾਲ਼ ਚੋਣ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦਾ ਗਠਨ ਨਿਆਂਇਕ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਆਰ. ਗਾਂਧੀ ਅਤੇ ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 93] [221-E-G]

11.4 ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪਾਇਆ ਕਿ ਹਾਲਾਂਕਿ ਆਰ. ਗਾਂਧੀ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ 2010 ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ ਵਿੱਚ 2014 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਉਹੀ ਨਿਯਮਹੀਣਤਾਵਾਂ ਜਾਰੀ ਹਨ। ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਵਧਦੇ ਦਾਅਵੇ ਦੁਆਰਾ ਨਿਆਂਇਕ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 98] [224-G-H]

XXXXXX

21 ਰੋਜ਼ਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ

ਵਿਭਾਜਨਯੋਗਤਾ

12. ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਵਿੱਤ ਐਕਟ 2017 ਦਾ ਭਾਗ XIV ਵੱਖ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਦ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਵਿੱਤ ਐਕਟ 2017 ਦੇ ਜਾਇਜ਼ ਹਿੱਸਿਆਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਭਾਗ XIV ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੈ। ਵੈਧ ਅਤੇ ਗੈਰ-

ਕਾਨੂੰਨੀ ਭਾਗ ਇੰਨੇ ਅਟੁੱਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਨਹੀਂ ਹਨ ਕਿ ਭਾਗ XIV ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਬਾਕੀ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਨਾ ਹੀ ਭਾਗ XIV ਵਿੱਤ ਐਕਟ 2017 ਦੇ ਹੋਰ ਹਿੱਸਿਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਸਾਂਝੀ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਭਾਗ XIV ਨੂੰ ਹਟਾਏ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਵਿੱਤ ਐਕਟ ਦਾ ਬਾਕੀ ਹਿੱਸਾ ਅਜੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਬਚੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ, ਵਿੱਤ ਐਕਟ 2017 ਦੇ ਭਾਗ XIV ਨੂੰ ਐਕਟ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 101][227- H; 228-A-B]

12.2 ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ, ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ 1 ਜੂਨ 2017 ਨੂੰ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੁਝ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਆਰ. ਗਾਂਧੀ ਅਤੇ ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਅੰਤਰਿਮ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋਵੇਗੀ ਜੋ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਕੁਝ ਸੋਧਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਲੰਬਿਤ ਹੋਣ ਦੌਰਾਨ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥ ਹੈ। ਵਿੱਤ ਐਕਟ 2017 ਦਾ ਭਾਗ XIV 'ਮਨੀ ਬਿੱਲ' ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਿਆਂਇਕ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। [ਪੈਰਾ 102] [228-C-D]

ਸਿੱਟਾ

13. ਵਿੱਤ ਐਕਟ 2017 ਦਾ ਭਾਗ XIV 'ਮਨੀ ਬਿੱਲ' ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਧਾਰਾ 184 ਦੇ ਤਹਿਤ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੇ ਲੰਬਿਤ ਹੋਣ ਦੌਰਾਨ, ਅੰਤਰਿਮ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕੁਝ

ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਇਹ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ ਦੇ ਐਲਾਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੀਆਂ।

XXXXXX

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਹਾਲਾਂਕਿ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨਗੀਆਂ। ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ ਦੇ ਐਲਾਨ 'ਤੇ, ਮੂਲ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਸਬੰਧਤ ਪਹਿਲੂਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸ਼ਰਤਾਂ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣਗੀਆਂ। [ਪੈਰਾ 103] [228-E-F]

14. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਲਈ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੰਸਥਾ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਲਗਭਗ ਦੋ ਦਹਾਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸੰਗਠਨ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੱਧਤੀ ਦੀਆਂ ਕਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਸੌਂਪਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਉੱਪਰ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਇਕਸਾਰ ਸੇਵਾ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇਕੋ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਘਾਟ ਨੇ ਇਕ ਖੰਡਿਤ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਅਸਫ਼ਲ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਲਈ ਤਾਲਮੇਲ ਅਧਿਕਾਰ ਨਿਆਂ ਵਿਭਾਗ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਮੰਤਰਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸੌਂਪਣ ਨਾਲ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਬੇਤਰਤੀਬ ਵਿਕਾਸ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ

ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਲਈ ਗੰਭੀਰ ਖਤਰੇ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹਨ। [ਪੈਰਾ 104] [228-G-H; 229-A-B]

15. ਇਹ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਧਾਨਕ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਰਾਹੀਂ ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੰਗਠਨ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ, ਨਿਯੁਕਤੀ, ਤਨਖਾਹਾਂ ਅਤੇ ਭੱਤਿਆਂ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ, ਚੇਅਰਪਰਸਨਾਂ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਅਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਅਤੇ ਵਿੱਤੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਂਝੇ ਯੋਗਤਾ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਲਈ "ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਕਮਿਸ਼ਨ" ਨਾਮਕ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਗਠਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਇਕਸਾਰ ਸੇਵਾ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ:

(i) ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮਜ਼ਦ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਜੱਜ;

(ii) ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮਜ਼ਦ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਦੋ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਜਾਂ ਜੱਜ;

(iii) ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਦੇ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਰੈਂਕ ਵਾਲੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੋ ਮੈਂਬਰ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ: ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਨਿਆਂ ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਸਕੱਤਰ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸੰਯੋਜਕ ਹੋਵੇਗਾ; ਅਤੇ

XXXXXX

(iv) ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਦੋ ਸੁਤੰਤਰ ਮਾਹਰ ਮੈਂਬਰ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ। [ਪੈਰਾ 105] [229-B-F]

ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮਜ਼ਦ ਜੱਜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਸੀਨੀਅਰ ਨੂੰ NTC ਦਾ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। [ਪੈਰਾ 106] [229-F-G]

16. ਹਾਲਾਂਕਿ NTC ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ, ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਅਤੇ ਕੁਸ਼ਲ ਕੰਮਕਾਜ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਨਿਆਂਇਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਇੱਕ ਅਟੁੱਟ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ, ਨਿਯੁਕਤੀ, ਹਟਾਉਣ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਨਿਆਂਇਕ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੇ ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਵਜੋਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਣ ਲਈ, ਨਿਰਣਾਇਕ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ: ਕਿਸੇ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪ੍ਰਤੀ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਦਾਲਤਾਂ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਚੌਕਸੀ ਦੀ ਲੋੜ ਵਿੱਚ ਝਲਕਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 107] [229-G-H; 230-A-B]

17. ਸਮਰੱਥਾ, ਪੇਸ਼ੇਵਰਤਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਪਹਿਲੂ ਹਨ ਜੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਤਹਿਤ ਸਥਾਪਤ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀਆਂ

ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਅਤੇ ਸਟਾਫ ਨਾਲ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਢੁਕਵੀਂ ਨਿਗਰਾਨੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਲਈ ਗੈਰ-ਨਿਰਣਾਇਕ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਸੇਵਾ ਦੇ ਗਠਨ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ 'ਤੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਅਮਲੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਨਿਯੁਕਤੀ 'ਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

XXXXXX

ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਕੋਲ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਢੁਕਵੇਂ ਪੂਰਕ ਦੀ ਬਹੁਤ ਘਾਟ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਕੰਮਕਾਜ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਵਿੱਚ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਸਰਵਿਸ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਤੁਰੰਤ ਲੋੜ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 108] [230-C-E]

ਦੀਪਕ ਗੁਪਤਾ, ਜੇ. ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ

ਮੁੱਦਾ ਨੰਬਰ 1

18. ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਸਹਿਮਤੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 110 (3) ਤਹਿਤ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਤੋਂ ਪਰੇ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਵੀ ਸਹਿਮਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸਪੀਕਰ ਦੇ ਉੱਚ ਅਹੁਦੇ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਬਹੁਤ ਸੀਮਤ ਹੈ। ਜੇ ਦੋ ਵਿਚਾਰ ਸੰਭਵ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਸਪੀਕਰ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ

ਹੈ। ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਕੀ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਮਾਣਯੋਗ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤੀ ਹੈ ਕਿ ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦਾ ਭਾਗ XIV '**ਮਨੀ ਬਿੱਲ**' ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਕੋਲ ਭੇਜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 18] [236-E-F]

<u>ਮੁੱਦਾ ਨੰਬਰ 2</u>

19. ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਮੁੱਦਾ ਨੰਬਰ 2 ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਨਾਲ ਅਸਹਿਮਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਦ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਇਹ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਨੂੰ ਕੁਝ "ਗੈਰ-ਜ਼ਰੂਰੀ" ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਹਰ ਸ਼ਰਤ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 19] [236-G]

20. ਮੈਂ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਨਾਲ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਅਸਹਿਮਤੀ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਰ. ਕੇ. ਜੈਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ, ਐਲ. ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ, ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ, ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ, ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ, ਗੁਜਰਾਤ ਊਰਜਾ ਵਿਕਾਸ ਨਿਗਮ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਐਸਾਰ ਪਾਵਰ ਲਿਮਟਿਡ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮੂਲ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼, ਨੂੰ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਜੋਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਉਮੀਦ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰੇਗੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਉਮੀਦ ਨੂੰ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਝੂਠਾ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਹਰ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਦੋਵਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਵਿਸਥਾਪਿਤ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

<u>XXXXXX</u>

ਇਸ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਵਿਸਥਾਪਿਤਰ ਅਤੇ ਵਿਸਥਾਪਿਤ ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੇ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਹ ਇਸ ਤੱਥ ਤੋਂ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਵਿਸਥਾਪਿਤ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਪਿਤਰ ਦੁਆਰਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 30] [240-F-G; 241-A-B]

<u>ਮੁੱਦਾ ਨੰਬਰ 4,5,7 ਅਤੇ 8</u>

21. ਇੱਕ ਨੋਡਲ ਏਜੰਸੀ ਹੋਣ ਦੇ ਕਈ ਕਾਰਨ ਹਨ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਘਾਟ, ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਬੈਂਚ, ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਪਈਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ, ਵਿਭਾਗ 'ਤੇ ਵਿੱਤੀ ਨਿਰਭਰਤਾ ਜੋ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਆਦਿ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਉਹ ਬੁਰਾਈਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਇੱਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸੰਗਠਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸੰਗਠਨ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਦਰਪੇਸ਼ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਬਿਹਤਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਲੈਸ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਨਾਲ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦਾ ਮਿਆਰੀਕਰਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਇਕਸਾਰ ਪਹੁੰਚ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਣਾਇਕ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਹੈ, ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲਾਂ ਵਰਤੇ ਗਏ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਬੇਮਿਸਾਲ ਈਮਾਨਦਾਰੀ, ਉੱਚ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਉਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ

ਵਿਸ਼ਾਲ ਤਜਰਬਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਗੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਕੋਲ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰੀ ਵੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕੋਈ ਨੋਡਲ ਸੰਸਥਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਜੋ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰੇਗੀ। 2 ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਐਲ. ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ 7 ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨਾ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅਣਮਿੱਥੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਲਟਕਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਅੱਜ ਤੋਂ 6 ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਨੋਡਲ ਏਜੰਸੀ ਸਥਾਪਤ ਕਰੇ ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਜਾਰੀ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਵਿੱਤੀ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰੀ ਦੇਣ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਲਈ ਇਕ ਸਾਂਝੇ ਸੰਗਠਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। [ਪੈਰਾ 36] [242-D-H; 243-A]

XXXXXX

22. ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ, 2010 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਵੀ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੇ ਪੂਰੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਹ ਫੰਡਾਂ, ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਅਤੇ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਜਗ੍ਹਾ ਲਈ ਪ੍ਰਾਯੋਜਕ ਵਿਭਾਗ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਮੈਂਬਰ, ਅਕਸਰ, ਇਸ ਵਿਭਾਗ ਤੋਂ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ, ਮੇਰੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ,

ਨਿਆਂਇਕ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੀ ਜੜ੍ਹ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਮੁਕੱਦਮਾਕਾਰ ਜਾਂ ਹਿੱਸੇਦਾਰ ਖੁਦ ਨਿਰਣਾਇਕ ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਤੰਤਰ, ਸੁਤੰਤਰ ਅਤੇ ਨਿਡਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 37] [243-B-C]

23. (1) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ 'ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਤਜਰਬੇ ਨੇ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਤੰਤਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਅਕਸਰ, ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਇੰਨੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਗੈਰ-ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਅਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਵਾਅਦਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਬੈਂਚ ਹਵਾ ਵਿਚ ਮਿਰਜ਼ੇ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਵਕੀਲਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਰਾਜਧਾਨੀਆਂ ਜਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 38] [243-B]

23. (2) ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਦੇ ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਰੱਖਣਾ ਨਾ ਤਾਂ ਸੰਭਵ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਚਿਤ ਹੈ ਪਰ ਕੁਝ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਕ ਹੋਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮੁੱਦਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੇ ਸੱਚਮੁੱਚ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਜਲਦੀ ਨਿਪਟਾਰੇ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਬਿਤਾਇਆ ਗਿਆ ਸਮਾਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠ ਰਹੀ ਹੈ ਜੋ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਜਾਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਖਤਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਨਾ ਸਿਰਫ ਸਰਵ ਭਾਰਤ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਰਾਜ ਤੋਂ ਰਾਜ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਛੋਟੇ ਰਾਜ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਸਿਵਲ ਅਦਾਲਤਾਂ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ 'ਤੇ ਕੰਮ ਦਾ ਬੋਝ

ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ, ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਈ ਹੋਰ ਵੱਡੇ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਇਹ ਛੋਟੇ ਰਾਜ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਥਾਈ ਬੈਂਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ, ਕਈ ਵਾਰ ਸਰਕਟ ਬੈਂਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ। ਇਹ ਇਕ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਰਾਜ ਨਿਆਂਇਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਨਿਪਟਾਰਾ ਜਲਦੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਥਾਈ ਬੈਂਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਰਾਜ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੌਲੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਬੈਂਚ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਰਕਟ ਬੈਂਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਦੋ ਬੈਠਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਅੰਤਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

XXXXXX

27 ਰੋਜ਼ਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ

ਸਸਤਾ ਅਤੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਸਾਰਾ ਮਕਸਦ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਕਟ ਬੈਂਚ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਸਰਕਟ ਬੈਂਚਾਂ ਦਾ ਗਠਨ ਹਰ ਦੌਰੇ 'ਤੇ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਹਰ ਵਾਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਮੁੜ ਸੁਣਵਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 43] [245- E-H; 246-A-B]

24. ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਰਾਜਧਾਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਬੈਂਚਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਹੋਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਨਿਆਂ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਹਾਨਗਰ ਕੇਂਦਰਿਤ ਵੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਛੋਟੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਕਸਬਿਆਂ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਰਾਜਧਾਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਬੈਂਚ ਅਤੇ ਬਾਰ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸੰਭਾਲ ਰਹੇ ਸਨ, ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਮੁਕੱਦਮੇਦਾਰਾਂ ਲਈ

ਨਿਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਵੀ ਮਹਿੰਗੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬੈਂਚ ਅਤੇ ਬਾਰ ਨੂੰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦਾ ਕੋਈ ਤਜਰਬਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਭਾਲਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ, ਸਥਾਨਕ ਬੈਂਚ ਅਤੇ ਬਾਰ ਕਦੇ ਵੀ ਵਿਕਸਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਦਿੱਲੀ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਰਾਜਧਾਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿੱਥੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਆਮ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਨਿਆਂ ਦਿਵਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਉਹ ਨਿਆਂ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਪੈਸਾ ਖਰਚ ਕਰਨ, ਵਧੇਰੇ ਸਮਾਂ ਬਿਤਾਉਣ ਅਤੇ ਲੰਬੀ ਦੂਰੀ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੈ, ਜੋ ਉਸਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 44] [246-B-D]

25. ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ ਅਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਉਡੀਕ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਜੋ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਤਜਰਬੇ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਐਲ. ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ, 2010 ਤੱਕ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਸੰਘ ਨੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਲਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਨਿਆਂ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜੋ ਕਿ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਪਹਿਲਾ ਵਾਅਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਜਿਸ ਵੀ ਰਾਜ/ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦਾ ਬੈਂਚ ਸਥਾਪਤ ਜਾਂ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਰਾਜ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਅਸਾਧਾਰਨ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਕਿ ਉਹ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਦੇ ਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਸਾਧਨਾਂ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਪੈਸਾ ਖਰਚ ਕਰਨਗੇ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ

ਕੋਲ ਜਾਣ ਦਾ ਵਿਕਲਪਕ ਉਪਾਅ ਇੱਕ ਭਰਮ ਭਰਿਆ ਉਪਾਅ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਇੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਵਿਕਲਪਕ ਉਪਾਅ। ਕਿਸੇ ਵਿਕਲਪਕ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਉਪਾਅ ਦੀ ਸਵੈ-ਲਾਗੂ ਪਾਬੰਦੀ ਜਾਂ ਸੰਜਮ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

XXXXXX

ਅਜਿਹੇ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਤਹਿਤ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ। ਐਲ. ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮੁਕੱਦਮੇਦਾਰਾਂ ਲਈ ਸੱਚਮੁੱਚ ਉਪਲਬਧ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਇਹ ਇੱਕ ਭਰਮ ਭਰਿਆ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। [ਪੈਰਾ 45] [246-E-H; 247-A-B]

26. ਇੱਕ ਹੋਰ ਪਹਿਲੂ ਜਿਸ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਕਿੰਗਡਮ ਵਾਂਗ ਦੋ-ਪੱਧਰੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਲੋੜ- ਇੱਕ ਹੇਠਲਾ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਅਤੇ ਇੱਕ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ। ਜੇ ਦੋ-ਪੱਧਰੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਹਨ ਤਾਂ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੁਆਰਾ ਅਪੀਲ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਦਰਜੇਬੰਦੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਅਪੀਲ ਫੋਰਮ ਹੋਣ ਨਾਲ ਸ਼ਾਇਦ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਅਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ 'ਤੇ ਬੋਝ ਘੱਟ ਹੋਵੇਗਾ। [ਪੈਰਾ 46] [247-B]

27. ਹੇਠਲੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਲਈ ਆਯੋਜਿਤ ਲਿਖਤੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਰਗੇ ਉਦੇਸ਼ਪੂਰਨ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਹੇਠਲੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਚੁਣੇ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਯੋਗ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਜਾਂ ਵਧੇਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਨੁੱਖਾਂ ਲਈ ਆਮ ਸੇਵਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 47] [247-C-F]

28. ਜੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਦਰਜੇਬੰਦੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਆਪਣੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਜੇ ਕੁਝ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਦਰਪੇਸ਼ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਬੁਰਾਈਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਉਪਰੋਕਤ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਜੱਜਾਂ ਜਾਂ ਨੌਕਰਸ਼ਾਹਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਐਮਿਕਸ ਕਿਊਰੀ(ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਮਿੱਤਰ) ਨੇ ਆਪਣੇ ਨੋਟ ਵਿੱਚ ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਉਠਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੂੰ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਪਨਾਹਗਾਹ ਨਹੀਂ ਬਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਅਹੁਦਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਰਾਮ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕਰਨਾ ਪਵੇ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਆਦਰਸ਼ ਸਥਿਤੀ ਇਹ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਜੱਜਾਂ ਜਾਂ ਨੌਕਰਸ਼ਾਹਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਨੇੜਲੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਥੇ ਕੋਈ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਅਸਾਮੀਆਂ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਭਰਨੀਆਂ ਪੈ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਵੀ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਮੁੜ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਘਟਾਈ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਵਧੇਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਵਿੱਚ ਉੱਚ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। [ਪੈਰਾ 48] [247-G-H; 248-A-B]

XXXXXX

29 ਰੋਜ਼ਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ

29. ਕੁਝ ਅਹੁਦੇ ਅਜਿਹੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਲੋਕਪਾਲ, ਲੋਕਾਯੁਕਤ, ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਆਦਿ। ਪਰ ਇਹ ਰੋਜ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਬਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਖ਼ਾਸਕਰ ਜਦੋਂ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੱਜ, ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਜਾਂ ਨਵੇਂ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਜੱਜ, ਅਜਿਹੇ ਅਹੁਦਿਆਂ ਲਈ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਹਨ ਤਾਂ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਭਰੋਸਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਬਾਹਰੀ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਜੱਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉਮੀਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਅਤੇ ਉਚਿਤਤਾ ਦੇ ਉੱਚ ਮਿਆਰਾਂ ਦੀਆਂ ਉਮੀਦਾਂ 'ਤੇ ਖਰੇ ਉਤਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਇਸ ਕਠੋਰ ਹਕੀਕਤ ਤੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਕਿ ਕੁਝ ਧੋਖੇਬਾਜ ਹਨ। ਕੋਈ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਨਿਆਂ ਦੀ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਜੋ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਦੀ ਕਗਾਰ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ, ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਸੱਤਾ ਦੇ ਗਲਿਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਚੋਣ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਅਤੇ/ਜਾਂ ਉਸਦੇ ਨਾਮਜ਼ਦ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਅਤੇ/ਜਾਂ ਉਸਦੇ ਨਾਮਜ਼ਦ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 49] [248-C-F]

30. ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਨਾਲ ਇਹ ਸਹਿਮਤੀ ਬਣੀ ਹੈ ਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਜੋਂ ਪਹਿਲੀ ਅਪੀਲ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ

ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 2 ਦਰਜਨ ਨਿਯਮ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਪਹਿਲੀ ਅਪੀਲ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਬਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਐੱਲ.ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਵੱਲੋਂ ਬਣਾਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਕੋਲ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ 'ਤੇ ਬੋਝ ਘੱਟ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰਨਗੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੇ ਸੀਮਤ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣਗੇ। ਜੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਾਂ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਕੇ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜਲਦੀ ਹੀ ਇੱਕ ਪੜਾਅ ਆਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਕੋਈ ਜੱਜ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣਾ ਲਗਭਗ ਅਸੰਭਵ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿੱਥੇ ਇੱਕ ਜੱਜ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਔਸਤਨ ਸਿਰਫ 4 ਸਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 51] [249-B-D]

XXXXXX

31. ਅਗਲਾ ਮੁੱਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਮੇਟੀ ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਦੋ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਜੱਜ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਸੀਨੀਅਰ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਇੱਕ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਤਿੰਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਦੋ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਜਾਂ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਕਾਰਜਕਾਰਨੀ ਦੇ ਦੋ ਮੈਂਬਰ, ਜੋ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਦੇ ਰੈਂਕ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਨਹੀਂ

ਹਨ, ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਮੰਤਰਾਲੇ ਤੋਂ ਇਕ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸ਼ਾਖਾ ਦਾ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 53] [249-E-G]

32. ਆਖਰੀ ਮੁੱਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਲਈ ਕੋਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਜਾਂ ਸੰਸਥਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਸੰਸਥਾ ਹੈ ਜੋ ਇਮਾਨਦਾਰ ਅਤੇ ਸਮਰੱਥ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਨਾ ਸਿਰਫ ਜ਼ਮੀਨੀ ਪੱਧਰ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਹੋਵੇ ਬਲਕਿ ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨੀ ਤਜਰਬੇ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਹੀ ਮਿਸ਼ਰਣ ਹੋਵੇ। ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜੋ ਸੁਤੰਤਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ, ਈਮਾਨਦਾਰੀ, ਚਰਿੱਤਰ, ਚੰਗੀ ਸਾਖ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਹੋਣ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਜਾਂ ਦਬਾਅ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਕਤ ਹੋਣ। ਉਦੋਂ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਨਿਰਣਾਇਕ ਤੰਤਰ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਹੋਵੇਗਾ। [ਪੈਰਾ 54] [249- G-H; 250-A-B]

<u>ਰੰਜਨ ਗੋਗੋਈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ (ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਲਈ ਐਨ. ਵੀ. ਰਮਨਾ, ਡਾਕਟਰ ਡੀ.ਵਾਈ. ਚੰਦਰਚੂੜ, ਦੀਪਕ ਗੁਪਤਾ ਅਤੇ ਸੰਜੀਵ ਖੰਨਾ, ਜੇ.ਜੇ.):</u>

ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਆਰ. ਗਾਂਧੀ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ **(2010) 11 SCC 1: [2010] 6 SCR 857;** ਐਲ. ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ **(1997) 3 SCC 261: [1997] 2 SCR 1186**; ਆਰ.ਕੇ. ਜੈਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ **(1993) 4 SCC 119: [1993] 3 SCR 802;** ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ

ਸੰਘ **(2014) (2014) 10 SCC 1: [2014] 10 SCR;** ਗੁਜਰਾਤ ਊਰਜਾ ਵਿਕਾਸ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਐਸਾਰ ਪਾਵਰ ਲਿਮਟਿਡ **(2016) 9 SCC 103: [2016] 5 SCR 10;**ਸਲੇਮ ਐਡਵੋਕੇਟ ਬਾਰ ਸਹਾਇਕ (II) ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ **(2005) 6 SCC 344: [2005] 1 Suppl. SCR 929;** ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਪਾਲ ਬਨਾਮ ਲੋਕ ਸਭਾ **(2007) 3 SCC 184: [2007] 1 SCR 317;** ਗਵਾਲੀਅਰ ਰੇਯੋਨ ਸਿਲਕ Mfg. (Wvg) ਕੰਪਨੀ ਬਨਾਮ ਸਹਾਇਕ ਵਿਕਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ **(1974) 4 SCC 98: [1974] 2 SCR 879;** ਟੀ.ਐਨ. ਸੇਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ **(1995) 4 SCC 611: [1995] 2 Suppl. SCR 106;** ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ ਸ਼੍ਰੀਕਾਂਤ ਸ਼ਰਮਾ **(2015) 6 SCC 773: [2015] 4 SCR 676 - 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ।**

XXXXXX

31 ਰੋਜ਼ਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ

ਜਸਵੰਤ ਸ਼ੂਗਰ ਮਿੱਲਜ਼ ਲਿਮਟਿਡ, ਮੇਰਠ ਬਨਾਮ ਲਕਸ਼ਮੀ ਚੰਦ **AIR 1963 SC 677: [1963] Suppl. SCR 242;** ਐਸੋਸੀਏਟਿਡ ਸੀਮੈਂਟ ਕੰਪਨੀ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਪੀ.ਐਨ. ਸ਼ਰਮਾ **AIR 1965 SC 1595: [1965] SCR 366;** ਐਮ.ਸੀ. ਮਹਿਤਾ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ **(1986) 2 SCC 176: [1986] 1 SCR 312;** ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਆਰ. ਗਾਂਧੀ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ **(2010) 11 SCC 1: [2010] 6 SCR 857;** ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ **(2015) 8 SCC 583: [2015] 6 SCR 638;** ਰਾਜੀਵ ਗਰਗ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ (2017 ਦਾ WP ਨੰਬਰ 120) **08 ਫਰਵਰੀ, 2013 ਨੂੰ;** ਐਮ.ਐਸ.ਐਮ. ਸ਼ਰਮਾ ਬਨਾਮ ਡਾਕਟਰ ਸ਼੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਿਨਹਾ **(2007) 3 SCC 184: [2007] 1 SCR 317;**ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਜੋਤੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮਿੱਤਰ **(1971) 1 SCC 396: [1971] 3 SCR 483;** ਆਰ. (ਜੈਕਸਨ) ਬਨਾਮ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ **[2005] UKHL 56;** ਮੁਹੰਮਦ ਸਈਦ ਸਿੱਦੀਕੀ

ਬਨਾਮ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ **(2014) 11 SCC 415;** ਯੋਗੇਂਦਰ ਕੁਮਾਰ ਜੈਸਵਾਲ ਬਨਾਮ ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ **(2016) 3 SCC 183: [2015] 14 SCR 1037;** ਜੱਜ ਪੁੱਟਸਵਾਮੀ (ਸੇਵਾਮੁਕਤ) ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ **(2019) 1 SCC 1;** ਹਰੀ ਰਾਮ ਬਨਾਮ ਬਾਬੂ ਗੋਪਾਲ ਪ੍ਰਸਾਦ **(1991) 2 SCC 608**;ਮੈਸਰਜ਼ ਸਰੂ ਸਮੇਲਟਿੰਗ ਪ੍ਰਾਇਵੇਟ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਵਿਕਰੀ ਕਰ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਲਖਨਊ **(1993) 3 SCC 97: [1993] 3 SCR 719;** ਕਿਹੋਟੋ ਹੋਲੋਹਾਨ ਬਨਾਮ ਜ਼ਚੀਲੂ ਅਤੇ ਹੋਰ **(1992) Supp 2 SCC 651: [1992] 1 SCR 686**;ਦਿੱਲੀ ਕਾਨੂੰਨ ਐਕਟ, **1951 AIR [1951] SCR 747;** ਬੀ. ਸ਼ਮਾ ਰਾਓ ਬਨਾਮ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਪੋਂਡੀਚੇਰੀ, **(2015) 4 SCC [2015] 2 SCR 51;** ਰਮੇਸ਼ ਬਰਚ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ **1990 AIR 560: [1989] 2 SCR 629;** ਦੇਵੀ ਦਾਸ, ਗੋਪਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ **AIR 1967, SC 1895: [1967] SCR 557;** ਦਿੱਲੀ ਨਗਰ ਨਿਗਮ ਬਨਾਮ ਬਿਰਲਾ ਕਪਾਹ, ਕਤਾਈ ਅਤੇ ਬੁਣਾਈ ਮਿੱਲਾਂ, ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਹੋਰ **AIR 1968 SC 1232: [1968] SCR 251;**

XXXXXX

ਐਮ.ਕੇ. ਪਾਪੀਆ ਐਂਡ ਸੰਨਜ਼ ਬਨਾਮ ਆਬਕਾਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ **(1975) 1 SCC 492: [1975] 3 SCR 607;** ਅਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ **(1979) 1 SCC 137 : [1979] 1 SCR 845;** ਸਹਿਕਾਰੀ ਸਭਾਵਾਂ ਦਾ ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਬਨਾਮ ਕੇ. ਕੁੰਜਬੂ **(1980) 1 SCC 340: [1980] 2 SCR 260;** ਕੇਸ਼ਵਲਾਲ ਖੇਮਚੰਦ ਐਂਡ ਸਨ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਲਿਮਟਿਡ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ **(2015) 4 SCC 770: [2015] 2 SCR 51;** ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਐਡਵੋਕੇਟਸ- ਆਨ-ਰਿਕਾਰਡ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ

ਭਾਰਤ ਸੰਘ **(2016) 5 SCC 1: [2015] 13 SCR 1;** ਕੇਸ਼ਵਾਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਬਨਾਮ ਕੇਰਲ ਰਾਜ **(1973) 4 SCC 225: [1973] Suppl. SCR 1**;ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ **(2010) 11 SCC 1: [2010] 6 SCR 857**;ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ **(2014) 10 SCC 1: [2014] 10 SCR 1;** ਬਿਹਾਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਹਾਇਤਾ ਅਧਿਕਾਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ **(1986) 4 SCC 767: [1987] 1 SCR 295;** ਮਫਤਲਾਲ ਇੰਡਸਟਰੀਜ਼ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ **(1997) 5 SCC 536: [1996] 10 Suppl. SCR 585;** ਸੰਗਰਾਮ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਚੋਣ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ **[1955] 2 SCR 1 - ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ।**

ਮਾਰਬਰੀ ਬਨਾਮ ਮੈਡੀਸਨ **5 U.S. (1 ਕ੍ਰੈਂਚ) 137 (1803) - ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ।**

ਕਾਨੂੰਨੀ ਕੇਸ ਹਵਾਲਾ		
[2010] 6 SCR 857	'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ	ਪੈਰਾ 4
[1997]2 SCR 1186	'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ	ਪੈਰਾ 5
[1963] Suppl. SCR 242	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 13
[1965] SCR 366	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 13
[1986] 1 SCR 312	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 40
[1993] 3 SCR 802	'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ	ਪੈਰਾ 44
[2010] 6 SCR 857	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 47
[2014] 10 SCR 1	'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ	ਪੈਰਾ 50
[2015] 6 SCR 638	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 53
[2016] 5 SCR 101	'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ	ਪੈਰਾ 54
[2007] 1 SCR 317	'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ	ਪੈਰਾ 101

[2007] 1 SCR 317	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 102
[1971] 3 SCR 483	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 102
(2014) 11 SCC 415	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 106
(2014) 11 SCC 415	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 107
(2019) 1 SCC 1	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 108
(1991)Supp 2 SCC 608	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 114
[1993] 3 SCR 719	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 114
[1992] 1 SCR 686	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 115
[1951] SCR 747	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 131
[2015] 2 SCR 51	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 131
[1989] 2 SCR 629	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 134
[1967] SCR 557	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 134
[1968] SCR 251	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 136
[1975] 3 SCR 607	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 137
[1979] 1 SCR 845	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 138
[1980] 2 SCR 260	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 139
[2015] 2 SCR 51	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 140
[1974] 2 SCR 879	'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ	ਪੈਰਾ 141
[2015] 13 SCR 1	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 144
[1973]Suppl. SCR1	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 153
[2010] 6 SCR 857	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 155
[2014] 10 SCR 1	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 155
[2005] 1 Suppl.	'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ	ਪੈਰਾ 187

SCR 929		
[1995] 2 Suppl. SCR 106	'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ	ਪੈਰਾ 192
[1987] 1 SCR 295	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 210
[2015] 4 SCR 676	'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ	ਪੈਰਾ 218
[1996] 10 Suppl. SCR 585	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 221
[1955] 2 SCR 1	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 222

XXXXXX

ਡਾਕਟਰ. ਡੀ. ਵਾਈ. ਚੰਦਰਚੂੜ, ਜੇ.ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ:

ਕਿਹੋਟੋ ਹੋਲੋਹਾਨ ਬਨਾਮ ਜ਼ਚੀਲੂ ਅਤੇ ਹੋਰ **(1992) Suppl. 2 SCC 651: [1992] 1 SCR 686;** ਐਨ. ਪੀ. ਪੋਨੂਸਵਾਮੀ ਬਨਾਮ ਰਿਟਰਨਿੰਗ ਦਫ਼ਤਰ, ਨਮਕਲ ਚੋਣ ਖੇਤਰ,, ਨਮਕਲ, ਸਲੇਮ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ। **[1952] SCR 218**;ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਤੁਲਸੀਰਾਮ ਪਟੇਲ **(1985) 3 SCC 398: [1985] 2 Suppl. SCR 131**; ਬਾਬੂਲਾਲ ਪਰਾਟੇ ਬਨਾਮ ਬੰਬਈ ਰਾਜ **[1960] 1 SCR 605;** 1964 ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਵਾਲਾ ਨੰਬਰ 1 ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਮੁਆਵਜ਼ਿਆਂ, ਦੇ ਸੰਬਧ ਵਿੱਚ (**1964 ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਵਾਲਾ ਨੰਬਰ 1), AIR 1965 SC 745: [1965] SCR 413**;ਰਾਮਦਾਸ ਅਠਾਵਲੇ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ **(2010) 4 SCC 1 : [2010] 3 SCR 1059**;ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਪਾਲ ਬਨਾਮ ਮਾਣਯੋਗ ਸਪੀਕਰ,

ਲੋਕ ਸਭਾ (2007) 3 SCC 184: [2007] 1 SCR 317; ਐਲ. ਚੰਦਰਕੁਮਾਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ (1997) 3 SCC 261: [1997] 2 SCR 1186; ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਆਰ. ਗਾਂਧੀ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ (2010) 11 SCC 1: [2010] 6 SCR 857; ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ (2014) 10 SCC 1: [2014] 10 SCR 1; ਬੰਬਈ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਮੋਟਰਜ਼ (ਇੰਡੀਆ) ਲਿਮਟਿਡ [1953] SCR 1069; - **'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ।**

ਐਸ. ਪੀ. ਸੰਪਤ ਕੁਮਾਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ (1987) 1 SCC 124: [1987] 1 SCR 435; ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ (2015) (2015) 8 SCC 583: [2015] 6 SCR 638; ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਜੋਤੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮਿੱਤਰ (1971) 1 SCC 396: [1971] 3 SCR 483; ਮੈਂਗਲੋਰ ਗਣੇਸ਼ ਬੀੜੀ ਵਰਕਸ ਬਨਾਮ ਮੈਸੂਰ ਰਾਜ AIR 1963 SC 589: [1963] Suppl. SCR 275;ਮੁਹੰਮਦ ਸਈਦ ਸਿੱਦੀਕੀ ਬਨਾਮ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ (2014) 11 SCC 415; ਯੋਗੇਂਦਰ ਕੁਮਾਰ ਜੈਸਵਾਲ ਬਨਾਮ ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ (2016) 3 SCC 183: [2015] 14 SCR 1037;ਪੰਡਿਤ ਐਮ.ਐਸ.ਐਮ. ਸ਼ਰਮਾ ਬਨਾਮ ਡਾਕਟਰ ਸ਼੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਾ ਸਿਨਹਾ AIR 1960 SC 1186; ਜੱਜ ਪੁੱਟਸਵਾਮੀ (ਸੇਵਾਮੁਕਤ) ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ (2019) 1 SCC 1; ਕੁਲਦੀਪ ਨਾਯਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ (2006) 7 SCC 1 : [2006] 5 Suppl. SCR 1;ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਅਨਵਰ ਅਲੀ ਸਰਕਾਰ [1952] SCR 284; ਆਰ.ਕੇ. ਗਰਗ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ (1981) 4 SCC 675: [1982] 1 SCR 947; ਸੁਬਰਾਮਨੀਅਮ ਸਵਾਮੀ ਬਨਾਮ ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਕੇਂਦਰੀ ਜਾਂਚ ਬਿਊਰੋ (2014) 8 SCC 682: [2014] 6 SCR 873; ਭੀਮ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ (2010) 5 SCC 538: [2010] 6 SCR 218; ਆਰ.ਐਮ.ਡੀ. ਚਮਰਬਾਗਵਾਲਾ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ [1957] SCR 930;ਬੰਬਈ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਐਫ. ਐਨ. ਬਲਸਾਰਾ [1951] SCR 682 - **ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ।**

XXXXXX

ਸੀ. ਨਾਈਟ ਐਂਡ ਕੰਪਨੀ, 1844 ਐਚ.ਐਮ. ਸੀਰਵਾਈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨ, ਯੂਨੀਵਰਸਲ ਕਾਨੂੰਨ ਕੰਪਨੀ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਲਿਮਟਿਡ, ਭਾਗ ।, (1991) ਦੇ ਪੰਨਾ 299-300 'ਤੇ ਸੰਸਦ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰਾਂ, ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਵਰਤੋਂ ਬਾਰੇ ਗ੍ਰੰਥ **ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ** ।

ਕਾਨੂੰਨੀ ਕੇਸ ਹਵਾਲਾ		
[1987] 1 SCR 435	**ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ**	**ਪੈਰਾ 11**
[1997] 2 SCR 1186	**'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ**	**ਪੈਰਾ 12**
[2010] 6 SCR 857	**'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ**	**ਪੈਰਾ 14**
[2014] 10 SCR 1	**ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ**	**ਪੈਰਾ 16**
[2015] 6 SCR 638	**ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ**	**ਪੈਰਾ 19**
[1952] SCR 218	**'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ**	**ਪੈਰਾ 34**
[1971] 3 SCR 483	**ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ**	**ਪੈਰਾ 35**
[1985] 2 Suppl. SCR 131	**'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ**	**ਪੈਰਾ 36**
[1992] 1 SCR 686	**'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ**	**ਪੈਰਾ 36**
[1960] 1 SCR 605	**'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ**	**ਪੈਰਾ 38**
[1965] SCR 413	**'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ**	**ਪੈਰਾ 39**
[2010] 3 SCR 1059	**'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ**	**ਪੈਰਾ 39**
[2007] 1 SCR 317	**'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ**	**ਪੈਰਾ 39**
[1963] Suppl. SCR 275	**ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ**	**ਪੈਰਾ 41**
(2014) 11 SCC 415	**ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ**	**ਪੈਰਾ 41**
[2015] 14 SCR 1037	**ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ**	**ਪੈਰਾ 41**

AIR 1960 SC 1186	**ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ**	**ਪੈਰਾ 46**
(2019) 1 SCC 1	**ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ**	**ਪੈਰਾ 47**
[2006] 5 Suppl. SCR 1	**ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ**	**ਪੈਰਾ 47**
[1952] SCR 284	**ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ**	**ਪੈਰਾ 74**
[1982] 1 SCR 947	**ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ**	**ਪੈਰਾ 74**
[2014] 6 SCR 873	**ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ**	**ਪੈਰਾ 74**
[2010] 6 SCR 218	**ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ**	**ਪੈਰਾ 74**
[1957] SCR 930	**ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ**	**ਪੈਰਾ 99**
[1951] SCR 682	**ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ**	**ਪੈਰਾ 99**
[1953] SCR 1069	**'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ**	**ਪੈਰਾ 100**

<u>ਦੀਪਕ ਗੁਪਤਾ, ਜੇ.ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ</u>:

ਐਲ. ਚੰਦਰਕੁਮਾਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ **(1997) 3 SCC 261: [1997] 2 SCR 1186;** ਗਵਾਲੀਅਰ ਰੇਯਨ ਮਿੱਲਜ਼ ਬਨਾਮ ਸਹਾਇਕ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਵਿਕਰੀ ਟੈਕਸ **AIR 1974 SC 1660: [1974] 2 SCR 879;** ਰਮੇਸ਼ ਬਰਚ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ **1989 Supp (1) SCC 430: [1989] 2 SCR 629 - 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ।**

ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ, **(2010) 11 SCC 1: [2010] 6 SCR 857;** ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ **(2015) 8 SCC 583: [2015] 6 SCR 638**;ਗੁਜਰਾਤ ਊਰਜਾ ਵਿਕਾਸ ਨਿਗਮ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਐਸਾਰ ਪਾਵਰ ਲਿਮਟਿਡ **(2016) 9 SCC 103: [2016] 5 SCR 101;** ਮਿਨਰਵਾ ਮਿੱਲਜ਼ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ, **(1980) 2 SCC 591;** ਕੇਸ਼ਵਾਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਬਨਾਮ ਕੇਰਲ ਰਾਜ, **(1973) 4 SCC 225: [1973] Suppl. SCR 1;** ਅਨੁਛੇਦ 143,

ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਕਾਨੂੰਨ ਐਕਟ (1912) ਆਦਿ। ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ **AIR (38) 1951 SC 332: [1951] SCR 747;** ਹਰੀਸ਼ੰਕਰ ਬਾਗਲਾ ਬਨਾਮ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ **AIR 1954 SC 465: [1955] SCR 313;** ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ **(2014) 10 SCC 1: [2014] 10 SCR 1;** ਅਨੀਤਾ ਕੁਸ਼ਵਾਹਾ ਬਨਾਮ ਪੁਸ਼ਪ ਸੂਦਨ, **(2016) 8 SCC 509: [2016] 9 SCR 560 - ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ।**

35 ਰੋਜ਼ਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ

ਕਾਨੂੰਨੀ ਕੇਸ ਹਵਾਲਾ		
[1997] 2 SCR 1186	'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ	ਪੈਰਾ 6
(1980) 2 SCC 591	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 10
[1973] Suppl. SCR 1	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 10
[2010] 6 SCR 857	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 15
[1951] SCR 747	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 21
[1974] 2 SCR 879	'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ	ਪੈਰਾ 22
[1955] SCR 313	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 23
[1989] 2 SCR 629	'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ	ਪੈਰਾ 24
[2014] 10 SCR 1	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 30
[2015] 6 SCR 638	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 30
[2016] 5 SCR 101	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 30
[2016] 9 SCR 560	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 39

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ: 2019 ਦੀ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 8588.

W.P.(C) ਨੰ. 26290/2014, W.A. ਨੰਬਰ 2349/2016 ਵਿੱਚ ਏਰਨਾਕੁਲਮ ਵਿਖੇ ਕੇਰਲ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ 20.01.2017 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ।

ਨਾਲ

W.P. (C) ਨੰਬਰ 267/2012, 279/2017, 558/2017, 561/2017, 625/2017, 640/2017, 1016/2017, 788/2017, 925/2017, 1098/2017, 1129/2017, 33/2018, 205/2018, 467/2018, T.C.(C) ਨੰਬਰ 49/2018, 51/2018 ਅਤੇ T.P.(C) ਨੰਬਰ 2199/2018.

ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਧੀਰਾਂ ਵਲੋਂ ਐਡਵੋਕੇਟ ਕੇ.ਕੇ.ਵੇਣੂਗੋਪਾਲ, ਵਧੀਕ ਜਨਰਲ ਤੁਸ਼ਾਰ ਮਹਿਤਾ, ਏ.ਐਨ.ਐਸ. ਨਾਡਕਰਨੀ, ਵਧੀਕ ਸਾਲਿਸਿਟਰ ਜਨਰਲ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਮਾਧਵੀ ਦੀਵਾਨ, ਵਧੀਕ ਸਾਲਿਸਿਟਰ ਜਨਰਲ ਅਰਵਿੰਦ ਪੀ. ਦਾਤਾਰ, ਸੀਨੀਅਰ ਐਡਵੋਕੇਟ (ਐਕਸੈਸ ਕੰਟਰੋਲਰ),ਮੋਹਨ ਪਰਾਸਰਨ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਪ੍ਰਿਆ ਹਿੰਗੋਰਾਨੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਐਸ਼ਵਰਿਆ ਭਾਟੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਪ੍ਰੇਮ ਲਤਾ ਬਾਂਸਲ, ਸਿਧਾਰਥ ਲੂਥਰਾ, ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਪਾਂਡਾ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਵੀ ਮੋਹਨਾ, ਆਰ ਬਾਲਾਸੁਬਰਾਮਨੀਅਮ, ਸੀਨੀਅਰ ਐਡਵੋਕੇਟ, ਰਾਹੁਲ ਉਨੀਕ੍ਰਿਸ਼ਨਨ, ਐਨ. ਸਾਈ ਵਿਨੋਦ, ਟੀ.ਵੀ.ਐਸ. ਰਾਘਵੇਂਦਰ ਸ਼੍ਰੇਅਸ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਮਯੂਰੀ ਰਘੂਵੰਸ਼ੀ, ਵੀ. ਰਘੂਵੰਸ਼ੀ, ਸ਼੍ਰੀ ਰਣਜੀਤ ਬੀ. ਮਰਾੜ, ਸ਼੍ਰੀ ਲਕਸ਼ਮੀ ਐਨ. ਊਮੇਲ, ਅਨਿਲ ਸ਼ਰਮਾ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਦਾਸ ਵੀ., ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਰੁਚਿਰਾ ਗੋਇਲ, ਮੁਹੰਮਦ ਅਲੀ ਖਾਨ, ਅਭਿਸ਼ੇਕ ਜੇਬਰਾਜ, ਉਮਰ ਹੋਦਾ, ਨਮਰਾਹ ਨਾਸਿਰ, ਸਪਰਸ਼ ਪ੍ਰਸਾਦ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਅਦਿਤੀ ਪਾਨੀ, ਨਿਖਿਲ ਸਵਾਮੀ, ਏ.ਕੇ. ਬੇਹਰਾ, ਵੀ.ਕੇ. ਵਰਮਾ, ਤਰੁਣ ਵਰਮਾ, ਗਰੁੱਪ ਕੈਪਟਨ ਕੇ.ਐਸ. ਭਾਟੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਵੈਦ੍ਰਿਤੀ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਤਨੁਜਾ ਪਾਤਰਾ, ਰੂਪੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ

ਐਚ. ਮੋਤਾ, ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਬਹੁਗੁਣਾ, ਆਨੰਦ ਵਰਮਾ, ਸੰਜੇ ਸ਼ਰਮਾ, ਕੇ. ਰਾਓ, ਅੰਨਮ ਵੈਂਕਟੇਸ਼, ਰਾਹੁਲ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਮਨੀਸ਼ਾ ਧੀਰ, ਆਲੋਕ ਧੀਰ, ਕਰਨ ਬਟੂਰਾ, ਆਸ਼ੂ ਕਾਂਸਲ, ਅਨੁਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਸਿਤ ਕਪਾਡੀਆ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਦੀਕਸ਼ਾ ਰਾਏ, ਵਰੁਣ ਕੇ. ਚੋਪੜਾ, ਤੇਜਸਵੀ ਕੁਮਾਰ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਸੱਤਿਆਬ੍ਰਤ ਪਾਂਡਾ, ਮਨੋਰੰਜਨ ਪਾਈਕਰਾਈ, ਅਨਿਰੁਧ ਪੁਰਸ਼ੋਤਮ, ਡੀ.ਕੇ.ਗਾਂਧੀ, ਸੰਜੇ ਸ਼ਰਮਾ, ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਛਾਬੜਾ, ਰਾਜੀਵ ਸ਼ੁਕਲਾ, ਸ਼ਿਵਾਨੀ ਕਪੂਰ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੰਜਨ ਨਾਇਕ, ਗੋਰੰਗ ਗੋਇਲ, ਵੀ.ਪੀ. ਗੁਪਤਾ, ਜਗਦੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਚਾਵਲਾ, ਅਨੁਜ ਬਾਂਸਲ, ਏ. ਕੁਮਾਰ, ਨਿਖਿਲ ਨਾਯਰ, ਸ਼ਰਧਾ ਦੇਸ਼ਮੁਖ, ਰੁਖਮਨੀ ਬੋਬੜੇ, ਸੌਰਭ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਅੰਕੁਰ ਤਲਵਾੜ, ਅੰਕਿਤਾ ਸ਼ਰਮਾ, ਨਿਕਿਤਾ ਕਪੂਰ, ਸੋਹੇਬ ਹੁਸੈਨ, ਰਜਤ ਨਾਇਰ, ਚਿਨਮਯੀ ਚੰਦਰਨ, ਮੁਹੰਮਦ ਸ਼ਾਹਨ ਉਲਾ, ਵਿਵੇਕ ਗੁਰਨਾਨੀ, ਪੀਯੂਸ਼ ਗੋਇਲ, ਅਰਵਿੰਦ ਕੇ. ਸ਼ਰਮਾ, ਜੀ.ਐਸ. ਮੱਕੜ, ਮੁਕੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਮਰੋਰੀਆ, ਪੀ.ਆਈ. ਜੋਸ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਪੀ.ਐਸ.ਚੰਦਰਲੇਖਾ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਅਨਿਲ ਕਟਿਆਰ, ਅਸ਼ੋਕ ਮਾਥੁਰ, ਸੋਨਲ ਜੈਨ, ਏ.ਸੀ. ਅਗਰਵਾਲ, ਪਾਰਥਿਵ ਕੇ. ਗੋਸਵਾਮੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਦੀਕਸ਼ਾ ਰਾਏ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਪਲਕ ਮਹਾਜਨ, ਈਸ਼ਾਨ ਬਿਸ਼ਟ, ਮੈਸਰਜ਼ ਸਹਾਰੀਆ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਵੀਨਾ ਬਾਂਸਲ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਚੰਦਰਲੇਖਾ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਅਨਿਲ ਕਟਿਆਰ, ਅਸ਼ੋਕ ਮਾਥੁਰ, ਸੋਨਲ ਜੈਨਈ.ਸੀ.ਅਗਰਵਾਲ, ਪਾਰਥਿਵ ਕੇ. ਗੋਸਵਾਮੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਦੀਕਸ਼ਾ ਰਾਏ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਪਲਕ ਮਹਾਜਨ, ਈਸ਼ਾਨ ਬਿਸ਼ਟ, ਮੈਸਰਜ਼ ਸਹਾਰੀਆ ਐਂਡ ਕੰਪਨੀ, ਅਜੇ ਬੰਸਲ, ਗੌਰਵ ਯਾਦਵ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਵੀਨਾ ਬੰਸਲ।

XXXXXX

ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾਂ ਹੇਠ ਦੁਆਰਾ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ

ਰੰਜਨ ਗੋਗੋਈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ

1. ਆਗਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ (leave granted)।

<u>ਸੰਖੇਪ ਪਿਛੋਕੜ</u>:

2. ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੇ ਭਾਗ XIV ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਹਰੇਕ ਕੇਸ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹੋਵੇਗਾ, ਪਰ ਤਿੰਨ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਵਾਂ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਮੁੱਖ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ।

3. ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ ਨੇ 2012 ਦੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 267 ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਰਾਹਤਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ:

"i. ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਆਰ. ਗਾਂਧੀ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਮਾਣਯੋਗ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਰਿੱਟ [(2010) 11 SCC 1, ਪੈਰਾ 96 ਪੰਨਾ 310] ਅਤੇ ਐਲ. ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ [(1997) 3 SCC 261], ਪੈਰਾ 120 ਅਤੇ 121 ਦੇ ਪੰਨਾ 65 ਤੋਂ 67] ਵਿੱਚ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਜਿੱਥੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਮੰਤਰਾਲਾ,ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਲੈਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਨੂੰ ਸੁਚਾਰੂ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ii. ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ 'ਤੇ ਤੁਰੰਤ 'ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ' ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਰਿਪੋਰਟ ਇਸ ਮਾਣਯੋਗ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਰਿੱਟ।

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ
[ਰੰਜਨ ਗੋਗੋਈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ] 39

4. ਇਸ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਅਸਲ ਵਿੱਚ 18 ਫਰਵਰੀ, 2015 ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਕੇਸ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਸੁਣਵਾਈ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ 18 ਜਨਵਰੀ, 2016 ਨੂੰ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ (ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ) ਬਿੱਲ, 2014 ਅਤੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ "ਇਹ ਵਧੇਰੇ ਉਚਿਤ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇ ਭਾਰਤ ਸੰਘ **ਬਨਾਮ ਆਰ. ਗਾਂਧੀ, ਪ੍ਰਧਾਨ, ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ** ਸੰਘ [1] (ਪੈਰਾ 64-70 ਵਿੱਚ) ਵਿੱਚ ਕੀਤੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ 'ਤੇ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

5. ਇਹ ਮਾਮਲਾ 27 ਮਾਰਚ, 2019 ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਸੂਚੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ **ਐਲ. ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ** [2] ਦੇ ਪੈਰਾ 96 ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਲਿਆ, ਜੋ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

“96. ਸਾਡਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਅਜਿਹੇ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਲਈ ਇੱਕ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਤੰਤਰ ਏਜੰਸੀ ਸਥਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਇਹ

ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਸੰਭਵ ਹੋਵੇ, ਇੱਕੋ ਨੋਡਲ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਹੋਣਗੇ। ਕਈ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਕਿ ਮੰਤਰਾਲਾ ਉਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਮੰਤਰਾਲਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੰਤਰਾਲੇ ਲਈ ਇਹ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਲਈ ਇਕ ਸੁਤੰਤਰ ਨਿਗਰਾਨੀ ਸੰਸਥਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰੇ।

6. ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸੇ ਦਿਨ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਏ ਦਿੱਤੀ:

"ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸਥਾਈ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਾਡਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਉਕਤ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਹਿਲਾਂ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਅੱਜ ਸੁਣਵਾਈ ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਨੇ ਸਾਲ 2013 ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਦਾਇਰ ਕੀਤੇ ਹਲਫਨਾਮੇ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ (ਵਪਾਰ ਦੀ ਵੰਡ) ਨਿਯਮ, 1961 ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਦੀ ਲੋੜ ਸਮੇਤ ਕੁਝ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਵਿਦਵਾਨ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਮੰਤਰਾਲੇ 'ਤੇ ਬੋਝ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨੋਡਲ ਏਜੰਸੀ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਅਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਾਲ 1997 ਵਿੱਚ ਐਲ. ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ (Supra) ਵਿੱਚ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਸੀ।

---

[1] (2010) 11 SCC 1.

[2] (1997) 3 SCC 261.

XXXXXX

ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਕੁਸ਼ਲ ਕੰਮਕਾਜ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਨੂੰ ਸੁਚਾਰੂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਏਜੰਸੀ ਦੇ

ਅਧੀਨ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਐਲ. ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ (Supra) ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਅੱਜ ਤੋਂ ਦੋ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਾਇਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਮਰੱਥ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਹਲਫਨਾਮੇ ਰਾਹੀਂ ਅੱਜ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦਾ ਲਾਭ ਲੈਣਾ ਚਾਹੇਗੀ।

ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਦੂਜੀ ਬੇਨਤੀ 'ਤੇ ਵੀ ਸਾਡੇ ਵੱਲੋਂ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਵਿਦਵਾਨ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਦੁਆਰਾ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖੇ ਗਏ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਲਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਜਾਵੇਗਾ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਮੁੱਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ। ਵਿਦਵਾਨ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਤੋਂ ਇਹ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਬੌਧਿਕ ਜਾਇਦਾਦ ਅਪੀਲ ਬੋਰਡ, ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਗ੍ਰੀਨ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਅਤੇ ਆਮਦਨ ਕਰ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੁਖੀ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਵੱਲੋਂ ਹਰ ਸੰਭਵ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਲੰਬਿਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਖੋਜ-ਕਮ-ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕੰਪਨੀ ਕਾਨੂੰਨ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਦੋ ਹਫਤਿਆਂ ਦੀ ਉਪਰੋਕਤ ਮਿਆਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਕਰਕੇ ਤੁਰੰਤ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਸਮਰੱਥ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਹਲਫਨਾਮੇ ਰਾਹੀਂ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇੱਕ ਵਾਰ ਉਪਰੋਕਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਉਪਲਬਧ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਉਚਿਤ ਆਦੇਸ਼ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ, ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ,

ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਨਿਰੰਤਰ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਲਈ ਛੋਟੇ ਬੈਂਚ ਕੋਲ ਭੇਜਣਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਉਚਿਤ ਅਤੇ ਉਚਿਤ ਕੰਮਕਾਜ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਦੋ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਬੈਂਚ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੂਚੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

7. ਉਪਰੋਕਤ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੇ ਲੰਬਿਤ ਹੋਣ ਦੌਰਾਨ, SLP (C) ਨੰਬਰ 15804/2017 ਵਾਲਾ ਮੌਜੂਦਾ ਲੀਡ ਕੇਸ ਰੋਜ਼ਰ ਮੈਥਿਊ ਦੁਆਰਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੇਰਲ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਅੰਤਮ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ
[ਰੰਜਨ ਗੋਗੋਈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ] 41

ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਨੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਵਿੱਤੀ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਦੇ ਸੁਰੱਖਿਆਕਰਨ ਵਿੱਤੀ ਸੰਪਤੀਆਂ ਦਾ ਪੁਨਰ ਨਿਰਮਾਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਭੂਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਆਜ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ (SARFAESI) ਐਕਟ, 2002 ਦੀ ਧਾਰਾ 13 (5-A) ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਜੋ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਲੈਣਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅਚੱਲ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਨਿਲਾਮੀ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੇ ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਨਿਲਾਮੀ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੋਲੀ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਵਿਕਦੀ ਸੀ। ਰੋਜ਼ਰ ਮੈਥਿਊ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਵਸਥਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 300 A ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 14 ਦੇ ਤਹਿਤ ਉਸ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਿਵਲ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜ਼ਾਬਤਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ ਜੋ ਗਿਰਵੀਆਂ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਅਗਾਊਂ ਇਜਾਜ਼ਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਚੱਲ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਨਿਲਾਮੀ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦੀ ਹੈ।

8. ਦਲੀਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਕਿ ਕਰਜ਼ਾ ਵਸੂਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਨਿਆਂਇਕ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਭਾਵਨਾ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਰੋਜ਼ਰ ਮੈਥਿਊ ਨੂੰ 16 ਮਈ, 2018 ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਜਾਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਫਿਰ ਵੀ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਪੁਨਰਗਠਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਆਪਕ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਲਈ ਉਸ ਦੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਲੰਬਿਤ ਰੱਖਿਆ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਐਮਿਕਸ ਕਿਊਰੀ(ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਮਿੱਤਰ) ਵਜੋਂ ਸੀਨੀਅਰ ਐਡਵੋਕੇਟ ਸ਼੍ਰੀ ਅਰਵਿੰਦ ਪੀ. ਦਾਤਾਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਵੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ।

9. ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਯੋਗ ਤੀਜਾ ਮਾਮਲਾ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 279/2017 ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਕੁਦਰਤ ਸੰਧੂ ਨੇ ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੇ ਭਾਗ XIV ਦੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਇੱਕ ਜਨਹਿੱਤ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ, ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ 25 ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਾਨੂੰਨੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ, ਤਨਖਾਹਾਂ ਅਤੇ ਭੱਤੇ, ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਕਈ ਹੋਰ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ। ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਢੁਕਵੇਂ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

<u>ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਦੀ ਉਤਪਤੀ:</u>

10. ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਾਸਿਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਨਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਅਤੇ ਰਹਿੰਦਾ ਕੰਮ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਮੌਜੂਦਾ ਨਿਆਂਇਕ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ, ਵਿਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਅੰਤਿਮ ਰੂਪ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਅਕਸਰ ਕਈ ਦਹਾਕੇ ਲੱਗ

ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਹੇਠਲੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਤੋਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਤੱਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਤੱਕ ਲਾਜ਼ਮੀ ਪਹੁੰਚ ਨਾਲ ਖਤਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

XXXXXX

11. ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਰਫਤਾਰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਧਿਰਾਂ ਦੀ ਮੁਸੀਬਤ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ "ਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ, ਨਿਆਂ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਹੈ" ਦੀ ਕਹਾਵਤ ਸਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ, ਸ਼ਾਇਦ ਹਰ ਕਿਸੇ ਲਈ ਸੰਪੂਰਨ ਨਿਆਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ, ਲਾਭ ਅਤੇ ਅੰਤਮਤਾ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵਿਗੜ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਬੂਤ ਸਾਰੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਲੰਬਿਤ ਪਏ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਜਿਹੀ ਦੇਰੀ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ 'ਤੇ ਪਾਉਣਾ ਗਲਤ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਲੰਬਿਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਅਨੁਭਵੀ ਜਾਂਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਜੱਜਾਂ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਮਨੁੱਖੀ ਸ਼ਕਤੀ (ਸਹਾਇਤਾ ਸਟਾਫ) ਅਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਨਿਰਾਸ਼ਾਜਨਕ ਹੈ।

12. ਨਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇੱਕ ਹੋਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਪਹਿਲੂ ਜਿਸ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦਾ ਉਭਾਰ ਅਤੇ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਅਤੇ ਵਪਾਰਕ ਪਹਿਲੂਆਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ, ਜਿਸ ਲਈ ਗੁਪਤ ਮੁਲਾਂਕਣ ਅਤੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਮੌਜੂਦਾ ਹੇਠਲੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਨਵੇਂ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜੋ ਮੌਜੂਦਾ ਸਿਵਲ, ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਤੇ ਟੈਕਸ ਨਿਆਂ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਸਥਿਰ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਨਿਰੰਤਰ ਵਿਕਾਸ ਵੇਖਦੇ ਹਨ।

13. ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਲੋੜ ਹੈ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਨਿਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਨਿਰੰਤਰ ਯਤਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹੱਲ ਵਜੋਂ ਵਿਕਸਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਇੱਕ 'ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ' ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਸੰਸਥਾ ਵਜੋਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਰਧ-ਨਿਆਂਇਕ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਿਸਮ ਦੇ ਵਿਵਾਦਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਫੋਰਮ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਹੈ। **ਜਸਵੰਤ ਸ਼ੂਗਰ ਮਿੱਲਜ਼ ਲਿਮਟਿਡ, ਮੇਰਠ ਬਨਾਮ ਲਕਸ਼ਮੀਚੰਦ**[3] ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਟੈਸਟ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਤਹਿਤ ਇਹ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਅਧਿਕਾਰ ਕੋਲ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫਸਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਪਹਿਲੂਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, **ਐਸੋਸੀਏਟਿਡ ਸੀਮੈਂਟ ਕੰਪਨੀ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਪੀ.ਐਨ. ਸ਼ਰਮਾ** [4] ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਚਰਿੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ:

"9. ..... ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਾਮਲੇ ਅਤੇ ਸਵਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਸੌਂਪੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਅਰਥ ਵਿਚ, ਉਹ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨਾਲ ਇਕ ਆਮ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਸਾਂਝੀ ਕਰਦੇ ਹਨ; ਅਦਾਲਤਾਂ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੋਵੇਂ "ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਗਠਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਕੰਮਾਂ ਨਾਲ ਨਿਵੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਜਾਂ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਕਾਰਜਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਹਨ", (ਦੁਰਗਾ ਸ਼ੰਕਰ ਮਹਿਤਾ ਬਨਾਮ ਠਾਕੁਰ ਰਘੂਰਾਜ ਸਿੰਘ [(1955) 1 SCR 267 ਤੇ ਪੰਨਾ 272).

---

[3] AIR 1963 SC 677.

[4] AIR 1965 SC 1595.

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ

[ਰੰਜਨ ਗੋਗੋਈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ] 43

ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਨਿਰਣਾਇਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿਵਾਦਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਈ ਗਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨਿਯਮਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ, ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਇੰਨੀ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਪਰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੋਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਈ ਗਈ ਪਹੁੰਚ ਕਾਫ਼ੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਭਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਰਾਜ ਦੀ ਅੰਦਰੂਨੀ ਨਿਆਂਇਕ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਜੋ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਪਰੋਕਤ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਇਹ ਰਾਜ ਦਾ ਅੰਦਰੂਨੀ ਨਿਆਂਇਕ ਕਾਰਜ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਨਿਆਂਇਕ ਕਾਰਜ ਅਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਰਾਜ ਦੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੁਣਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹਨ, ਅਤੇ ਨੀਤੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ 'ਤੇ, ਰਾਜ ਆਪਣੇ ਨਿਆਂਇਕ ਕਾਰਜਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਤ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਪਰ ਇਹ ਉਚਿਤ ਉਪਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ, ਆਪਣੀਆਂ ਨਿਆਂਇਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕਾਰਜਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਾਮਲਿਆਂ ਅਤੇ ਧਿਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿਵਾਦਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਸੌਂਪਦਾ ਹੈ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਲਈ ਆਮ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਵੱਖਰੀਆਂ ਅਤੇ ਵੱਖਰੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਪੂਰਵਕ ਵਰਣਨ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨਾ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸੰਭਵ ਜਾਂ

ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਜੋ ਅਦਾਲਤਾਂ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੋਵਾਂ ਲਈ ਆਮ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨਿਆਂਇਕ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਕ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਵਾਲੇ ਰਾਜ ਕੋਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

14. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਜਾਂ ਵਿਧਾਨਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਆਪਸੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਨ, ਅਤੇ ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਨਿਆਂਇਕ ਕਾਰਜ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਨਾਲ, ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿਰਣਾਇਕ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਤਕਨੀਕੀ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਲੈਸ ਹੋਵੇ।

15. ਅਜਿਹੇ ਮੁੱਦੇ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਵਿਲੱਖਣ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ 'ਤੇ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਜਾਂ ਲੰਬਿਤ ਹੋਣ ਵਰਗੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਲਈ ਸਰਬਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤੀ ਬਣੀ ਹੈ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਮੌਜੂਦਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇੰਟਰਫੇਸ ਦਾ ਅਧਿਐਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਿੱਤਰ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਲਾਭਦਾਇਕ ਮਾਪਦੰਡ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

XXXXXX

ਇੱਕ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ

16. ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਪਹੁੰਚ ਕਾਫ਼ੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਇਕਸਾਰ ਹੈ। ਇੱਕ ਸਰਸਰੀ ਜਾਂਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤਾਂ 'ਤੇ ਬੋਝ ਘਟਾਉਣ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਵਾਦਾਂ ਦੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹੱਲ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਨਿਰਣਾਇਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਫੈਲਾਉਣ ਦੀ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਅੰਦਰੂਨੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਲਗਭਗ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਾਡੀਆਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕਾਨੂੰਨ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਅਤੇ ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ, ਵਿਸ਼ਵ ਭਰ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੋਵੇਗਾ:

I. ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਕਿੰਗਡਮ

17. ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿਚ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹਨ। ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ, ਰੁਜ਼ਗਾਰ, ਇਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ, ਮਾਨਸਿਕ ਸਿਹਤ ਆਦਿ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਕਈ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਦੀਆਂ ਨਿਆਂਇਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਰਾਜ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿਵਾਦਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਅਤੇ ਆਮ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅੰਤਰ ਹੈ; ਕਿਉਂਕਿ ਆਮ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਉਲਟ, ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੁਹਾਰਤ ਅਤੇ ਤਜਰਬੇ ਵਾਲੇ ਮੈਂਬਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਕੀਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜਾਂ ਤਕਨੀਕੀ ਤਜਰਬੇ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

18. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਵਾਦਾਂ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼, ਅਰਧ-ਨਿਆਂਇਕ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿਉਂਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ

ਦੀ ਨਵੀਂ ਵਿਕਸਤ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਅਤੇ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। 19 ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿੱਚ ਰੇਲਵੇ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੌਰਾਨ, ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਜਾਰੇਦਾਰੀ ਵਾਲੀਆਂ ਰੇਲਵੇ ਕੰਪਨੀਆਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਤਕਨੀਕੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਪਾਰਕ ਵਿਵਾਦਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ। ਅਜਿਹੇ ਗੈਰ-ਮਾਹਰ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਮੁਕੱਦਮੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਅਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਵੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, 1873 ਵਿੱਚ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਰੇਲਵੇ ਅਤੇ ਕਨਾਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ 19ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ, ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਗਰੀਬਾਂ ਅਤੇ ਘੱਟ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਪੈਨਸ਼ਨ ਅਤੇ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਲਾਭ ਲਈ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੇ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧ ਵਿੱਚ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਏ ਸੈਨਿਕਾਂ ਲਈ ਅਪੰਗਤਾ ਪੈਨਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਥਾਪਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ।

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ
[ਰੰਜਨ ਗੋਗੋਈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ] 45

ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ, ਲੇਗਟ ਸਮੀਖਿਆ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਟੈਕਸ, ਮਾਨਸਿਕ ਸਿਹਤ, ਸਮਾਜਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਅਤੇ ਪਨਾਹ ਵਰਗੇ ਵਿਭਿੰਨ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਲਈ ਕਈ ਦਰਜਨਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨਿਰਣਾਇਕ ਮੈਂਬਰ ਸਨ।

19. ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਪਛਾਣ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ ਝਗੜਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ, ਸਮਾਜਿਕ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਕਲਪਕ ਮੰਚਾਂ

ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਨ ਦੀ ਤੁਰੰਤ ਲੋੜ ਸੀ। 1932 ਵਿੱਚ ਡੋਨੇਮੋਰ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਅਰਧ-ਨਿਆਂਇਕ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਨਿਆਂਇਕ ਕਾਰਜਾਂ ਦੇ ਵਫਦ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਨਿਆਂਇਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਆਮ ਅਦਾਲਤਾਂ ਕੋਲ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਵੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੇਵਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਆਮ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁਹਾਰਤ ਦੀ ਘਾਟ ਹੋਵੇ। ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਆਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਅਜਿਹੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਤੱਕ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਉਚਿਤ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਆਪਣੇ ਸੀਮਤ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ।

20. ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ 'ਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ 'ਤੇ 1957 ਵਿਚ ਦੁਬਾਰਾ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਫਰੈਂਕ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਅਤੇ ਜਾਂਚ ਐਕਟ, 1958 ਦੁਆਰਾ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਫ੍ਰੈਂਕ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪ੍ਰਦੀਪਤ ਆਲੋਚਨਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ, ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਇਹ ਸਸਤਾ, ਤੇਜ਼, ਬਿਹਤਰ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਸੀ। ਇਸ ਖੋਜ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਗੂੰਜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇ ਲਾਭਕਾਰੀ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਜਿਵੇਂ, ਲਾਗਤ ਪ੍ਰਭਾਵ, ਪਹੁੰਚਯੋਗਤਾ, ਬਕਾਇਆ ਵਿੱਚ ਕਮੀ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੁਹਾਰਤ, ਆਦਿ।

“ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਆਮ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਪਰ ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਸਰਕਾਰੀ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦੇ ਅੰਗ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਸਬੂਤ ... ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਅਤੇ ਨਿਰੰਤਰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਸਮਾਜਿਕ

ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਸਹਾਇਕ ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਅਸੀਂ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਬਜਾਏ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਵਜੋਂ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜ਼ਰੂਰੀ ਨੁਕਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸੰਸਦ ਨੇ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਸਬੰਧਤ ਵਿਭਾਗ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਤਾਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ... ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਮੰਤਰੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਅਪੀਲ 'ਤੇ... ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਬੰਧਤ ਕਾਨੂੰਨ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ 'ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਇਸ ਅਰਥ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਸੰਸਦ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ।[5]

XXXXXX

21. ਇਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਬਾਰੇ ਕੌਂਸਲ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਅਤੇ ਕੰਮਕਾਜ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸਰ ਐਂਡਰਿਊ ਲੇਗਟ ਕਮੇਟੀ (2001) ਨੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗੈਰ-ਇਕਸਾਰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀਆਂ ਅੰਦਰੂਨੀ ਕਮੀਆਂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। 'ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਫਾਰ ਯੂਜ਼ਰ-ਵਨ ਸਿਸਟਮ, ਵਨ ਸਰਵਿਸ'(ਉਪਭੋਗਤਾ ਲਈ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ - ਇਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ, ਇਕ ਸੇਵਾ) ਸਿਰਲੇਖ ਵਾਲੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਇਕ ਨਵੀਂ ਢਾਂਚਾਗਤ ਸੁਧਾਰ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਇਕਸਾਰ

ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹ ਵੀ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਰਸਤਾ ਇਕੋ ਅਪੀਲ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। 2007 ਵਿੱਚ, ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਦਾਲਤਾਂ ਅਤੇ ਇਨਫੋਰਸਮੈਂਟ ਐਕਟ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਦੋ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ - ਪਹਿਲੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਅਤੇ ਉੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੀ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਲਈ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਰਸਤਾ ਸੀ।[6]

22. ਸਾਲ 2006 ਵਿੱਚ ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਕਿੰਗਡਮ ਨੇ ਇੱਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਸਰਵਿਸ ਬਣਾਈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ 2010 ਵਿੱਚ ਕੋਰਟ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਕੋ ਜੁੱਟ ਨਿਆਂਇਕ ਢਾਂਚਾ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਹੋਈ।

II. ਕੈਨੇਡਾ

23. ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਮੂਲ ਦੀ ਹੈ, ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਤ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਆਪਣੀ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਪਛਾਣ ਹੈ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਾਂਗ, ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਵੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਨੀਂਹ ਬਣ ਗਈ ਹੈ।[7] ਸੰਘੀ ਜਾਂ ਸੂਬਾਈ ਕਾਨੂੰਨ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ, ਬੀਮਾ ਦਾਅਵਿਆਂ ਆਦਿ ਵਰਗੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਗਠਨ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।[8]

---

[5]ਡ੍ਰਿਊਰੀ, ਗੈਵਿਨ, "ਯੂ.ਕੇ. ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦਾ ਨਿਆਂਇਕਾਈਕਰਨ: ਹੈਵਰਟ ਤੋਂ ਲੈਗਟ ਤੱਕ" 28 TRAS 51 (2009)

[6] ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸੰਸਦ ਦੇ ਨਿਆਂ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ 'ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ, ਅਦਾਲਤਾਂ ਅਤੇ ਇਨਫੋਰਸਮੈਂਟ ਐਕਟ, 2007 ਦੇ ਵਿਆਖਿਆਤਮਕ ਨੋਟਸ' ਦੇ ਅੰਸ਼।
[7] ਮਲਿਕ, ਲੋਕੇਂਦਰ; ਲਤਾ, ਕੁਸੁਮ; ਕੌਰ, ਅਵਨੀਤ, ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਰਕਾਰ (ਸਤਿਅਮ ਕਾਨੂੰਨ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, 2016) ਪੰਨਾ 191 ਤੇ।

[8] ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਏਥੇ ਉਪਲਬਧ ਹਨ: http://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article/administrative-tribunals/ (ਆਖਰੀ ਵਾਰ 10.09.2019 ਨੂੰ ਦੌਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ)।

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ
[ਰੰਜਨ ਗੋਗੋਈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ] 47

ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਹਾਰਤ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

24. ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਜਾਂ ਆਮ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਿਵਲ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਰਗੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਰਸਮੀ ਹਨ ਅਤੇ ਆਮ ਅਦਾਲਤੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਨ; ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ। ਸਾਡੀ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨਾਲ ਇੱਕ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਸਮਾਨਤਾ ਵਿੱਚ, ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੀ ਅੰਦਰੂਨੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਜਾਂ ਤਾਂ ਅਪੀਲ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ

ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੋਕਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਅਪੀਲਾਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਫੈਡਰਲ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਤੁਰੰਤ ਫੋਰਮ ਹੈ।

III. ਆਸਟਰੇਲੀਆ

25. ਆਸਟਰੇਲੀਆਈ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਇੰਗਲੈਂਡ ਅਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਹੈ। ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਿਵਲ ਅਦਾਲਤਾਂ 'ਤੇ ਬੋਝ ਘਟਾਉਣ ਅਤੇ ਜਨਤਾ ਲਈ ਨਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ, ਪਰ ਸਸਤੇ ਸਾਧਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਸਮਾਜਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਕਰਾਧਾਨ ਆਦਿ ਸਮੇਤ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਹਨ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਰਾਜ ਵਿਚਕਾਰ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇੱਕ ਬਹੁਪੱਖੀ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਕਈ ਆਸਟਰੇਲੀਆਈ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ, ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਛੋਟੇ ਦਾਅਵੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਪੀਲ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ 'ਤੇ ਅਪੀਲ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹਨ।

IV. ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ

26. ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵੰਡ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਹੋਰ ਆਮ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਬਹੁਤ ਸਖਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਨਿਆਂਇਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਵਫਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਨਿਆਂਇਕ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜੋ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਕਾਰਵਾਈ 'ਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਨਿਯੰਤਰਣ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਐਕਟ, 1946 ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਨਾਲ ਹੋਈ ਸੀ।

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਐਕਟ ਨੇ ਸਿਰਫ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਯੋਗ ਬਣਾਇਆ। ਫਿਰ ਵੀ, ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਦੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਲਈ ਉਸੇ ਛੱਡਣ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਬਾਰੇ ਵਧੇਰੇ ਉਦਾਰ ਨਜ਼ਰੀਆ ਅਪਣਾਇਆ ਸੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਬਹੁਤ ਸੀਮਤ ਸੀ।

XXXXXX

V. ਫਰਾਂਸ

27. ਇੱਕ ਸਿਵਲ ਕਾਨੂੰਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ, ਫਰਾਂਸ ਵਿੱਚ ਦੋਹਰੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ- ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਕਾਨੂੰਨ (ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸ਼ਾਖਾ) ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਕਾਨੂੰਨ (ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸ਼ਕ)।[9] ਇਸ ਦਾ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਹੈ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨਿਆਂਇਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਦੋਵਾਂ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਟਕਰਾਅ ਕਰਦਾ ਹੈ।[10] ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਵਿਵਾਦ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿਵਾਦਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ, ਰਾਜ ਦੀ ਕੌਂਸਲ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

28. ਸਮੇਂ ਦੇ ਬਦਲਣ ਨਾਲ ਫਰਾਂਸ ਦੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵੀ ਵਿਕਸਤ ਹੋਈ। ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਤਿੰਨ-ਪੱਧਰੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਪਹਿਲਾ ਪੱਧਰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਹੈ - ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਅਦਾਲਤ ਜਾਂ ਮੂਲ ਅਦਾਲਤ ਜਿਸ ਕੋਲ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਿਆਪਕ ਅਧਿਕਾਰ

ਖੇਤਰ ਹੈ; ਦੂਜਾ ਪੱਧਰ ਕੋਰਟ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਅਪੀਲ - ਅਪੀਲ ਦੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਅਦਾਲਤ, ਜੋ ਅਸਲ ਅਦਾਲਤ ਤੋਂ ਅਪੀਲਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਪੱਧਰ ਰਾਜ ਦੀ ਕੌਂਸਲ ਹੈ - ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਅੰਤਮ ਅਪੀਲ ਦੀ ਇੱਕ ਅਦਾਲਤ, ਜਿਸ ਦਾ ਗਠਨ ਆਖਰਕਾਰ ਅਸਲ ਅਦਾਲਤ ਜਾਂ ਅਪੀਲ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਤੋਂ ਅਪੀਲਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਆਮ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਉਲਟ, ਫਰਾਂਸ ਦੀਆਂ ਅਪੀਲ ਅਦਾਲਤਾਂ ਕੋਲ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਅਤਿ ਅੰਤਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੋਣ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ।

VI. ਦੱਖਣੀ ਅਫਰੀਕਾ

29. ਦੱਖਣੀ ਅਫਰੀਕਾ ਦਾ ਮੂਲ ਭਾਰਤ ਵਰਗਾ ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਵਰਗੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਕਈ ਕਾਰਜਾਂ ਅਤੇ ਨਿਆਂਇਕ, ਅਰਧ-ਨਿਆਂਇਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਲੜੀ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ, ਹਰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਆਪਣੇ ਮੂਲ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਇੱਕ ਵਿਲੱਖਣ ਸਿਰਜਣਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਆਲੋਚਨਾਵਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਅਜਿਹੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਅਕਸਰ ਇਕਸਾਰਤਾ ਦੀ ਘਾਟ, ਅਸੰਤੁਲਨ ਅਤੇ ਬੇਤਰਤੀਬੀ ਲਈ ਆਲੋਚਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

<u>ਘਰੇਲੂ ਧਾਰਨਾ:</u>

30. ਇਹ ਨੋਟ ਕਰਨਾ ਦਿਲਚਸਪ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਸਾਲ 1941 ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਸੀ ਜਦੋਂ ਟੈਕਸ ਵਿਵਾਦਾਂ ਵਿੱਚ ਤੇਜ਼ੀ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਆਮਦਨ ਕਰ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ (ITAT) ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦਾ ਢਾਂਚਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ, 42 ਵੀਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ, ਅਨੁਛੇਦ 323 A ਅਤੇ 323 B ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਅਤੇ ਗਠਨ ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ।

---

[9] ਜਾਰਜ ਏ. ਬਰਮਨ; ਏਟੀਨੇ ਪਿਕਾਰਡ, ਫ੍ਰੈਂਚ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ (ਕਲੂਵਰ ਕਾਨੂੰਨ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ, ਨੀਦਰਲੈਂਡਜ਼, 2008) ਪੰਨਾ 58 ਤੇ.

[10] ਬਾਰਟਲੇਟ, ਸੀ. ਏ. ਹੇਰੇਸ਼ੋਫ, "ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ" 33 CLT 952 (1913).

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ

[ਰੰਜਨ ਗੋਗੋਈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ] 49

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਈ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਅਜਿਹੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਸਰੋਤ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 323 A ਜਾਂ ਅਨੁਛੇਦ 323 B ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ-ਪੱਧਰੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਫਰਾਂਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ-ਜੁਲਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਫੋਰਮਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਅਪੀਲ ਕੋਰਟ ਵਜੋਂ ਅਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਅੰਤਮ ਨਿਰਣਾਇਕ ਸੰਸਥਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਾਲ ਸਮਾਨਤਾ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਨਾ ਸੰਦਰਭ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਅਧੀਨ ਅਦਾਲਤਾਂ 'ਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੀ ਅੰਦਰੂਨੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

31. ਇਸ ਲਈ, ਨਵੀਆਂ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਿਰਣਾਇਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੀ ਲੋੜ ਨਵੀਂ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਇੱਕ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਫੈਲੇ ਵਿਕਾਸ ਦੁਆਰਾ ਵਿਕਸਤ ਹੋਈ ਹੈ।

I. ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਸੁਧਾਰ ਕਮਿਸ਼ਨ - 1966

32. ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਸੁਧਾਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਖੇਤਰਾਂ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਸਿਵਲ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨੀ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਲਈ ਨਿਰਣਾਇਕ ਇਕਾਈਆਂ ਵਜੋਂ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ।

II. ਵਾਂਚੂ ਕਮੇਟੀ - 1970

33. ਵਾਂਚੂ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਕਰ ਵਿਵਾਦਾਂ ਦੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਸਿਵਲ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਲਈ ਆਮਦਨ ਕਰ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰਾਂ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਨੇ ਵਿਵਾਦਾਂ ਦੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਉਪਾਵਾਂ ਅਤੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਿੱਧੇ ਟੈਕਸ ਨਿਪਟਾਰਾ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਗਠਨ ਦੀ ਵੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ।

III. ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀ ਬਕਾਇਆ ਕਮੇਟੀ ਰਿਪੋਰਟ - 1972

34. ਜੱਜ ਜੇ.ਸੀ. ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੇਵਾ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕਰਕੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ 'ਤੇ ਬੋਝ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਵਿਅਕਤੀਗਤ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਤੁਰੰਤ ਲੋੜ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ।

IV. ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਕਮਿਟੀ - 1976

35. ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧਾਂ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਅਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਕੱਟੜਪੰਥੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਅਪਣਾਇਆ। ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਨੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਆਲੋਚਨਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ **ਸਕੀਨਾਲਾ ਹਰੀ ਨਾਥ ਬਨਾਮ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ**[11] ਵਿੱਚ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

XXXXXX

V. ਰਾਘਵਨ ਕਮੇਟੀ - 2002

36. ਵਪਾਰਕ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸਮਕਾਲੀ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਰਾਘਵਨ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗੀ-ਵਿਰੋਧੀ ਅਭਿਆਸਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦੇਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਮੁਕਾਬਲੇਬਾਜ਼ ਕਮਿਸ਼ਨ (CCI) ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਉਚਿਤ ਮੁਕਾਬਲਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਮੁਕਾਬਲਾ ਐਕਟ, 2002 ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ CCI ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਸਿਵਲ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ।

37. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਫੈਸਲੇ ਦੀਆਂ ਘੱਟ-ਰਸਮੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਨਿਆਂ ਦੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵੰਡ ਨੂੰ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵਿਕਲਪਕ ਰਸਤੇ ਵਜੋਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਵਿਸ਼ਾ-ਮਾਮਲਿਆਂ

ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਢੁਕਵੇਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਤਕਨੀਕੀ ਮੁਹਾਰਤ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੇਵਾ ਕਾਨੂੰਨ, ਟੈਕਸ ਕਾਨੂੰਨ, ਕੰਪਨੀ ਕਾਨੂੰਨ ਜਾਂ ਵਾਤਾਵਰਣ ਕਾਨੂੰਨ ਆਦਿ।

ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਦਾ ਵਿਧਾਨਿਕ ਵਿਕਾਸ:

38. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ (42ਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 1976 ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਅਨੁਛੇਦ 323A ਅਤੇ 323B ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਕੇ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਦਾ ਰਾਹ ਪੱਧਰਾ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲਈ ਹਨ:

"ਭਾਗ XIV-A: ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ

323-A. ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ-(1) ਸੰਸਦ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਫੈਸਲੇ ਜਾਂ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਸੰਘ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਜਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਸਥਾਨਕ ਜਾਂ ਹੋਰ ਅਥਾਰਟੀ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਅਧੀਨ ਜਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਜਾਂ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਿਸੇ ਨਿਗਮ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਜਨਤਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਨਿਯੁਕਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਿਵਾਦ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ।

---

[11]1993 (3) ALT 471; ਇਹ ਵੀ ਦੇਖੋ: ਐਲ. ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ 1997 (2) SCR 1186.

(2) ਖੰਡ (1) ਅਧੀਨ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਕਾਨੂੰਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ-

(a) ਕੇਂਦਰ ਲਈ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਰਾਜ ਜਾਂ ਦੋ ਜਾਂ ਦੋ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰਾਜਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰੇਗਾ।

(b) ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ, ਸ਼ਕਤੀਆਂ (ਮਾਣਹਾਨੀ ਲਈ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸਮੇਤ) ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰੋ ਜੋ ਉਪਰੋਕਤ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

(c) ਉਪਰੋਕਤ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ (ਸੀਮਾ ਅਤੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਸਮੇਤ) ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ।

(d) ਖੰਡ (1) ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਵਿਵਾਦਾਂ ਜਾਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਨੁਛੇਦ 136 ਅਧੀਨ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣਾ।

(e) ਅਜਿਹੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਜਾਂ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲੰਬਿਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਜੋ ਅਜਿਹੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਜੇ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਕਾਰਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਜਾਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਅਧਾਰਤ ਹਨ, ਅਜਿਹੀ ਸਥਾਪਨਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਸਨ।

(f) ਅਨੁਛੇਦ 371-D ਦੇ ਖੰਡ (3) ਅਧੀਨ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਸੋਧਣਾ।

(g) ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਪੂਰਕ, ਅਨੁਕੂਲ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ (ਫੀਸਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਸਮੇਤ) ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੀਆਂ ਜੋ ਸੰਸਦ ਅਜਿਹੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਕੰਮਕਾਜ ਅਤੇ ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਰੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝੇ।

(3) ਇਸ ਅਨੁਛੇਦ ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਵਸਥਾ ਜਾਂ ਇਸ ਸਮੇਂ ਲਾਗੂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਹੋਣਗੀਆਂ।

323-B. ਹੋਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਲਈ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ।– (1) ਉਚਿਤ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ, ਖੰਡ (2) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਾਰੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਵਾਦਾਂ, ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਜਾਂ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੁਆਰਾ ਫੈਸਲੇ ਜਾਂ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਕੋਲ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ।

XXXXXX

(2) ਖੰਡ (1) ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਮਾਮਲੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ:-

(a) ਕਿਸੇ ਟੈਕਸ ਨੂੰ ਵਸੂਲਣਾ, ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ, ਇਕੱਤਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ।

(b) ਕਸਟਮ ਸਰਹੱਦਾਂ ਦੇ ਪਾਰ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਮੁਦਰਾ, ਆਯਾਤ ਅਤੇ ਨਿਰਯਾਤ।

(c) ਉਦਯੋਗਿਕ ਅਤੇ ਕਿਰਤ ਵਿਵਾਦ।

(d) ਅਨੁਛੇਦ 31-A ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿਸੇ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਰਾਹੀਂ ਜਾਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਕਿਸੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਜਾਂ ਸੋਧਣ ਜਾਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਸੀਲਿੰਗ ਰਾਹੀਂ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਭੂਮੀ ਸੁਧਾਰ;

(e) ਸ਼ਹਿਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਗ੍ਰਹਿਣ।
(f) ਸੰਸਦ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਦਨ ਜਾਂ ਸਦਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਦਨ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ, ਪਰ ਅਨੁਛੇਦ 329 ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 329-A ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ।
(g) ਭੋਜਨ ਪਦਾਰਥਾਂ (ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਤੇਲ ਬੀਜਾਂ ਅਤੇ ਤੇਲਾਂ ਸਮੇਤ) ਅਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ, ਖਰੀਦ, ਸਪਲਾਈ ਅਤੇ ਵੰਡ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਜਨਤਕ ਸੂਚਨਾ ਦੁਆਰਾ, ਇਸ ਧਾਰਾ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤਾਂ ਵਜੋਂ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(h) ਕਿਰਾਇਆ, ਇਸ ਦੇ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਅਤੇ ਕਿਰਾਏਦਾਰੀ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮਕਾਨ ਮਾਲਕਾਂ ਅਤੇ ਕਿਰਾਏਦਾਰਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ, ਸਿਰਲੇਖ ਅਤੇ ਦਿਲਚਸਪੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।
(i) ਉਪ- ਖੰਡਾ (a) ਤੋਂ (h) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪਰਾਧ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਫੀਸ।

(j) ਉਪ- ਖੰਡਾ (a) ਤੋਂ (i) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕੋਈ ਮਾਮਲਾ।

(3) ਖੰਡ (1) ਅਧੀਨ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਕਾਨੂੰਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ-

(a) ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਦਰਜਾਬੰਦੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ;

(b) ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ, ਸ਼ਕਤੀਆਂ (ਮਾਣਹਾਨੀ ਲਈ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸਮੇਤ) ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰੋ ਜੋ ਉਪਰੋਕਤ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ;

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ

[ਰੰਜਨ ਗੋਗੋਈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ] 53

(c) ਉਪਰੋਕਤ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ (ਸੀਮਾ ਅਤੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਸਮੇਤ) ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ।

(d) ਉਪਰੋਕਤ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਨੁਛੇਦ 136 ਅਧੀਨ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣਾ।

(e) ਅਜਿਹੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲੰਬਿਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਜੋ ਅਜਿਹੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ

ਹੁੰਦਾ ਜੇ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਕਾਰਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਜਾਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਅਧਾਰਤ ਹਨ, ਅਜਿਹੀ ਸਥਾਪਨਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਸਨ।

(f) ਅਜਿਹੇ ਪੂਰਕ, ਇਤਫਾਕਨ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਵਾਲੇ ਉਪਬੰਧ (ਫੀਸ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਸਮੇਤ) ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਚੁਕਵੀਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਕੰਮਕਾਜ ਲਈ, ਅਤੇ ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ, ਅਤੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ,ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ।

(4) ਇਸ ਅਨੁਛੇਦ ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਵਸਥਾ ਜਾਂ ਇਸ ਸਮੇਂ ਲਾਗੂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਹੋਣਗੀਆਂ।

ਵਿਆਖਿਆ—ਇਸ ਅਨੁਛੇਦ ਵਿੱਚ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ "ਉਚਿਤ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ" ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਸੰਸਦ ਜਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, ਇੱਕ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਜੋ ਭਾਗ XI ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੈ।

39. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 323A ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਯੋਗਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਿਆਂ, ਸੰਸਦ ਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਐਕਟ, 1985 ਬਣਾਇਆ। ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਨਿਯਮਿਤ ਸੇਵਾ ਅਪੀਲਾਂ ਲਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦਾ ਵਿਕਲਪ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਸੀ, ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ 'ਤੇ ਬੋਝ ਪਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮੁੱਦਿਆਂ ਅਤੇ ਆਮ ਜਨਤਕ ਮਹੱਤਤਾ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

XXXXXX

40. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਕਈ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਤਾਂ ਜੋ ਕੁਝ ਵਿਸ਼ਾ-ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਤਕਨੀਕੀ ਮੁਹਾਰਤ ਦੀ ਘਾਟ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਰੇ ਦੀ ਤੁਰੰਤ ਲੋੜ ਹੈ। **ਐਮ.ਸੀ. ਮਹਿਤਾ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ**[12] ਵਿੱਚ ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਵਾਦਾਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਲਈ ਨਿਆਂਇਕ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਮਾਹਰਾਂ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਸਮਰਪਿਤ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

41. ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਐਕਟ, 1995 ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਪੀਲੀ ਅਧਿਕਾਰ ਐਕਟ, 1997 ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਜਲਦੀ ਹੀ ਵਿਵਾਦਾਂ ਦਾ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹੱਲ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥ ਪਾਏ ਗਏ ਜਿਸ ਲਈ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਸੁਝਾਏ ਅਨੁਸਾਰ ਸੁਧਾਰਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ 2010 ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਗ੍ਰੀਨ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ (NGT) ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਸਿਰਫ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਫਾਸਟ-ਟਰੈਕ ਅਦਾਲਤ ਵਜੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

42. ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਅਨੁਛੇਦ 323B ਉਚਿਤ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਉਪਰੋਕਤ ਅਨੁਛੇਦ ਦੇ ਖੰਡ (2) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਵਾਦਾਂ, ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਜਾਂ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੁਆਰਾ ਫੈਸਲੇ ਜਾਂ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 323B(2) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਾਮਲੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਜਿੱਠਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਅਤੇ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੋਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

<u>ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਦਾ ਨਿਆਂਇਕ ਵਿਕਾਸ:</u>

43. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਈ ਫੈਸਲਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ 'ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ' ਸ਼ਬਦ ਇੱਕ ਅਰਧ-ਨਿਆਂਇਕ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। **ਜਸਵੰਤ ਸ਼ੂਗਰ ਮਿੱਲਜ਼ ਲਿਮਟਿਡ, ਮੇਰਠ ਬਨਾਮ ਲਕਸ਼ਮੀਚੰਦ**[13] ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਟੈਸਟ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਸਥਾ ਸਿਰਫ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਜਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਅੰਗ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਸਿਵਲ ਕੋਰਟ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਿਰਣਾਇਕ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਸਬੂਤ ਲੈਣ, ਗਵਾਹਾਂ ਨੂੰ ਤਲਬ ਕਰਨ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ, ਨੂੰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਵਜੋਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

44. **ਆਰ.ਕੇ. ਜੈਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ**[14] **ਕੇਸ** ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਇੱਕ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਲੋੜ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਮੁਕੱਦਮੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਾਹਰ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਵੀ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਅਰਧ-ਨਿਆਂਇਕ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਲੋੜੀਂਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਮੁਹਾਰਤ, ਕੁਝ ਨਿਆਂਇਕ ਤਜਰਬਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਭਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਿਖਲਾਈ ਹੋਵੇ।

---

[12] 1986 (2) SCC 176

[13] AIR 1963 SC 677.

[14] (1993) 4 SCC 119.

<u>XXXXXX</u>

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦਾ ਗਠਨ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਬਦਲ ਵਜੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮੁਕੱਦਮੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਆਂ ਦੀ ਸਹੀ ਅਦਾਇਗੀ ਅਜੇ ਵੀ ਇੱਕ ਦੂਰ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਅਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਦੇ ਉਪਾਅ ਲਈ ਵਿਧੀ ਮਹਿੰਗੀ ਅਤੇ ਨਿਰਾਸ਼ਾਜਨਕ ਸੀ। ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਭੂਗੋਲਿਕ ਅਤੇ ਵਿੱਤੀ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਕਾਰਨ ਅਪੰਗ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਮਿਲਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਨਵੇਂ ਮੰਚਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿੱਚ ਫੈਲਾਇਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਬਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਦੀ ਨਿਯਮਤ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਦੀ ਤੁਰੰਤ ਲੋੜ 'ਤੇ ਵੀ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

45. ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, **ਐਲ. ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ**[15] ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸੱਤ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਬਕਾਏ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਮਾਹਰ ਕਮੇਟੀਆਂ ਅਤੇ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ। ਮਲੀਮਥ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ (1989-1990) ਦਾ ਵੀ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਯੋਗਤਾ, ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਅਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਪਹੁੰਚ ਦੀ ਕਥਿਤ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਜਨਤਾ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਪਰਖ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਸਖਤ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ।

46. ਇਹ ਵੀ ਦੁਹਰਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਸਿੱਧੀਆਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਪੀਲਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਆਮ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਦੇ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਪੀਲ ਫੋਰਮ, ਜੋ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਮਿਆਦਾਂ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਨਿਆਂਇਕ ਤਜਰਬੇ ਦੀ ਘਾਟ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਨਿਗਰਾਨੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਲਈ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ 'ਸਿੰਗਲ ਨੋਡਲ ਮੰਤਰਾਲੇ' ਦੇ ਅਧੀਨ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ, ਸਭ ਤੋਂ ਉਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਮੰਤਰਾਲਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੂੰ ਉਪਰੋਕਤ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣ ਲਈ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਨਿਗਰਾਨੀ ਸੰਸਥਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ, ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਪੇਚੀਦਗੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਸੰਗਠਨ ਦੁਆਰਾ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਪਏਗਾ।

---

[15] (1997) 3 SCC 261.

XXXXXX

47. **ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਆਰ. ਗਾਂਧੀ, ਪ੍ਰਧਾਨ, ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ[16] ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ**, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਪੰਜ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕੰਪਨੀਆਂ (ਦੂਜੀ

ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2002 ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੰਪਨੀਆਂ ਐਕਟ, 1956 ਦੇ ਭਾਗ I-B ਅਤੇ I-C ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵੈਧਤਾ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕੀਤੀ।

48. ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਬਦਲ ਵਜੋਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਸੁਤੰਤਰਤਾ, ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਮਰੱਥਾ ਵੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਰਵਾਇਤੀ ਅਦਾਲਤ ਤੋਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੇ ਤਬਾਦਲੇ ਦੇ ਨਾਲ, ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰਾਂ / ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਜੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰ ਸਿਰਫ ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਉਦੋਂ ਜਦੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗਿਆਨ ਜਾਂ ਗਿਆਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਲੋੜ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਵੇਗਾ।

49. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਉੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਤਜਰਬੇ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਿਹਤਰ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ/ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਕੇ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ 'ਤੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਕਬਜ਼ਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਪਨੀਆਂ ਐਕਟ, 1956 (ਜਿਵੇਂ ਕਿ 2002 ਵਿੱਚ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ ਸੀ) ਦੇ ਭਾਗ I-B ਅਤੇ I-C ਵਿੱਚ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਪੈਰਾ 120 ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਦੁਬਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

"**120**. ਅਸੀਂ ਐਕਟ ਦੇ ਭਾਗ I-B ਅਤੇ I-C ਵਿੱਚ ਖਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸੁਧਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰਣੀਬੱਧ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ:

(i) ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਕੇਵਲ ਜੱਜਾਂ ਅਤੇ ਵਕੀਲਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ, ਜਾਂ ਜੱਜ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਪੰਜ ਸਾਲ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜੱਜ ਦੇ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ ਹੈ ਜਾਂ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਜਿਸਨੇ ਦਸ ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਵਕੀਲ ਵਜੋਂ ਅਭਿਆਸ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਕੰਪਨੀ ਕਾਨੂੰਨ ਸੇਵਾ (ਕਾਨੂੰਨੀ ਸ਼ਾਖਾ) ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੇਵਾ (ਗ੍ਰੇਡ 1) ਵਿੱਚ ਤਜਰਬਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਕੇਂਦਰ ਜਾਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਗਰੁੱਪ A ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਸੰਭਾਲਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 10-FD ਦੀਆਂ ਉਪ-ਧਾਰਾਵਾਂ (2) (c) ਅਤੇ (d) ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਵਿਚਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਕੰਪਨੀ ਕਾਨੂੰਨ ਸੇਵਾ ਜਾਂ ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਮੁਹਾਰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਵਿਚਾਰੇ ਜਾਣ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਵੇਗੀ।

---

[16] (2010) 11 SCC 1

XXXXXX

(ii) ਜਿਵੇਂ ਕਿ NCLT ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਦਾ ਹੈ, ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਜਿੰਨਾ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਰੁਤਬਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਅਤੇ ਭੱਤੇ ਦੇ ਕੇ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾ ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਰੈਂਕ, ਤਜਰਬੇ ਜਾਂ ਯੋਗਤਾ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ ਬਰਾਬਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮੈਂਬਰ

ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕੰਪਨੀ ਕਾਨੂੰਨ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਕੱਲੇ ਸਕੱਤਰਾਂ ਜਾਂ ਵਧੀਕ ਸਕੱਤਰਾਂ ਦੇ ਰੈਂਕ 'ਤੇ ਹਨ। ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ (c) ਅਤੇ (d) ਅਤੇ ਧਾਰਾ 10-FD ਦੀ ਉਪ- ਧਾਰਾ (3) ਦੇ ਖੰਡ (a) ਅਤੇ (b) ਜੋ ਗਰੁੱਪ A ਦੇ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ 15 ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਜਾਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਸੰਯੁਕਤ ਸਕੱਤਰ ਜਾਂ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਯੋਗ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਵੈਧ ਹਨ।

(iii) ਇੱਕ "ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰ" ਉਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਤਜਰਬੇ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਕੰਪਨੀ ਕਾਨੂੰਨ ਸੇਵਾ ਦਾ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਜਿਸਨੇ ਅਕਾਊਂਟਸ ਬ੍ਰਾਂਚ ਜਾਂ ਹੋਰ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੰਪਨੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਪਹਿਲੂ ਨਾਲ ਇਤਫਾਕ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਿਆ ਹੈ, ਨੂੰ ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਹੋਣ ਲਈ ਯੋਗ "ਮਾਹਰ" ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਉਪ-ਧਾਰਾ (3) ਦੇ ਖੰਡ (a) ਅਤੇ (b) ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਹਨ।

(iv) ਉਪ-ਧਾਰਾ (3) ਦੇ ਖੰਡ (f) ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਵਿਗਿਆਨ, ਤਕਨਾਲੋਜੀ, ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰ, ਬੈਂਕਿੰਗ, ਉਦਯੋਗ ਵਿੱਚ 20 ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗਿਆਨ ਜਾਂ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਤਜਰਬਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕੰਪਨੀ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਮੁਹਾਰਤ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਕੰਪਨੀ ਕਾਨੂੰਨ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਵਿੱਚ ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਅਵੈਧ ਹੈ।

XXXXXX

(v) ਉਦਯੋਗਿਕ ਵਿੱਤ, ਉਦਯੋਗਿਕ ਪ੍ਰਬੰਧਨ, ਉਦਯੋਗਿਕ ਪੁਨਰ ਨਿਰਮਾਣ, ਨਿਵੇਸ਼ ਅਤੇ ਲੇਖਾਕਾਰੀ ਵਿੱਚ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਯੋਗਤਾ, ਅਖੰਡਤਾ, ਸਥਾਈ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਤਜਰਬਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੇ ਮੁੜ ਵਸੇਬੇ/ਮੁੜ ਸੁਰਜੀਤੀ ਵਿੱਚ ਮੁਹਾਰਤ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਵਿਚਾਰੇ ਜਾਣ ਦੇ ਯੋਗ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(vi) ਉਪ-ਧਾਰਾ (3) ਦੇ ਖੰਡ (g) ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

(vii) ਧਾਰਾ 10-FD ਦੀ ਉਪ- ਧਾਰਾ (3) ਦੇ ਖੰਡ (c), (d), (e), (g), (h) ਅਤੇ ਖੰਡ (f) ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ਹਿੱਸੇ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਕੰਪਨੀ ਕਾਨੂੰਨ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਸਕੱਤਰ ਜਾਂ ਵਧੀਕ ਸਕੱਤਰ ਰੈਂਕ ਦੇ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(viii) ਪੰਜ ਮੈਂਬਰੀ ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਬਜਾਏ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ (ਜਾਂ ਉਸਦਾ ਨਾਮਜ਼ਦ) ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਅਤੇ ਵਿੱਤ ਅਤੇ ਕੰਪਨੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਦੋ ਸਕੱਤਰ ਅਤੇ ਕਿਰਤ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 10-FX ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤੇ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਮੋਟੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਲੀਹਾਂ 'ਤੇ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ:

a. ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮਜ਼ਦ- ਚੇਅਰਪਰਸਨ (ਕਾਸਟਿੰਗ ਵੋਟ ਦੇ ਨਾਲ)।

b. ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਇੱਕ ਸੀਨੀਅਰ ਜੱਜ ਜਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਮੁੱਖ ਜੱਜ- ਮੈਂਬਰ।

c. ਵਿੱਤ ਅਤੇ ਕੰਪਨੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਮੰਤਰਾਲੇ ਵਿੱਚ ਸਕੱਤਰ- ਮੈਂਬਰ; ਅਤੇ

(d) ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਮੰਤਰਾਲੇ ਵਿੱਚ ਸਕੱਤਰ - ਮੈਂਬਰ।

(ix) ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਮਿਆਦ ਨੂੰ ਸੱਤ ਜਾਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜੋ ਇੱਕ ਹੋਰ ਕਾਰਜਕਾਲ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਬੰਧਤ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਮੁਹਾਰਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ
[ਰੰਜਨ ਗੋਗੋਈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ] 59

ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਬਹੁਤ ਛੋਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਮੈਂਬਰ ਲੋੜੀਂਦਾ ਗਿਆਨ, ਮੁਹਾਰਤ ਅਤੇ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇੱਕ ਕਾਰਜਕਾਲ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 65 ਸਾਲ ਦੀ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ਨਾਲ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਦੀ ਉਕਤ ਮਿਆਦ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਜਾਂ ਜਲਦੀ ਹੀ ਰਿਟਾਇਰ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਨਾਹਗਾਹ ਵਜੋਂ ਸਮਝਣ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਅਤੇ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੌਜਵਾਨ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਸੇਵਾ ਦੀ ਵਾਜਬ ਮਿਆਦ ਹੋਵੇਗੀ।

(x) ਧਾਰਾ 10-FE ਦਾ ਦੂਜਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਜੋ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਾਂ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਅਹੁਦਾ ਸੰਭਾਲਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਮੂਲ ਕਾਡਰ/ਮੰਤਰਾਲੇ/ਵਿਭਾਗ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਲਈ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੱਖ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਕ ਸਾਲ ਦੀ ਮਿਆਦ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

(xi) ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ, ਧਾਰਾ 10-FJ ਦੀ ਉਪ ਧਾਰਾ (3) ਅਤੇ ਧਾਰਾ 10-FE ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ/ਚੇਅਰਮੈਨ ਜਾਂ ਮੈਂਬਰ ਦੀ ਮੁਅੱਤਲੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

(xii) ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਮੰਤਰਾਲੇ ਤੋਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਨਾ ਤਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਬੰਧਤ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਜਾਂ ਮੂਲ ਮੰਤਰਾਲਿਆਂ ਜਾਂ ਸਬੰਧਤ ਵਿਭਾਗ ਤੋਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨਗੇ ਜਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ।
(xiii) ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਦੋ ਮੈਂਬਰੀ ਬੈਂਚਾਂ ਵਿੱਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇੱਕ ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਕਿਸੇ ਵੱਡੇ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬੈਂਚ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ।

50. ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ, **ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ (2014)**[17] ਵਿੱਚ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਟੈਕਸ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਐਕਟ, 2005 ਦੇ ਤਹਿਤ ਨਵੇਂ ਬਣੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਟੈਕਸ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦਿਆਂ, ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਵਰਗੀਆਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੁਆਰਾ ਬਦਲਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

---

[17] (2014) 10 SCC 1.

XXXXXX

51. ਸਿਰਫ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਯੋਗਤਾ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਤਜਰਬਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਸਮਰੱਥ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਿਰ (ਸਰਕਾਰ) ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਭਾਗੀਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਮੁੜ ਨਿਯੁਕਤੀ ਜਾਂ ਕਾਰਜਕਾਲ ਵਧਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਲਈ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਹੈ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅੰਤਰ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਉਦਾਹਰਣ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਲਈ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਸਨ।

52. ਇਹ ਵੀ ਦੁਹਰਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਆਪਣੀ ਸੀਟ ਵਾਲੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹੋਰ ਹਿੱਸਿਆਂ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਨਿਆਂ ਤੱਕ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ 'ਤੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਨਿਯੰਤਰਣ ਰੱਖਣਾ ਅਣਉਚਿਤ ਹੋਵੇਗਾ।

53. **ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ (2015)**[18] ਵਿੱਚ, ਕੰਪਨੀ ਐਕਟ, 2013 ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕੰਪਨੀ ਕਾਨੂੰਨ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ (NCLT) ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕੰਪਨੀ ਕਾਨੂੰਨ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ (NCLAT) ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਦਿਲਚਸਪ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੰਪਨੀ ਐਕਟ, 2013 ਦੇ ਚੈਪਟਰ XXVII ਭਾਵ ਧਾਰਾ 407 ਤੋਂ 434 ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਾਲਾਂਕਿ NCLT ਅਤੇ NCLAT ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ **ਆਰ. ਗਾਂਧੀ (Supra)** ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਨੁਕਸਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਸੀ।

54. ਅੰਤ ਵਿੱਚ, **ਗੁਜਰਾਤ ਊਰਜਾ ਵਿਕਾਸ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਐਸਾਰ ਪਾਵਰ ਲਿਮਟਿਡ**[19] ਵਿੱਚ, ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਅਤੇ ਕੰਮਕਾਜ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ **ਐਲ. ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ (Supra) ਅਤੇ ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ (2014) (Supra)** ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਪਿਛਲੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਦਾ ਉਪਾਅ ਲਾਗੂ ਸੀ, ਜੋ ਲਾਗਤ ਅਤੇ ਪਹੁੰਚ ਯੋਗਤਾ ਕਾਰਨ ਖਤਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਅਪੀਲਾਂ ਦੇ ਹੜ੍ਹ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਮੁੱਢਲੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪਾਈ।

---

[18] (2015) 8 SCC 583.

[19] (2016) 9 SCC 103.

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ
[ਰੰਜਨ ਗੋਗੋਈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ] 61

ਕਿਉਂਕਿ ਗੈਰ-ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੰਚਾਲਿਤ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਦੀ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਸਮੀਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਸਬੰਧ

ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ 'ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ' ਸਿਰਲੇਖ ਵਾਲੀ ਆਪਣੀ 272 ਵੀਂ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨੀ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਪੂਰਵਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕੀਤਾ।

ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017: ਇਸਦਾ ਵਿਧਾਨਕ ਪਿਛੋਕੜ

55. ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਬੈਚ ਵਿੱਚ ਮੁੱਢਲੀ ਚੁਣੌਤੀ ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ "ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ 2017-18 ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿੱਤ ਪ੍ਰਸਤਾਵਾਂ" ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਭਾਗ XIV ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜੋ "ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਰਲੇਵੇਂ ਲਈ ਕੇਂਦਰੀ ਐਕਟਾਂ ਵਿੱਚ ਸੋਧਾਂ ਅਤੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨਾਂ, ਮੈਂਬਰਾਂ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ" ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਹਨ।

56. ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੇ ਭਾਗ XIV ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਧਾਰਾ 158 ਤੋਂ 182 ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸੰਸਦ ਨੇ 25 ਕੇਂਦਰੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜੋ ਕਈ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਵਿਦਵਾਨ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਸੋਧਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਨੂੰ ਤਰਕਸੰਗਤ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਪਿਛਲੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ।

57. ਭਾਗ-XIV ਦੀ ਧਾਰਾ 158 ਤੋਂ 182 ਮੋਟੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਰਾਬਰ ਮਾਮਲੇ (*pari materia*) ਵਿੱਚ ਹੈ, ਸਿਵਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਹਰੇਕ ਧਾਰਾ ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸੰਸਦ ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਯੋਗਤਾ, ਨਿਯੁਕਤੀ, ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਮਿਆਦ, ਤਨਖਾਹਾਂ ਅਤੇ

ਭੱਤਿਆਂ, ਅਸਤੀਫੇ, ਹਟਾਉਣ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਮਦਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਇਕਸਾਰ ਪੈਟਰਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ, ਵਿੱਤ ਐਕਟ 2017 ਦੇ ਭਾਗ XIV ਦੀ ਧਾਰਾ 158 ਅਤੇ 173 ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਧਾਰਾ 173 ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

"I.—ਸਿਨੇਮੈਟੋਗ੍ਰਾਫ ਐਕਟ, 1952 ਵਿੱਚ ਸੋਧ

XXXXXX

173. ਸਿਨੇਮੈਟੋਗ੍ਰਾਫ ਐਕਟ, 1952 ਵਿੱਚ, ਧਾਰਾ 5D ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਧਾਰਾ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਅਰਥਾਤ:

"5E. ਇਸ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੇ ਅਧਿਆਇ VI ਦੇ ਭਾਗ XIV ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀਆਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ, ਨਿਯੁਕਤੀ, ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਮਿਆਦ, ਤਨਖਾਹਾਂ ਅਤੇ ਭੱਤੇ, ਅਸਤੀਫਾ, ਹਟਾਉਣਾ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਮਦਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਉਸ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 184 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ: ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੇ ਚੈਪਟਰ VI ਦੇ ਭਾਗ XIV ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਚੇਅਰਮੈਨ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰ ਇਸ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਤਹਿਤ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿਣਗੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੀ ਧਾਰਾ 184 ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ।

58. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਭਾਗ XIV ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਧਾਰਾਵਾਂ ਮੌਜੂਦਾ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਧਾਰਾ 158 ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਦੁਬਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਧਾਰਾ 173 ਦੇ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਰਲੇਵੇਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਦੇ ਹਨ:

"158. 1947 ਦੇ ਐਕਟ 14 ਵਿੱਚ ਸੋਧ- ਉਦਯੋਗਿਕ ਵਿਵਾਦ ਐਕਟ, 1947 ਵਿੱਚ,

(a) ਧਾਰਾ 7A ਵਿੱਚ, ਉਪ- ਧਾਰਾ (1) ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਅਰਥਾਤ:-

“(1A) ਉਪ- ਖੰਡ (1) ਅਧੀਨ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਗਠਿਤ ਉਦਯੋਗਿਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੇ ਅਧਿਆਇ VI ਦੇ ਭਾਗ XIV ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਕਰਮਚਾਰੀ ਭਵਿੱਖ ਨਿਧੀ ਅਤੇ ਵਿਭਿੰਨ ਪ੍ਰਬੰਧ ਐਕਟ, 1952 (1952 ਦਾ 19) ਦੀ ਧਾਰਾ 7D ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ, ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੇਗਾ।

(b) ਧਾਰਾ 7C ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਧਾਰਾ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਅਰਥਾਤ:-

"7D. ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ ਦੀਆਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ, ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ- ਇਸ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਧਾਰਾ 7A ਦੀ ਉਪ- ਖੰਡ (1) ਤਹਿਤ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਉਦਯੋਗਿਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ ਦੀਆਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ, ਨਿਯੁਕਤੀ, ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਮਿਆਦ, ਤਨਖਾਹਾਂ ਅਤੇ ਭੱਤੇ, ਅਸਤੀਫਾ ਅਤੇ ਹਟਾਉਣ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਮਦਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ, ਵਿੱਤ ਐਕਟ 2017 ਦੇ ਅਧਿਆਇ VI ਦੇ ਭਾਗ XIV ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਸ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 184 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ:

ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੇ ਅਧਿਆਇ VI ਦੇ ਭਾਗ XIV ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਿਯੁਕਤ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ ਇਸ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਤਹਿਤ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇਗਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੀ ਧਾਰਾ 184 ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ।

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ

[ਰੰਜਨ ਗੋਗੋਈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ] 63

59. ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮਾਨ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ 158 ਤੋਂ 182 ਵਿੱਚ ਦੋ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸ਼ਬਦ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਯੋਗ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਅਜਿਹੀ ਹਰ ਧਾਰਾ ਇੱਕ ਗੈਰ-ਅੜਿੱਕੇ ਵਾਲੀ ਧਾਰਾ ਨਾਲ ਖੁੱਲ੍ਹਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ "ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ..... ਐਕਟ ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੇ ਅਧਿਆਇ VI ਦੇ ਭਾਗ XIV ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਿਯੁਕਤ *ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ* ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀਆਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ, ਨਿਯੁਕਤੀ, ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਮਿਆਦ, ਤਨਖਾਹਾਂ ਅਤੇ ਭੱਤੇ, ਅਸਤੀਫਾ, ਹਟਾਉਣਾ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਮਦਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਉਸ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 184 ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਦੂਜਾ, ਵਿੱਤ ਐਕਟ 2017 ਦੀ ਧਾਰਾ 184 ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸੋਧੇ ਗਏ ਹੋਰ 25 ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

60. ਧਾਰਾ 184 ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਲਈ, ਤੁਰੰਤ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਧਾਰਾ 183 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਐਕਟ ਦੇ ਉਪ-ਭਾਗ 'S' ਵਿੱਚ "ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨਾਂ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ

ਸ਼ਰਤਾਂ" ਸਿਰਲੇਖ ਨਾਲ ਪਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਧਾਰਾ 183 ਅਤੇ 184 ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ, ਇਸ ਲਈ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਦੁਬਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

"S. ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ

183. ਧਾਰਾ 184 ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ- ਅੱਠਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਕਾਲਮ (3) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਐਕਟਾਂ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਨਿਰਧਾਰਤ ਦਿਨ ਤੋਂ ਧਾਰਾ 184 ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਚੇਅਰਮੈਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਪ੍ਰਧਾਨ, ਉਪ-ਪ੍ਰਧਾਨ, ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ ਜਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਜਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਕਤ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਕਾਲਮ (2) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਧਾਰਾ 184 ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਚੇਅਰਮੈਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਪ੍ਰਧਾਨ, ਉਪ-ਪ੍ਰਧਾਨ, ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ ਜਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, ਨਿਰਧਾਰਤ ਦਿਨ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਪਹਿਲਾਂ ਅਜਿਹੇ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਮੈਂਬਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੀਆਂ।

XXXXXX

184. ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ, ਨਿਯੁਕਤੀ, ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਮਦਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ, ਤਨਖਾਹ ਅਤੇ ਭੱਤੇ ਆਦਿ। (1) ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ, ਸੂਚਨਾ ਦੁਆਰਾ, ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ, ਨਿਯੁਕਤੀ, ਅਹੁਦੇ ਦੀ

ਮਿਆਦ, ਤਨਖਾਹਾਂ ਅਤੇ ਭੱਤੇ, ਅਸਤੀਫਾ, ਹਟਾਉਣ ਅਤੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਸਦਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਯਮ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਚੇਅਰਮੈਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਪ੍ਰਧਾਨ, ਉਪ-ਪ੍ਰਧਾਨ, ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ ਜਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਜਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, ਅੱਠਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਕਾਲਮ (2) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ:

ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਚੇਅਰਮੈਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਪ੍ਰਧਾਨ, ਉਪ-ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ ਜਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਜਾਂ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਅਜਿਹੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਲਈ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਰਹੇਗਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਅਹੁਦਾ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਪੰਜ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਮੁੜ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ:

ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਚੇਅਰਮੈਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਪ੍ਰਧਾਨ, ਉਪ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ ਜਾਂ ਮੈਂਬਰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਉਮਰ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਨਹੀਂ ਸੰਭਾਲੇਗਾ ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

(a) ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਚੇਅਰਮੈਨ [ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਾਂ ਸਕਿਓਰਿਟੀਜ਼ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ] ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, 70 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ।

(b) ਉਪ-ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਉਪ-ਚੇਅਰਮੈਨ, ਉਪ-ਪ੍ਰਧਾਨ, ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ (ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਕਰਜ਼ਾ ਵਸੂਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੁਆਰਾ ਗਠਿਤ ਉਦਯੋਗਿਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ) ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਉਮਰ 67 ਸਾਲ ਹੈ:

(2) ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਚੇਅਰਮੈਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ, ਵਾਈਸ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ, ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ ਜਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਜਾਂ ਮੈਂਬਰ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਅਤੇ ਭੱਤੇ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਸ਼ਰਤਾਂ ਜਾਂ ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰ ਉਸ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

XXXXXX

61. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਅਧੀਨ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਕਥਿਤ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ 'ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ (ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਯੋਗਤਾ, ਤਜਰਬਾ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਸ਼ਰਤਾਂ) ਨਿਯਮ, 2017' (ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ "ਨਿਯਮ") ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦਾ ਕੇਸ:

62. ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦਲੀਲਾਂ ਅਤੇ ਦਲੀਲਾਂ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀਆਂ ਅਤੇ ਮਿਸ਼ਰਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਸੰਖੇਪਤਾ ਲਈ, ਹਰੇਕ ਵਕੀਲ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਨੂੰ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਮੋਟੇ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਵਿੱਤ ਐਕਟ 2017 ਦੀ 8 ਵੀਂ ਅਤੇ 9 ਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੇ ਗਏ ਭਾਗ XIV ਦੀ ਵੈਧਤਾ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਜੋ ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ, ਮਨਮਰਜ਼ੀ, ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਰੰਗੀਨ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਲਈ ਅਪਮਾਨਜਨਕ ਹੈ।

63. ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਦਲੀਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭਾਗ-XIV ਨੂੰ ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਹਿੱਸਾ 'ਮਨੀ ਬਿੱਲ' ਵਜੋਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 110 ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਿੱਲਾਂ ਨੂੰ 'ਸਿਰਫ' ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਦੇ ਖੰਡਾ (a) ਤੋਂ (g) ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਅਤੇ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਮਨੀ ਬਿੱਲ' ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਭਾਗ 14 ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੀ ਸਮੁੱਚਤਾ ਅਨੁਛੇਦ 110 ਦੇ ਤਹਿਤ 'ਮਨੀ ਬਿੱਲ' ਵਜੋਂ ਆਪਣਾ ਰੰਗ ਗੁਆ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਅਨੁਛੇਦ 107 ਦੇ ਤਹਿਤ ਲੋੜੀਂਦੀ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰੀ ਗਈ ਵਿਧਾਨਕ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ।

64. ਵਿਦਵਾਨ ਸਲਾਹਕਾਰਾਂ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਬਹਿਸਾਂ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਜੋ ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) ਦੇ ਤਹਿਤ "ਸਿਰਫ" ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਤਾਕਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਉਹ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਐਕਟ, 1935 ਦੀ ਅਨੁਛੇਦ 37 ਤੋਂ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਵੱਖ ਹੋ ਕੇ ਅਜਿਹੇ ਵਾਕਾਂਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਵਿੱਚ ਭਾਗ XIV ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਨੂੰ ਲੁਕਾਉਣ ਅਤੇ ਰੰਗੀਨ ਅਭਿਆਸ ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਸਭਾ ਨੂੰ ਬਾਈਪਾਸ ਕਰਨ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਅਸਿੱਧਾ ਤਰੀਕਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਭਾਵ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋ-ਸਦਨ ਵਾਲੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਚਰਿੱਤਰ ਅਤੇ ਸਾਰ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਨਾ; ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦਖਲ ਦੀ ਮੰਗ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਮੂਲ ਦੀ ਜਾਂਚ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਨਾ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 110(3) ਦੇ ਤਹਿਤ ਲੋਕ ਸਭਾ ਸਪੀਕਰ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਦੁਆਰਾ।

XXXXXX

65. ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਕੀਲਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਸੂਖਮ ਦਲੀਲ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 323-A ਅਤੇ 323-B ਦੁਆਰਾ ਸੰਚਾਲਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਮਨੀ ਬਿੱਲਾਂ ਵਜੋਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸੰਸਦ ਆਪਣੀ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸੂਚੀ III ਦੀ ਐਂਟਰੀ 11-A ਨਾਲ ਜੋੜ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੋ ਨਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਵਿੱਤੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ।

66. ਭਾਗ XIV ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰਾਂ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੁਣ ਬੰਦ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲਈ ਵੀ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

67. ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੀ ਧਾਰਾ 184(1), ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ, ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ, ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਤਨਖਾਹਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੇ ਵਿਕਾਰ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਸਾਰੇ ਨਿਆਂਇਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਾਵਾਂ ਨੂੰ ਖੋਹ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼, ਰਾਜ ਦੀ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ

ਮੂਲ ਭਾਵਨਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਵਿਕਲਪ ਵਿੱਚ, ਵਕੀਲਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਧਾਰਾ 184 ਦੇ ਤਹਿਤ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਮੌਜੂਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਬੰਧਨਕਾਰੀ ਕਥਨ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ।

68. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਦਲੀਲਾਂ ਦੇ ਦੌਰਾਨ, ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਕਈ ਹੋਰ ਕਮੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਅਤੇ ਕੁਝ ਅਸਧਾਰਨ ਸਥਿਤੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸਿੱਧੀਆਂ ਅਪੀਲਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ। ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦਾ 'ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ' ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਦੀ ਵੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ।

<u>ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਦਾ ਕੇਸ:</u>

<u>XXXXXX</u>

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ

[ਰੰਜਨ ਗੋਗੋਈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ] 67

69. ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਵਿਦਵਾਨ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਨੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ 40 ਤੋਂ ਵੱਧ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ, ਵਿਧਾਨਕ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਵੱਲ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਿਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਨਿਯਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ, ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਢੰਗ, ਕਾਰਜਕਾਲ ਆਦਿ ਨੂੰ ਇੱਕ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਵੱਖਰਾ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਈ ਬੇਨਿਯਮੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਗਾੜਾਂ ਨੂੰ

ਜਨਮ ਮਿਲਿਆ। ਉਸਨੇ ਕਈ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ; ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੁਝ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ/ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਦਾ ਦਰਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਕਰਜ਼ਾ ਵਸੂਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਰਗੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ITAT ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤ ਵਿਅਕਤੀ ਇੱਕ ਵਾਰ ITAT ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਉਮਰ ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ APTEL ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਸਿਰਫ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਸੀ। ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਨੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਖਰੜਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਵਜੋਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਇਆ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਸੁਚਾਰੂ ਅਤੇ ਇਕਸਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਰਾਹੀਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

70. ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਜਿਹੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਅਤੇ ਨਿਯਮਿਤ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਰਜਾ ਅਤੇ ਦਰਜਾ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਅੰਦਰੂਨੀ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਨੂੰ ਵੀ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਕਾਰਜ ਅਤੇ ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ 31 ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਸੀ (ਜਦੋਂ ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਬਹਿਸ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ), ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦਾ ਅਨੰਦ ਲੈਣ ਵਾਲੇ 50 ਤੋਂ ਵੱਧ ਅਹੁਦੇਦਾਰ ਹਨ ਅਤੇ 150 ਤੋਂ ਵੱਧ ਅਜਿਹੇ ਅਹੁਦੇਦਾਰ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਥਾ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਈ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 'ਰੈਂਕ' ਅਤੇ 'ਰੁਤਬੇ' ਨੂੰ 'ਤਨਖਾਹ' ਅਤੇ 'ਭੱਤਿਆਂ' ਤੋਂ ਵੱਖ ਰੱਖਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਕੀਤੀ।

71. ਵਿਦਵਾਨ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਨੇ 08 ਫਰਵਰੀ, 2013 ਨੂੰ **ਰਾਜੀਵ ਗਰਗ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ (2017 ਦਾ WP ਨੰਬਰ 120)** ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ

ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇੱਕ ਆਦੇਸ਼ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੀ ਇਕਸਾਰਤਾ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਭਰੋਸੇ ਨੂੰ ਅਪ੍ਰੈਲ 2009 ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦੂਜੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਸੁਧਾਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ 13 ਵੀਂ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਵੀ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਇਕਸਾਰਤਾ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਦਰਅਸਲ, ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ (ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ) ਬਿੱਲ, 14 ਫਰਵਰੀ, 2014 ਨੂੰ ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹਰੇਕ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੋਧਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਅਸਮਰੱਥ ਅਤੇ ਅਵਿਹਾਰਕ ਹੁੰਦਾ, ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਈ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਵੀ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਸੰਪੂਰਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਕਸਾਰਤਾ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਇਕੋ ਕਾਨੂੰਨ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

XXXXXX

72. ਸੰਘ ਵੱਲੋਂ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਪੂਰਵਕ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਆਖਿਆ ਦਾ ਇੱਕ ਸਥਿਰ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਨੁਛੇਦ 110(1) ਦੇ ਖੰਡ (a) ਤੋਂ (g) ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਆਪਕ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਜਦੋਂ ਮੁੱਖ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ 'ਮਨੀ ਬਿੱਲ' ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਚਰਿੱਤਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲੇ ਵੀ 'ਮਨੀ ਬਿੱਲ' ਦਾ ਰੰਗ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਖਿੱਚਦੇ ਹਨ।

73. ਵਿਕਲਪ ਵਜੋਂ, ਉਸਨੇ ਅਨੁਛੇਦ 110 ਦੇ ਖੰਡ (3) ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਅਤੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦਾ ਸਪੀਕਰ ਅਨੁਛੇਦ 109 ਦੇ ਤਹਿਤ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਬਿੱਲ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆਖਰੀ ਅਤੇ ਇਕਲੌਤਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਫੈਸਲਾ ਅੰਤਿਮ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਸੀ; ਫਿਰ ਵੀ, ਸਪੀਕਰ ਦੁਆਰਾ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਕਵਾਇਦ "ਸੰਸਦ ਵਿੱਚ ਕਾਰਵਾਈ" ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਅਨੁਛੇਦ 122(1) ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ " ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਸਕਦਾ"।

74. ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕੇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਇਤਿਹਾਸ 'ਤੇ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਬਾਅਦ ਦੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਿੱਸਿਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ
[ਰੰਜਨ ਗੋਗੋਈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ] 69

ਵਾਰਤਾਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਹਵਾਲਾ:

75. SLP (C) ਨੰਬਰ 15804/2017 ਵਿੱਚ ਸੁਣਵਾਈ ਦੌਰਾਨ ਦਾਇਰ ਸੁਝਾਵਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ 9 ਫਰਵਰੀ, 2018 ਨੂੰ ਇੱਕ ਅੰਤਰਿਮ ਆਦੇਸ਼ ਪਾਸ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ:

1. ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਥਾਰਟੀਜ਼ (ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਤਜਰਬਾ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਸ਼ਰਤਾਂ) ਨਿਯਮ, 2017 ਦੀ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਕਾਲਮ 4 ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਖੋਜ-ਕਮ-ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਬਣਤਰ 'ਤੇ ਰੋਕ ਲਗਾਉਣਾ। ਇਸ ਡਬਲਯੂ.ਪੀ. ਦੇ ਲੰਬਿਤ ਹੋਣ ਦੌਰਾਨ ਨਿਆਂਇਕ/ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅੰਤਰਿਮ ਖੋਜ-ਕਮ-ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

a. ਭਾਰਤ ਦੇ **ਮੁੱਖ ਜੱਜ** ਜਾਂ ਉਸਦਾ ਨਾਮਜ਼ਦ - ਚੇਅਰਮੈਨ

b. ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ - ਮੈਂਬਰ

c. ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮਜ਼ਦ ਦੋ ਸਕੱਤਰ - ਮੈਂਬਰ

2. ਚੇਅਰਮੈਨ ਦੇ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮਜ਼ਦਗੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

3. ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ (ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਯੋਗਤਾ, ਤਜਰਬਾ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਸ਼ਰਤਾਂ) ਨਿਯਮ, 2017 ਦੀ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਕਾਲਮ 5 ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ 3 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ 'ਤੇ ਰੋਕ ਲਗਾਉਣਾ। ਉਪਰੋਕਤ ਅੰਤਰਿਮ ਖੋਜ-ਕਮ-ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਸਾਰੇ ਚੋਣਕਾਰਾਂ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਲ 5 ਸਾਲ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਨਿਰਦੇਸ਼।

4. ਅੰਤਰਿਮ ਖੋਜ-ਕਮ-ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਚੋਣ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਣਗੀਆਂ ਜੋ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

5. ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹੋਰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਅੰਤਰਿਮ ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਸਾਰੇ ਚੋਣਕਾਰਾਂ ਦੀ 5 ਸਾਲ ਦੀ ਮਿਆਦ ਲਈ ਚੇਅਰਮੈਨ/ਨਿਆਂਇਕ/ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਾਲ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੇ ਅੰਤਮ ਨਤੀਜੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ।

76. ਵਿਦਵਾਨ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਨੇ ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਚੌਥੇ ਅਤੇ ਪੰਜਵੇਂ ਸੁਝਾਵਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤੀ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਅਤੇ ਕੁਝ ਸੋਧਾਂ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦਿੱਤਾ:

"4. ਅੰਤਰਿਮ ਖੋਜ-ਕਮ-ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਚੋਣ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਪੁਰਾਣੇ ਐਕਟਾਂ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨਗੀਆਂ।

5. ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹੋਰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਅੰਤਰਿਮ ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਸਾਰੇ ਚੋਣਕਾਰਾਂ ਦੀ ਚੇਅਰਮੈਨ/ਨਿਆਂਇਕ/ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਪੁਰਾਣੇ ਐਕਟਾਂ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਮਿਆਦ ਲਈ ਹੋਵੇਗੀ।

XXXXXX

77. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਵਿਦਵਾਨ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਦੇ ਸੁਝਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤੀ ਜਤਾਈ ਅਤੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ:

"ਉਪਰੋਕਤ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਅਸੀਂ ਸੁਝਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਲਈ ਚੇਅਰਮੈਨਾਂ ਅਤੇ ਨਿਆਂਇਕ/ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ/ ਤਕਨੀਕੀ/ ਮਾਹਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਲਈ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।"

78. ਕਿਉਂਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਖੋਜ-ਕਮ-ਚੋਣ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੇ ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ 9 ਫਰਵਰੀ, 2018 ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਪੂਰਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ 12 ਫਰਵਰੀ, 2018 ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਆਦੇਸ਼ ਪਾਸ ਕੀਤੇ:

"ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੁਝ ਕਮੇਟੀਆਂ ਅੱਗੇ ਵਧੀਆਂ ਸਨ, ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਅਗਲੀ ਸੁਣਵਾਈ ਲਈ ਸੂਚੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸਲਾਹਕਾਰ ਸੁਣੇ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਸ਼੍ਰੀ ਰੋਹਿਤ ਭੱਟ 13.2.2018 ਤੱਕ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦਾਇਰ ਕਰਨਗੇ।

ਸ਼੍ਰੀ ਅਰਵਿੰਦ ਦਾਤਾਰ, ਸ਼੍ਰੀ ਸੀ.ਏ.ਸੁੰਦਰਮ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਮੋਹਨ ਪਰਾਸਰਨ ਵਿਦਵਾਨ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਵੀ ਆਪਣੇ ਐਡਵੋਕੇਟਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇੱਕ ਸਾਂਝਾ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਦਾਇਰ ਕਰਨਗੇ- ਜਿਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਕਵਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ 13.2.2018 ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ 10.30 ਵਜੇ ਤੱਕ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਆਦੇਸ਼ ਰਾਖਵੇਂ ਹਨ।"

79. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, 20 ਮਾਰਚ, 2018 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਰਾਹੀਂ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ 9 ਫਰਵਰੀ, 2018 ਦੇ ਆਪਣੇ ਪਿਛਲੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ:

"(iii) ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂਇਕ/ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ/ਮਾਹਰ/ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਲਈ ਹੋਵੇਗਾ ਜਾਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਮਰ ਜੋ ਪੁਰਾਣੇ ਐਕਟਾਂ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਤਹਿਤ ਨਿਰਧਾਰਤ/ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ;

80. ITAT ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ 16 ਜੁਲਾਈ, 2018 ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਵੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ:

"ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਸਮੇਂ ਅਸੀਂ ਨੋਟ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਦੀ ਉਮਰ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਆਮਦਨ ਕਰ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ (ITAT) ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਕੁਝ ਭੰਬਲਭੂਸਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ITAT ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ ਵਿਅਕਤੀ 62 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਰਹੇਗਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਸੰਭਾਲਣ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ 65 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਰਹੇਗਾ।

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ
[ਰੰਜਨ ਗੋਗੋਈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ] 71

81. 16 ਜੁਲਾਈ, 2018 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, CESTAT ਵਿੱਚ ਮੈਂਬਰ (ਨਿਆਂਇਕ) ਵਜੋਂ ਚੁਣੇ ਗਏ ਛੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ITAT ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ

ਨੋਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਉਮਰ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਵੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ। ਇਸੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਿਆਂ, 21 ਅਗਸਤ, 2018 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਰਾਹੀਂ, CESTAT, ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਦੀ ਉਮਰ ਬਾਰੇ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਆਰਡਰ ਦਾ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਿੱਸਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

"CESTAT:

2. 2018 ਦੇ ਆਈ.ਏ. 113281 ਵਿੱਚ, ਬਿਨੈਕਾਰ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਧੀਕ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਤੇ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ CESTAT ਵਿੱਚ ਮੈਂਬਰ (ਨਿਆਂਇਕ) ਵਜੋਂ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਿਨੈਕਾਰ ਸਮੇਤ ਮੈਂਬਰ (ਨਿਆਂਇਕ) ਵਜੋਂ ਚੁਣੇ ਗਏ ਛੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੀ ਮਿਆਦ ਲਈ ਜਾਂ 62 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੱਕ, ਜੋ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਵੇ, "ਮਾਣਯੋਗ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ 20 ਮਾਰਚ 2018 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ" ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਨਿਆਂਇਕ ਸੇਵਾ ਦਾ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੇਵਾ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਰਾਜ ਨਿਆਂਇਕ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਰਹੇਗਾ। ਅਜਿਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਅਪਣਾਉਣਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਣਉਚਿਤ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, CESTAT ਵਿੱਚ ਮੈਂਬਰ (ਨਿਆਂਇਕ) ਵਜੋਂ ਅਹੁਦਾ ਸੰਭਾਲਣ 'ਤੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਜੇ ਇਹ 62 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਡਿੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਸਾਡਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ 20 ਮਾਰਚ, 2018 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ITAT ਲਈ ਜਾਰੀ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਨੂੰ CESTAT ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਦੁਹਰਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਜੋ ਅਸੀਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ CESTAT ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ ਵਿਅਕਤੀ 62 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਰਹੇਗਾ ਜਦੋਂ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਸੰਭਾਲਣ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ 65 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਰਹੇਗਾ।

AFT:

3. ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰ 65 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤੱਕ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਜੋ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਜੱਜ ਰਹਿ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਉਹ 70 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤੱਕ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਰਹਿਣਗੇ।

XXXXXX

CAT:

4. ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪੁਰਾਣੇ ਨਿਯਮ/ਪ੍ਰਬੰਧ ਲਾਗੂ ਰਹਿਣਗੇ।

ਸਿੱਖਿਅਤ ਐਮਿਕਸ ਕਿਊਰੀ(ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਮਿੱਤਰ) ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਨੋਟ:

82. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਬੇਨਤੀ 'ਤੇ, ਵਿਦਵਾਨ ਸੀਨੀਅਰ ਐਡਵੋਕੇਟ ਅਰਵਿੰਦ ਦਾਤਾਰ ਨੇ ਐਮਿਕਸ ਕਿਊਰੀ(ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਮਿੱਤਰ) ਵਜੋਂ ਅਨਮੋਲ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਹੈ। **ਐਲ.ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ (Supra)** ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਅਤੇ **ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ (2015) (Supra)** ਵਿੱਚ ਦੁਹਰਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਨਿਗਰਾਨੀ ਸੰਸਥਾ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਜਾਂ ਮੂਲ ਮੰਤਰਾਲਿਆਂ ਜਾਂ ਸਬੰਧਤ ਵਿਭਾਗਾਂ ਤੋਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।

83.ਸੰਕਲਪ ਨੋਟ ਵਿੱਚ 'ਸੰਸਦੀ ਸਥਾਈ ਕਮੇਟੀ ਦੀ 74ਵੀਂ ਰਿਪੋਰਟ' ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ 'ਤੇ ਵੀ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ

ਨਿਗਰਾਨੀ ਲਈ 'ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਕਮਿਸ਼ਨ' (NTC) ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਦਾਤਾਰ ਅੱਗੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ:

- ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਦੋ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਜੱਜ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਸੀਨੀਅਰ ਚੇਅਰਮੈਨ ਹਨ)।

- ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਦੋ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਜੱਜ (ਮੈਂਬਰ)।

- ਕਾਰਜਕਾਰਨੀ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤਿੰਨ ਮੈਂਬਰ।

84. ਸੰਕਲਪ ਨੋਟ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ:

- ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ (ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਵਜੋਂ ਜੋ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ);

- ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਦੋ ਸਭ ਤੋਂ ਸੀਨੀਅਰ ਜੱਜ;

- ਮੌਜੂਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਮੰਤਰੀ; ਅਤੇ

- ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ ਨੇਤਾ।

85. ਸੰਕਲਪ ਨੋਟ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸੁਝਾਅ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ:

- NTC ਨੂੰ ਕੇਂਦਰੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਜ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਲਈ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ
[ਰੰਜਨ ਗੋਗੋਈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ] 73

- NTC ਨੂੰ ਸਬ-ਕਮੇਟੀਆਂ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰਕੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਅਤੇ ਹਟਾਉਣ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

- ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਦੀ ਭਰਤੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਭਰਤੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਅਤੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀਜਨਕ ਕੰਮ ਦੇ ਅਧੀਨ 62/65 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

- ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਪਨਾਹਗਾਹ ਨਹੀਂ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਅਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਖੁਦ ਇੱਕ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੈ।

- ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

- ਅਨੁਛੇਦ 226/227 ਅਧੀਨ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਨ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧੀਆਂ ਅਪੀਲਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

- ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਲਈ ਉਚਿਤ ਵਿਧੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

86. ਐਮਿਕਸ ਕਿਊਰੀ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਸੰਕਲਪ ਨੋਟ 'ਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ 07.05.2018 ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ: -

"ਅਸੀਂ ਮੋਟੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਅਤੇ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰ ਨਿਗਰਾਨੀ ਸੰਸਥਾ ਰੱਖਣ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਅਜਿਹੇ ਅਪਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਜੋ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੀ ਸੰਸਥਾ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਅਤੇ ਕੰਮਕਾਜ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਲਈ ਨਿਯਮਤ ਕਾਡਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਵਿਦਵਾਨ ਐਮਿਕਸ ਨੇ ਯੂ.ਕੇ. ਦੀ ਤਰਜ਼ 'ਤੇ ਅਖਿਲ ਭਾਰਤ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਸੇਵਾ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂ ਤਾਂ ਉੱਚ ਨਿਆਂਇਕ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੁਆਰਾ ਉਚਿਤ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਰਤੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 235 ਤਹਿਤ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਅਤੇ ਕੰਮਕਾਜ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਿਸੇ ਸੁਤੰਤਰ ਸੰਸਥਾ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਧੀਆਂ ਅਪੀਲਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨਾ ਸਿਰਫ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਯੋਗ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਬਲਕਿ ਇੱਕ ਵਿਧੀ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸੇ ਤਰਜ਼ 'ਤੇ ਉਚਿਤ ਵਿਚਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਤਰਜ਼ 'ਤੇ ਉੱਚ ਨਿਆਂਇਕ ਸੇਵਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

XXXXXX

ਇਹ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਨਿਯਮਤ ਕਾਡਰ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਲਈ ਕਾਡਰਾਂ ਦੀ ਤਰਜ਼ 'ਤੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਲਦੀ ਅਤੇ ਸਸਤਾ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੁਕਾਵਟ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗੀ। ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੀ ਸਿਰਫ ਇਕ ਸੀਟ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਬੈਂਚ ਸਿਰਫ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਾਰੇ ਰਾਜਾਂ ਜਾਂ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਸਾਰੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਉਪਲਬਧ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

87. 07.05.2018 ਨੂੰ ਹੀ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਾਧੂ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ:

"(i) ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਲਈ ਭਰਤੀ ਲਈ ਯੋਗਤਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਿਯਮਤ ਕਾਡਰਾਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ।

(ii) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਰਤੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਅਤੇ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੋਰ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਅਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਲਈ ਇੱਕ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰ ਨਿਗਰਾਨੀ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ;

(iii) ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧੀਆਂ ਅਪੀਲਾਂ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਜੋ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਣ।

(iv) ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਜਾਂ ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਥਾਂ 'ਤੇ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਸਥਾਨ ਰੱਖਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਆਮ ਆਦਮੀ ਲਈ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਬਣਾਉਣਾ। ਇਸ ਦੇ ਬਦਲ ਵਜੋਂ ਮੌਜੂਦਾ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਦਾਲਤਾਂ ਜਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਜੋਂ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ।

88. ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਉਪਾਅ ਦਿੱਤੇ:-

"20. ਉਪਰੋਕਤ ਮੁੱਦਿਆਂ ਲਈ ਇੱਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਤੁਰੰਤ ਸਥਾਪਨਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਤਰਜੀਹੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਿੰਨ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਜੱਜ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਕਮੇਟੀ ਸਾਰੇ ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਇੱਕ ਵਿਧੀ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਗਏ ਕਈ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਮਾਹਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਅਭਿਆਸ ਸਮਾਂਬੱਧ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

89. ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 16 ਮਈ, 2018 ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਦੋ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਗਠਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਉਮੀਦ ਕਰਨਾ ਕਿ ਕਮੇਟੀ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇਵੇਗੀ।

XXXXXX

ਮੁੱਦਿਆਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ:

90. ਬਾਰ ਵਿੱਚ ਉਠਾਏ ਗਏ ਮੁੱਖ ਮੁੱਦੇ ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਕੀ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 110 ਦੇ ਤਹਿਤ 'ਮਨੀ ਬਿੱਲ' ਦੀ ਕਸੌਟੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ? ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜੇ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਵਾਦਿਤ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੀ ਇਹ ਧਾਰਾ 184 ਰਾਹੀਂ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੌਂਪਦਾ ਹੈ? ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਕੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਜੋਂ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂਲ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਹਨ ਅਤੇ ਰੱਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹਨ?

91. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲਾਂ ਨੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਤਰਕਸੰਗਤ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਿਆ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ, ਨਿਯੁਕਤੀ ਦਾ ਢੰਗ, ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਯੋਗਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਜਿਹੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਪੀਲਾਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲੰਬਿਤ ਹੋਣ ਦੇ ਵੱਧ ਰਹੇ ਖਤਰੇ ਨੂੰ ਵੀ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

92. ਵਿਦਵਾਨ ਸਲਾਹਕਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਲੀਲਾਂ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦੋਸਤ (Amicus Curiae) ਦੇ ਸੁਝਾਵਾਂ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ, ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮੁੱਦੇ ਉੱਠਦੇ ਹਨ:

I. ਕੀ 'ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017' ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਕੁਝ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 110 ਦੇ ਤਹਿਤ 'ਮਨੀ ਬਿੱਲ' ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?

II. ਜੇ ਉਪਰੋਕਤ ਦਾ ਜਵਾਬ ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੀ ਧਾਰਾ 184 ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਫ਼ਦ ਦੇ ਕਾਰਨ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਹੈ?

III. ਜੇ ਧਾਰਾ 184 ਜਾਇਜ਼ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ (ਯੋਗਤਾਵਾਂ, ਤਜਰਬਾ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਬੰਧ) ਨਿਯਮ, 2017 ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਐਕਟ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਬਾਰੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹਨ?

XXXXXX

IV. ਕੀ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਲਈ ਇਕੋ ਨੋਡਲ ਏਜੰਸੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ?

V. ਕੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ?

VI. ਕੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 323-A ਅਤੇ 323-B ਅਧੀਨ ਸੰਸਦ ਦੇ ਐਕਟਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਤ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਰਜਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ 'ਰੈਂਕ' ਅਤੇ 'ਦਰਜਾ' ਵਿਚ ਬਰਾਬਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?

VII. ਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਤੋਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਤੱਕ ਸਿੱਧੀਆਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਪੀਲਾਂ ਨੂੰ ਟਾਲ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ?

VIII. ਕੀ ਮੌਜੂਦਾ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਰਲੇਵੇਂ ਅਤੇ ਬੈਂਚਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਮੁੱਦਾ 1: ਕੀ 'ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017' ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕੁਝ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲਦਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ **110 ਦੇ ਤਹਿਤ 'ਮਨੀ ਬਿੱਲ' ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?**

93. ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਦ ਇੱਕ ਦੋ-ਸਦਨ ਵਾਲੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਨ ਲਈ,ਅਨੁਛੇਦ 107 ਦੇ ਤਹਿਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਆਮ ਵਿਧਾਨਕ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਇੱਕ ਆਮ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਰਾਜ ਸਭਾ ਅਤੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਸਧਾਰਣ ਬਹੁਮਤ ਨਾਲ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਆਮ ਬਿੱਲ ਜਾਂ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਸੰਸਦ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਦਨ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਨਿੱਜੀ ਮੈਂਬਰ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸਦਨ ਵਿੱਚ ਲੋੜੀਂਦਾ ਬਹੁਮਤ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਆਮ ਬਿੱਲਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਲਈ ਦੂਜੇ ਸਦਨ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਆਮ ਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਦੋ ਮਨਜ਼ੂਰੀਆਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

94. ਅਨੁਛੇਦ 368 ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਸਦ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਸਦ ਦੇ ਦੋਵਾਂ ਸਦਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਮਤ ਦੀ ਉੱਚ ਸੀਮਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਕੁਝ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੇ ਸਧਾਰਣ ਬਹੁਮਤ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਦੀ ਵੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟ, ਅਨੁਛੇਦ 110 ਸੀਮਾ ਨੂੰ ਉਲਟਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ 'ਮਨੀ ਬਿੱਲਾਂ' ਲਈ ਰਾਜ ਸਭਾ

ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਤੌਰ 'ਤੇ ਘਟਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 109 ਅਤੇ 110 ਇਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ:

"109. (1) 'ਮਨੀ ਬਿੱਲ' ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

XXXXXX

(2) ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ 'ਮਨੀ ਬਿੱਲ' ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਲਈ ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਕੋਲ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਬਿੱਲ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਚੌਦਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਲੋਕ ਸਭਾ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲੋਕ ਸਭਾ ਜਾਂ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਰੱਦ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ।

(3) ਜੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੀਆਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ 'ਮਨੀ ਬਿੱਲ' ਨੂੰ ਦੋਵਾਂ ਸਦਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੁਆਰਾ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਸੋਧਾਂ ਨਾਲ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

(4) ਜੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੀਆਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਤਾਂ 'ਮਨੀ ਬਿੱਲ' ਨੂੰ ਦੋਵਾਂ ਸਦਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਰਾਜ ਪਰਿਸ਼ਦ ਦੁਆਰਾ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੋਧਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

(5) ਜੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਲਈ ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ 'ਮਨੀ ਬਿੱਲ' ਚੌਦਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਉਕਤ ਮਿਆਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਲੋਕ ਸਭਾ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਦੋਵਾਂ ਸਦਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਉਕਤ ਮਿਆਦ ਦੀ ਮਿਆਦ ਖਤਮ ਹੋਣ 'ਤੇ ਉਸ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇਹ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

110. (1) ਇਸ ਅਧਿਆਇ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ, ਕਿਸੇ ਬਿੱਲ ਨੂੰ 'ਮਨੀ ਬਿੱਲ' ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸਾਰੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ, ਅਰਥਾਤ:-

(a) ਕਿਸੇ ਟੈਕਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ, ਖਤਮ ਕਰਨਾ, ਮੁਆਫ ਕਰਨਾ, ਤਬਦੀਲੀ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਨਿਯਮਤ ਕਰਨਾ;

(b) ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਪੈਸੇ ਉਧਾਰ ਲੈਣ ਜਾਂ ਕੋਈ ਗਰੰਟੀ ਦੇਣ ਦਾ ਨਿਯਮ, ਜਾਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਜਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸੇ ਵਿੱਤੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧ;

XXXXXX

(c) ਇਕੱਤਰ ਫੰਡ ਜਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਫੰਡ ਦੀ ਸੰਭਾਲ, ਅਜਿਹੇ ਕਿਸੇ ਫੰਡ ਵਿੱਚ ਪੈਸੇ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਜਾਂ ਕਢਵਾਉਣਾ;

(d) ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਕੱਤਰ ਫੰਡ ਵਿੱਚੋਂ ਪੈਸੇ ਦੀ ਵੰਡ;

(e) ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਕੱਤਰ ਫੰਡ 'ਤੇ ਵਸੂਲੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖਰਚੇ ਨੂੰ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਕਿਸੇ ਖਰਚੇ ਦੀ ਰਕਮ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨਾ;
(f) ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਕੱਤਰ ਫੰਡ ਜਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਜਨਤਕ ਖਾਤੇ ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਧਨ ਦੀ ਕਸਟਡੀ ਜਾਂ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਜਾਂ ਸੰਘ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੇ ਖਾਤਿਆਂ ਦਾ ਲੇਖਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪੈਸੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ; ਜਾਂ
(g) ਉਪ- ਖੰਡਾ(a) ਤੋਂ (f) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕੋਈ ਮਾਮਲਾ।
(2) ਕਿਸੇ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਇਸ ਕਰਕੇ 'ਮਨੀ ਬਿੱਲ' ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਜੁਰਮਾਨੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਵਿੱਤੀ ਜੁਰਮਾਨੇ ਲਗਾਉਣ, ਜਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈ ਲਾਇਸੈਂਸਾਂ ਜਾਂ ਫੀਸਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਜਾਂ ਭੁਗਤਾਨ ਲਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਇਸ ਤਰਕ ਨਾਲ ਕਿ ਇਹ ਸਥਾਨਕ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਕਿਸੇ ਸਥਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਜਾਂ ਸੰਸਥਾ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਟੈਕਸ ਨੂੰ ਲਗਾਉਣ, ਖਤਮ ਕਰਨ, ਮੁਆਫੀ, ਤਬਦੀਲੀ ਜਾਂ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦਾ ਹੈ।

(3) ਜੇ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਬਿੱਲ 'ਮਨੀ ਬਿੱਲ' ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਉਸ ਬਾਰੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਅੰਤਿਮ ਹੋਵੇਗਾ।

(4) ਜਦੋਂ ਇਹ ਅਨੁਛੇਦ 109 ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 111 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਹਿਮਤੀ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕੋਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਦਾ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਦਸਤਖਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ 'ਮਨੀ ਬਿੱਲ' ਹੈ।

95. ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ 'ਮਨੀ ਬਿੱਲ' ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਬਿੱਲ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਉਪ- ਖੰਡਾ (a) ਤੋਂ (g) ਦੁਆਰਾ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਗਏ "ਸਿਰਫ" ਪ੍ਰਬੰਧ ਹਨ। ਇਹ 'ਮਨੀ ਬਿੱਲ' ਸਿਰਫ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਸਿਰਫ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਆਮ ਬਿੱਲਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਜਿੱਥੇ ਉੱਚ ਸਦਨ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਰੋਕ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚੁਣੇ ਗਏ ਹੇਠਲੇ ਸਦਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ 'ਤੇ ਰੋਕ ਲਗਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਮਨੀ ਬਿੱਲਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਸਭਾ ਕੋਲ ਸਿਰਫ ਸੋਧਾਂ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਸਿਰਫ ਚੌਦਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ।

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ
[ਰੰਜਨ ਗੋਗੋਈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ] 79

ਜੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਜੇ ਚੌਦਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਕੋਈ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ 'ਮਨੀ ਬਿੱਲ' ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਜਾਇਜ਼ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

96. ਅਜਿਹੀ ਬੇਮਿਸਾਲ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿੱਚ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਵੈਸਟਮਿੰਸਟਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਵਿਰਾਸਤ ਹੈ। 1911 ਦਾ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਐਕਟ ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਕਿੰਗਡਮ ਦੀ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ 1909 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੰਕਟ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗੈਰ-ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਉੱਚ ਸਦਨ (ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਸਭਾ) ਨੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਹੇਠਲੇ ਸਦਨ (ਹਾਊਸ ਆਫ ਕਾਮਨਜ਼) ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਬਜਟ ਬਿੱਲਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਕਟ ਪੈਦਾ

ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਚੁਣੀ ਹੋਈ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇਣ ਅਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਚੋਣ ਲੜਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋਣਾ ਪਿਆ ਸੀ। ਅਨੁਛੇਦ 3 ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਹਾਊਸ ਆਫ ਕਾਮਨਜ਼ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਨੂੰ ਇਹ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਬਿੱਲ 'ਮਨੀ ਬਿੱਲ' ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉੱਚ ਸਦਨ ਬਿੱਲ ਵਿਚ ਸੋਧ ਕਰਨ ਜਾਂ ਵੀਟੋ ਕਰਨ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸਮਰੱਥਾ ਗੁਆ ਦੇਵੇਗਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਸ ਨੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ 'ਜਨਤਕ ਬਿੱਲਾਂ' ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਵੀ ਦਿੱਤੀ, ਜੇ ਹਾਊਸ ਆਫ ਕਾਮਨਜ਼ ਨੇ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕੋ ਖਰੜਾ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 109 ਅਤੇ 110 ਦੇ ਤਹਿਤ ਭਾਰਤੀ ਅਨੁਕੂਲਤਾ ਵਿੱਚ 'ਜਨਤਕ ਬਿੱਲਾਂ' ਲਈ ਕੋਈ ਅਪਵਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ 1911 ਦੇ ਸੰਸਦ ਐਕਟ ਦੇ ਉਲਟ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਲਈ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

97. ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 110 (4) ਅਨੁਸਾਰ ਹਰੇਕ ''ਮਨੀ ਬਿੱਲ'' ਨੂੰ ਸਪੀਕਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਹੀ ਅਨੁਛੇਦ 110 (3) ਦੇ ਤਹਿਤ ਬਿੱਲ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕੋ ਇਕ ਉਚਿਤ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ।

98. ਮੌਜੂਦਾ ਵਿਵਾਦ ਵਿੱਚ, ਸੰਘ ਨੇ ਅਨੁਛੇਦ 110 (3) ਦੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੁਆਰਾ ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਨ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅੰਤਮਤਾ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਬਿੱਲ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਵਾਦ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ, "ਇਸ ਬਾਰੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਅੰਤਿਮ ਹੋਵੇਗਾ। ਦਰਅਸਲ, ਲੋਕ ਸਭਾ ਸਪੀਕਰ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਵਿਵਾਦ 'ਤੇ ਤਤਕਾਲੀ ਵਿੱਤ ਬਿੱਲ,

2017 ਨੂੰ 'ਮਨੀ ਬਿੱਲ' ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸੰਘ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 122 (1) 'ਤੇ ਵੀ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ:

"**122.** (1) ਸੰਸਦ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਕਿਸੇ ਕਥਿਤ ਬੇਨਿਯਮੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

XXXXXX

99. ਇਸ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਵਿਕਲਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਲੀਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿੱਤ ਬਿੱਲ, 2017 ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਨੂੰ ''ਮਨੀ ਬਿੱਲ'' ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਦੇ ਪਾਸ ਹੋਣ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣਾ 'ਸੰਸਦ ਵਿਚ ਕਾਰਵਾਈ' ਦੀ 'ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਬੇਨਿਯਮੀ' ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਦੀ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

100. ਇਹ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 109 ਅਤੇ 110 ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 122 ਨੂੰ ਵੀ ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਕਿੰਗਡਮ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰਾਂ 'ਤੇ ਸਤਾਰ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੌਰਾਨ ਸੰਸਦ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕੈਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਬਿੱਲ 1688 ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 9 ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ "... ਸੰਸਦ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਦਾਲਤ 'ਚ ਮਹਾਦੋਸ਼ ਜਾਂ

ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 212 (1) ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਨੁਛੇਦ 122 (1) ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਨਤੀਜਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ।

101. ਇਸ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿੱਚ **ਐਮ.ਐਸ.ਐਮ. ਸ਼ਰਮਾ ਬਨਾਮ ਡਾਕਟਰ ਸ਼੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਿਨਹਾ** [20] ਵਿੱਚ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਵਿਧਾਨਕ ਕੰਮਕਾਜ ਨੂੰ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਪਾਲਣਾ ਨਾ ਕਰੇ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹੇ ਮੁੱਦੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਆਪਣੇ ਕੰਮਕਾਜ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਕਰਨ ਲਈ "ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ" ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਨ।

102. ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਇਹ ਦਲੀਲ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 122 ਬਿੱਲਾਂ ਨੂੰ ਨਿਆਂਇਕ ਪੜਤਾਲ ਤੋਂ ਛੋਟ ਦੇਵੇਗੀ, ਇੱਕ ਦੂਰ ਦੀ ਦਲੀਲ ਹੈ। ਜੇ ਅਜਿਹੀ ਪੂਰੀ ਛੋਟ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਸੰਸਦ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਵਿਧਾਨਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਵਸਥਾ ਤੋਂ ਭਟਕਣ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖੋਲ੍ਹ ਦੇਵੇਗਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਸਵੈ-ਸੰਪੂਰਨ ਵਿਸਥਾਰਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਅਪਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਇੱਕ ਜਾਇਜ਼ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣ ਜਾਵੇਗੀ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਲਈ ਸਰਵਉੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਫੋਰਮ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੇ। ਅਨੁਛੇਦ 122 ਵਿਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਸ਼ਬਦਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਜੜ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ "ਕਾਰਵਾਈ" ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਸੰਸਦ ਦੀ ਆਪਣੇ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਬਹਿਸ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਲਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਕਿੰਗਡਮ ਵਿਚ ਸੰਸਦ ਐਕਟ, 1911 ਦੀ ਅਨੁਛੇਦ 3

ਹਾਊਸ ਆਫ ਕਾਮਨਜ਼ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ 'ਸਾਰੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਨਿਰਣਾਇਕ' ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ 'ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਇਸ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਉਠਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।

---

[20] AIR 1959 SC 395.

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ
[ਰੰਜਨ ਗੋਗੋਈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ] 81

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ, ਅਨੁਛੇਦ 110 (3) ਦੇ ਤਹਿਤ, ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਜੇ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਬਿੱਲ 'ਮਨੀ ਬਿੱਲ' ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਇਸ 'ਤੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਅੰਤਿਮ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਕ ਵੱਖਰੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੰਸਦ ਦੇ ਦੋਵਾਂ ਸਦਨਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਬਿੱਲ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਬਾਰੇ ਸਪੀਕਰ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਨਿਰਣਾਇਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਚੁਣੌਤੀ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਅੰਤਮ ਦਰਜੇ ਦਾ ਦਰਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਦੀ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਕਈ ਮੌਕਿਆਂ 'ਤੇ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹਾਂਗੇ। **ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਪਾਲ ਬਨਾਮ ਲੋਕ ਸਭਾ** [21] ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 105 ਤਹਿਤ ਸੰਸਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਅਤੇ ਦਾਇਰੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 122 (1) ਅਤੇ 212 (1) ਦੇ

ਤਹਿਤ, ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਛੋਟ 'ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਬੇਨਿਯਮੀ' ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਅਸਲ ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀ ਜਾਂ ਗੈਰ ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਵਧਦੀ:

“ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 122 ਦੀ ਸੀਮਾ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਤਾਂ ਜੋ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀਤਾ ਦੀ ਬਜਾਏ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਜਾਂਚ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪਾਠ ਨਾਲ ਹਿੰਸਾ ਕਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਵੇਗਾ। "ਐਕਸਪ੍ਰੈਸਿਵ ਯੂਨੀਅਸ ਐਸਟੀ ਐਕਸਕਲੂਸੀਓ ਅਲਟਰਿਅਸ"(ਇੱਕ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਦੂਜੀ ਦਾ ਬੇਦਖਲੀ ਹੈ) ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ (ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੁਆਰਾ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ), ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ "ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਬੇਨਿਯਮੀ" ਦੇ ਪੱਥਰ 'ਤੇ ਜਾਂਚ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਪਾਬੰਦੀ ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀਤਾ ਜਾਂ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ 'ਤੇ ਵਰਜਿਤ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੀ।

ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਜੋਤੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮਿੱਤਰ [22] ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅਨੁਛੇਦ 217 ਦੇ ਖੰਡ (3) ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜੋ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ 'ਅੰਤਿਮ' ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਜੇ ਕਿਸੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਦੀ ਉਮਰ ਬਾਰੇ ਸਵਾਲ ਉੱਠਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਘੋਸ਼ਿਤ ਅੰਤਮਤਾ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਅਦਾਲਤ, ਉਚਿਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਜਦੋਂ ਆਦੇਸ਼ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ 'ਤੇ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਆਂ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਜਦੋਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸਲਾਹ ਜਾਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੁਆਰਾ

ਰੰਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸਬੂਤ ਦੇ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਨੁਛੇਦ 217 (3) ਤਹਿਤ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

---

[21] (2007) 3 SCC 184

[22] (1971) 1 SCC 396

XXXXXX

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਦਾਲਤਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਅਪੀਲ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਬੈਠਦੀਆਂ ਜਾਂ ਸਬੂਤਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਭਾਰ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ ਜੋ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹਨ।

ਉਪਰੋਕਤ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ 'ਅੰਤਮਤਾ' ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 110 (4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਪੀਕਰ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਅਪਣਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਆਧਾਰ ਅਤੇ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਅਨੁਛੇਦ 110 (3) ਜੋ ਸੰਸਦ ਦੇ ਦੋਵਾਂ ਸਦਨਾਂ ਲਈ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਅੰਤਿਮ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 122 (1) ਜੋ 'ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਬੇਨਿਯਮੀ' ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਮੀਖਿਆ 'ਤੇ ਰੋਕ ਲਗਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਯੋਜਨਾ ਦੇ

ਤਹਿਤ ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀ ਜਾਂ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਰੋਕ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ।

103. ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਕਿ ਕੀ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਜਾਂ ਉਲੰਘਣਾ ਇੱਕ ਛੋਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਬੇਨਿਯਮੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਿਆਂਯੋਗ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀਤਾ ਹੈ, ਨਿਆਂਇਕ ਵਿਆਖਿਆ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਆਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਸਦ ਦੇ ਇਕੱਲੇ ਅਧਿਕਾਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਕਿੰਗਡਮ ਵਿੱਚ **ਆਰ. (ਜੈਕਸਨ) ਬਨਾਮ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ** [23] ਵਿੱਚ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਅਪਣਾਈ ਗਈ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਸਦੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ (ਅਤੇ ਨਾ ਸਿਰਫ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਬੇਨਿਯਮੀਆਂ) ਦੇ ਨਿਆਂਇਕ ਵਿਚਾਰ 'ਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੋਕ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਨੋਟ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਆਵੇਗੀ; ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਆਖਿਆ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਬਿੱਲ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੰਸਦੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ, ਇੱਕ ਨਿਆਂਇਕ ਅਭਿਆਸ।

104. ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਲਾਭ ਉਠਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਯੋਜਨਾ ਦੀ ਘੋਰ ਉਲੰਘਣਾ ਸਿਰਫ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਬੇਨਿਯਮੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਅਨੁਛੇਦ 122 (1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਨਿਆਂਇਕ ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਛੋਟ ਦੇ ਸੀਮਤ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ 'ਤੇ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

105. ਇਸ ਮੁੱਢਲੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਕਿ ਕੀ ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਅਨੁਛੇਦ 110 (3) ਅਧੀਨ ''ਮਨੀ ਬਿੱਲ'' ਸੀ, ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ 21ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅੰਤ ਤੱਕ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਕਸਾਰ ਰੁਖ ਅਪਣਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 110 (3) ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ 'ਮਨੀ ਬਿੱਲ' ਦੇ

ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਦੀ ਸਹੀਤਾ ਦੀ ਨਿਆਂਇਕ ਜਾਂਚ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਇੱਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੋਕ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰੇਗੀ।

---

[23] [2005] UKHL 56.

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ
[ਰੰਜਨ ਗੋਗੋਈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ] 83

106. **ਮੁਹੰਮਦ ਸਈਦ ਸਿੱਦੀਕੀ ਬਨਾਮ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ** [24], ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਲੋਕਾਯੁਕਤ ਅਤੇ ਉਪ-ਲੋਕਾਯੁਕਤ (ਸੋਧ) ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਵਜੋਂ ਸਪੀਕਰ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਨ ਦੀ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਅਨੁਛੇਦ 212 (1) ਦੇ ਤਹਿਤ "ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ" ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ "ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਦਨ ਵਿੱਚ ਕਹੀ ਜਾਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹਰ ਚੀਜ਼" ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ:

“43. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਦਾ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਿ ਇਹ ਬਿੱਲ ‘ਮਨੀ ਬਿੱਲ’ ਸੀ, ਅੰਤਿਮ ਹੈ ਅਤੇ ਉਕਤ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਵਿਵਾਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਨੁਛੇਦ 212 ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਚੁੱਕੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਨੁਛੇਦ 255 ਇਹ ਵੀ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਕਿਸੇ ਐਕਟ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਜਾਂ ਰਾਜਪਾਲ ਦੁਆਰਾ ਸਹਿਮਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਬਿੱਲ ‘ਮਨੀ ਬਿੱਲ’ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ

ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਵੱਲੋਂ ਇਕੱਲੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨ ਵਿਰੁੱਧ ਦਲੀਲ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

107. **ਯੋਗੇਂਦਰ ਕੁਮਾਰ ਜੈਸਵਾਲ ਬਨਾਮ ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ** [25] ਵਿੱਚ ਇਸ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਇੱਕ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਨੇ ਉੜੀਸਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਦਾਲਤ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਸਪੀਕਰ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ 'ਮਨੀ ਬਿੱਲ' ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਨ ਦੀ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। **ਮੁਹੰਮਦ ਸਿੱਦੀਕੀ (Supra)** ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਵੀ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ 'ਬੇਨਿਯਮੀ' ਹੋਵੇਗਾ ਨਾ ਕਿ 'ਸਾਰਥਕਤਾ'।

108. **ਜੱਜ ਪੁੱਟਾਸਵਾਮੀ (ਸੇਵਾਮੁਕਤ) ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ** [26] ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਤਾਲਮੇਲ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਦੁਆਰਾ ਆਧਾਰ (ਵਿੱਤੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਬਸਿਡੀਆਂ, ਲਾਭਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਟੀਚਾਬੱਧ ਅਦਾਇਗੀ) ਐਕਟ, 2016 ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ 'ਮਨੀ ਬਿੱਲ' ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਨ ਦੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਕੰਮ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਦੋ-ਸਦਨ ਵਾਲੇ ਵਿਧਾਨਕ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਨੋਟ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਹੁਮਤ ਦੀ ਰਾਏ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 110 ਇੱਕ ਅਸਾਧਾਰਣ ਵਿਵਸਥਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੀ ਸੰਕੀਰਣ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

---

[24] (2014) 11 SCC 415.

[25] (2016) 3 SCC 183

[26] (2019) 1 SCC 1.

XXXXXX

ਹਾਲਾਂਕਿ ਬਹੁਮਤ ਦੀ ਰਾਏ ਨੇ **ਮੁਹੰਮਦ ਸਿੱਦੀਕੀ (Supra)** ਅਤੇ **ਯੋਗੇਂਦਰ ਕੁਮਾਰ ਜੈਸਵਾਲ (Supra)** ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਸਹੀਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂ ਅਨੁਛੇਦ 110 (3) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਪੀਕਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਨ ਦੀ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਜਾਂ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਬਾਰੇ ਨਿਰਣਾਇਕ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ, ਫਿਰ ਵੀ, ਇਹ ਸੁਤੰਤਰ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) ਦੇ ਚਾਰ ਕੋਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਇਹ 'ਮਨੀ ਬਿੱਲ' ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਨੇ **ਮੁਹੰਮਦ ਸਿੱਦੀਕੀ (Supra)** ਅਤੇ **ਯੋਗੇਂਦਰ ਕੁਮਾਰ ਜੈਸਵਾਲ (Supra)** ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

109. **ਪੁੱਟਾਸਵਾਮੀ (Supra)** ਵਿੱਚ ਬਹੁਮਤ ਦੀ ਰਾਏ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਅਨੁਛੇਦ 110 ਦੇ ਤਹਿਤ 'ਮਨੀ ਬਿੱਲ' ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਂਚ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿ ਸਪੀਕਰ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਨ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਨੇ ਅਨੁਛੇਦ 110 (3) ਦੇ ਤਹਿਤ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ''ਮਨੀ ਬਿੱਲ'' ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਪਾਬੰਦੀਸ਼ੁਦਾ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਕਦਰ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਸਿਵਾਏ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਦੀ ਘੋਰ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ **ਪੁੱਟਾਸਵਾਮੀ (Supra)** ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ **ਮੁਹੰਮਦ ਸਿੱਦੀਕੀ** ਅਤੇ **ਯੋਗੇਂਦਰ ਕੁਮਾਰ ਜੈਸਵਾਲ** ਨੇ ਅਨੁਛੇਦ 110 (3) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਪੀਕਰ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

110. ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 110 (3) ਅਧੀਨ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਬਹੁਤ ਸੀਮਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਸਭਾ ਸਪੀਕਰ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਨ ਦਾ ਨਿਆਂਇਕ ਸਤਿਕਾਰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨੀਤਾ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਇਸ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਦਿਖਾਵੇ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੀ ਜਾਂ ਘੋਰ ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀਤਾ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਸਪੀਕਰ ਦੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਜਾਂ ਦੂਜੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਵਿਆਖਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਸਿਰਫ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਤਿਅੰਤ ਉਦਾਹਰਣ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਯੋਜਨਾ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਣਦੇਖੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਪੀਲ ਫੋਰਮਾਂ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸਪੀਕਰ ਦੀ ਰਾਏ 'ਤੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸੰਸਦ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਨੂੰ ਅਧਰੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਖਤਰਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

111. ਜਾਂਚ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਸੰਕੀਰਣ ਦਾਇਰੇ ਅਤੇ ਸਪੀਕਰ ਦੇ ਸਰਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਦਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਉੱਚ ਬੋਝ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਚੁਣੌਤੀ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

XXXXXX

112. ਭਾਗ XIV ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਵਿਆਪਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ, ਮੌਜੂਦਾ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਰਲੇਵਾਂ; ਦੂਜਾ,

ਨਿਯਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਯੋਗਤਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਇਕਸਾਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸੌਂਪਣਾ; ਨਿਯੁਕਤੀ ਅਤੇ ਹਟਾਉਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ, ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰਾਂ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਨਿਯਮ; ਅਤੇ ਤੀਜਾ, ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਕੁਝ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨਾ ਜੋ ਹੁਣ ਬੰਦ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।

113. ਅਨੁਛੇਦ 110 ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ **ਕੇ.ਐਸ. ਪੁੱਟਾਸਵਾਮੀ** (ਆਧਾਰ-5) ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਤਾਲਮੇਲ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਧਿਰਾਂ ਇਸ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

114. **ਕੇ.ਐਸ. ਪੁੱਟਾਸਵਾਮੀ** (ਆਧਾਰ-5) ਵਿੱਚ 'ਮਨੀ ਬਿੱਲ' ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ, ਪੈਰਾ 448 ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪੈਰਾ 452 ਤੋਂ 461 ਵਿੱਚ, ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਦਲੀਲ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ ਜੋ ਅਨੁਛੇਦ 110 ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ 'ਸਿਰਫ' ਸ਼ਬਦ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ 'ਮਨੀ ਬਿੱਲ' ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। 'ਸਿਰਫ' ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, **ਹਰੀ ਰਾਮ ਬਨਾਮ ਬਾਬੂ ਗੋਪਾਲ ਪ੍ਰਸਾਦ** [27] **ਅਤੇ ਮੈਸਰਜ਼ ਸਾਰੂ ਸਮੇਲਟਿੰਗ ਪ੍ਰਾਇਵੇਟ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਵਿਕਰੀ ਕਰ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਲਖਨਊ** [28] 'ਤੇ ਨਿਰਭਰਤਾ ਰੱਖੀ ਗਈ ਸੀ। ਬਹੁਮਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 110 (3) ਤਹਿਤ ਸਪੀਕਰ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ 'ਅੰਤਮ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਪਹਿਲੂ ਦਾ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜਵਾਬ ਦੇ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਆਧਾਰ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 7 ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ "ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਵੀ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 7 ਐਕਟ ਦੀ ਮੁੱਖ ਵਿਵਸਥਾ ਹੈ"। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਬਹੁਮਤ ਦੀ ਰਾਏ ਦਰਜ ਕਰਨ ਲਈ ਆਧਾਰ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ "ਮਨੀ ਬਿੱਲ"

ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਬਹੁਮਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਅਨੁਛੇਦ 110 ਦੀ ਉਪ- ਖੰਡਾ (a) ਤੋਂ (f) ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਖੰਡ (1) ਤੱਕ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਅਤੇ ਦਾਇਰੇ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਤੇ ਸਮਝਾਇਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ, ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਪਹਿਲੂ ਜੋ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਮਹੱਤਵ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

115. ਅਸ਼ੋਕ ਭੂਸ਼ਣ, ਜੇ ਨੇ ਪੈਰਾ 886 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੇ ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ "ਮਨੀ ਬਿੱਲ" ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਨਿਆਂਪੂਰਨਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਮੁਹੰਮਦ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। **ਸਈਦ ਸਿੱਦੀਕੀ (Supra)** ਅਤੇ **ਯੋਗੇਸ਼** (Supra) ਨੇ **ਕਿਹੋਤੋ ਹੋਲੋਹਾਨ ਬਨਾਮ ਜ਼ਚੀਲੂ ਅਤੇ ਹੋਰ** [29] **ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਪਾਲ** (Supra) ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਕੇ ਸਹੀ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ।

---

[27] (1991) supp 2 SCC 608.

[28] (1993) supp 3 SCC 97.

XXXXXX

''ਮਨੀ ਬਿੱਲ'' ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) ਵਿਚ ਵਰਤੇ ਗਏ 'ਸਿਰਫ' ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਅਸ਼ੋਕ ਭੂਸ਼ਣ, ਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਵਿਧਾਨਕ ਇਰਾਦਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਮੁੱਖ ਅਤੇ ਠੋਸ ਵਿਵਸਥਾ ਸਿਰਫ (a) ਤੋਂ (f) ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਉਪ-ਧਾਰਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਜਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਜਾਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਉਪ-ਧਾਰਾਵਾਂ (a) ਤੋਂ (f) ਦੁਆਰਾ ਕਵਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ,

ਤਾਂ ਬਿੱਲ ਨੂੰ "ਮਨੀ ਬਿੱਲ" ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ (ਪੈਰਾ 905 ਦੇਖੋ)। ਇਹ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) ਵਿੱਚ 'ਸਿਰਫ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਮਕਸਦ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਕਿਸੇ ਬਿੱਲ ਨੂੰ "ਮਨੀ ਬਿੱਲ" ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਪੱਸ਼ਟ ਪਾਬੰਦੀ ਹੈ (ਪੈਰਾ 906 ਦੇਖੋ)। ਆਧਾਰ ਐਕਟ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਬਸਿਡੀਆਂ, ਲਾਭ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਮੁੱਖ ਵਿਵਸਥਾ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਸਪੀਕਰ ਨੇ ਆਧਾਰ ਬਿੱਲ ਨੂੰ 'ਮਨੀ ਬਿੱਲ' ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਹੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

116. ਡਾਕਟਰ ਡੀ. ਵਾਈ. ਚੰਦਰਚੂੜ, ਜੇ. ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) ਵਿੱਚ 'ਸਿਰਫ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਉਪਰੋਕਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬਿੱਲ "'ਮਨੀ ਬਿੱਲ'" ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਪੀਠ ਅਤੇ ਸਬੂਤ ਸਿਧਾਂਤ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਵਿਧਾਨਕ ਐਂਟਰੀਆਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) ਦੀ ਉਪ-ਖੰਡ (e) ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇੱਕਰਿਤ ਫੰਡ 'ਤੇ ਵਸੂਲੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖਰਚੇ ਦੀ ਘੋਸ਼ਣਾ (ਜਾਂ ਖਰਚ ਦੀ ਰਕਮ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ) ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਆਧਾਰ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 7 ਦਾ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨੇ ਸੇਵਾਵਾਂ 'ਤੇ ਹੋਏ ਖਰਚ ਦਾ ਐਲਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਲਾਭ ਜਾਂ ਸਬਸਿਡੀਆਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇੱਕਰਿਤ ਫੰਡ 'ਤੇ ਚਾਰਜ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਧਾਰਾ 7 ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੇਵਾਵਾਂ, ਲਾਭਾਂ ਜਾਂ ਸਬਸਿਡੀਆਂ ਦਾ ਲਾਭ ਲੈਣ ਲਈ ਆਧਾਰ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇੱਕਰਿਤ ਫੰਡ ਵਿੱਚ ਵਸੂਲੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਬਹੁਮਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੁਆਰਾ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

117. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਉਪ-ਖੰਡ (A) ਤੋਂ (F) ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ 'ਸਿਰਫ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਇੱਕ ਦਿਲਚਸਪ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇੱਕ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ **ਕੇ.ਐਸ. ਪੁੱਟਾਸਵਾਮੀ** (ਆਧਾਰ-5) ਵਿੱਚ ਬਹੁਮਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੁਆਰਾ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਕਿਸੇ ਟੈਕਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ, ਖਤਮ ਕਰਨ, ਮੁਆਫੀ, ਤਬਦੀਲੀ ਜਾਂ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਸੌਖਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਪੈਸੇ ਉਧਾਰ ਲੈਣ ਜਾਂ ਕੋਈ ਗਰੰਟੀ ਦੇਣ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਬਿੱਲ ਵਿੱਚ ਉਪ-ਖੰਡਾ (b) ਤੋਂ (f) ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ, ਜਾਂ ਵਿੱਤੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧ।

---

[29] (1992) supp 2 SCC 651.

XXXXXX

ਕੌਲ ਅਤੇ ਸ਼ਕਧਰ ਦੀ ਕਿਤਾਬ 'ਸੰਸਦ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ' ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ 'ਸਿਰਫ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵਿਆਖਿਆ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ, ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) ਰੱਦ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਇੱਕ ਉਦਾਰਵਾਦੀ ਅਤੇ ਵਿਆਪਕ ਵਿਆਖਿਆ, ਸੰਭਵ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਉਲਟ ਨਤੀਜੇ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕੌਲ ਅਤੇ ਸ਼ਕਧਰ ਦੀ ਰਾਏ ਦਾ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਿੱਸਾ ਇਹ ਹੈ:

“ਸਪੀਕਰ ਮਾਵਲੰਕਰ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰ 'ਚ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 110 (ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਰ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ, ਖ਼ਤਮ ਕਰਨਾ, ਮਨਜ਼ੂਰੀ, ਤਬਦੀਲੀ,

ਨਿਯਮ) ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਇੰਨੇ ਵਿਆਪਕ ਹਨ ਕਿ ਇੱਕਰਿਤ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਇੱਕ ਸਵਾਲ ਉੱਠ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਸਿਰਫ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸਹੀ ਮਹੱਤਤਾ ਜਾਂ ਦਾਇਰਾ ਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਵਿਆਪਕ ਅਤੇ ਆਮ ਸ਼ਬਦਾਂ 'ਥੋਪਣਾ, ਖਤਮ ਕਰਨਾ, ਮੁਆਫੀ, ਆਦਿ' ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਜਾਂ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਕਿੰਨਾ ਅੱਗੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚ, 'ਸਿਰਫ' ਸ਼ਬਦ ਆਮ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਹੈ. ਜੇ ਕੋਈ ਬਿੱਲ ਕਿਸੇ ਟੈਕਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ, ਖਤਮ ਕਰਨ ਆਦਿ ਨਾਲ ਕਾਫ਼ੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ, ਤਾਂ ਬਿੱਲ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦਾ ਤੱਥ ਜੋ ਉਸ ਟੈਕਸ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ, ਮੈਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬਿੱਲ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਮਨੀ ਬਿੱਲਾਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਤੋਂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬਿੱਲ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਵੱਲ ਵੇਖਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ, ਜੇ ਬਿੱਲ ਦੀਆਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਕਿਸੇ ਟੈਕਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ, ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਆਦਿ ਹੈ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਅਚਾਨਕ ਹੋਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਤੋਂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕੋਈ 'ਸਿਰਫ' ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ, ਇਹ ਅਨੁਛੇਦ 110 ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਮੁਲਾਂਕਣ, ਇਕੱਤਰ ਕਰਨ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ, ਅਦਾਲਤਾਂ ਜਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਆਦਿ ਲਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਕੋਈ ਵੀ ਮੁੱਖ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਬਿੱਲ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਇਕ ਧਾਰਾ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਹ ਹੋਰ ਧਾਰਾਵਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਉਸ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਦਾਇਰੇ, ਵਿਧੀ, ਢੰਗ ਆਦਿ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸਾਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 110 ਦੇ ਉਪ-ਖੰਡ (2) ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਪਏਗਾ; ਅਤੇ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਅਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ 'ਸਿਰਫ' ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦਗਾਰ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

118. ਬਹੁਮਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਪੀਠ ਅਤੇ ਸਬੂਤ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਸ਼ੋਕ ਭੂਸ਼ਣ, ਜੇ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

XXXXXX

ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਪਰਖ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸੀਮਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਉਦੇਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਖ਼ਾਸਕਰ ਜਦੋਂ ਇਸ ਨੁਸਖੇ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) ਦੇ ਉਪ-ਖੰਡਾ (a) ਤੋਂ (f) ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਸਰਵਉੱਚ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਸੰਕਲਪ ਅਤੇ ਅਸਥਿਰਤਾ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਲਾਗੂ ਟੈਸਟ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਅਸਪਸ਼ਟਤਾ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਜਾਂ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) ਦੇ ਉਪ-ਖੰਡਾ (b), (c), (d) ਅਤੇ (e) ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) ਦੇ ਉਪ-ਖੰਡ (c) ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇੱਕਰਿਤ ਫੰਡ ਤੋਂ ਪੈਸੇ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਜਾਂ ਕਢਵਾਉਣਾ। ਉਪ-ਖੰਡ (d) ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਕੱਤਰ ਫੰਡ ਵਿੱਚੋਂ ਪੈਸੇ ਦੀ ਵੰਡ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਪ-ਖੰਡ (e) ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਕੱਤਰ ਫੰਡ 'ਤੇ ਵਸੂਲੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖਰਚ ਦੀ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਖਰਚ ਦੀ ਰਕਮ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ। ਉਪ-ਖੰਡ (f) ਭਾਰਤ ਦੇ ਇੱਕਰਿਤ ਫੰਡ ਜਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪਬਲਿਕ ਅਕਾਊਂਟ ਦੇ ਖਾਤੇ ਵਿੱਚ ਪੈਸੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਪੈਸੇ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਜਾਂ ਰਾਜ ਦੇ ਖਾਤਿਆਂ ਦੇ ਆਡਿਟ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿਚ ਖੰਡ (b) ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਲਈ ਗਈ ਜਾਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਵਿੱਤੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ ਸੋਧ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

ਇਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਮੰਨ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਅਨੁਛੇਦ 110 ਦੇ ਖੰਡ (3) ਤਹਿਤ ਸਪੀਕਰ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਭਾਵੇਂ ਅੰਤਿਮ ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਜਾਂਚ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਅਰਥ ਅਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮਾਵੇਸ਼ੀਤਾ ਜਾਂ ਘੱਟ-ਸਮਾਵੇਸ਼ੀਤਾ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਦੂਰਗਾਮੀ ਨਤੀਜੇ ਹੋਣਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਸਪਸ਼ਟਤਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਸਪਸ਼ਟਤਾ ਅਤੇ ਬਹਿਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸ਼ੱਕ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਨਿਸ਼ਚਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਪੀਕਰ ਦੀ ਰਾਏ ਨਿਰਣਾਇਕ ਹੋਵੇਗੀ, ਪਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) ਦੇ ਤਹਿਤ "ਮਨੀ ਬਿੱਲ" ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਅਤੇ ਦਾਇਰੇ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਇਸ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਆਮਦਨ ਕਰ ਐਕਟ ਵਰਗੇ ਕਰਾਧਾਨ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਛੇਦ 110 ਦੇ ਉਪ-ਖੰਡਾ (a) ਤੋਂ ਖੰਡ (1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਵਜੋਂ ਯੋਗ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਸੰਭਾਵਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 110 ਦੇ ਉਪ-ਖੰਡਾ (g) ਤੋਂ ਖੰਡ (1) ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸੰਭਾਵਿਤ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਵਜੋਂ ਯੋਗ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ ਅਨੁਛੇਦ 110 ਦੇ ਖੰਡ (1) ਵਿੱਚ ਉਪ-ਖੰਡ (d) ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਈਏ। ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਐਕਟ ਜਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਗ੍ਰੀਨ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਗਠਨ ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਸਥਿਤੀ ਵੱਖਰੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਬਿੱਲ ਵਿਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਖਰਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਕੱਤਰ ਫੰਡ 'ਤੇ ਵਸੂਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

XXXXXX

119. ਇਕ ਹੋਰ ਪਹਿਲੂ ਜੋ ਵਿਚਾਰਨ ਲਈ ਉੱਠੇਗਾ, ਉਹ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜੇ ਸਪੀਕਰ ਦੁਆਰਾ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਗੈਰ-'ਮਨੀ ਬਿੱਲ', ਜਦੋਂ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਵੋਟਿੰਗ ਲਈ ਰੱਖੇ ਜਾਣ 'ਤੇ "ਗੈਰ-ਧਨ" ਬਿੱਲ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ।

120. ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਅਸ਼ੋਕ ਭੂਸ਼ਣ, ਜੇ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੀ ਰਾਏ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) (a) ਤੋਂ (f) ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਇਕ ਵਿਵਸਥਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਬਾਕੀ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਵੀ ਅਜਿਹੀਆਂ ਮੁੱਖ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਅਨੁਛੇਦ 110 (g) ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਤਹਿਤ 'ਸਿਰਫ' ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਉਦੇਸ਼ਪੂਰਨ ਬਣਾ ਦੇਵੇਗੀ, ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਘ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਚਮਕਾਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਨੇ ਆਧਾਰ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 7 ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) (e) ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ, ਉਹ ਗਲਤ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨੇ ਸਿਰਫ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਲਗਾ ਕੇ ਕਢਵਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖਰਚੇ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇੱਕਰਿਤ ਫੰਡ 'ਤੇ ਚਾਰਜ ਵਜੋਂ ਘੋਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਬਹੁਮਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੁਆਰਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਲਤ ਹੈ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੀ ਦਲੀਲ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) (a) ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ (f) ਦੇ ਅਧੀਨ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਹਰ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੋਵੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 110 (g) ਦੁਆਰਾ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜੇ ਇਕ ਵੀ ਵਿਵਸਥਾ ਉਪਰੋਕਤ ਦੋਵਾਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ

ਨੂੰ ਵੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਪੂਰਾ ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) ਦੇ ਅਗਾਊਂ ਵਾਕਾਂਸ਼ਾਂ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

121. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਵਿਦਵਾਨ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੋਵੇਗੀ ਜੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ, ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਮੂਲ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) (a) ਤੋਂ (f) ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਹੋਰ ਛੋਟੀਆਂ-ਮੋਟੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ, ਭਾਵੇਂ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਅਨੁਕੂਲ ਨਾ ਹੋਣ, ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰੰਗ ਲੈ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਵਜੋਂ ਪਾਸ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਜਿਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਟੁਕੜੇ- ਟੁਕੜੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਅਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਨੂੰ ਮੁਲਤਵੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

XXXXXX

122. ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ **ਕੇ.ਐਸ. ਪੁੱਟਾਸਵਾਮੀ** (ਆਧਾਰ-5) ਵਿੱਚ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਅਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਜਾਂ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਏ ਬਿਨਾਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ। ਸਾਡੇ ਲਈ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ **ਕੇ.ਐਸ. ਪੁੱਟਾਸਵਾਮੀ** (ਆਧਾਰ-5) ਵਿੱਚ ਬਹੁਮਤ ਦੇ ਕਥਨ ਵਿੱਚ ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) ਵਿੱਚ 'ਸਿਰਫ' ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਾਰੇ ਕਾਫ਼ੀ ਚਰਚਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ "ਮਨੀ ਬਿੱਲ" ਵਜੋਂ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) (a) ਤੋਂ (g) ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹਨ ਤਾਂ ਖੋਜ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਆਧਾਰ ਐਕਟ

ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੀ ਇਸ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਬੇਸ਼ੱਕ ਉਦਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) (a) ਤੋਂ (f) ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ, ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪੱਕੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਰਕਸੰਗਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਾਡੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਦੋ-ਸਦਨ ਵਾਲੀ ਸੰਸਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਪੱਕੀ ਅਤੇ ਅੰਤਿਮ ਰਾਏ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ, ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ **ਕੇ.ਐਸ. ਪੁੱਟਾਸਵਾਮੀ** (ਆਧਾਰ-5) ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਮੁਸ਼ਕਲ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤਾਲਮੇਲ ਬੈਂਚਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਭਾਵਿਤ ਟਕਰਾਅ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

123. **ਕੇ.ਐਸ. ਪੁੱਟਾਸਵਾਮੀ** (ਆਧਾਰ-5) ਵਿੱਚ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਅਤੇ ਵਿਆਖਿਆਤਮਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ (ਜਾਂ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਘਾਟ) ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਨੂੰ ਦਰਪੇਸ਼ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਅਤੇ ਆਧਾਰ ਐਕਟ, 2016 ਦੇ ਇਸ ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮਿਸਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਦੀ ਸਹੀਤਾ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। **ਪੁੱਟਾਸਵਾਮੀ** (ਆਧਾਰ-5) ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਤਾਕਤ ਵਾਲਾ ਬੈਂਚ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ , ਅਸੀਂ ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਇਸ ਬੈਚ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਪੱਖ ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

124. ਇਕ ਹੋਰ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਸੱਤ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਕੋਲ ਭੇਜਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। **ਐਲ. ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ** (Supra), ਜਿਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸੱਤ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 227 (1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਗਰਾਨੀ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਯੋਜਨਾ ਵਿੱਚ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਨਿਰਣਾਇਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ

ਦੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਚਾਰ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਰੀ ਬੋਝ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ, ਅਨੁਛੇਦ 227 (1) ਰਾਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਤਹਿਤ ਗਠਿਤ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਇਕਸਾਰਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ
[ਰੰਜਨ ਗੋਗੋਈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ] 91

ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਅਜਿਹੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਲਈ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਤੰਤਰ ਏਜੰਸੀ ਸਥਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਸੰਭਵ ਹੋਵੇ, ਇਕੋ ਨੋਡਲ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਹੋਣਗੇ। ਕਈ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਮੰਤਰਾਲਾ ਉਚਿਤ ਮੰਤਰਾਲਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੂੰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਨਿਗਰਾਨੀ ਸੰਸਥਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਉਚਿਤ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲੂਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਸੱਤ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ।

<u>ਮੁੱਦਾ II:</u> ਕੀ ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੀ ਧਾਰਾ 184 ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਫ਼ਦ ਦੇ ਕਾਰਨ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਹੈ?

125. ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੇ ਭਾਗ XIV ਵਿਰੁੱਧ ਦੂਜੀ ਚੁਣੌਤੀ ਇਸ ਦਾਅਵੇ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਫ਼ਦ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ "ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਧਾਨਕ ਕਾਰਜਾਂ" ਅਤੇ "ਨੀਤੀ ਅਤੇ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ" ਟੈਸਟਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਅਸਫਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

126. ਧਾਰਾ 183 ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਅੱਠਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ 19 ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਤਹਿਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਧਾਰਾ 183 ਅੱਠਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਕਾਲਮ (3) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਚੇਅਰਮੈਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਪ੍ਰਧਾਨ, ਉਪ-ਪ੍ਰਧਾਨ, ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ ਜਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਜਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, ਅੱਠਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਕਾਲਮ (2) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿੱਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 184 ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਪਹਿਲਾਂ ਉਕਤ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਇਹ ਉਹ ਤਾਰੀਖ ਹੈ ਜਿਸ ਦਿਨ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਸਰਕਾਰੀ ਗਜ਼ਟ ਵਿੱਚ ਸੂਚਨਾ ਦੁਆਰਾ ਉਕਤ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

127. ਧਾਰਾ 184, ਦੁਹਰਾਉਣ ਲਈ, ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

"**184. ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ, ਨਿਯੁਕਤੀ, ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਮਿਆਦ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ, ਤਨਖਾਹ ਅਤੇ ਭੱਤੇ ਆਦਿ-**(1) ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ, ਸੂਚਨਾ ਦੁਆਰਾ, ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਉਪ-ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਚੇਅਰਮੈਨ, ਉਪ-ਚੇਅਰਮੈਨ, ਪ੍ਰਧਾਨ, ਉਪ-ਪ੍ਰਧਾਨ, ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ ਜਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਜਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, ਅੱਠਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਕਾਲਮ (2) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਯੋਗਤਾ, ਨਿਯੁਕਤੀ, ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਮਿਆਦ, ਤਨਖਾਹਾਂ ਅਤੇ ਭੱਤੇ, ਅਸਤੀਫਾ, ਹਟਾਉਣ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਮਦਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਯਮ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ:

XXXXXX

ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਚੇਅਰਮੈਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਪ੍ਰਧਾਨ, ਉਪ-ਪ੍ਰਧਾਨ, ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ ਜਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਜਾਂ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਅਜਿਹੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਲਈ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਰਹੇਗਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਪੰਜ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਉਹ ਮੁੜ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ:

ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਚੇਅਰਮੈਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਪ੍ਰਧਾਨ, ਉਪ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ ਜਾਂ ਮੈਂਬਰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਉਮਰ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਨਹੀਂ ਸੰਭਾਲੇਗਾ ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

(a) ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਜਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, 70 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ;

(b) ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਵਾਈਸ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ, ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਉਮਰ 67 ਸਾਲ ਹੈ:

(2) ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਚੇਅਰਮੈਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ, ਵਾਈਸ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ, ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ ਜਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਜਾਂ ਮੈਂਬਰ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਅਤੇ ਭੱਤੇ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਮਦਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਜਾਂ ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰ ਉਸ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਧਾਰਾ 184 ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ (a) ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸੂਚਨਾ ਰਾਹੀਂ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ; (b) ਨਿਯੁਕਤੀ; (c) ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਮਿਆਦ; (d) ਤਨਖਾਹਾਂ ਅਤੇ ਭੱਤੇ; (e) ਅਸਤੀਫਾ; ਅਤੇ (f) ਅੱਠਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਕਾਲਮ (2) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਚੇਅਰਮੈਨ, ਉਪ-ਚੇਅਰਮੈਨ, ਪ੍ਰਧਾਨ, ਉਪ-ਪ੍ਰਧਾਨ, ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ ਜਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਜਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣਾ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਮਦਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ। ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਲਈ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਰਹਿਣਗੇ ਜੋ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਕਾਰਜਕਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਹੁਦਾ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਪੰਜ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਮੁੜ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਯੋਗ ਹੋਣਗੇ।

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ
[ਰੰਜਨ ਗੋਗੋਈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ]93

ਦੂਜੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਉਮਰ ਤੱਕ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਬਣੇ ਰਹਿਣਗੇ ਜੋ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ 70 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਅਤੇ ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਵਾਈਸ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ, ਉਮਰ 67 ਸਾਲ ਹੈ। ਧਾਰਾ 184 ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ 2 ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਿਯੁਕਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਅਤੇ ਭੱਤੇ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਬਦਲੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ।

128. ਵਿੱਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 185 (1) ਵੀ ਢੁਕਵੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਦੀ ਹੈ:

"185. ਪਰਿਵਰਤਨਸ਼ੀਲ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ-(1) ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਜਾਂ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਾਂ ਉਪ-ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਜਾਂ ਉਪ-ਚੇਅਰਮੈਨ, ਉਪ-ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਜਾਂ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ ਜਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਾਂ ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, ਨੌਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਕਾਲਮ (2) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਦਿਨ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਹੁਦਾ ਸੰਭਾਲਣ ਵਾਲੇ, ਨਿਰਧਾਰਤ ਦਿਨ ਤੋਂ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਪਹਿਲਾਂ ਅਹੁਦਾ ਸੰਭਾਲਣਗੇ, ਅਜਿਹਾ ਅਹੁਦਾ ਸੰਭਾਲਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਜਾਂ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਪ੍ਰਧਾਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਜਾਂ ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਵਾਈਸ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ ਜਾਂ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ ਜਾਂ ਮੈਂਬਰ ਆਪਣੇ ਅਹੁਦੇ

ਦੀ ਮਿਆਦ ਜਾਂ ਸੇਵਾ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਦੀ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਮਾਪਤੀ ਲਈ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਅਤੇ ਭੱਤਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਣਗੇ।

ਨੌਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਕਾਲਮ (2) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ/ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦਾ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਜਾਂ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਾਂ ਉਪ-ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਜਾਂ ਉਪ-ਚੇਅਰਮੈਨ, ਉਪ-ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਾਂ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ ਜਾਂ ਮੈਂਬਰ ਜੋ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਪਰੋਕਤ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅਹੁਦਾ ਸੰਭਾਲਦੇ ਹਨ, ਅਜਿਹਾ ਕਰਨਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਣਗੇ ਅਤੇ ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਮਾਪਤੀ ਜਾਂ ਅਹੁਦੇ ਦੇ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਲਈ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਅਤੇ ਭੱਤੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਣਗੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਸੀਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਧਾਰਾ 185 ਦੀ ਉਪ ਖੰਡ (1) ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ।

129. ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੀ ਧਾਰਾ 186 ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

"186. ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਆਮ ਸ਼ਕਤੀ- ਇਸ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਪੱਖਪਾਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ, ਸੂਚਨਾ ਦੁਆਰਾ, ਇਸ ਭਾਗ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਯਮ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

XXXXXX

ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੇ ਭਾਗ XIV ਵਿੱਚ ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਸ਼ਾਮਲ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਪੱਖਪਾਤ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ, ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ, ਸੂਚਨਾ ਦੁਆਰਾ, ਉਕਤ ਭਾਗ ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਯਮ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

130. ਉਪਰੋਕਤ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਪਰਲੀ ਉਮਰ ਸੀਮਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਤੇ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਉਸ ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ ਪੰਜ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸ ਦਿਨ ਉਹ ਅਹੁਦਾ ਸੰਭਾਲੇਗਾ ਅਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ, ਵਿੱਤ ਐਕਟ ਯੋਗਤਾ, ਚੋਣ ਅਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਹੁਦੇ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ, ਤਨਖਾਹਾਂ ਅਤੇ ਭੱਤੇ, ਅਸਤੀਫੇ ਸਮੇਤ ਹਟਾਉਣਾ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਜੋ ਸੰਸਦ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨਗੀਆਂ। ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਕਾਲਮ (3) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮੌਜੂਦਾ ਮੂਲ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਤਹਿਤ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਹੱਦੋਂ ਵੱਧ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਯੋਗਤਾਵਾਂ, ਚੋਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ, ਅਤੇ ਤਨਖਾਹ ਭੱਤੇ, ਅਸਤੀਫੇ ਅਤੇ ਹਟਾਉਣ ਸਮੇਤ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਵਫ਼ਦ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ 'ਤੇ ਗੌਰ ਕਰੀਏ, ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਸੌਂਪੇ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਅਪਣਾਈ ਗਈ ਪਹੁੰਚ ਬਾਰੇ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

131. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ **ਦਿੱਲੀ ਕਾਨੂੰਨ ਐਕਟ,** [30]ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਿੱਚ ਇਸ ਪਹੇਲੀ ਦਾ ਹੱਲ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੱਤ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸੱਤ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫੈਸਲੇ ਦਿੱਤੇ। **ਬੀ. ਸ਼ਮਾ ਰਾਓ ਬਨਾਮ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਪੋਂਡੀਚੇਰੀ**[31] ਦੇ ਬਹੁਮਤ ਲਈ ਬੋਲਦੇ

ਹੋਏ ਜੇ. ਐਮ. ਸ਼ੇਲਤ, ਜੇ ਦੁਆਰਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਤੇ ਰੱਖੇ ਗਏ ਬਹੁਮਤ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ:

ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਅੰਸ਼ਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਮਤਭੇਦ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਮ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਉਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਗਲਤ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਇਸਦੇ ਸਿੱਟੇ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇਸਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

---

[30] 1951 AIR 332.

[31] (2015) 4 SCC 770.

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ
[ਰੰਜਨ ਗੋਗੋਈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ] 95

ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਬਾਰੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜੋ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਜਿਸ 'ਤੇ ਸਹਿਮਤੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਸੀ ਕਿ (1) ਸੰਵਿਧਾਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਕੋਲ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪੂਰਨ ਸ਼ਕਤੀ ਸੀ; (2) ਕਿ ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸੰਸਦ ਦੇ ਵਿਸਥਾਪਿਤ ਨਹੀਂ ਸਨ; (3) ਇਹ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਕੁਝ ਹੱਦਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿ ਵੱਖਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁ-ਪੱਖੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ

ਅਤੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਵਾਲੇ ਆਧੁਨਿਕ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਅਤੇ (4) ਕਿਸੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਦਾ ਵਫਦ, ਵਿਧਾਨਕ ਕਾਰਜ ਜੋ ਕਿ ਅੰਸ਼ਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੀ ਅਹੁਦਾ ਛੱਡਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ, ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਸਹਿਮਤ ਸਨ ਕਿ ਇਹ ਸਹਾਇਕ ਅਤੇ ਸਹਾਇਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਾਰੇ ਸੱਤ ਜੱਜ ਇਕਜੁੱਟ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਸਹਿਮਤ ਸਨ ਕਿ ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਕੇ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇਣਾ ਜਾਂ ਅਸਫਲ ਹੋਣਾ, ਭਾਵੇਂ ਅੰਸ਼ਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਮਤਭੇਦ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਤਿਆਗ ਜਾਂ ਅਸਫਲਤਾ ਦੇ ਅਰਥ ਅਤੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਉਪਰੋਕਤ ਪਹਿਲੂ 'ਤੇ, ਅਸੀਂ ਫਜ਼ਲ ਅਲੀ, ਜੇ, ਮੁਖਰਜੀ, ਜੇ ਅਤੇ ਬੋਸ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹਾਂਗੇ, ਜੇ ਫਜ਼ਲ ਅਲੀ, ਜੇ ਨੇ ਉਪਰੋਕਤ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਸੀ:

"ਅਸਲ ਅੰਤਰ ..... ਇਹ ਹੈ। ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੀ; ਪਰ ਇਹ ਕਿਸੇ ਤੱਥ ਜਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੌਂਪਣ ਲਈ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਆਪਣੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪਹੀਏ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਹੋਵੇਗਾ।

2. ਵਫ਼ਦ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਿਯਮ ਦਾ ਸਹੀ ਆਯਾਤ ਇਹ ਹੈ:

"ਇਸ ਨਿਯਮ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਮੈਕਸੀਮ, ਵਿਸਥਾਪਿਤਸ ਗੈਰ-ਪੋਟੈਸਟ ਵਿਸਥਾਪਿਤ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਸਿਧਾਂਤ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਗਲਤ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਸਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਗਲਤ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਆਪਣੇ ਵਿਧਾਨਕ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਭੱਜ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ਅਤੇ

ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਉਸ ਮੁੱਢਲੇ ਫਰਜ਼ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਇਕ ਸਮਾਨਾਂਤਰ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਸਥਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੋਵਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ .....

XX XX XX

XXXXXX

ਅਹੁਦਾ ਛੱਡਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਇਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਤੱਥ ਦਾ ਸਵਾਲ ਰਹੇਗਾ, ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਵਿਆਪਕ ਫਾਰਮੂਲਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੌਖਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਹੁਦਾ ਛੱਡਣ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਿਯਮ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਸਹਾਇਕ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੀ ਪਸੰਦ ਦੀ ਕਿਸੇ ਅਧੀਨ ਏਜੰਸੀ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕਦਾ ਜੋ ਇਸਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਲਾਭਦਾਇਕ ਅਤੇ ਸੰਪੂਰਨ।

ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਐਕਟ ਇਕ ਕਾਨੂੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਹ ਨੀਤੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਚੁਣੇ ਗਏ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਨਾ ਜਾਣ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਐਕਟ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਸ ਦੀ ਕਮਾਂਡ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਕਿਸੇ

ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕਾ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਕਾਨੂੰਨ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਕੁਦਰਤ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕਾਨੂੰਨ ਤੱਕ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸੱਤਾ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਿਸਥਾਪਿਤ ਸਿਰਫ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣਾ ਅਤੇ ਵਧਾਉਣਾ ਹੈ।

132. ਮੁਖਰਜੀ, ਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵਿਧਾਨਕ ਕਾਰਜ ਵਿਧਾਨਕ ਨੀਤੀ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਧੀਨ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਕੰਮ ਵਜੋਂ ਸੌਂਪਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਸਹਾਇਕ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਵਿਧਾਨਕ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸਪਸ਼ਟਤਾ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਮਾਪਦੰਡ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਉਸ ਵਿਵੇਕ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੀਆਂ ਜੋ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਵਫ਼ਦ ਦੀ ਹੱਦ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀ ਹੈ। ਵਿਸਥਾਪਿਤ ਨੂੰ ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਘੋਸ਼ਿਤ ਨੀਤੀ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਜਾਂ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

133. ਬੋਸ, ਜੇ ਨੇ ਇਹ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕੰਮ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਵੰਡ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਵਫਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਆਧੁਨਿਕ ਰਾਜ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਬੇਅੰਤ ਗੁੰਝਲਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨਾਲ ਚਲਾਉਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਵਿਹਾਰਕ ਲੋੜ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਮਰੀਕੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੇ ਵੀ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਬਣਾ ਦੇਵੇਗਾ।

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ
[ਰੰਜਨ ਗੋਗੋਈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ] 97

134. **ਰਮੇਸ਼ ਬਰਚ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ** ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਨੇ ਉਪਰੋਕਤ ਸੱਤ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਅਨੁਪਾਤ ਨੂੰ ਇਹ ਵੇਖਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਤਰਕ ਦੀਆਂ ਲਾਈਨਾਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਸਨ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਹਾਲਾਂਕਿ ਸੰਸਦ ਕੋਲ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀਆਂ ਕਾਫ਼ੀ ਅਤੇ ਵਿਆਪਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਕਾਰਜਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸੰਸਥਾ ਜਾਂ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ **ਦਿੱਲੀ ਕਾਨੂੰਨ ਐਕਟ** (Supra) 'ਚ ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਸਹਿਮਤੀ ਜਤਾਈ ਸੀ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਵਫਦ 'ਤੇ ਸੀਮਾਵਾਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਕਿ ਇਹ ਸੀਮਾ ਕੀ ਹੈ, ਆਮ ਸਹਿਮਤੀ ਦੀ ਘਾਟ ਸੀ। **ਰਮੇਸ਼ ਬਰਚ (Supra)** ਦੇ ਦੋ ਜੱਜਾਂ ਨੇ **ਦਿੱਲੀ ਕਾਨੂੰਨ ਐਕਟ (Supra)** ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਸੀ:

"ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਕੋਈ ਅਹੁਦਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਭਾਵ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸੰਸਦ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ "ਸਮਾਨਾਂਤਰ" ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਸਮਰਪਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਜਾਂ ਸਥਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ 'ਤੇ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਨਿਯੰਤਰਣ ਨਹੀਂ ਗੁਆ ਦਿੰਦੀ ਕਿ ਉਹ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਜਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਸੰਸਥਾ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੀ ਰਾਏ ਸੀ ਕਿ ਅਜਿਹਾ "ਅਹੁਦਾ" ਜਾਂ "ਅਸਫਲਤਾ" ਅੰਸ਼ਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਇਹ ਬੁਰਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ

ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਪੂਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂ ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਐਕਟਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਕੇ ਅਜਿਹੀ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰੱਖ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਵੱਖਰਾ ਤਰੀਕਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੂਜਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ - ਅਤੇ ਇਹ ਉਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਹੈ ਜੋ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਹਾਵੀ ਰਿਹਾ ਹੈ - ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਹੈ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਆਪਣੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਧਾਨਕ ਕਾਰਜਾਂ ਤੋਂ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਧੋ ਸਕਦੀਆਂ। ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਧਾਨਕ ਕਾਰਜ ਵਿੱਚ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸਪਸ਼ਟਤਾ ਨਾਲ ਵਿਧਾਨਕ ਨੀਤੀ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜੋ ਕੁਝ ਸੌਂਪਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਿਰਫ ਅਧੀਨ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਅ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਸਹਾਇਕ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਸੇਧ ਦੀ ਨੀਤੀ ਅਤੇ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਨੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ "ਨੀਤੀ ਅਤੇ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼" ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਐਕਟ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਉਚਿਤ ਸਨਮਾਨ ਦੇਣਾ ਹੈ ਜੋ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਸਭ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰੇ। ਇਹ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਇਹ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਆਮ ਨੀਤੀ ਦਾ ਵਿਆਪਕ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

---

[32] 1990 AIR 560

XXXXXX

135. ਹੁਣ ਅਸੀਂ **ਦੇਵੀ ਦਾਸ ਗੋਪਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ** [33]ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਵਾਂਗੇ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਕੇ .ਸੁਬਾ ਰਾਓ ਨੇ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਜਨਰਲ ਸੇਲਜ਼ ਟੈਕਸ ਐਕਟ, 1948 ਦੀ ਧਾਰਾ 5 ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਟੈਕਸ ਦੀ ਦਰ ਉਸ ਦਰ 'ਤੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜੋ ਉਹ ਸਹੀ ਸਮਝਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਮਾੜਾ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਅਤੇ ਐਕਟ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਟੈਕਸ ਦੀਆਂ ਦਰਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸੇਧ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ:

"16. ... ਪਰ ਕਿਸੇ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਬਹੁਪੱਖੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਇਹ ਸੰਭਾਵਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਹਿਲੂਆਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਸਾਰੇ ਵੇਰਵਿਆਂ 'ਤੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਏਜੰਸੀ ਨੂੰ ਵੇਰਵਿਆਂ ਤੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੌਂਪਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਵਫ਼ਦ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਖਤਰਾ ਹੈ। ਬੋਝ ਨਾਲ ਭਰੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਜਾਂ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਬੇਲੋੜੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕੋਈ ਨੀਤੀ ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ; ਇਹ ਆਪਣੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਅਸਪਸ਼ਟ ਅਤੇ ਆਮ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਇਹ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਲਈ ਕੋਈ ਮਾਪਦੰਡ ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ; ਇਹ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਨੂੰ ਅਧੀਨ ਕਾਨੂੰਨਾਂ 'ਤੇ ਕੋਈ ਨਿਯੰਤਰਣ ਰਾਖਵਾਂ ਰੱਖੇ ਬਿਨਾਂ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਜਾਂ ਸੋਧਣ ਦੀ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਏਜੰਸੀ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਇਹ ਸਵੈ-ਨਿਰਣਾ ਜਾਂ ਤਾਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਂ ਅੰਸ਼ਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਫ਼ਦ ਦੀਆਂ ਮਨਜ਼ੂਰਸ਼ੁਦਾ ਸੀਮਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ

ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਨਿਰਪੱਖ, ਉਦਾਰ ਅਤੇ ਉਦਾਰਵਾਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕਰੇ ਭਾਵੇਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਉਸਾਰੀ ਬਾਰੇ ਉਕਤ ਉਦਾਰਵਾਦੀ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਇੱਕ ਸੁਸਤ ਜਾਂ ਗੁਪਤ ਵਿਧਾਨਕ ਨੀਤੀ ਲੱਭਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵਿਧਾਨ ਪਾਲਿਕਾ ਵੱਲੋਂ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਝਿਜਕ ਦੇ ਰੱਦ ਕਰੇ।

---

[33] AIR 1967 SC 1895.

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ
[ਰੰਜਨ ਗੋਗੋਈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ] 99

136. ਇੱਕ ਸਾਲ ਬਾਅਦ **ਦਿੱਲੀ ਨਗਰ ਨਿਗਮ ਬਨਾਮ ਬਿਰਲਾ ਕਪਾਹ, ਸਪਿਨਿੰਗ ਐਂਡ ਵੀਵਿੰਗ ਮਿੱਲਜ਼, ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਹੋਰ**[34] ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਮਿਉਂਸਪਲ ਐਕਟ, 1957 ਦੀ ਧਾਰਾ 113 (2) ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਜਿਸ ਨੇ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਕੁਝ ਵਿਕਲਪਕ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਲੋੜੀਂਦੇ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼, ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਜਾਂਚਾਂ ਹਨ ਜੋ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨੂੰ ਰੋਕਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਐਕਟ ਨੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਟੈਕਸ ਦੀ ਦਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਜਿਸ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਵਫ਼ਦ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਲਈ ਇੱਕ ਢੁਕਵਾਂ ਕਾਰਕ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਵਫ਼ਦ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸੇਧ ਹੈ

ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵਫ਼ਦ ਨੂੰ ਟੈਕਸ ਅਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਸਮੇਤ ਲੋਕਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਜਵਾਬਦੇਹ ਚੁਣੀ ਹੋਈ ਸੰਸਥਾ ਕੋਲ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨੇ ਕਾਫ਼ੀ ਜਾਂਚ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ:

"ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਤ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਧਾਨਕ ਕਾਰਜ ਵਿੱਚ ਵਿਧਾਨਕ ਨੀਤੀ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਆਚਰਣ ਦੇ ਇੱਕ ਬੰਧਨਕਾਰੀ ਨਿਯਮ ਵਜੋਂ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੌਂਪਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਨਾ ਹੀ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦਾ ਕੋਈ ਅਸੀਮਤ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲੋੜੀਂਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਧਾਨਕ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਸੌਂਪਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਹ ਐਕਟ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਅਧੀਨ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਵਿਧਾਨਕ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸਪਸ਼ਟਤਾ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇੱਕ ਮਿਆਰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੀ ਸੇਧ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਅਤੇ ਕੀ ਸੇਧ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਸਮੇਤ ਨਜਿੱਠਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਵਫ਼ਦ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਵੀ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਕਾਰਕ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਵਫ਼ਦ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸੇਧ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਟੈਕਸ ਦੀਆਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਰਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼, ਜਿਸ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਸਥਾਨਕ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਸਥਾਨਕ ਖੇਤਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੀ ਚੋਣ ਜਾਂ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾ

ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਦਰਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਸਥਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਟੈਕਸ ਦੀ ਦਰ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਨਿਗਰਾਨੀ-ਕੁੱਤੇ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਨੂੰ ਨੀਤੀ ਅਤੇ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਟੈਸਟ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

---

[34] AIR 1968 SC 1232

XXXXXX

137. ਇਸ ਅਨੁਪਾਤ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ **ਐਮ.ਕੇ. ਪਾਪੀਆ ਐਂਡ ਸੰਨਜ਼ ਬਨਾਮ ਆਬਕਾਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ** [35] ਵਿੱਚ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਕਿਹੜੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਹਨ ਜੋ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨਹੀਂ ਸੌਂਪ ਸਕਦੀ, ਇਹ ਦੇਖਣ ਲਈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਦਰਸਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਚਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਵਿਧਾਇਕ ਨੀਤੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਸਥਾਪਿਤ ਨੀਤੀ ਬਦਲਣ ਲਈ ਸੁਤੰਤਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਦੋਂ ਇਹ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਖੋਹਣਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ, ਜਦੋਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਫ਼ਦ ਦਾ ਸਵਾਲ ਉੱਠਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦਾ ਢੁਕਵਾਂ ਸੰਕੇਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਕੀ ਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਪਿਤ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ 'ਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਪਹਿਲੂ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਹੈ।

138. **ਅਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ** ਬਨਾਮ **ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ** [36] ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸਥਾਪਨਾ ਦਸਤਾਵੇਜ਼, ਭਾਵ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਕੁਝ

ਬੁਨਿਆਦੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਤਿੰਨ ਸਾਧਨ ਬਣਾਏ ਸਨ ਅਤੇ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਹਿਣਯੋਗ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਆਪਣੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਨੂੰ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਸੰਪੂਰਨ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਧਾਨਕ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਫਿਰ ਵੀ, ਆਧੁਨਿਕ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀਆਂ ਗੁੰਝਲਾਂ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਲਝਣਾਂ ਅਤੇ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਅਤੇ ਲਚਕੀਲੇਪਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਸਿੱਧਾ ਕਾਨੂੰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਕੁਝ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਵਫਦ ਲਾਜ਼ਮੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਬਣ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਧਾਨਕ ਨੀਤੀ ਨਹੀਂ ਸੌਂਪੀ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਗੈਰ-ਜ਼ਰੂਰੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਬੰਧਤ ਏਜੰਸੀਆਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

139. ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਏ **ਸਹਿਕਾਰੀ ਸਭਾਵਾਂ ਦੇ ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਬਨਾਮ ਕੇ. ਕੁੰਜਬੂ** [37] ਵਿੱਚ ਵੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ:

"3. ... ਉਹ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਉਹ ਤਕਨੀਕੀ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀਗਤ ਪੇਚੀਦਗੀਆਂ ਦੀ ਬਜਾਏ ਆਮ ਸਿਧਾਂਤਾਂ, ਵਿਆਪਕ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਚਿੰਤਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਬਿਹਤਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲੈਸ ਪੂਰੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮਾਹਰ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਮਾਹਰ ਜਨਤਕ ਸੇਵਕਾਂ ਲਈ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

---

[35] (1975) 1 SCC 492

[36] (1979) 1 SCC 137

[37] (1980) 1 SCC 340

XXXXXX

ਸੰਸਦ ਅਤੇ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਕੋਲ ਵਿਸਥਾਰ ਅਤੇ ਹਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਨਾ ਤਾਂ ਸਮਾਂ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੁਹਾਰਤ। ਨਾ ਹੀ ਸੰਸਦ ਅਤੇ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਆਧੁਨਿਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਗੁੰਝਲਦਾਰਤਾ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਵੀਆਂ, ਅਜੀਬ, ਅਚਾਨਕ ਅਤੇ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ਕਿ ਵਿਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਹੀ ਉਹ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜੋ ਸੌਂਪੇ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਅਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਦ ਅਤੇ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਸੌਂਪੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਪੂਰਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਲਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਫ਼ਦ ਅਹੁਦਾ ਛੱਡਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਵਫ਼ਦ ਅਸੀਮਤ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਰੁਕਾਵਟ ਦੇ ਸੱਦਾ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਆਪਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਧਾਨਕ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਸੌਂਪ ਸਕਦੀ। ਨੀਤੀ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਭਰਨ ਅਤੇ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਸੌਂਪ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿਸਥਾਪਿਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਜਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ, ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ, ਯੋਜਨਾ ਜਾਂ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਵਿਵਸਥਾ ਰਾਹੀਂ ਬੋਲ ਕੇ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਸੇਧ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਇਹ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਵਫ਼ਦ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ. ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਕਸ਼ਾਂਸ਼ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਉਦਾਰ ਪੱਧਰ ਦੀ ਅਕਸ਼ਾਂਸ਼ ਦੀ

ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਕਾਨੂੰਨ ਜੋ ਰਾਜ ਨੀਤੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਉਪਰੋਕਤ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨੀਤੀ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਰਾਹੀਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਵਫ਼ਦ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ, ਯੋਜਨਾ ਜਾਂ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਸਮੇਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

140. ਅਸੀਂ **ਕੇਸ਼ਵਲਾਲ ਖੇਮਚੰਦ ਐਂਡ ਸਨ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਲਿਮਟਿਡ ਅਤੇ ਹੋਰ** ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ **ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਇੱਕ ਤਾਜ਼ਾ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਵਾਂਗੇ** ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਇੱਕ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਾਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਤਤਾ ਦਾ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਦੇਖਿਆ ਕਿ **ਕੁੰਜਮੂ** (Supra) ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਕੀ **ਐਮ.ਕੇ. ਪਾਪੀਆ ਐਂਡ ਸੰਨਜ਼** (Supra) ਨੇ **ਦਿੱਲੀ ਕਾਨੂੰਨ ਐਕਟ** (Supra) ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਅੰਤਮ ਪਿੱਛੇ ਹਟਣ ਨੂੰ ਹਰਾਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਕਈ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ "ਨੀਤੀ ਅਤੇ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ" ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਸੀ।

---

[38] (2015) 4 SCC 770

XXXXXX

ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਨੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਫੈਸਲੇ ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿੱਚ "ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਧਾਨਕ ਕਾਰਜ" ਕੀ ਹੈ, ਪਰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸਿੱਟੇ ਕੱਢੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ:

"51.1 ਇਹ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਕਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਧਾਨਕ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਇੰਨਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਥਾਪਤ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਹੋਰ ਜਾਂਚ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਕਿਹੜੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਤਾਰੀਖ 'ਤੇ ਵਧੇਰੇ ਉਚਿਤ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਬਹਿਸ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਲਈ, ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੀ ਜਾਂਚ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹਾਂ:

'ਕੀ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਰ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨਾ ਇਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਧਾਨਕ ਕਾਰਜ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ?'

51.2 ਉੱਪਰ ਜਾਂਚੇ ਗਏ ਸਾਰੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਇਹ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਧੁਨਿਕ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਵਿਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

51.3 ਜੇ ਮੂਲ ਕਾਨੂੰਨ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸਪਸ਼ਟਤਾ ਨਾਲ ਵਿਧਾਨਕ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਅਧੀਨ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ।

51.4 ਕੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਨੀਤੀ ਵਿਸਥਾਪਿਤ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ, ਇਹ ਯੋਜਨਾ ਅਤੇ ਮੂਲ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

51.5 ਜਿਸ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਵੀ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਢੁਕਵਾਂ ਕਾਰਕ ਹੈ ਕਿ "ਕੀ ਵਫ਼ਦ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸੇਧ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

141. 'ਨੀਤੀ ਅਤੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼' ਟੈਸਟ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਉਚਿਤ **ਗਵਾਲੀਅਰ ਰੇਯੋਨ ਸਿਲਕ ਮੈਨੂਫੈਕਚਰਿੰਗ (ਵੀਵਿੰਗ) ਕੰਪਨੀ ਬਨਾਮ ਸਹਾਇਕ ਵਿਕਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ**[39] ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਪਿਛਲੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਉੱਘੇ ਅਮਰੀਕੀ ਨਿਆਂਕਾਰ ਵਿਲੀਓਬੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ:

"24. ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ, ਦੂਜੇ ਸੰਸਕਰਨ ਬਾਰੇ ਵਿਲੋਬੀ ਵਿੱਚ ਭਾਗ III ਦੇ ਪੰਨਾ 1637 'ਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਨਜਿੱਠਿਆ ਗਿਆ ਹੈ:

---

[39] (1974) 4 SCC 98

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ
[ਰੰਜਨ ਗੋਗੋਈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ] 103

"ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਵਫਦ 'ਤੇ ਰੋਕ ਲਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨਿਯਮ ਦੀਆਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਉਹ ਹਨ ਜੋ ਇਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਸਲ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ

ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਖਤਿਆਰੀ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ: (1) ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਦੋਂ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ; ਅਤੇ (2) ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਨਾ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਧਿਨਾਂ ਅਤੇ ਜਨਤਾ ਦੋਵਾਂ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹਨ, ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਬਣਾਏ ਗਏ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਅਨੰਦ ਲੈਣ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ।

25. ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਕਾਰਪਸ ਜੂਰਿਸ ਸਿਕੰਡਮ ਵੋਲਿਊਮ(ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਦੂਜੀ ਸੰਸਥਾ) 73, ਪੰਨਾ 324 ਵਿੱਚ ਵੀ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉੱਥੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਵਿਵੇਕ ਦੀ ਆੜ ਵਿੱਚ ਵਰਤਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਸੰਵਿਧਾਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਸੌਂਪਣ ਵਿੱਚ, ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਲਈ ਇੱਕ ਨੀਤੀ, ਮਿਆਰ ਜਾਂ ਨਿਯਮ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਅਤੇ ਬੇਕਾਬੂ ਵਿਵੇਕ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਅਤੇ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਜਾਂ ਅਧਿਆਦੇਸ਼ ਜੋ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਘਾਟ ਹੈ, ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਏਜੰਸੀ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦੁਆਰਾ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਸ਼ੁੱਧ ਵਫਦ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ, ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਏਜੰਸੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ 'ਤੇ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਕੰਮ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ, ਜੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਏਜੰਸੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਾਜਬ ਸਪਸ਼ਟਤਾ ਨਾਲ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਜੇ ਉਹ ਸੀਮਾਵਾਂ ਬਹੁਤ ਵਿਆਪਕ ਹਨ, ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਅਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

142. ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ ਕਿ ਕੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਫ਼ਦ ਦੀ ਅਪੀਲ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਵਿੱਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 184 ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਯੋਗਤਾਵਾਂ, ਸੇਵਾ ਦੇ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਵਿੱਤ ਐਕਟ ਦਾ ਭਾਗ XIV ਅਣ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਵਫ਼ਦ ਦੀ ਘਾਟ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ, ਚੇਅਰਪਰਸਨਾਂ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਆਦਿ ਲਈ ਯੋਗਤਾ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਲੋੜਾਂ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ, ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹਨ।

XXXXXX

ਆਰ.ਕੇ.ਜੈਨ (Supra), ਐਲ. ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ (Supra), ਆਰ. ਗਾਂਧੀ **(Supra), ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ (Supra) ਅਤੇ ਗੁਜਰਾਤ ਊਰਜਾ ਵਿਕਾਸ (Supra)** ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਵਿਸਥਾਪਿਤ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਧਾਰਾ 184 ਅਧੀਨ ਵਿਸਥਾਪਿਤ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਿਆਂ ਅਤੇ ਸੌਂਪੇ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ[ਸੋਧੋ] ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਵੀ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਕਿਤੇ ਵੀ ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਵਿੱਤ ਐਕਟ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਕੇ ਅਜਿਹੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਅਤੇ ਨੀਂਹ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਲਈ ਸੋਧਾਂ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਦੂਰ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਦਰਅਸਲ, ਵਿਦਵਾਨ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੀ ਕਿ ਭਾਗ XIV ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਪਿਛਲੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

144. ਉਪਰੋਕਤ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਵਰਗੇ ਅਰਧ-ਨਿਆਂਇਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ, ਇਸ ਲਈ, ਲਾਗੂ ਨੀਤੀ ਅਤੇ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਜੋਂ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ/ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਦੋ ਵਿਆਪਕ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ **ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਐਡਵੋਕੇਟਸ-ਆਨ-ਰਿਕਾਰਡ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ** [40] {ਪੈਰਾ 714 ਦੇਖੋ}, (i) ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਜੱਜ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ, ਭਾਵ, ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ; ਅਤੇ (ii) ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਜਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੀ ਇੱਕ ਸੰਸਥਾ ਜਾਂ ਰਾਜ ਦੇ ਅੰਗ ਵਜੋਂ ਸੁਤੰਤਰਤਾ, ਭਾਵ, ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਸੁਤੰਤਰਤਾ. ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਹਿਲੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਨਵੀਨੀਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ, ਸੇਵਾ ਦੇ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਤਨਖਾਹ, ਭੱਤੇ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜੋ ਨਿਰਪੱਖ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ। ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਸ਼ਾਖਾਵਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਡਿਗਰੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਖ਼ਾਸਕਰ ਜਦੋਂ ਸ਼ਾਖਾ ਇੱਕ ਮੁਕੱਦਮਾਕਾਰ ਜਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਧਿਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੋਵੇ। ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਵਿੱਚ ਚੋਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਅਤੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਯੋਗਤਾ, ਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਅਖੰਡਤਾ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਤੋਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਦਬਾਅ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦੀ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਹੋਰ ਸ਼ਕਤੀ ਕੇਂਦਰਾਂ ਤੋਂ ਨਿਡਰਤਾ, ਅਤੇ ਉਸ ਜਮਾਤ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅਤੇ ਪਾਲੇ ਗਏ ਪੱਖਪਾਤ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਬੰਧਤ ਹੈ, ਸੰਸਥਾਗਤ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੁਣ ਹਨ।

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ

145. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਅੱਠਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਕਾਲਮ (3) ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਸਰਸਰੀ ਪੜਤਾਲ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦਾ ਤਰੀਕਾ, ਅਹੁਦੇ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ, ਤਨਖਾਹਾਂ ਅਤੇ ਭੱਤੇ, ਅਸਤੀਫਾ, ਹਟਾਉਣ, ਯਾਨੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਜੋ ਸ਼ਰਤਾਂ ਸੌਂਪੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਮੁੱਖ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਆਮਦਨ ਕਰ ਐਕਟ, 1961 ਦੀ ਧਾਰਾ 252 ਦੀ ਉਪ- ਖੰਡ (1) ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਨਿਆਂਇਕ ਅਤੇ ਲੇਖਾਕਾਰ ਮੈਂਬਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ, ਉਹ ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਢੁਕਵੇਂ ਸਮਝੇ। ਉਪ-ਧਾਰਾਵਾਂ (3) ਅਤੇ (4) ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਜਾਂ ਵਧੇਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਉਪ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਸੀਨੀਅਰ ਉਪ ਪ੍ਰਧਾਨ। ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣ ਲਈ ਯੋਗਤਾ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਪ-ਧਾਰਾ (2A) ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣ ਲਈ ਯੋਗਤਾ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਆਮਦਨ ਕਰ ਐਕਟ ਸੇਵਾ ਦੀ ਚੋਣ ਜਾਂ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਲਈ ਤਰੀਕਾ ਜਾਂ ਤਰੀਕਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਜਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਹ ਕੇਂਦਰੀ ਆਬਕਾਰੀ ਐਕਟ ਤਹਿਤ ਗਠਿਤ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਲਈ ਵੀ ਉਨਾ ਹੀ ਸੱਚ ਹੈ।

---

[40] (2016) 5 SCC 1

146. **ਦਿੱਲੀ ਨਗਰ ਨਿਗਮ** (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਵਾਂਚੂ ਸੀ.ਜੇ, ਨੇ ਕਿਹਾ :

"13. ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਣ ਦੀ ਸੀਮਾ ਬਾਰੇ ਸਵਾਲ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਈ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਨੂੰਨ ਹੁਣ ਸ਼ੱਕ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਆਧੁਨਿਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਗੁੰਝਲਦਾਰਤਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਸਾਰੇ ਹੱਥਾਂ ਤੋਂ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਕੋਲ ਹਰ ਮਿੰਟ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਸਹਾਇਕ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪੇ, ਜੋ ਅਜਿਹੇ ਸਹਾਇਕ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਦਿੱਲੀ ਕਾਨੂੰਨਜ਼ ਐਕਟ, 1912 ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਵਫਦ ਦਾ ਅਸੀਮਤ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲੋੜੀਂਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਸੰਸਦ ਜਾਂ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਵਫ਼ਦ ਦੀ ਜਾਇਜ਼ਤਾ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਸਹਾਇਕ ਉਪਾਅ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਆਪਣੀਆਂ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਤਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦੀ ਸੀ।

XXXXXX

ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਧਾਨਕ ਕਾਰਜ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ "ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਧਾਨਕ ਕਾਰਜ" ਕੀ ਸੀ, ਇਸ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਆਮ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸੀ, ਪਰ ਇਹ ਬਹੁਤ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੀ ਕਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਧਾਨਕ ਕਾਰਜ ਵਿੱਚ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਵਿਧਾਨਕ ਨੀਤੀ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਨ

ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਆਚਰਣ ਦੇ ਬੰਧਨਕਾਰੀ ਨਿਯਮ ਵਜੋਂ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿੱਥੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਧਾਨਕ ਨੀਤੀ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਿਆਰ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਅਧੀਨ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਛੱਡ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਅ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਨਾਲ ਸਹਾਇਕ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਨਿਯਮ, ਨਿਯਮ ਜਾਂ ਉਪ-ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣਾ। ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਫਰੇਮ-ਵਰਕ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਵਫ਼ਦ ਨੂੰ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਅਧੀਨ ਕਾਨੂੰਨ ਉਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦੇ ਤਹਿਤ ਇਹ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਨੀਤੀ ਅਤੇ ਮਿਆਰ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਵਿਧਾਨਕ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸਪਸ਼ਟਤਾ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇੱਕ ਮਿਆਰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਵਿਵੇਕ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜੋ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਲੋੜੀਂਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਹੱਦ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਕੋਲ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

xx xx xx

28. ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਤ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਧਾਨਕ ਕਾਰਜ ਵਿੱਚ ਵਿਧਾਨਕ ਨੀਤੀ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਆਚਰਣ ਦੇ ਇੱਕ ਬੰਧਨਕਾਰੀ ਨਿਯਮ ਵਜੋਂ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੌਂਪਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਨਾ ਹੀ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦਾ ਕੋਈ ਅਸੀਮਤ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲੋੜੀਂਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਧਾਨਕ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਸੌਂਪਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਹ

ਐਕਟ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਅਧੀਨ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਵਿਧਾਨਕ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸਪਸ਼ਟਤਾ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇੱਕ ਮਿਆਰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੀ ਸੇਧ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਅਤੇ ਕੀ ਸੇਧ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਸਮੇਤ ਨਜਿੱਠਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ
[ਰੰਜਨ ਗੋਗੋਈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ] 107

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਵਫ਼ਦ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਵੀ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਕਾਰਕ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਵਫ਼ਦ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸੇਧ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

147. **ਕੇਸ਼ਵ ਲਾਲ** ਦੀ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ **ਦਿੱਲੀ ਨਗਰ ਨਿਗਮ (Supra)** ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ:

"45. ... ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਗੈਰ-ਇਜਾਜ਼ਤਯੋਗ ਵਫਦ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹਿਦਾਇਤੁੱਲਾ, ਜੇ ਆਪਣੇ ਲਈ ਅਤੇ ਰਾਮਾਸਵਾਮੀ ਲਈ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ, ਜੇ ਵਾਂਚੂ, ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ ਕੱਢੇ ਗਏ ਸਿੱਟੇ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਸਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਥੋੜ੍ਹੇ ਵੱਖਰੇ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ।

148. ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਯੋਜਨਾ, ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ 'ਤੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਹਿਲੂਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦੇ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਹੁਦੇਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ, ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਹਰ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਕੋਲ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਨੀਤੀ ਅਤੇ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਉਪਰੋਕਤ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਵਿਦਵਾਨ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਦੀ ਇਹ ਦਲੀਲ ਕਿ ਧਾਰਾ 184 ਇਕਸਾਰਤਾ ਲਿਆਉਣ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀਆਂ ਵਿਭਿੰਨ ਅਤੇ ਵਿਆਪਕ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਤਾਲਮੇਲ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਭਾਰ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

149. ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੁਆਰਾ ਧਾਰਾ 184 ਦੀ ਸੰਭਾਵਿਤ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੁਆਰਾ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਲਈ ਖਤਰਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਦਾਅਵੇ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਬੂਤ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਸੌਂਪੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਦੀ ਸਿਰਫ ਸੰਭਾਵਨਾ ਜਾਂ ਘਟਨਾ, ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਵਿਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤ ਲਈ ਇਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਮੂਲ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ, ਅਤੇ "ਨੀਤੀ ਅਤੇ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼" ਟੈਸਟ ਲਾਗੂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਇਸਦੇ ਉਲਟ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਵਿੱਤ ਐਕਟ 2017 ਦੀ ਧਾਰਾ 186 ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਮੁੱਦਾ III: ਜੇ ਧਾਰਾ 184 ਜਾਇਜ਼ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ (ਯੋਗਤਾਵਾਂ, ਤਜਰਬਾ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਸ਼ਰਤਾਂ) ਨਿਯਮ, 2017 ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਐਕਟ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਬਾਰੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹਨ?

XXXXXX

150. ਇਹ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੀ ਧਾਰਾ 184 ਦੇ ਤਹਿਤ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ (ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਯੋਗਤਾ, ਤਜਰਬਾ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਸ਼ਰਤਾਂ) ਨਿਯਮ, 2017 (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ "ਨਿਯਮ" ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਇਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਇਹ ਜਾਂਚ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਨਿਯਮ ਸਾਡੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਯੋਜਨਾ ਵਿੱਚ ਅੰਦਰੂਨੀ ਨਿਆਂਇਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਨਿਯਮਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ:

“ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ (ਯੋਗਤਾ, ਤਜਰਬਾ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਸ਼ਰਤਾਂ) ਨਿਯਮ, 2017

xxxxxx

3. **ਮੈਂਬਰ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਯੋਗਤਾ**- ਚੇਅਰਮੈਨ, ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਪ੍ਰਧਾਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਵਾਈਸ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ, ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ,

ਅਕਾਊਂਟੈਂਟ ਮੈਂਬਰ, ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਮੈਂਬਰ, ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰ, ਮਾਹਰ ਮੈਂਬਰ, ਕਾਨੂੰਨ ਮੈਂਬਰ, ਮਾਲ ਮੈਂਬਰ, ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰ ਜਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਜਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, ਅਧਿਕਾਰ ਅਜਿਹੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਕਾਲਮ (3) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇਗੀ।

4. **ਭਰਤੀ ਦਾ ਤਰੀਕਾ** (1) ਚੇਅਰਮੈਨ, ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਪ੍ਰਧਾਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਵਾਈਸ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ, ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ, ਅਕਾਊਂਟੈਂਟ ਮੈਂਬਰ, ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਮੈਂਬਰ, ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰ, ਮਾਹਰ ਮੈਂਬਰ, ਕਾਨੂੰਨ ਮੈਂਬਰ, ਮਾਲ ਮੈਂਬਰ, ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰ ਜਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਜਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਉਕਤ ਦੇ ਕਾਲਮ (4) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਖੋਜ-ਕਮ-ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਜਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, ਉਕਤ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਕਾਲਮ (2) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚੀ।

(2) ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਸਕੱਤਰ ਜਿਸ ਮੰਤਰਾਲੇ ਜਾਂ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਅਧੀਨ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਜਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਗਠਨ ਜਾਂ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਖੋਜ-ਕਮ-ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਕਨਵੀਨਰ ਹੋਵੇਗਾ।

(3) ਖੋਜ-ਕਮ-ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਆਪਣੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰੇਗੀ।

(4) ਚੇਅਰਮੈਨ, ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਪ੍ਰਧਾਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਵਾਈਸ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ, ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ, ਅਕਾਊਂਟੈਂਟ ਮੈਂਬਰ, ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਮੈਂਬਰ, ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰ, ਮਾਹਰ ਮੈਂਬਰ, ਕਾਨੂੰਨ ਮੈਂਬਰ, ਮਾਲ ਮੈਂਬਰ, ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰ ਜਾਂ

ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਜਾਂ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਖੋਜ-ਕਮ-ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਸਾਮੀ ਜਾਂ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੋਵੇਗੀ।

(5) ਇਸ ਨਿਯਮ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਪਹਿਲਾਂ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਪ੍ਰਧਾਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਵਾਈਸ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ, ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ, ਅਕਾਊਂਟੈਂਟ ਮੈਂਬਰ, ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਮੈਂਬਰ, ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰ, ਮਾਹਰ ਮੈਂਬਰ, ਕਾਨੂੰਨ ਮੈਂਬਰ, ਮਾਲ ਮੈਂਬਰ, ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰ ਜਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਜਾਂ ਮੈਂਬਰ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ।

xxxxxxx

6. **ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਦੁਆਰਾ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇਣਾ**- ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ, ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਹੇਠ ਲਿਖ ਕੇ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ:

ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਮੈਂਬਰ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਸ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਜਲਦੀ ਅਹੁਦਾ ਛੱਡਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ, ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਨੋਟਿਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਪੂਰੀ ਹੋਣ ਤੱਕ ਜਾਂ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰੀ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਆਉਣ ਤੱਕ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੀ ਮਿਆਦ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੱਕ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਬਣੇ ਰਹੇਗਾ, ਜੋ ਵੀ ਜਲਦੀ ਹੋਵੇ।

7. **ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਹਟਾਉਣਾ**- ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ, ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਗਠਿਤ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ 'ਤੇ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਹਟਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੋ -

(a) ਨੂੰ ਇੱਕ ਦਿਵਾਲੀਆ ਵਜੋਂ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ; ਜਾਂ

(b) ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਜੁਰਮ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ, ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਨੈਤਿਕ ਗਿਰਾਵਟ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ; ਜਾਂ

(c) ਅਜਿਹੇ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਸਰੀਰਕ ਜਾਂ ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਯੋਗ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ; ਜਾਂ

XXXXXX

(d) ਨੇ ਅਜਿਹੀ ਵਿੱਤੀ ਜਾਂ ਹੋਰ ਦਿਲਚਸਪੀ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਈ ਹੈ ਜੋ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਉਸ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ; ਜਾਂ

(e) ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਇੰਨੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਬਣੇ ਰਹਿਣਾ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤਾਂ ਲਈ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ:

ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਖੰਡ (b) ਤੋਂ (e) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹਟਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਹੈ, ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਦੋਸ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸੁਣਵਾਈ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ:

ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕੰਪਨੀ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਜਾਂ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

8.ਸਦੱਸ ਦੇ ਦੁਰਵਿਵਹਾਰ ਜਾਂ ਅਸਮਰੱਥਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ (1) ਜੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਲਿਖਤੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਪ੍ਰਧਾਨ, ਉਪ-ਪ੍ਰਧਾਨ, ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ, ਅਕਾਊਂਟੈਂਟ ਮੈਂਬਰ, ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਮੈਂਬਰ, ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰ, ਮਾਹਰ ਮੈਂਬਰ, ਕਾਨੂੰਨ ਮੈਂਬਰ, ਮਾਲ ਮੈਂਬਰ, ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰ ਜਾਂ ਮੈਂਬਰ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮੰਤਰਾਲੇ ਜਾਂ ਵਿਭਾਗ, ਜਿਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਜਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਗਠਨ ਜਾਂ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦੀ ਮੁੱਢਲੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰੇਗੀ।

(2) ਜੇ ਮੁੱਢਲੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ 'ਤੇ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਮੰਤਰਾਲਾ ਜਾਂ ਵਿਭਾਗ, ਜਿਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਜਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਗਠਨ ਜਾਂ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਦੀ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਉਪ-ਚੇਅਰਮੈਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੁਰਵਿਵਹਾਰ ਜਾਂ ਅਸਮਰੱਥਾ ਦੀ ਸੱਚਾਈ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਵਾਜਬ ਆਧਾਰ ਹਨ, ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਪ੍ਰਧਾਨ, ਵਾਈਸ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ, ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ, ਅਕਾਊਂਟੈਂਟ ਮੈਂਬਰ, ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਮੈਂਬਰ, ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰ, ਮਾਹਰ ਮੈਂਬਰ, ਕਾਨੂੰਨ ਮੈਂਬਰ, ਮਾਲ ਮੈਂਬਰ, ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰ ਜਾਂ ਮੈਂਬਰ, ਇਹ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਯਮ 7 ਤਹਿਤ ਗਠਿਤ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਵੇਗਾ।

(3) ਕਮੇਟੀ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਮੇਂ ਜਾਂ ਹੋਰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਂਚ ਪੂਰੀ ਕਰੇਗੀ।

XXXXXX

(4) ਜਾਂਚ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਕਮੇਟੀ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸੌਂਪੇਗੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਦੋਸ਼ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਬਾਰੇ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਢੁਕਵੀਂ ਸਮਝੇ।

(5) ਕਮੇਟੀ ਸਿਵਲ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜ਼ਾਬਤਾ, 1908 (1908 ਦਾ 5) ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੁਆਰਾ ਪਾਬੰਦ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਪਰ ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਆਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਤ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਉਸ ਕੋਲ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਸਦੀ ਜਾਂਚ ਦੀ ਮਿਤੀ, ਸਥਾਨ ਅਤੇ ਸਮਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

9. **ਮੈਂਬਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਮਿਆਦ-** ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਉਪਬੰਧਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਚੇਅਰਮੈਨ, ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਪ੍ਰਧਾਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਉਪ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ, ਲੇਖਾਕਾਰ ਮੈਂਬਰ, ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਮੈਂਬਰ, ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰ, ਮਾਹਰ ਮੈਂਬਰ, ਕਾਨੂੰਨ ਮੈਂਬਰ, ਮਾਲ ਮੈਂਬਰ, ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰ ਜਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, ਮੈਂਬਰ ਉਕਤ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਕਾਲਮ (5) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਿਆਦ ਲਈ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਰਹੇਗਾ ਅਤੇ ਉਸ ਉਮਰ ਤੱਕ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਰਹੇਗਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਕਾਲਮ (6) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ ਸਮਾਂ-ਸਾਰਣੀ ਜਿਸ 'ਤੇ ਉਹ ਆਪਣਾ ਅਹੁਦਾ ਸੰਭਾਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁੜ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ।

10. **ਆਮ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀ** - (1) ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਅਸਧਾਰਨ ਅਸਾਮੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ,-

(a) ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਾਂ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ, ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਸਭ ਤੋਂ ਸੀਨੀਅਰ ਉਪ-ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਜਾਂ ਉਪ-ਚੇਅਰਮੈਨ, ਉਪ-ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਜਾਂ ਉਸ ਦੀ ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ, ਲੇਖਾਕਾਰ

ਮੈਂਬਰ, ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਮੈਂਬਰ, ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰ, ਮਾਹਰ ਮੈਂਬਰ, ਕਾਨੂੰਨ ਮੈਂਬਰ, ਮਾਲ ਮੈਂਬਰ, ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰ, ਜਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਜਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਚੇਅਰਮੈਨ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਾਂ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ।

(b) ਕਰਜ਼ਾ ਵਸੂਲੀ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਰਜ਼ਾ ਵਸੂਲੀ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਨੂੰ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਕਰਜ਼ਾ ਵਸੂਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਵਿੱਚ ਅਚਾਨਕ ਖਾਲੀ ਹੋਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ, ਕਰਜ਼ਾ ਵਸੂਲੀ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਕੋਲ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਰਜ਼ਾ ਵਸੂਲੀ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਵੇਗੀ।

XXXXXX

11. **ਤਨਖਾਹ ਅਤੇ ਭੱਤੇ**: (1) ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਜਾਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, ਅਧਿਕਾਰ ਜਾਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ ਨੂੰ 2,50,000 ਰੁਪਏ (ਨਿਰਧਾਰਤ) ਤਨਖਾਹ ਅਤੇ ਹੋਰ ਭੱਤੇ ਅਤੇ ਲਾਭ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ ਜੋ ਉਸੇ ਤਨਖਾਹ ਵਾਲੇ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣਯੋਗ ਹਨ।

(2) ਉਪ-ਚੇਅਰਮੈਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਉਪ-ਪ੍ਰਧਾਨ, ਲੇਖਾਕਾਰ ਮੈਂਬਰ, ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਮੈਂਬਰ, ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰ, ਮਾਹਰ ਮੈਂਬਰ, ਕਾਨੂੰਨ ਮੈਂਬਰ, ਮਾਲ ਮੈਂਬਰ, ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰ ਜਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ 2,25,000 ਰੁਪਏ ਦੀ

ਤਨਖਾਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਉਹ ਉਸੇ ਤਨਖਾਹ ਵਾਲੇ ਗਰੁੱਪ 'A' ਦੇ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਭੱਤੇ ਲੈਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਵੇਗਾ।

(3) ਕਰਜ਼ਾ ਵਸੂਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਗਠਿਤ ਉਦਯੋਗਿਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ ਨੂੰ 1,44,200-2,18,200 ਰੁਪਏ ਤਨਖਾਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਉਹ ਉਸੇ ਤਨਖਾਹ ਵਾਲੇ ਗਰੁੱਪ 'A' ਦੇ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਭੱਤੇ ਲੈਣ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਣਗੇ।

(4) ਜੇ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਪ੍ਰਧਾਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਵਾਈਸ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ, ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ, ਅਕਾਊਂਟੈਂਟ ਮੈਂਬਰ, ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਮੈਂਬਰ, ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰ, ਮਾਹਰ ਮੈਂਬਰ, ਕਾਨੂੰਨ ਮੈਂਬਰ, ਮਾਲ ਮੈਂਬਰ, ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰ ਜਾਂ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪੈਨਸ਼ਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਲਈ ਗਈ ਪੈਨਸ਼ਨ ਦੀ ਕੁੱਲ ਰਕਮ ਦੁਆਰਾ ਘਟਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

12. **ਪੈਨਸ਼ਨ, ਗ੍ਰੈਚੁਟੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਵੀਡੈਂਟ ਫੰਡ-**(1) ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸੇਵਾਕਰਤਾ ਜੱਜ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਜਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰ ਜਾਂ ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਜਾਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਚੇਅਰਮੈਨ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਾਂ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਨਿਯੁਕਤ ਕਿਸੇ ਇਕੱਤਰ ਸੇਵਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੇਵਾ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਜਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, ਅਧਿਕਾਰ ਉਸ ਸੇਵਾ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਪੈਨਸ਼ਨ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰੇਗੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਸਬੰਧਤ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਜਨਰਲ ਪ੍ਰੋਵੀਡੈਂਟ ਫੰਡ (ਕੇਂਦਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ) ਨਿਯਮ, 1960 ਅਤੇ ਯੋਗਦਾਨ ਪੈਨਸ਼ਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਹੋਵੇਗਾ।

XXXXXX

(2) ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਲੇਖਾਕਾਰ ਮੈਂਬਰ, ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਮੈਂਬਰ, ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰ, ਮਾਹਰ ਮੈਂਬਰ, ਕਾਨੂੰਨ ਮੈਂਬਰ, ਮਾਲ ਮੈਂਬਰ, ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰ ਜਾਂ ਮੈਂਬਰ ਯੋਗਦਾਨ ਭਵਿੱਖ ਨਿਧੀ (ਭਾਰਤ) ਨਿਯਮ, 1962 ਅਤੇ ਯੋਗਦਾਨ ਪੈਨਸ਼ਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਹੋਣਗੇ।

(3) ਵਾਧੂ ਪੈਨਸ਼ਨ ਅਤੇ ਗ੍ਰੈਚੁਟੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਜਾਂ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੇਵਾ ਲਈ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ।

13. **ਆਗਿਆ-**(1) ਚੇਅਰਮੈਨ, ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਪ੍ਰਧਾਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਵਾਈਸ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ, ਅਕਾਊਂਟੈਂਟ ਮੈਂਬਰ, ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਮੈਂਬਰ, ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰ, ਮਾਹਰ ਮੈਂਬਰ, ਕਾਨੂੰਨ ਮੈਂਬਰ, ਮਾਲ ਮੈਂਬਰ, ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰ, ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ ਜਾਂ ਮੈਂਬਰ ਸੇਵਾ ਦੇ ਹਰ ਸਾਲ ਲਈ ਤੀਹ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਛੁੱਟੀ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਵੇਗਾ।

(2) ਚੇਅਰਮੈਨ, ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਪ੍ਰਧਾਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਵਾਈਸ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ, ਅਕਾਊਂਟੈਂਟ ਮੈਂਬਰ, ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਮੈਂਬਰ, ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰ, ਮਾਹਰ ਮੈਂਬਰ, ਕਾਨੂੰਨ ਮੈਂਬਰ, ਮਾਲ ਮੈਂਬਰ ਜਾਂ ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰ, ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ ਜਾਂ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕੈਲੰਡਰ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਅੱਠ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੀ ਅਸਥਾਈ ਛੁੱਟੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

(3) ਆਗਿਆ ਦੌਰਾਨ ਛੁੱਟੀ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕੇਂਦਰੀ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾਵਾਂ (ਆਗਿਆ) ਨਿਯਮ, 1972 ਦੇ ਨਿਯਮ 40 ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

(4) ਚੇਅਰਮੈਨ, ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਪ੍ਰਧਾਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਵਾਈਸ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ, ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ, ਅਕਾਊਂਟੈਂਟ ਮੈਂਬਰ, ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਮੈਂਬਰ, ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰ, ਮਾਹਰ ਮੈਂਬਰ, ਕਾਨੂੰਨ ਮੈਂਬਰ, ਮਾਲ ਮੈਂਬਰ, ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰ ਜਾਂ ਮੈਂਬਰ ਆਪਣੇ ਕ੍ਰੈਡਿਟ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੀ ਕਮਾਈ ਛੁੱਟੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਛੁੱਟੀ ਨੂੰ ਨਕਦ ਕਰਨ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਣਗੇ, ਇਸ ਸ਼ਰਤ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਿ ਪਿਛਲੀ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਰਕਮ ਸਮੇਤ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਛੁੱਟੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਕੇਂਦਰੀ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾ (ਆਗਿਆ) ਨਿਯਮ, 1972 ਦੇ ਤਹਿਤ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸੀਮਾ।

14. **ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡਣਾ**- (1) ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡਣਾ, -

XXXXXX

(a) ਉਪ-ਚੇਅਰਮੈਨ, ਉਪ-ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਉਪ-ਪ੍ਰਧਾਨ, ਕਰਜ਼ਾ ਵਸੂਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ, ਲੇਖਾਕਾਰ ਮੈਂਬਰ, ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਮੈਂਬਰ, ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰ, ਮਾਹਰ ਮੈਂਬਰ, ਕਾਨੂੰਨ ਮੈਂਬਰ, ਮਾਲ ਮੈਂਬਰ, ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰ ਜਾਂ ਮੈਂਬਰ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਜਾਂ ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੋਣਗੇ; ਅਤੇ

(b) ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ ਜਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਹੋਵੇਗੀ, ਜੋ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ ਜਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਲੇਖਾਕਾਰ ਮੈਂਬਰ, ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਮੈਂਬਰ, ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰ, ਮਾਹਰ ਮੈਂਬਰ ਜਾਂ ਮੈਂਬਰ ਲਈ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਅਧਿਕਾਰ ਵੀ ਹੋਵੇਗੀ।

(2) ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਪ੍ਰਧਾਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਉਪ-ਪ੍ਰਧਾਨ, ਲੇਖਾਕਾਰ ਮੈਂਬਰ, ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਮੈਂਬਰ, ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰ, ਮਾਹਰ ਮੈਂਬਰ, ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰ, ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ ਜਾਂ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋਵੇਗੀ।

XXX

18. **ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਸ਼ਰਤਾਂ-**(1) ਚੇਅਰਮੈਨ, ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਪ੍ਰਧਾਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਵਾਈਸ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ, ਅਕਾਊਂਟੈਂਟ ਮੈਂਬਰ, ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਮੈਂਬਰ, ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰ, ਮਾਹਰ ਮੈਂਬਰ, ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰ, ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ ਜਾਂ ਮੈਂਬਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸਪੱਸ਼ਟ ਵਿਵਸਥਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਜੋ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗਰੁੱਪ 'ਏ' ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਉਸੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਦੇਣਯੋਗ ਹੋਣ।

(2) ਚੇਅਰਮੈਨ, ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਪ੍ਰਧਾਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਉਪ-ਪ੍ਰਧਾਨ, ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਮੈਂਬਰ, ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰ, ਮਾਹਰ ਮੈਂਬਰ, ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰ, ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ ਜਾਂ ਮੈਂਬਰ ਉਸ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਜਾਂ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਜਾਂ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅਭਿਆਸ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ।

(3) ਚੇਅਰਮੈਨ, ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਪ੍ਰਧਾਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਉਪ-ਪ੍ਰਧਾਨ, ਲੇਖਾਕਾਰ ਮੈਂਬਰ, ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਮੈਂਬਰ, ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰ, ਮਾਹਰ ਮੈਂਬਰ, ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰ, ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ ਜਾਂ ਮੈਂਬਰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਜਾਂ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮਰੱਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕੋਈ ਵਿਚੋਲਗੀ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ।

XXXXXX

(4) ਚੇਅਰਮੈਨ, ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਪ੍ਰਧਾਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਉਪ-ਪ੍ਰਧਾਨ, ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ, ਲੇਖਾਕਾਰ ਮੈਂਬਰ, ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਮੈਂਬਰ, ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰ, ਮਾਹਰ ਮੈਂਬਰ, ਕਾਨੂੰਨ ਮੈਂਬਰ, ਮਾਲ ਮੈਂਬਰ, ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰ ਜਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਜਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, ਅਧਿਕਾਰ ਆਪਣੇ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਹਟਣ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਜਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਾ ਜੋ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਜਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਿਸੇ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਧਿਰ ਰਿਹਾ ਹੈ:

ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਇਸ ਨਿਯਮ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੋਈ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਸਥਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਕੇਂਦਰੀ, ਰਾਜ ਜਾਂ ਸੂਬਾਈ ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਥਾਪਤ ਕਿਸੇ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਜਾਂ ਕੰਪਨੀ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 2 ਦੇ ਖੰਡ (45) ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਿਸੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰੁਜ਼ਗਾਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ, 2013 (2013 ਦਾ 18).

XXX

20. ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਕਤ- ਜਿੱਥੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜਾਂ ਢੁਕਵਾਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਰਗ ਜਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਢਿੱਲ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ।

21. **ਵਿਆਖਿਆ**: - ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਉੱਠਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਅੰਤਿਮ ਹੋਵੇਗਾ।

22. **ਬੱਚਤ**-ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ, ਸਾਬਕਾ ਸੈਨਿਕਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ, ਉਮਰ ਸੀਮਾ ਵਿੱਚ ਛੋਟ ਅਤੇ ਹੋਰ ਰਿਆਇਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ।

(a) ਖੋਜ-ਕਮ-ਚੋਣ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀ ਬਣਤਰ

151. ਕੁਝ ਖੋਜ-ਕਮ-ਚੋਣ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਦੁਬਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

XXXXXX

"ਉਦਯੋਗਿਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ:

ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਲਈ ਖੋਜ-ਕਮ-ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ, -

(i) ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ;

(ii) ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ, ਕਿਰਤ ਅਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਸਕੱਤਰ- ਮੈਂਬਰ

(iii) ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ;
(iv) ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਦੋ ਮਾਹਰ- ਮੈਂਬਰ।

ਆਮਦਨ ਕਰ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ:

(A) ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਤੇ ਉਪ-ਪ੍ਰਧਾਨ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਲਈ ਖੋਜ-ਕਮ-ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ, -

(i) ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਜੱਜ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ;

(ii) ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਆਮਦਨ ਕਰ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ-ਮੈਂਬਰ; ਅਤੇ
(iii) ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਕੱਤਰ, ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਮੰਤਰਾਲੇ (ਕਾਨੂੰਨੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਵਿਭਾਗ) - ਮੈਂਬਰ।

(B) ਅਕਾਊਂਟੈਂਟ ਮੈਂਬਰ ਅਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰ ਲਈ ਖੋਜ-ਕਮ-ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ, –

(i) ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਮੰਤਰੀ ਦਾ ਨਾਮਜ਼ਦ-ਚੇਅਰਪਰਸਨ;

(ii) ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ, ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਮੰਤਰਾਲੇ (ਕਾਨੂੰਨੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਵਿਭਾਗ) ਦੇ ਸਕੱਤਰ - ਮੈਂਬਰ;

(iii) ਆਮਦਨ ਕਰ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ - ਮੈਂਬਰ; ਅਤੇ

(iv) ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ, ਜੇ ਕੋਈ ਹਨ, ਜੋ ਦੋ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਮੰਤਰੀ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

XXXXXX

ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ:

(A) ਚੇਅਰਮੈਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਲਈ ਖੋਜ-ਕਮ-ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ,

(i) ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮਜ਼ਦ-ਚੇਅਰਪਰਸਨ;

(ii) ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਬੈਂਚ - ਮੈਂਬਰ;

(iii) ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਕੱਤਰ, (ਅਮਲਾ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਵਿਭਾਗ) - ਮੈਂਬਰ;

(iv) ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ, ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਸਕੱਤਰ - ਮੈਂਬਰ;

(v) ਇੱਕ ਮਾਹਰ, ਜਿਸਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੀ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ - ਮੈਂਬਰ।

(B) ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਮੈਂਬਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਲਈ ਖੋਜ-ਕਮ-ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ, –

(a) ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ - ਚੇਅਰਪਰਸਨ;

(b) ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ - ਮੈਂਬਰ;

(c) ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਕੱਤਰ, (ਅਮਲਾ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਵਿਭਾਗ) - ਮੈਂਬਰ;

(d) ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ, ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਮੈਂਬਰ;
(e) ਇੱਕ ਮਾਹਰ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ - ਮੈਂਬਰ।

152. ਖੋਜ-ਕਮ-ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੈਂਬਰ, ਉਪ-ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀਆਂ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨਾਮਜ਼ਦ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਕਮੇਟੀਆਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮਜ਼ਦ ਦੀ ਸੰਕੇਤਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਲਗਭਗ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰ ਹੈ।

153. ਅਸੀਂ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਕਿ ਖੋਜ-ਕਮ-ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਇਕ ਦਬਦਬੇ ਦੀ ਘਾਟ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵੰਡ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਖੇਤਰ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਹੈ।

XXXXXX

ਕੇਸ਼ਵਾਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਬਨਾਮ ਕੇਰਲ ਰਾਜ[41] ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਦੇ ਕਈ ਹੋਰ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪਹਿਲੂ ਵਜੋਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵੰਡ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣਾ ਸਿਰਫ ਰਵਾਇਤੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਵਿਕਲਪ ਵਜੋਂ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਕਾਰਜ ਕਰਦੇ ਹਨ।

154. ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਨਿਯਮਾਂ ਅਧੀਨ ਖੋਜ-ਕਮ-ਚੋਣ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਵਿੱਚ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵੰਡ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਵੀ ਹੋਵੇਗਾ।

ਆਰ.ਕੇ. ਜੈਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ (Supra) ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਵਿੱਚ ਜਨਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਲੋੜ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਦੀ ਅਸਮਰੱਥਾ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਨਾਰਾਜ਼ਗੀ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤੀ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਤੋਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਸਿੱਧੀਆਂ ਕਾਨੂੰਨੀ

ਅਪੀਲਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਖਤਰਿਆਂ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਹ ਵੀ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਸੰਸਥਾ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਦੀ ਤੁਰੰਤ ਲੋੜ ਹੈ। ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਿਵਾਦਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸਿਰਫ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤਕਨੀਕੀ ਗਿਆਨ ਦੀ ਲੋੜ ਵਾਲੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। **[ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ [42] ਅਤੇ ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ [43]]**

156. ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, **ਐਲ. ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ (Supra)** ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸੱਤ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਮਲੀਮਥ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 323-A ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 323-B ਤਹਿਤ ਸਥਾਪਤ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਮਲੀਮਥ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਗਠਿਤ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਵਿਚ ਨਿਯੁਕਤੀ, ਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਮਾਪਦੰਡ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਬਣਤਰ, ਕਾਰਜਕਾਲ, ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਕਮੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਿਆਂਇਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਵਿੱਚ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੁਆਰਾ ਵਧੇ ਹੋਏ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਵਜੋਂ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸੰਬੰਧਿਤ ਉਦਾਹਰਣ ਹੇਠਾਂ ਦੁਬਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

---

[41] (1973) 4 SCC 225

[42] (2010) 11 SCC 1

[43] (2014) 10 SCC 1 [ਪੈਰਾ 107 ਅਤੇ 126].

XXXXXX

"88. ... ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਟਿੱਪਣੀਆਂ, ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੀ ਮਿਆਦ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋਣਗੇ। ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਦੂਜੇ ਭਾਗ ਦਾ ਅੱਠਵਾਂ ਅਧਿਆਇ, "ਵਿਵਾਦ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਵਿਕਲਪਕ ਢੰਗ ਅਤੇ ਫੋਰਮ" ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। "ਗ੍ਰਾਮ ਅਦਾਲਤਾਂ", ਉਦਯੋਗਿਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਭੇਜਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 323-A ਅਤੇ 323-B ਤਹਿਤ ਸਥਾਪਤ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸੰਬੰਧਿਤ ਨਿਰੀਖਣ, ਸਾਡੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪੂਰੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕੱਢੇ ਗਏ ਹਨ:

"ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦਾ ਕੰਮਕਾਜ

8.63 ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਕਈ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਜਨਤਕ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਾਰਨਾਂ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਯੋਗਤਾ, ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਅਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਪਹੁੰਚ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ। ਅਗਲਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਤਰੀਕਾ, ਘਟੀਆ ਦਰਜਾ ਅਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਅਸਾਧਾਰਣ ਤਰੀਕਾ। ਆਖਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਸਲ ਰਚਨਾ ਹੈ; ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੀ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤਤਾ, ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਅਸੰਤੋਸ਼ਜਨਕ ਸ਼ਰਤਾਂ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ

ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਅਧੀਨਤਾ ਅਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਕੰਮਕਾਜ ਵਿੱਚ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਯੋਗਤਾ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਹੋਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ, ਨਿਆਂ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਹਿੰਮ ਦਾ ਕਾਰਨ ਅਜਿਹੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੁਆਰਾ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

8.64 ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਐਕਟ, 1985 ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਦਾ ਵੀ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਵਾਗਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਪੁਲਿਸ ਸੇਵਾ ਸਮੇਤ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਰਾਜ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 136 ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਅਪੀਲ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਫੋਰਮ ਦੀ ਭਾਰੀ ਲਾਗਤ ਅਤੇ ਦੂਰੀ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਅਪੀਲ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਵਰਚੁਅਲ ਨਿੰਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਕਈ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਅਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ। ਕੁਝ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕਦਮ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

XXXXXX

ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ - ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਟੈਸਟ

8.65 ਇੱਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਜੋ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਕਲਪਕ ਸੰਸਥਾਗਤ ਵਿਧੀ ਵਜੋਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀ ਥਾਂ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਅਜਿਹੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਜਨਤਕ

ਸਨਮਾਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਨਿਆਂਇਕ ਪਹੁੰਚ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਮਰੱਥ ਅਤੇ ਮਾਹਰ ਵਿਧੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਵਿੱਚ, ਜਿਸਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀ ਥਾਂ ਲੈਣਾ ਹੈ, ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਿਖਲਾਈ ਅਤੇ ਤਜਰਬਾ, ਅਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਸੂਝ, ਉਪਕਰਣ ਅਤੇ ਪਹੁੰਚ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਜਿਹਾ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਜਾਂ ਖੇਤਰ ਦੇ ਮਾਹਰਾਂ ਤੋਂ ਲਏ ਗਏ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸੇਵਾ ਮੈਂਬਰਾਂ ਜਾਂ ਮਾਹਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਭਾਰ ਅਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਲ-ਛੋਟ ਦੇਣਾ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੂੰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਬਣਾ ਦੇਵੇਗਾ। ਅਜਿਹੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਐਕਟ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਰੱਦ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰਨਾ ਪਏਗਾ। ਇਹ ਨਿਆਂਇਕ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਲਈ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਸਿੱਧੇ ਜਾਂ ਅਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਖ਼ਾਸਕਰ ਜਦੋਂ ਸਰਕਾਰ ਅਜਿਹੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮੁਕੱਦਮਾਕਰਤਾ ਹੈ। (ਦੇਖੋ ਐਸ.ਪੀ., ਸੰਪਤ ਕੁਮਾਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ, (1987) 1 SCC 124) ਮਾਹਰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਨਾਇਕ, ਜੋ ਆਪਣੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਅਜਿਹੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਸੌਂਪੇ ਗਏ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਇਕ ਹੋਰ ਬਰਾਬਰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸੰਸਥਾਗਤ ਤੰਤਰ ਦੁਆਰਾ ਜਿਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਥਾਂ ਲੈਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ, ਉਹ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਹਨ ਬਲਕਿ ਅੰਤ ਦਾ ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਹਨ; ਭਾਵੇਂ ਜਲਦੀ ਨਿਆਂ, ਪਹੁੰਚ ਦੀ ਇਕਸਾਰਤਾ, ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਅਤੇ ਮਾਹਰ ਨਿਆਂ ਦੇ

ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਨਿਆਂਇਕ ਚਰਿੱਤਰ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਨਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਵਿਕੇਂਦਰੀਕਰਨ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਯੋਜਨਾ ਵਿੱਚ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੇ ਬਦਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਕਲਪਕ ਸੰਸਥਾਗਤ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਇਜ਼ ਹੋਣ ਲਈ ਉਪਰੋਕਤ ਟੈਸਟ ਪਾਸ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

XXXXXX

ਰੋਜ਼ਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ
[ਰੰਜਨ ਗੋਗੋਈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ] 121

157. ਸਾਡਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਨਿਯਮਾਂ ਤਹਿਤ ਬਣਾਈ ਗਈ ਖੋਜ-ਸਹਿ-ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਨੂੰ ਮੈਂਬਰਾਂ, ਉਪ-ਚੇਅਰਮੈਨ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਦੀ ਚੋਣ ਅਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰੱਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ **ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਐਡਵੋਕੇਟਸ-ਆਨ-ਰਿਕਾਰਡ ਅਸਿਸਟੈਂਟ** ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ **44 (ਚੌਥੇ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਕੇਸ)** ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਅਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਸਮੇਤ ਨਿਆਂਇਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਅਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ। ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਅਤੇ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ 'ਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਅਤੇ ਸੰਤੁਲਨ ਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਸਾਧਨ ਹੈ। ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਧਿਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਨਿਆਂਇਕ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਭਾਗੀਦਾਰ ਬਣਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

158. ਅਸੀਂ **ਚੌਥੇ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਕੇਸ** (Supra) ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤੁਲਨਾ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਰਗੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਨਿਭਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀਆਂ ਅਰਧ-ਨਿਆਂਇਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣ ਦੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਖੋਜ-ਕਮ-ਚੋਣ ਕਮੇਟੀਆਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਨੂੰ ਘਟਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੁਆਰਾ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਹੈ।

(B) ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਯੋਗਤਾ

159. ਨਿਯਮ ਨਿਆਂਇਕ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਦੋਵਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਮੈਂਬਰ ਆਦਿ ਲਈ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਵੀ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰ ਦੀਆਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨਿਰਣਾਇਕ ਤਜਰਬੇ ਦੇ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਸਟਮ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਆਬਕਾਰੀ ਸੇਵਾ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਵਿੱਚ ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨਿਯਮਾਂ ਤਹਿਤ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਹੇਠਾਂ ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਦੁਬਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ:

---

44 (2016) 5 SCC 1.

XXXXXX

(1) ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਜਦ ਤੱਕ,
(a) ਉਹ ਕਿਸੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਜੱਜ ਹੈ ਜਾਂ ਰਿਹਾ ਹੈ; ਜਾਂ

(b) ਉਹ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੈ।

(2) ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਦ ਤੱਕ, -

(a) ਉਸਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਦਸ ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਨਿਆਂਇਕ ਅਹੁਦਾ ਸੰਭਾਲਿਆ ਹੈ; ਜਾਂ

(b) ਉਹ ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਉਸ ਸੇਵਾ ਦੇ ਗ੍ਰੇਡ -1 ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਬਰਾਬਰ ਜਾਂ ਉੱਚੇ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਰਿਹਾ ਹੈ; ਜਾਂ

(c) ਉਹ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਦਸ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵਕੀਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।

(3) ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਹ ਭਾਰਤੀ ਮਾਲ ਸੇਵਾ (ਕਸਟਮ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਆਬਕਾਰੀ ਸੇਵਾ ਸਮੂਹ 'A') ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਨਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਕਸਟਮ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰੀ ਆਬਕਾਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਬਰਾਬਰ ਜਾਂ ਉੱਚ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਨਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ।

160. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਇਕ ਚਰਿੱਤਰ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨਿਆਂਇਕ ਤਜਰਬੇ ਵਾਲੇ

ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ ਵਰਗੇ ਨਿਰਣਾਇਕ ਅਹੁਦਿਆਂ ਲਈ ਯੋਗ ਹੋਣ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉਦਯੋਗਿਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ ਲਈ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਹੇਠਾਂ ਵੇਖੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ:

"ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਹ,

(a) ਕਿਸੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਜੱਜ ਹੈ, ਜਾਂ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਬਣਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ; ਜਾਂ

(b) ਉਹ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਲਈ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜੱਜ ਜਾਂ ਵਧੀਕ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜੱਜ ਰਿਹਾ ਹੈ; ਜਾਂ

(c) ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਹੈ ਜੋ ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰ, ਕਾਰੋਬਾਰ, ਵਣਜ, ਕਾਨੂੰਨ, ਵਿੱਤ, ਪ੍ਰਬੰਧਨ, ਉਦਯੋਗ, ਜਨਤਕ ਮਾਮਲਿਆਂ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ, ਕਿਰਤ ਸੰਬੰਧਾਂ, ਉਦਯੋਗਿਕ ਝਗੜਿਆਂ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਘੱਟੋ ਘੱਟ 20 ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਤਜਰਬਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਉਦਯੋਗਿਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਲਈ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੈ।

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ
[ਰੰਜਨ ਗੋਗੋਈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ] 123

161. ਇਸ ਲਈ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਦਲੀਲ

ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਨਿਰਣਾਇਕ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਇਕ ਚਰਿੱਤਰ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਿਆਂਇਕ ਕਾਰਜ ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਿਰਣਾਇਕ ਤਜਰਬੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ।

162. **ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ (Supra)** ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਪੰਜ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ 'ਤੇ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੇ ਦਬਾਅ ਅਤੇ/ਜਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਦੀ ਤੁਰੰਤ ਲੋੜ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਇਆ। ਇਹ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਜੋ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬਣਤਰ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਸੁਤੰਤਰ ਜਾਂ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਹ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਸਮੇਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਥਾਂ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਕੋਲ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਮੁਹਾਰਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਢੁਕਵਾਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤਜਰਬਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਸੰਸਦ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਰਵਾਇਤੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਮਾਨ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੂੰ ਉਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਯੋਗਤਾ ਵਾਲੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੋਂ ਨਿਰਣਾਇਕ ਕਾਰਜ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਕਿਸੇ ਤਕਨੀਕੀ ਜਾਂ ਗੈਰ-ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕੋਈ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੰਮ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅੱਗੇ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਕੋਲ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਪੁਨਰਗਠਿਤ ਕਰਨ ਜਾਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੀ "ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ" ਕਰਨ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੈ, ਜੇ ਨਿਰਣਾਇਕ ਮਿਆਰਾਂ 'ਤੇ ਮਾੜਾ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

"105. ... ਇਹ ਵੀ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਬਦਲ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਤਹਿਤ ਗਠਿਤ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦਾ ਗਠਨ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਾਂਗ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਵੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਤਾਲਮੇਲ ਸ਼ਾਖਾਵਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਨਾ ਹੁਣ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਦਬਾਅ ਜਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਤੋਂ ਉਸੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਉਪ-ਚੇਅਰਮੈਨ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

XXXXXX

ਆਪਣੇ ਸਿੱਟਿਆਂ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ "ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ" ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ "ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ" ਦਾ ਇੱਕ ਅਨਿੱਖੜਵਾਂ ਅੰਗ ਸੀ, ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸੰਸਦ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਨ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀ ਥਾਂ ਇੱਕ ਹੋਰ ਵਿਕਲਪਕ ਸੰਸਥਾਗਤ ਵਿਧੀ ਜਾਂ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਥਾਂ ਲੈਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਕਿ ਵਿਕਲਪਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹਾਈ ਕੋਰਟ (ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ) ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਸੁਤੰਤਰ ਅਤੇ ਘੱਟ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਨਾ ਹੋਵੇ।

107. ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਅਸੈਂਬਲੀ [(2010) 11 SCC 1] ਵਿੱਚ, ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਗਏ ਸਾਰੇ ਸਿੱਟਿਆਂ/ਪ੍ਰਸਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਦਾਲਤਾਂ ਤੋਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਣਾਇਕ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਨਿਆਂਇਕ

ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ (ਹੁਣ ਤੱਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਜਾਂ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ), ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਉਹੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ, ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਮਰੱਥਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜਿੰਨੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਲਈ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਨਿਆਂਇਕ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣ ਵਾਲੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਮੁਹਾਰਤ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਸਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਤਕਨੀਕੀ ਮੁਹਾਰਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਹੋਰ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਨਿਰਣਾਇਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੁਨਰ, ਗਿਆਨ ਜਾਂ ਮੁਹਾਰਤ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ (ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜਾਂ ਬਦਲਵਿੱਚ) ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ "ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ" 'ਤੇ ਭਰਮ ਅਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਕੱਦ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰੇਗਾ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਜੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਕਿਸੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਨਵੇਂ ਗਠਿਤ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਕੱਦ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਯੋਗਤਾ ਵਾਲਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਜੇ ਤਬਾਦਲੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਅਤੇ ਕਾਰਜਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜੱਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ/ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮੈਂਬਰਾਂ ਕੋਲ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਨੁਕੂਲ ਕੱਦ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

XXXXXX

ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਸੁਤੰਤਰ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਕਰਤੱਵਾਂ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਹੋਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਅਤੇ ਹਟਾਉਣ ਦੇ ਤਰੀਕੇ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਬਾਦਲਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੀ ਮਿਆਦ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਨੂੰ ਢੁਕਵੀਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਵਿਧਾਨਕ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਨਾ ਤਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸਬੰਧਤ ਮੂਲ ਮੰਤਰਾਲਿਆਂ ਜਾਂ ਵਿਭਾਗ ਤੋਂ ਕੋਈ ਸਹੂਲਤਾਂ ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨਿਆਂਇਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦਾ ਪੁਨਰਗਠਨ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਯੋਗਤਾ / ਯੋਗਤਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਇਹ "ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ" ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਲਈ ਇਹ ਮੰਨਣ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਨਿਰਣਾਇਕ ਮਿਆਰਾਂ 'ਤੇ ਮਾੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਏਗਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਦੇਣ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਅਜਿਹਾ ਅਭਿਆਸ ਸੁਭਾਵਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਸੰਤੁਲਨ ਉਪਾਵਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਜੋ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਜਾਂ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਬਜ਼ੇ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ "ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵੰਡ" ਦੇ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕੇ।

113.2. ... ਸੰਵਿਧਾਨ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਸਮੇਂ ਉੱਚ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤੇ ਗਏ ਨਿਆਂਇਕ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਦਾਲਤ ਕੋਲ ਰਹਿਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਨਵੇਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਸਮੇਂ ਉਕਤ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਪਰ ਨਿਆਂਇਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਇੱਕ ਸਮਾਨ/ ਸਮਾਨ ਅਦਾਲਤ/ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸਮਾਨ ਅਦਾਲਤ/ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦਾ

ਗਠਨ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਉਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਹੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਹਿੰਦ ਕੇਸ (ਹਿੰਦਸ ਬਨਾਮ ਆਰ., 1977 ਏ.ਸੀ. 195) ਵਿੱਚ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸਿੱਟਾ ਸੀ। ਹਿੰਦਸ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਉੱਚ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਨਵੇਂ ਨਾਮ ਹੇਠ ਅਦਾਲਤ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

XXXXXX

ਪਰ ਜਦੋਂ ਅਜਿਹਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੀ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਅਦਾਲਤ/ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਉਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨਿਆਂਇਕ ਅਹੁਦੇ ਦੇ ਧਾਰਕ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਪੀਟਰ ਡਬਲਯੂ. ਹਾਗ ਦੁਆਰਾ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਂਤ ਨੇ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਾਲਾ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨਿਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਕਿਸੇ ਸੁਪਤ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਅਦਾਲਤ / ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ (ਇਸ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ) ਜੋ ਵੀ ਇਸਦਾ ਅਧਿਕਾਰਤ ਨਾਮ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਕਿਸੇ ਸੁਪੀਰੀਅਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਥਾਂ ਲੈਂਦੇ ਸਮੇਂ ਬਦਲੀ ਗਈ ਅਦਾਲਤ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਅਤੇ ਮਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਨਵੀਂ ਗਠਿਤ ਅਦਾਲਤ/ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਠਿਤ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਉਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ

ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਸਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਉਹੀ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਜੋ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਸਨ। ਹਵਾਲੇ ਅਧੀਨ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵੀ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪਰੰਪਰਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਮਾਫ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ (ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ)। ਅਸੀਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹਾਂ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਆਖਿਆ "ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵੰਡ", "ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ" ਅਤੇ "ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ" ਦੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤੀ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ। ਇਸ ਤਰਫ਼ੋਂ ਐਲ. ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਕੇਸ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ (2010) ਦੇ ਫ਼ੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੇ ਤਬਾਦਲੇ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਬਾਦਲੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਹਿਣ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਅਦਾਲਤ ਕੋਲ ਸਨ ਜਿੱਥੋਂ ਨਿਰਣਾਇਕ ਸ਼ਕਤੀ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ...

XXX

128. ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਅਦਾਲਤ/ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਣਾਇਕ ਕਾਰਜ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਜੱਜਾਂ/ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੱਦ ਅਤੇ ਯੋਗਤਾ ਉਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਵੇ ਜਿੱਥੋਂ ਨਿਰਣਾਇਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਵਿੱਚ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ।

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ

ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਇਸ ਪਹਿਲੂ 'ਤੇ ਜਮੈਕਾ, ਸੀਲੋਨ, ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਅਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਉੱਪਰ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਿੰਦ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਲਾਰਡ ਡਿਪਲਾਕ ਦੁਆਰਾ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪ੍ਰਿਵੀ ਕੌਂਸਲ ਦੀ ਰਾਏ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਵੈਸਟਮਿੰਸਟਰ ਮਾਡਲ 'ਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਹਨ। ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ ਮਾਡਲ 'ਤੇ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸੰਵਿਧਾਨਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਸਥਿਤੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਭਾਵੇਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨਿਆਂਇਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਰਵਾਇਤੀ ਅਦਾਲਤ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਵੱਖਰੇ ਨਾਮ ਵਾਲੀ ਅਦਾਲਤ/ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪਰ ਅਦਾਲਤ/ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਕੋਲ ਉਹੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ, ਮਿਆਰ ਅਤੇ ਮਾਪਦੰਡ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਹ ਸ਼ਕਤੀ ਜਿਸ ਦਾ ਤਬਾਦਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਲਈ ਇਹ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਊਂਟੈਂਟ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਕੋਲ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਅਤੇ ਯੋਗਤਾ ਹੈ।

163. ਅਸੀਂ ਉਪਰੋਕਤ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਜੋ ਕਈ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਲਏ ਗਏ ਨਿਰੰਤਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਇੱਕ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਤ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਜੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਪਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਸੰਸਦ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀਆਂ ਰਵਾਇਤੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਅਤੇ ਲਿਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਮਾਨ ਅਦਾਲਤ / ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਵਿੱਚ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਉਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੋਂ ਨਿਰਣਾਇਕ ਕਾਰਜ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਿਵਾਦਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਜੋ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜੇ ਤਕਨੀਕੀ ਜਾਂ ਗੈਰ-ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰ

ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਬੜੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਸੰਸਦ ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰਾਂ 'ਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵੇਚ ਸਕਦੀ ਨਾ ਤਾਂ ਨਿਰਣਾਇਕ ਤਜਰਬੇ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ।

164. ਨਵੇਂ ਨਿਯਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਪਹਿਲਾਂ ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਕਰਜ਼ਾ ਵਸੂਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਵਰਗੇ ਕੁਝ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਂ ਤਾਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਜਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੇ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਜੱਜ ਸਨ। ਮੌਜੂਦਾ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨ ਲਈ ਯੋਗ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਕੋਈ ਨਿਆਂਇਕ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤਜਰਬਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਉਹ "ਯੋਗਤਾ, ਅਖੰਡਤਾ ਅਤੇ ਰੁਤਬੇ ਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਤਜਰਬਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ" ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨ ਲਈ ਯੋਗ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

XXXXXX

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਜੋ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਬਣਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੁਖੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 124(3) ਅਤੇ 21(2) ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਜੱਜ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਸਿਰਫ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਜਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਹਿੱਸਾ ਗੈਰ-ਕੋਡਬੱਧ ਹੈ ਅਤੇ ਵਕੀਲਾਂ ਦੇ ਅਭਿਆਸ, ਕਾਨੂੰਨੀ

ਸੂਝ, ਮੁਹਾਰਤ ਅਤੇ ਚਰਿੱਤਰ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਵਿਚਾਰ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ। ਨਵੇਂ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਹਰੇਕ ਦੂਜੇ ਵਕੀਲ ਨੂੰ ਯੋਗ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਵੀ ਅਸਪਸ਼ਟ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਵਿਵੇਕ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਨਿਆਂਇਕ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਅਤੇ ਯੋਗਤਾ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸ਼ਕਤੀ/ਵਿਵੇਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਆਪਕ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਨਿਆਂਪੂਰਨ, ਨਿਰਪੱਖ ਅਤੇ ਵਾਜਬ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਅਸਪਸ਼ਟ ਜਾਂ ਗਲਤ।

165. ਇਸ ਮੋੜ 'ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਦੁਹਰਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਨਤਾ ਸਿਰਫ ਬਰਾਬਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ 'ਇਕਸਾਰਤਾ' ਦੀ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ ਰੂਪਰੇਖਾ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਇੱਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦਾ ਚਰਿੱਤਰ ਇੱਕ ਅਰਧ-ਨਿਆਂਇਕ ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਚਰਿੱਤਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ ਬਦਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਮੈਂਬਰਾਂ/ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਨਿਆਂਇਕ ਚਰਿੱਤਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। **ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ (2010) (Supra)** ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਤੋਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਣਾਇਕ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਇੱਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸ਼ਰਤ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸਮਰੱਥਾ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਕੋਲ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨਿਆਂਇਕ ਸਿਖਲਾਈ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤਜਰਬਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ/ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ, ਸਿਖਲਾਈ ਅਤੇ ਤਜਰਬਾ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਸੰਭਵ

ਹੋਵੇ ਉਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਬਦਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਤਸਕਰ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਮੁਦਰਾ ਹੇਰਾਫੇਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ (ਜਾਇਦਾਦ ਜ਼ਬਤ) ਐਕਟ, 1976 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੀ ਬਣਤਰ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਵਾਲੇ ਲਈ ਹੇਠਾਂ ਦੁਬਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

ਤਸਕਰ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਮੁਦਰਾ ਹੇਰਾਫੇਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ **(ਜਾਇਦਾਦ ਜ਼ਬਤ) ਐਕਟ, 1976 ਤਹਿਤ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ**

(1) ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਕਿਸੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਜੱਜ ਜਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਜੱਜ ਬਣਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ ਜਾਂ ਹੈ।

XXXXXX

(2) ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸੰਯੁਕਤ ਸਕੱਤਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

166. ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਜੱਜ ਇਕੋ ਅਹੁਦੇ ਲਈ ਕਿਵੇਂ ਯੋਗ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਜਰਬਾ, ਐਕਸਪੋਜ਼ਰ, ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਕੱਦ ਬਹੁਤ ਵੱਖਰਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਇਕੋ ਵਰਗ ਨਹੀਂ ਬਣਦੇ। ਦੋਵਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਬਰਾਬਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਅਜਿਹਾ ਕਰਨਾ ਮਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਜਿਹੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨਿਆਂਇਕ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਦੀ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਵੇਗੀ।

167. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੰਸਥਾ ਜਨਤਾ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰੇ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲਾਂ ਰੱਖੇ ਗਏ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋਈਆਂ ਅਸਧਾਰਨ ਸਥਿਤੀਆਂ ਇੱਕ ਸੰਸਥਾ ਵਜੋਂ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

168. ਕਿਸੇ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕੱਦ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਰੰਗ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਜੱਜਾਂ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਹੱਤਵ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰਾਂ ਵਜੋਂ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੰਕੇਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ। ਇਹ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅੰਦਰੂਨੀ ਨਿਰਪੱਖਤਾ, ਮਾਣ ਅਤੇ ਉੱਚਾ ਰੁਤਬਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਘੱਟ ਨਿਆਂਇਕ ਤਜਰਬਾ ਹੈ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਲਈ ਚੰਗਾ ਸੰਕੇਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਮਰੱਥ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਿਰਾਸ਼ ਕਰਨਾ ਵੀ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰਜ਼ 'ਤੇ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਗਲਤ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਜੱਜ ਦੋਵੇਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕੋ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਬੈਠ ਸਕਦੇ ਹਨ।

(C) ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ

169. ਨਿਯਮਾਂ ਅਧੀਨ ਵਿਚਾਰੀ ਗਈ ਯੋਜਨਾ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ

ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ NGT ਵਰਗੇ ਕਈ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਗੈਰ-ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਅਭਿਆਸ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਯੋਜਨਾ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਨੋਟ ਕਰਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਗ੍ਰੀਨ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਵਰਗੇ ਕਈ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਜਾਂ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਨਾਲ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਹਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਮੌਜੂਦਾ ਨਿਯਮਾਂ ਤਹਿਤ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ ਜਾਂ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਲਈ ਜਾਂਚ ਕਮੇਟੀ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ।

XXXXXX

ਨਿਯਮ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹਨ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਕੌਣ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਕੀ ਭੂਮਿਕਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਹ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਤਹਿਤ ਇਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੁਆਰਾ ਜੱਜਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਬਣਾ ਦੇਵੇਗਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਨਿਆਂਇਕ ਕਾਰਜਾਂ ਦੇ ਨਿਭਾਉਣ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਆਵੇਗੀ।

170. **ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ (2014)** (Supra) ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ:

“... ਇਹ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਉੱਚ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਨਵੇਂ ਨਾਮ ਹੇਠ ਅਦਾਲਤ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਅਜਿਹਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੀ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਅਦਾਲਤ/ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਉਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨਿਆਂਇਕ ਅਹੁਦੇ ਦੇ ਧਾਰਕ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਪੀਟਰ ਡਬਲਯੂ. ਹਾਗ ਦੁਆਰਾ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ: ਜੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਂਤ ਨੇ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਾਲੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦਾ ਨਿਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਕਿਸੇ ਉੱਚ ਪੱਧਰੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਅਦਾਲਤ/ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ (ਇਸ ਦੀ ਥਾਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ) ਜੋ ਵੀ ਇਸਦਾ ਅਧਿਕਾਰਤ ਨਾਮ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਕਿਸੇ ਸੁਪੀਰੀਅਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਥਾਂ ਲੈਂਦੇ ਸਮੇਂ ਬਦਲੀ ਗਈ ਅਦਾਲਤ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਅਤੇ ਮਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਨਵੀਂ ਗਠਿਤ ਅਦਾਲਤ/ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਉਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਉਹੀ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਜੋ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਸਨ।

171. ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਪੂਰੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਦੁਹਰਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

(d) ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਮਿਆਦ ਅਤੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਮਰ

172. ਵੱਖ-ਵੱਖ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨਾਂ/ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਬੰਧਤ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਭਾਰਤੀ ਦੂਰਸੰਚਾਰ ਨਿਯਮਿਤ ਅਧਿਕਾਰ ਐਕਟ, 1997 ਦੀ ਧਾਰਾ 14D ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਦੂਰਸੰਚਾਰ ਵਿਵਾਦ ਨਿਪਟਾਰਾ ਅਤੇ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦਾ ਮੈਂਬਰ 65 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ ਜਦੋਂ ਕਿ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ, 2019 ਦੀ ਧਾਰਾ 55(1) ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਖਪਤਕਾਰ ਵਿਵਾਦ ਨਿਵਾਰਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਮੈਂਬਰ 67 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ। ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਅੰਤਰ ਇੱਕ ਅਣਚਾਹੀ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਉਮਰ ਵਾਲੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਉੱਚ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਉਮਰ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਵਿੱਚ ਦੁਬਾਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

173. ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਲਈ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀ ਉਮਰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੇ ਉਹੀ ਮਾਪਦੰਡ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਬਦਲ ਰਹੀ

ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀ ਉਮਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

174. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਅੰਤਰ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਅਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਵਿੱਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਵਜੋਂ ਤਰੱਕੀ ਮਿਲਣ 'ਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਦੇ ਤਜ਼ਰਬੇ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਵਜੋਂ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਤਜਰਬੇ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲਈ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਨੂੰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਨਾਲੋਂ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਉਮਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ/ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਚੇਅਰਮੈਨ/ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ ਤਰੱਕੀ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਮੈਂਬਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਚੇਅਰਮੈਨ/ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਲਈ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਦੇ ਨਿਆਂਇਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਤਜਰਬੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ।

XXXXXX

175. ਇੱਕ ਹੋਰ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਜੋ ਸਾਡੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਸੀ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਨਿਯਮ, 2017 ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਛੋਟਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਕਾਰਜਕਾਲ, ਜਾਂਚ ਲੰਬਿਤ ਹੋਣ ਤੱਕ ਨਿਯਮਤ ਮੁਅੱਤਲੀਆਂ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਛੋਟ ਦੀ ਘਾਟ ਨਾਲ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ 'ਤੇ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਵਧਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਨਿਰਪੱਖਤਾ 'ਤੇ ਮਾੜਾ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ

ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਜਿਹੇ ਛੋਟੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਨਿਰਣਾਇਕ ਤਜਰਬੇ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਨੂੰ ਰੋਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ ਲਈ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹੈ।

176. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ **ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ, (2010)** (Supra) ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਲੰਬੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਛੋਟਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਬਾਰ ਦੇ ਹੋਣਹਾਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਲਈ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਪ੍ਰਥਾ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇਣ ਲਈ ਨਿਰਾਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਅਨੁਸੂਚੀ ਤਹਿਤ ਨਿਰਧਾਰਤ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਯੋਗਤਾ ਵਿਰੋਧੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਮਾਨਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਜਾਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਜੱਜ ਲਈ ਜਾਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ 'ਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਢੁਕਵਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਉਮੀਦ ਕਰਨਾ ਭੁਲੇਖਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਇੱਕ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਕੀਲ ਆਪਣੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਤ ਅਭਿਆਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਲਈ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਕਰੇਗਾ। ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੀ ਧਾਰਾ 184 ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਇਕਸਾਰਤਾ ਲਿਆਉਣਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਇਕਸਾਰਤਾ ਯੋਗ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਨਿਰਾਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

177. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੇਂਦਰ ਜਾਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਮੁੜ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਨਿਰਾਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ

ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਦੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਅੰਗ ਨੂੰ ਗੁਆਉਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਛੋਟਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੁਆਰਾ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਵੀ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਖਤਰੇ ਵਿੱਚ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

178. ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਨਿਯਮਾਂ 'ਤੇ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਛੋਟਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਯੋਗਤਾ ਵਿਰੋਧੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਯੋਗ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਰਾਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਹੈ।

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ

[ਰੰਜਨ ਗੋਗੋਈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ] 133

(e) ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ

179. ਧਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ 'ਤੇ ਅਤੇ ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਬੈਂਚ ਨੇ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਦੇਖੇ ਹਨ:

(a) ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਸੰਤੁਲਨ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਰ ਤੋਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਜਾਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਨਿਆਂਇਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਜਾਂ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੋਵਾਂ ਲਈ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਾਰਜਕਾਲ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਵੀ ਪੱਖਪਾਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਸਮਾਨ ਵਰਗਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਮਾਨਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂਬਰਾਂ, ਉਪ-ਚੇਅਰਮੈਨ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਆਦਿ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਲ

ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਵਧਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

(b) ਨਿਯਮਾਂ, ਉਪ-ਚੇਅਰਮੈਨਾਂ ਅਤੇ ਚੇਅਰਮੈਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਬਣਤਰ ਵਿੱਚ ਇਕਸਾਰਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ। ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਮੈਂਬਰਾਂ, ਉਪ-ਚੇਅਰਮੈਨਾਂ, ਚੇਅਰਮੈਨਾਂ ਆਦਿ ਲਈ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀ ਉਮਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

(c) ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ 4(2) ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਮੰਤਰਾਲੇ ਜਾਂ ਵਿਭਾਗ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਸਕੱਤਰ ਜਿਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਖੋਜ-ਕਮ-ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਸੰਯੋਜਕ ਹੋਵੇਗਾ। ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵੰਡ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। **ਚੌਥੇ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਕੇਸ** ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਇਕ ਦਬਦਬੇ ਨੂੰ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੁਆਰਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

(d) ਨਿਯਮ 7 ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਣਉਚਿਤ ਵਿਵੇਕ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਲਈ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਹੁਕਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ 'ਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇਗੀ।

XXXXXX

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਨਿਯਮ 7 ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕੰਪਨੀ ਕਾਨੂੰਨ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ (NCLAT) ਅਤੇ ਹੋਰ ਫੋਰਮਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਅਨਿਆਂਪੂਰਨ ਵਰਗੀਕਰਨ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਕੱਲੇ NCLAT ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਜਾਂ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ ਹੋਣਾ ਹੈ।

(e) ਨੈਤਿਕ ਗਿਰਾਵਟ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਈ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਨਿਯਮ 7(b) ਨੂੰ ਬਚਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਨੂੰ 'ਨੈਤਿਕ ਗਿਰਾਵਟ' ਦੇ ਅਰਥ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਨਿਆਂਇਕ ਖੇਤਰ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਹੈ।

(f) ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਰਗ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਢਿੱਲ ਦੇਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਖੋਜ-ਕਮ-ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਕੋਲ ਹੋਵੇਗੀ ਨਾ ਕਿ ਨਿਯਮ 20 ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ **ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ (2014) (Supra)** ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਸੀ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵੰਡ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਤੋੜੇ ਬਿਨਾਂ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ 'ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਨਿਯੰਤਰਣ ਰੱਖਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

ਮੁੱਦਾ 4 : ਕੀ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਲਈ ਇਕੋ ਨੋਡਲ ਏਜੰਸੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ?

180. ਵਿਦਵਾਨ ਐਮਿਕਸ (Amicus) ਨੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਬਣੀ ਇੱਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕੇਂਦਰੀ ਅਤੇ ਰਾਜ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਤਹਿਤ ਸਥਾਪਤ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਜਾਂ ਮੂਲ

ਮੰਤਰਾਲੇ ਜਾਂ ਸਬੰਧਤ ਵਿਭਾਗ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਭਾਗ ਤੋਂ ਵਿੱਤੀ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸਹੂਲਤ ਲੈਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ ਵੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਜਾਂ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਅਸਧਾਰਨ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਹੱਲ ਸਿਰਫ ਇਕ ਨੋਡਲ ਏਜੰਸੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸਮੁੱਚੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਜਿਹੇ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ 'ਤੇ ਲਿਆਉਂਦੀ ਹੈ।

181. **ਐਲ. ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ** (Supra) ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਮੁੱਚੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਫਰੇਮਵਰਕ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਇੱਕ ਨੋਡਲ ਏਜੰਸੀ/ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਹ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਿਭਾਗ/ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੁਆਰਾ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਜੋ ਇਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਧਿਰ ਹੈ।

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ

[ਰੰਜਨ ਗੋਗੋਈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ] 135

ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਲਈ ਸਬੰਧਤ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਏਜੰਸੀ ਦੇ ਗਠਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ। ਜਦੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਏਜੰਸੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ, ਯੋਗਤਾ, ਸੇਵਾ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਫੰਡਾ ਦੀ ਵੰਡ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਆਦਿ ਲਈ ਇਕਸਾਰ ਕੋਡ ਵੀ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੂਲ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇਗਾ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪੂਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਢਾਂਚੇ ਵਿਚ

ਇਕਸਾਰਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇਗਾ। ਸੰਬੰਧਿਤ ਅੰਸ਼ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਦੁਬਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ:

"96. ... ਸਾਡਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਅਜਿਹੇ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਲਈ ਇੱਕ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਤੰਤਰ ਏਜੰਸੀ ਸਥਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਇਹ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਸੰਭਵ ਹੋਵੇ ਇੱਕ ਨੋਡਲ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਹੋਣਗੇ। ਕਈ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਕਿ ਮੰਤਰਾਲਾ ਉਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਮੰਤਰਾਲਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਬਦਲੇ ਮੰਤਰਾਲੇ ਲਈ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਲਈ ਇਕ ਸੁਤੰਤਰ ਨਿਗਰਾਨੀ ਸੰਸਥਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਨਾਲ ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਾਂ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਵਿੱਚ ਲੋੜੀਂਦੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥ ਹੈ ਤਾਂ ਸਮੁੱਚੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਖਰਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਤਮ ਖਪਤਕਾਰ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇੱਕ ਛਤਰੀ ਸੰਗਠਨ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਬੁਰਾਈਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰੇਗੀ। ਜੇ ਲੋੜ ਪਈ ਤਾਂ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਗਠਨ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਲਈ ਫੰਡਾ ਦੀ ਵੰਡ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੱਸਣੇ ਪੈਣਗੇ।

182. **ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ (2010)** (Supra) ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਪੰਜ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਕਿੰਗਡਮ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ।

ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਕਿੰਗਡਮ ਵਿੱਚ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਵਾਦ ਨਿਪਟਾਰੇ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਲਈ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਲਈ ਕਈ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਗਠਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲੇਗਟ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਦਾ ਗਠਨ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਯੂ.ਕੇ. ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਪਰੀਤਤਾ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਅਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ, ਇਹ ਨਿਰੀਖਣ ਕੀਤਾ:

XXXXXX

"70. ਪਰ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੇ ਪੂਰੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸਬੰਧਤ "ਸਪਾਂਸਰਿੰਗ ਵਿਭਾਗ" ਦਾ ਸਕੱਤਰ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਵਿੱਚ ਬੈਠਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਫੰਡਿੰਗ, ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਅਤੇ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਜਗ੍ਹਾ ਲਈ ਆਪਣੇ ਸਪਾਂਸਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਭਾਗ 'ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਨਿਰਭਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨਿਯਮਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਪਾਂਸਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦੇ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਬਣਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮੂਲ ਕਾਡਰ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਨੀਤੀ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਕਿੰਗਡਮ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਐਲ. ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਦੇ ਸੁਝਾਅ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਆਪਕ ਸੁਧਾਰ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਸੁਤੰਤਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

183. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ W.P. (C) ਨੰਬਰ 267/2012 ਵਿੱਚ 27 ਮਾਰਚ, 2019 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ ਨੂੰ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਮੰਤਰਾਲਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬੋਝ ਹੇਠ ਦੱਬਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਨੋਡਲ ਮੰਤਰਾਲੇ ਵਜੋਂ ਨਿਗਰਾਨੀ ਦਾ ਕੰਮ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

184. ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੱਲ ਇਹ ਜਾਪਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਦੇ ਮਕਸਦ ਲਈ ਢੁਕਵੀਂ ਵਿੱਤੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦਾ ਅਨੰਦ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ (a) ਸਟਾਫ ਦੀ ਭਰਤੀ 'ਤੇ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਖਰਚ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ; (b) ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ; (c) ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਆਧੁਨਿਕੀਕਰਨ; (d) ਕੰਪਿਊਟਰੀਕਰਨ; (e) ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਧਿਕਾਰ ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਹੂਲਤਾਂ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਮੰਤਰਾਲਾ ਜਾਂ ਵਿਭਾਗ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਲਈ ਨੋਡਲ ਏਜੰਸੀ ਦੇ ਫਰਜ਼ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਤੋਂ ਇਹ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਲੋੜਾਂ ਲਈ ਅਜਿਹੀ ਨੋਡਲ ਏਜੰਸੀ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇ। ਹਰੇਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਇਰਾਦਿਆਂ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰ ਅਤੇ ਸਵੈ-ਟਿਕਾਊ ਅਧਿਕਾਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਅਤੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਫੰਡ ਅਲਾਟ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ 'ਤੇ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਖਰਚ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਕੱਤਰ ਫੰਡ 'ਤੇ ਚਾਰਜ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਤੱਕ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰਾਲਾ, ਨੋਡਲ ਮੰਤਰਾਲੇ/ਵਿਭਾਗ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਲਈ ਵੱਖਰੇ ਅਤੇ ਸਮਰਪਿਤ ਫੰਡ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰੇਗਾ। ਇਹ ਨਾ ਸਿਰਫ ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਵਿੱਤੀ ਨਿਯੰਤਰਣ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ ਹੈ

ਬਲਕਿ ਇਹ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਵਿਧੀ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਵੀ ਵਧਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ

[ਰੰਜਨ ਗੋਗੋਈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ] 137

ਮੁੱਦਾ 5: ਕੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ?

185. ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਸਾਡੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦਾ ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਦੀ ਤੁਰੰਤ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਨਾ ਤਾਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਨੇ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਵਿਧਾਨਕ ਅਭਿਆਸ ਦੁਆਰਾ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦੇ ਮਾੜੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੀਤਾ ਸੀ।

186. ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਨੂੰ ਬੇਬੁਨਿਆਦ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਰਾਜ ਦੇ ਤਿੰਨ ਅੰਗ ਭਾਵ ਵਿਧਾਨ ਪਾਲਿਕਾ, ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਇੰਨੇ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਕਿ ਇੱਕ ਅੰਗ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਦੂਜੇ ਅੰਗ 'ਤੇ ਸਿੱਧਾ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਲੰਬਿਤ ਮੁਕੱਦਮਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਤੁਰੰਤ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਸ਼ਾਖਾਵਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਦੇ ਵੱਧ ਰਹੇ ਲੰਬਿਤ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਤਾਲਮੇਲ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਹੋਣ। ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਪਵੇਗਾ

ਕਿ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੋਵੇ।

187. 'ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ' ਦੇ ਅਮਰੀਕੀ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ **ਸਲੇਮ ਐਡਵੋਕੇਟ ਬਾਰ ਸੰਘ (2) ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ**[45] ਦੇ ਆਪਣੇ ਕਥਨ ਵਿੱਚ ਉਧਾਰ ਲਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਲਈ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ 'ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀ ਲੋੜ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਗਨਨਾਥ ਰਾਓ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ ਰਾਹੀਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਸਟਾਫ ਦੀ ਬਜਟ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਨਵੇਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਵਾਧੂ ਖਰਚਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿੱਤੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਵੇਂ ਕਾਨੂੰਨ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਿਵਲ ਅਤੇ ਫੌਜਦਾਰੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਵਧੇਰੇ ਜੱਜਾਂ ਅਤੇ ਸਟਾਫ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਅਤੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। **ਸਲੇਮ ਐਡਵੋਕੇਟ ਬਾਰ ਸੰਘ** (Supra) ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਪੈਰਾਗ੍ਰਾਫਾਂ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੁਬਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

---

[45] (2005) 6 SCC 344

XXXXXX

"49. ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ:

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਦੋਂ ਵੀ ਸੰਸਦ ਜਾਂ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ 'ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ' ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਬਿੱਲ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਵਿੱਤੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਨੂੰ ਨਾ ਸਿਰਫ ਹੋਰ ਸਟਾਫ ਦੀ ਬਜਟ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਬਲਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਹੋਣ 'ਤੇ ਨਵੇਂ ਬਿੱਲ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਵਾਧੂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਖਰਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਬਜਟ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦਾ ਵੀ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਜਟ ਵਿੱਚ ਨਵੇਂ ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਿਵਲ ਅਤੇ ਫੌਜਦਾਰੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ, ਕਿੰਨੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ, ਕਿੰਨੇ ਜੱਜ ਅਤੇ ਸਟਾਫ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋੜੀਂਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਕੀ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ 50 ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਤੱਕ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਜਾਂ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਅਜਿਹਾ ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

50. ਨਿਰਪੱਖ, ਜਲਦੀ ਅਤੇ ਜਲਦੀ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਅਸੀਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਪਰੋਕਤ ਸੁਝਾਵਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਅਤੇ ਚਾਰ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਰਿਪੋਰਟ ਸੌਂਪਣ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ।

188. ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਸਾਡਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ 'ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ' ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਰਾਏ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ

ਰਲੇਵੇਂ ਅਤੇ ਪੁਨਰਗਠਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਬਹੁਪੱਖੀ ਸੋਧਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਭਾਰੀ ਵਾਧਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਢੁਕਵੇਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਜਾਂ ਬਜਟ ਗ੍ਰਾਂਟਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ 'ਤੇ ਬੋਝ ਪਵੇਗਾ।

189. ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਨੂੰ ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੀ ਧਾਰਾ 158 ਤੋਂ 182 ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਿੱਤੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਅਤੇ ਲੋੜ ਅਧਾਰਤ ਲੋੜਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਤ ਹਰੇਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਰੋਤ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਣਾ ਉਚਿਤ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ।

ਮੁੱਦਾ 6: ਕੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 323-A ਅਤੇ 323-B ਦੇ ਤਹਿਤ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੇ ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਨੂੰ 'ਦਰਜਾ ਅਤੇ 'ਸਥਿਤੀ' ਦੇ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ
[ਰੰਜਨ ਗੋਗੋਈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ] 139

190. ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਚਿੰਤਾਜਨਕ ਰੁਝਾਨ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੰਘ ਨੇ ਬਰਾਬਰ ਤਨਖਾਹ ਅਤੇ ਭੱਤਿਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨਾਂ/ਪ੍ਰਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

191. 'ਤਰਜੀਹ ਦੇ ਵਾਰੰਟ' ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਜੋ ਕਾਰਜਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਦਰਜੇਬੰਦੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅਕਸਰ ਰਸਮੀ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ

ਹਨ। ਕੁਝ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਰੁਤਬੇ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਵਾਧਾ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਤਰਕ ਦੇ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਯੋਜਨਾ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਜਿਹਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਰਜਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਜਾਂ ਉੱਚਾ ਦਰਜਾ ਅਜਿਹੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮਾਣ ਅਤੇ ਕੱਦ ਦੇ ਸਾਰ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਬੇਤੁਕੀ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੈਕਰਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਮੰਤਰੀ ਨਾਲੋਂ ਉੱਚਾ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਉਸਦੇ ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਮੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਅਹੁਦਿਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਨਿੱਜੀ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਬਲਕਿ ਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਅਤੇ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਤਰਕਹੀਣ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਜਾਂ ਝਗੜੇ ਰਾਜ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਕੰਮਕਾਜ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਦਰਜਾਬੰਦੀ ਅਤੇ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਤਾਣੇ-ਬਾਣੇ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜਦੇ ਹਨ।

192. ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ **ਟੀ.ਐਨ. ਸ਼ੇਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ**[46] ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਧਿਆਦੇਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਤਨਖਾਹ ਅਤੇ ਭੱਤੇ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ 'ਤਰਜੀਹ ਦੇ ਵਾਰੰਟ' ਵਿੱਚ ਰੈਂਕ ਦੇਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਪੰਜ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਦਰਜਾ ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ:

"34. ਇਕ ਮਾਮਲਾ ਜਿਸ 'ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਸਵਾਲ ਜਿਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਵਰਗੀਆਂ ਹਨ। CEC ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਕੇਸ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਪਹਿਲੂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰਤਾ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਤੁਰੰਤ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ CEC ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਸੇਵਾ ਸ਼ਰਤਾਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਵਰਗੀਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ

---

[46] (1995) 4 SCC 611

XXXXXX

(i) ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਵਜੋਂ ਉਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਹਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ (ii) ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਬਦਲੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਪਹਿਲੇ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਅਨੁਛੇਦ 124 (4) ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਡਰਾਫਟਸਮੈਨ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਵਿਵਸਥਾ ਅਨੁਛੇਦ 125(2) ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਪਰ ਕੀ ਇਹ CEC ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ? 23-7-1992 ਨੂੰ ਤਤਕਾਲੀ ਗ੍ਰਹਿ ਸਕੱਤਰ ਸ਼੍ਰੀ ਗੋਡਬੋਲੇ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ D.O. No.193/34/92 ਤੋਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ CEC ਨੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਵਾਰੰਟ ਦੀ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕਤਾ ਵਿੱਚ CEC ਦੀ ਸਥਿਤੀ 'ਤੇ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਸੰਬਰ, 1991 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਲਿਖੀ ਚਿੱਠੀ ਵਿੱਚ ਉਠਾਇਆ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੀ ਗੋਡਬੋਲੇ ਦੇ 25-7-1992 ਦੇ ਜਵਾਬ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ CEC ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਵਾਰੰਟ ਦੀ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕਤਾ ਵਿੱਚ ਨੰਬਰ 9 ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ ਜਿਸ 'ਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸ਼੍ਰੀ ਗੋਡਬੋਲੇ ਦੇ ਜਵਾਬ ਤੋਂ ਇਹ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਸਤਾਵ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕੰਪਟਰੋਲਰ ਅਤੇ ਆਡੀਟਰ ਜਨਰਲ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਦੇ ਨਾਲ CEC ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਨੰਬਰ 11 'ਤੇ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ CEC ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕੰਟਰੋਲਰ ਅਤੇ ਆਡੀਟਰ ਜਨਰਲ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨੰਬਰ 9-A 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਾਡੀ ਬੇਨਤੀ 'ਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਨੇ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੋਧਿਆ ਹੋਇਆ

‘ਤਰਜੀਹ ਦੇ ਵਾਰੰਟ’ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ CEC ਭਾਰਤ ਦੇ ਕੰਟਰੋਲਰ ਅਤੇ ਆਡੀਟਰ ਜਨਰਲ ਦੇ ਨਾਲ ਨੰਬਰ 9-A 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਸੀ। ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣਾ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਇਸ ਲਈ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਦੇਰ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਅਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਨਾਲ ਦਾਅਵੇ ਦੇ ਸਮੀਕਰਨ ਲਈ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਰਮਚਾਰੀ ਵੀ ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲਾਂ ਵਰਤੇ ਗਏ ਕੁਝ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਜਕਰਤਾਵਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਰਕਾਰ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਇਸ ਨਾਲ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਅਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਇਹ ਮੰਗ ਕਿੰਨੀ ਵੀ ਦਬਾਅ ਵਾਲੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਮੰਗੇ ਬਿਨਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ‘ਤਰਜੀਹ ਦੇ ਵਾਰੰਟ’ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰੀ ਜਾਂ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ CEC ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਸ਼੍ਰੀ ਜੀ ਰਾਮਾਸਵਾਮੀ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ CEC ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਣ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਅਸੀਂ ਉਮੀਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਸ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇਗੀ ਅਤੇ ਲੋੜੀਂਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰੇਗੀ।

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ
[ਰੰਜਨ ਗੋਗੋਈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ] 141

193. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਤਾਲਮੇਲ ਵਾਲੇ ਬੈਂਚ ਦੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਿਸੇ ਵੀ

ਮੈਂਬਰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਜਾਂ ਹੋਰ ਨਿਆਂਇਕ ਮੰਚਾਂ ਦੇ ਮੁਖੀ ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਜਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਦਰਜਾ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੀ।

194. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਭਾਵੇਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਅਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਜੱਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 323-A ਅਤੇ 323-B ਅਧੀਨ ਸਥਾਪਤ ਅਜਿਹੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਜਾਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਇਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਜਾਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਜੱਜ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਦਰਜਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਤਾਂ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਰੱਖੇ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਜਾਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਵਜੋਂ ਪਿਛਲੇ ਅਹੁਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਜੱਜਾਂ ਦਾ ਦਰਜਾ, ਮਾਣ ਅਤੇ ਅਹੁਦਾ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਨਾ ਸਿਰਫ ਵਾਰੰਟ ਦੀ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕਤਾ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਤਨਖਾਹ ਅਤੇ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਬਲਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਫਸਰਾਂ 'ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਰੁਤਬੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅੰਨ੍ਹੇਵਾਹ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਯੋਜਨਾ [47] ਨਾਲ ਹਿੰਸਾ ਹੋਵੇਗੀ।

195. **ਐਲ. ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ** (Supra) ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦਾ ਬਦਲ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੂਰਕ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਰੁਤਬੇ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਜੱਜਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਈਅਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲੇਖ 'ਜੱਜਾਂ ਦਾ ਦਰਜਾ ਕਿਉਂ ਹੈ?' ਵਿੱਚ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦੱਸਿਆ ਹੈ"ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਦਰਜੇ ਅਤੇ ਤਨਖਾਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬਣਾਉਣਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਅਣਦੇਖੀ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ..." **ਐਲ. ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ** (Supra) ਦੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਉਦਾਹਰਣ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੁਬਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

“93. ਹੋਰ ਪਹਿਲੂਆਂ 'ਤੇ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਸਿੱਟਿਆਂ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਰਸੇ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਚੁੱਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਫਰਜ਼ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣ ਵਿੱਚ ਉਹ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਅਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਬਦਲ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਤਹਿਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਜਿਹੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਸਿਰਫ ਪੂਰਕ ਹੈ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਸਾਰੇ ਫੈਸਲੇ ਸਬੰਧਤ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੇ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੜਤਾਲ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਣਗੇ।

---

[47]ਜੱਜ ਵੀ.ਆਰ. ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਈਅਰ, "ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਦਰਜੇ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਵਧਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?", (2002) 2 LW (JS) 85 (ਜੂਨ, 2000).

XXXXXX

196. ਅਸੀਂ ਅੱਗੇ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਾਂਗੇ ਕਿ ਤਰਜੀਹ ਦਾ ਵਾਰੰਟ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਸਵੈ-ਸੇਵਾ ਵਾਲਾ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਫੈਸਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਰਸਮੀ ਕਾਰਜਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਰਾਜ ਦੇ ਫਰਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਕਾਰਜਕਰਤਾਵਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰ-ਅੰਤਰ-ਦਰਜਾਬੰਦੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਹੈ। ਇਹ ਜਾਂ ਤਾਂ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਰੁਤਬੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਦਲ ਸਕਦਾ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਤਰਜੀਹ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਨ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਸਾਧਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਘਿਨਾਉਣਾ ਹੋਵੇਗਾ।

197. ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਲਵੇ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਰਜਕਰਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦਰਮਿਆਨ ਉਪਰੋਕਤ ਅੰਤਰ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰੇ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਅਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਜਾਂ ਅਰਧ-ਨਿਆਂਇਕ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ।

<u>ਮੁੱਦਾ 7: ਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਤੋਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧੀਆਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਪੀਲਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ?</u>

198. ਦਲੀਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਵਧਦੀ ਗਿਣਤੀ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸਿੱਧੀਆਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਪੀਲਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਵੱਧ ਰਹੇ ਰੁਝਾਨ ਬਾਰੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਵਾਲੇ ਪਿਛਲੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਾ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

199. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਦਹਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਧਿਆ ਹੈ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ITAT ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਹੁਣ ਕਈ ਦਰਜਨ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ (42ਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 1976 ਵਿੱਚ ਅਨੁਛੇਦ 323-A ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਅਨੁਛੇਦ 323-B ਤਹਿਤ ਹੋਰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ

ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਅਨੁਛੇਦ 136 ਤਹਿਤ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ
[ਰੰਜਨ ਗੋਗੋਈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ] 143

ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ **ਐਲ. ਚੰਦਰਕੁਮਾਰ** (Supra) ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਬਹੁਤ ਢੁਕਵਾਂ ਫੈਸਲਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਜਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ **ਐਲ. ਚੰਦਰਕੁਮਾਰ** (Supra) ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ **ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ** (2014) (Supra) ਅਤੇ **ਗੁਜਰਾਤ ਊਰਜਾ ਵਿਕਾਸ ਲਿਮਟਿਡ** (Supra) ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸਿੱਧੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਪੀਲ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਰਹੀਆਂ ਆਮ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਤੁਰੰਤ ਲੋੜ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਇਆ ਜੋ ਕਿ ਹੇਠਾਂ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਨਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਵੀ ਹਨ।

200. ਕਿਉਂਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਮੁੱਦਾ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਪਾਸਿੰਗ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਅਪੀਲਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਤਹਿਤ ਸਥਾਪਤ ਤਿੰਨ-ਪੱਧਰੀ ਨਿਆਂਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ।

201. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਜਿਹੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ: ਅਪੀਲ, ਮੂਲ ਅਤੇ ਸਲਾਹਕਾਰ। ਇਹਨਾਂ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰਾਂ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਵੇਰਵਾ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

<u>ਮੂਲ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ:</u>

(i) ਅਨੁਛੇਦ 32 ਅਧੀਨ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ।

(ii) ਅਨੁਛੇਦ 71 ਅਧੀਨ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ/ਉਪ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਚੋਣ ਦੇ ਵਿਵਾਦ।

(iii) ਅਨੁਛੇਦ 131 ਅਧੀਨ ਅੰਤਰ-ਰਾਜੀ ਜਾਂ ਰਾਜ-ਕੇਂਦਰ ਵਿਵਾਦ।

(iv) ਅਨੁਛੇਦ 139 ਅਤੇ 139ਏ ਅਧੀਨ ਤਬਾਦਲੇ ਦੇ ਮਾਮਲੇ।

(v) ਅਨੁਛੇਦ 145 ਅਧੀਨ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਮਾਣਹਾਨੀ।

<u>ਅਪੀਲੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ:</u>

(i) ਅਨੁਛੇਦ 132 ਅਧੀਨ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੋਣ ਦੇ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਦੇ ਨਾਲ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪੀਲ।

(ii) ਸਿਵਲ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪੀਲਾਂ ਇਸ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਨਾਲ ਕਿ ਆਮ ਮਹੱਤਤਾ ਦਾ ਕਾਫ਼ੀ ਸਵਾਲ ਹੈ ਜਾਂ ਇਹ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਅਨੁਛੇਦ 133 ਤਹਿਤ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

XXXXXX

(iii) ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਏ ਜਾਣ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪਰਾਧਿਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪੀਲਾਂ ਜਾਂ ਤਾਂ ਅਪੀਲ 'ਤੇ ਜਾਂ ਅਨੁਛੇਦ 134 ਅਧੀਨ ਮੂਲ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ।

(iv) ਅਨੁਛੇਦ 135 ਅਧੀਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਘੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਯੋਗ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲੇ।

(v) ਅਨੁਛੇਦ 136 ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਜਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਦੇਸ਼ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਦੀ ਅਖਤਿਆਰੀ ਸ਼ਕਤੀ।

<u>ਸਲਾਹਕਾਰ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ:</u>

(i) ਅਨੁਛੇਦ 143 ਅਧੀਨ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦਾ ਹਵਾਲਾ।

(ii) ਅਨੁਛੇਦ 317 ਅਧੀਨ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਦਾ ਹਵਾਲਾ।

202. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 132 ਤੋਂ 136 ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਤੋਂ ਅਪੀਲੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 132 ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਸਵਾਲ ਉੱਠਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 133(3) ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ

ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਇਕੱਲੇ ਜੱਜ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਕੋਈ ਅਪੀਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਕਾਨੂੰਨ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਨੁਛੇਦ 134 ਅਪਰਾਧਿਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਜਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਹੈ ਜਾਂ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲਾਂ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਨੁਛੇਦ 134(2) ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ, ਅਪਰਾਧਿਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੋਈ ਨਿਯਮਤ ਅਪੀਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 134(2) ਦੇ ਅੰਸ਼ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਦੁਬਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

“(2) ਸੰਸਦ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਫੈਸਲੇ, ਅੰਤਮ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਸਜ਼ਾ ਤੋਂ ਅਪੀਲਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸੁਣਨ ਲਈ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੋ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ ਜੋ ਅਜਿਹੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

203. ਅਨੁਛੇਦ 134(2) ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 133 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਨੁਛੇਦ 134(2) ਵਰਗੀ ਕੋਈ ਵਿਵਸਥਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਗੈਰ-ਅਪਰਾਧਿਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਦੂਜਾ ਧਾਰਾ 134(2) ਵਿੱਚ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਤੋਂ ਅਪਰਾਧਿਕ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਮਾਮਲੇ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹਨ।

204. ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੋ ਦਰਜਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਾਨੂੰਨ ਹਨ ਜੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਤੋਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਸਿੱਧੀਆਂ ਅਪੀਲਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਸੰਵਿਧਾਨਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਗੈਰ-ਸੰਪੂਰਨ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ:

(i) ਕੇਂਦਰੀ ਆਬਕਾਰੀ ਐਕਟ, 1944 (1944 ਦਾ 1) ਦੀ ਅਨੁਛੇਦ 35 L;

(ii) ਲੋਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਐਕਟ, 1951 (1951 ਦਾ 43) ਦੀ ਧਾਰਾ 116A;

(iii) ਐਡਵੋਕੇਟਸ ਐਕਟ, 1961 (1961 ਦਾ 25) ਦੀ ਅਨੁਛੇਦ 38;

(iv) ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਟੈਕਸ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਮਦਨ ਕਰ ਐਕਟ, 1961 (1961 ਦਾ 43) ਦੀ ਧਾਰਾ 261;

(v) ਕਸਟਮਜ਼ ਐਕਟ, 1962 ਦੀ ਧਾਰਾ 130E (1962 ਦਾ 52);

(vi) ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੀ ਮਾਣਹਾਨੀ ਐਕਟ, 1971 (1971 ਦਾ 70) ਦੀ ਧਾਰਾ 19 (1)(b);

(vii) ਅਪਰਾਧਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜ਼ਾਬਤਾ, 1973 (1974 ਦਾ 2) ਦੀ ਅਨੁਛੇਦ 374 ਅਤੇ 379 ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ (ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ) ਐਕਟ, 1970 (1970 ਦਾ 28) ਦੀ ਧਾਰਾ 2 ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ;

(viii) ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ, 1986 (1986 ਦਾ 68) ਦੀ ਧਾਰਾ 23;

(ix) ਅੱਤਵਾਦੀ ਅਤੇ ਵਿਘਨਕਾਰੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ (ਰੋਕਥਾਮ) ਐਕਟ, 1987 (1987 ਦਾ 28) ਦੀ ਧਾਰਾ 19;

(x) ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਦਾਲਤਾਂ (ਸਕਿਓਰਿਟੀਜ਼ ਵਿੱਚ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੀ ਮੁਕੱਦਮਾ) ਐਕਟ, 1992 (1992 ਦਾ 27) ਦੀ ਧਾਰਾ 10;

(xi) ਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਤੀਭੂਤੀਆਂ ਅਤੇ ਐਕਸਚੇਂਜ ਬੋਰਡ ਐਕਟ, 1992 (1992 ਦਾ 15) ਦੀ ਧਾਰਾ 15Z;

(xii) ਭਾਰਤੀ ਦੂਰਸੰਚਾਰ ਨਿਯਮਿਤ ਅਧਿਕਾਰ ਐਕਟ, 1997 (1997 ਦਾ 24) ਦੀ ਧਾਰਾ 18;

(xiii) ਮੁਕਾਬਲਾ ਐਕਟ, 2002 (2003 ਦਾ 12) ਦੀ ਧਾਰਾ 53T;

(xiv) ਬਿਜਲੀ ਐਕਟ, 2003 (2003 ਦਾ 36) ਦੀ ਧਾਰਾ 125;

(xv) ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਟੈਕਸ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਐਕਟ, 2005 (2005 ਦਾ 49) ਦੀ ਧਾਰਾ 24;

XXXXXX

(xvi) ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਐਕਟ, 2007 ਦੀ ਅਨੁਛੇਦ 30 (2007 ਦਾ 55);

(xvii) ਪੈਟਰੋਲੀਅਮ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਗੈਸ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਬੋਰਡ ਐਕਟ, 2006 (2006 ਦਾ 19) ਦੀ ਅਨੁਛੇਦ 37;

(xviii) ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਆਰਥਿਕ ਭਾਰਤ ਦਾ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਅਧਿਕਾਰ ਐਕਟ, 2008 (2008 ਦਾ 27) ਦੀ ਅਨੁਛੇਦ 31;

(xix) ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਗ੍ਰੀਨ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਐਕਟ, 2010 (2010 ਦਾ 19) ਦੀ ਧਾਰਾ 22;

(xx) ਕੰਪਨੀ ਐਕਟ, 2013 ਦੀ ਧਾਰਾ 423 (2013 ਦਾ 18);

(xxi) ਪੈਨਸ਼ਨ ਫੰਡ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਅਧਿਕਾਰ ਐਕਟ, 2013 (2013 ਦਾ 23) ਦੀ ਅਨੁਛੇਦ 38;

(xxii) ਕਾਲਾ ਧਨ (ਅਣਘੋਸ਼ਿਤ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਆਮਦਨ ਅਤੇ ਜਾਇਦਾਦ) ਦੀ ਧਾਰਾ 21 ਅਤੇ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਣ ਐਕਟ, 2015 (2015 ਦਾ 22);

(xxiii) ਦੀਵਾਲੀਆਪਨ ਅਤੇ ਦਿਵਾਲੀਆ ਕੋਡ, 2016 (2016 ਦਾ 31) ਦੀ ਧਾਰਾ 62 ਅਤੇ 182; ਅਤੇ

(xxiv) ਕੇਂਦਰੀ ਵਸਤੂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਟੈਕਸ ਐਕਟ, 2017 (2017 ਦਾ 12) ਦੀ ਧਾਰਾ 118.

205. ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਪੀਲਾਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੀ ਅੰਦਰੂਨੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਖੋਹ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਗੰਭੀਰ ਗਲਤੀਆਂ ਅਤੇ/ਜਾਂ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤਾਂ 'ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

206. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਅਪੀਲਾਂ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੱਦ ਤੱਕ ਘਟਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਨਾ ਸਿਰਫ ਨਿਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਬਲਕਿ ਇਹ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਲੋੜੀਂਦਾ ਐਕਸਪੋਜ਼ਰ ਵੀ ਖੋਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਇੱਕ ਜੀਵੰਤ ਅਤੇ ਨਿਰੰਤਰ ਵਿਕਸਤ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਲੋੜ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਜੱਜਾਂ ਨੂੰ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਤੋਂ ਤਰੱਕੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖੇਤਰਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਪਰਕ ਦੀ ਘਾਟ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਪੀਲਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਬਣਦੀ ਹੈ।

207. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਭਾਰਤੀ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ: ਸਲਾਨਾ ਰਿਪੋਰਟ 2017-18 ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ 56,000 ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਾਮਲੇ ਲੰਬਿਤ ਹਨ। ਹਰ ਸਾਲ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਲਾਨਾ ਲਗਭਗ 60,000 - 90,000 ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਬੈਂਚ 4,000 - 6,000 ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ
[ਰੰਜਨ ਗੋਗੋਈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ] 147

ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ 2% ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਕੇਸ ਅਨੁਛੇਦ 32 ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਕੇਸ ਅਨੁਛੇਦ 136 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਗਿਆ ਲਈ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਹਨ।

2 08. ਹਾਲਾਂਕਿ ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਦਾਖਲੇ ਦੀ ਦਰ 2011 ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ 20% ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਘਟ ਗਈ ਹੈ ਇਹ ਅਜੇ ਵੀ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਦੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਰਗੇ ਹੋਰ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ 1% ਦੀ ਸੀਮਾਂਤ ਦਰ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰਨ ਅਤੇ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਜਾਂ ਨਾ ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸਮਾਂ ਖੋਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਮੁਕੱਦਮੇਦਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਅਨੁਛੇਦ 136 ਦੀ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਅਦਾਲਤ ਕੋਲ ਸਾਡੇ ਸੰਸਥਾਪਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਸਮਾਂ ਬਚਿਆ ਹੈ। 1960 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਸੈਂਕੜੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਹੁਣ ਇਹ ਗਿਣਤੀ ਇਕ ਦਰਜਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਿਆਂ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਮੁੱਦਿਆਂ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ 'ਤੇ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਮੁੱਢਲੇ ਮਾਮਲੇ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚਾਂ ਦੁਆਰਾ ਮਜਬੂਰੀ ਨਾਲ ਸੁਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਗਿਆ ਅਨੁਛੇਦ 145(3) ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਅਸਫਲ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

209. ਨਿਮਰ ਸਾਧਨਾਂ ਵਾਲੇ ਜਾਂ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਦੂਰ ਸਥਿਤ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਇਸ ਤੱਥ ਦਾ ਸਬੂਤ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਕੋਲ ਜਾਣ ਦਾ ਉਪਾਅ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਕਾਫ਼ੀ ਵਿੱਤੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਧਿਐਨਾਂ ਨੇ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਦਿੱਲੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਰ ਦਸਵੇਂ ਕੇਸ ਜਾਂ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਰ ਸੋਲ੍ਹਵੇਂ ਕੇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਮਦਰਾਸ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪੀਲ ਦੀ ਮਾਮੂਲੀ ਦਰ 1% ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਝਗੜਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਜਾਂ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਸਿਰਫ ਅਮੀਰ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਨਿਯਮਤ ਅਪੀਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨਾ ਵਿਅਰਥ ਹੋਵੇਗਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਆਂਇਕ ਨਿਰਣੇ ਦੇ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਗੁਣਵੱਤਾ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਕਾਨੂੰਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ 272ਵੀਂ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਵੀ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ:

“3.12. ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਅਤੇ ਤੇਜ਼ ਫੋਰਮ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਸੀ ਪਰ ਅਜਿਹੇ ਫੋਰਮਾਂ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਿਯਮਤ ਅਪੀਲਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਕੁਝ ਮੁੱਦੇ ਉਠਾਏ ਗਏ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਅਪੀਲਾਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਚਰਿੱਤਰ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਕੰਮਕਾਜ ਵਿੱਚ ਵਿਘਨ ਪਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਾਂ ਵਿੱਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਆਮ ਜਨਤਾ ਦਾ ਸਵਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ।

XXXXXX

ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਤੋਂ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮਹੱਤਤਾ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਅਤੇ ਆਮ ਜਨਤਕ ਮਹੱਤਤਾ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬੋਝ ਕਾਰਨ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਹੱਲ ਕਰਨ 'ਚ ਅਸਮਰੱਥ ਹੈ।

210. ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਮਾਮਲੇ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਅਣਛੂਹੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਵਿਧਾਨਕ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਕਬਜ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨਾਲ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਮਝੌਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੰਜ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜੱਜਾਂ ਵਾਲੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਸੁਣੇ ਗਏ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ 1950 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿੱਚ 15% ਤੋਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਘਟ ਕੇ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਦਹਾਕਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਔਸਤਨ 0.1 - 0.2% ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੰਵਿਧਾਨਕ-ਰਿੱਟ ਅਦਾਲਤ ਤੋਂ ਅਪੀਲਾਂ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਤਹਿਤ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨਾ ਹੁਣ ਕੋਈ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਚਾਰ ਗੁਣਾ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਵੱਧ ਗਈ ਹੈ 1950 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਸੱਤਰ ਗੁਣਾ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਧੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਹਰਾਇਆ ਨਾ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਗੂੰਜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨੂੰ **ਬਿਹਾਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਹਾਇਤਾ ਅਧਿਕਾਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ**[48] ਵਿੱਚ ਜੱਜ ਪੀ.ਐਨ. ਭਗਵਤੀ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਸੀ:

“ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਕਦੇ ਵੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਜਾਂ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟਾਂ ਦੀ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪੀਲ ਦੀ ਨਿਯਮਤ ਅਦਾਲਤ ਬਣਨ ਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਪੂਰੇ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 136 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਦਾ ਅਸਧਾਰਨ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਜਦੋਂ ਵੀ ਇਹ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਹੇਠਲੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਜਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਾਨੂੰਨ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਸਹੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਦਖਲ ਦੇ ਸਕੇ।

211. ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 136 ਅਧੀਨ ਅਖਤਿਆਰੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਰਾਹੀਂ ਅਪੀਲਾਂ ਦੀ ਨਿਯਮਤ ਸੁਣਵਾਈ ਕਾਰਨ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਵੀ ਆਪਣਾ ਮੂਲ ਚਰਿੱਤਰ ਗੁਆ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ

[ਰੰਜਨ ਗੋਗੋਈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ] 149

ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 136 ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਦੇ ਵੀ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਡਾਕਟਰ ਬੀ. ਆਰ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬਹੁਤ ਢੁਕਵੀਂ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ:

---

[48] (1986) 4 SCC 767

"ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਕਿ ਇਹ ਨਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ

ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਗੰਭੀਰ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕੁਝ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਨਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਜੜ੍ਹ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

212. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਰਤੱਵਾਂ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰਤਾ 'ਤੇ ਲਗਾਮ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਆਪਣੇ ਅਪੀਲੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਮਝਦਾਰੀ ਨਾਲ ਕਰੇ। ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰਨ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਮਹੱਤਤਾ ਦੇ ਹੋਰ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਤੇ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਢੁਕਵਾਂ ਸਮਾਂ ਹੋਵੇ। ਅਨੁਛੇਦ 136 ਦੇ ਤਹਿਤ ਹਰ ਦੂਜੇ ਕੇਸ ਨੂੰ SC ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

213. ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਪਾਬੰਦੀਸ਼ੁਦਾ ਅਪੀਲੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। **ਮਾਰਬਰੀ ਬਨਾਮ ਮੈਡੀਸਨ**[49] ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਦੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਲਈ ਆਪਣੇ ਮੂਲ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ SC ਦਾ ਅਸਲ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਰਾਜਾਂ (ਸੰਘੀ ਇਕਾਈਆਂ ਵਜੋਂ) ਅਤੇ ਸੰਘ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਵਿਵਾਦਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲੇ ਸਿਰਫ ਅਪੀਲੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਡਾਕੇਟ ਦੇ ਵਧਰਹੇ ਵਿਸਥਾਰ ਅਤੇ ਓਵਰਲੋਡਿੰਗ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਅਜਿਹੀ ਅਭਿਆਸ ਜ਼ਰੂਰੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

214. ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਪੀਲਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਵਧਦੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਪੀਲ ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ 'ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ' ਦੇ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੀ ਗਿਣਤੀ ਤੱਕ ਕਈ ਸੈਂਕੜੇ ਕੇਸ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ NCLAT ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਹਨ।

XXXXXX

215. ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਕਿਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦਾ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਵਿਵਾਦਾਂ 'ਤੇ ਸਥਾਈ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵੈਕਯੂਮ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਾਡਾ ਆਪਣਾ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਹੋਰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੀ ਉਦਾਰਵਾਦੀ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵਧਦੇ ਵਪਾਰੀਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਰੁਟੀਨ ਅਪਰਾਧਿਕ ਜਾਂ ਸਿਵਲ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਉਲਟ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਮ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਮਾਮਲੇ ਅਕਸਰ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਅਤੇ ਵਪਾਰਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

---

[49] 5 U.S. (1 Cranch) 137 (1803).

216. ਇਸ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧੇ ਅਤੇ ਉਦਾਰਤਾ ਨਾਲ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਪੀਲਾਂ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਲਾਜ਼ਮੀਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ

ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਪੀਲਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਵੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਦੇ ਸਾਰ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਤਰਕਸੰਗਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਆਮ ਤਰੀਕੇ ਦਾ ਵਿਕਲਪ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਮੂਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿਚ ਅੰਤਮ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਪੀਲਾਂ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

217. ਜੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਰੁਟੀਨ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਜਾਇਜ਼ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਅਪੀਲੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵਿਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਬਿਹਤਰ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇਗੀ। ਇੱਕ ਸਿਧਾਂਤ ਵਜੋਂ ਅੰਤਮਤਾ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਪੀਲਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਸਿਰਫ ਇਸ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਜੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਜਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚੇ ਬਿਨਾਂ ਅੰਤਿਮ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕੋਈ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

218. ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਤਭੇਦ ਸਿੱਧੇ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਤੋਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਜਿਵੇਂ **ਕਿ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ ਸ਼੍ਰੀਕਾਂਤ ਸ਼ਰਮਾ**[50] ਵਿੱਚ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੋ ਮੈਂਬਰੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ:

"ਅਸਧਾਰਨ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ
42. ਜੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 14 ਜਾਂ ਧਾਰਾ 15 ਦੇ ਤਹਿਤ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ ਵਿਰੁੱਧ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 226 ਤਹਿਤ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ

ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 30 ਅਤੇ 31, ਪੀੜਤ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਤੋਂ ਰਾਹਤ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਧਾਰਨ ਸਥਿਤੀ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ।

---

[50] (2015) 6 SCC 773.

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ
[ਰੰਜਨ ਗੋਗੋਈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ] 151

43. ਧਾਰਾ 30 ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 31 ਅਧੀਨ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਆਗਿਆ ਦੇ ਅਧੀਨ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 136 ਦੇ ਖੰਡ (2) ਦੁਆਰਾ, ਅਨੁਛੇਦ 136 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਅਪੀਲੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਬਲਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਗਠਿਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਜਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜਾਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਫੈਸਲੇ, ਨਿਰਧਾਰਨ, ਸਜ਼ਾ ਜਾਂ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਜਾਂ ਆਦੇਸ਼ ਪਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦੋਵਾਂ ਹੁਕਮਾਂ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਦੋਵਾਂ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਾਂਝੀ ਅਪੀਲ ਵਿੱਚ ਚੁਣੌਤੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ। ਪੀੜਤ ਵਿਅਕਤੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 136 ਤਹਿਤ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਾਇਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅਨੁਛੇਦ 136 ਦੇ ਖੰਡ (2) ਦੁਆਰਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਸੀਮਾ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪੀਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਇਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ

ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਵਿਰੁੱਧ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਤਹਿਤ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜਿਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੜਕਾਇਆ, ਉਸ ਨੂੰ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਵਿਰੁੱਧ ਐਕਟ ਦੀ ਅਨੁਛੇਦ 31 ਤਹਿਤ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਨਾਲ ਧਾਰਾ 30 ਤਹਿਤ ਅਪੀਲ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵੀ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਅਨੁਛੇਦ ਦੇ ਤਹਿਤ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਧਾਰਾ 30 ਦੇ ਤਹਿਤ 226 ਅਤੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 31 ਪੜ੍ਹੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸਧਾਰਨ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਲਈ ਇਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਕਰੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 141 ਦੇ ਤਹਿਤ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ, ਪੀੜਤ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 30 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 31 ਦੇ ਤਹਿਤ ਉਪਾਅ ਦਾ ਲਾਭ ਲੈਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

44. ਹਾਈ ਕੋਰਟ (ਦਿੱਲੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ) ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਤਹਿਤ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰਦਿਆਂ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 30 ਅਤੇ 31 ਤਹਿਤ ਬਣਾਈ ਗਈ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਅਤੇ ਇਲਾਹਾਬਾਦ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 30 ਅਤੇ 31 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਹਾਰਾ ਲੈਣ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਨੂੰਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ, ਸਾਡਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਤਹਿਤ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ।

XXXXXX

219. **ਐਲ. ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ** (Supra) ਦੇ ਸੱਤ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਨੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਾਰੇ ਆਦੇਸ਼ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 323A ਜਾਂ 323B ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਣਗੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਰੇ ਨੂੰ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਜੇ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ:

"91. ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਵੀ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਵੀ, ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਆਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਲੋੜੀਂਦਾ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 136 ਦੇ ਤਹਿਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਗਿਆ ਰਾਹੀਂ ਅਪੀਲ ਰਾਹੀਂ ਮੂਲ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਉਪਾਅ, ਬਹੁਤ ਮਹਿੰਗਾ ਅਤੇ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਸਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਜਿਹਾ ਉਪਾਅ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਅੰਕ ਪੱਤਰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ

ਮੁਕਾਬਲਤਨ ਮਾਮੂਲੀ ਆਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਅਪੀਲ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 227 ਤਹਿਤ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ 'ਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਣ। ਆਰ.ਕੇ. ਜੈਨ ਕੇਸ [(1993) 4 SCC 119: 1993 SCC (ਐਲ. ਐਂਡ ਐਸ) 1128: (1993) 25 ATC 464] ਵਿੱਚ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੱਥਾਂ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਵਾਲਾਂ 'ਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਤੋਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਕੋਲ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਦੀ ਪੈਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਦੇ ਖੇਤਰੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੁਝਾਅ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੋਈ ਫਾਲੋ-ਅਪ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਉਪਾਅ ਨਾਲ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਸੁਧਾਰ ਹੁੰਦਾ। ਉਪਰੋਕਤ ਦੋਵਾਂ ਦਲੀਲਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਫੈਸਲੇ ਚਾਹੇ ਉਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 323-A ਜਾਂ ਅਨੁਛੇਦ 323-B ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹੋਣ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 226/227 ਦੇ ਤਹਿਤ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਣਗੇ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜਿਸ ਦੇ ਖੇਤਰੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ
[ਰੰਜਨ ਗੋਗੋਈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ] 153

220. ਇਸ ਲਈ **ਐਲ. ਚੰਦਰਕੁਮਾਰ (Supra)** ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਂ ਫੌਜੀ ਜਾਂ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਬਲਾਂ ਦੇ ਵਿਵਾਦਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੁਆਰਾ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਅਨੁਛੇਦ 227 (4) ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀਮਤ

ਨਿਕਾਸੀ ਸਿਰਫ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ। ਅਨੁਛੇਦ 136 (2) ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਿੱਧੀ ਅਪੀਲ ਕਰਨ 'ਤੇ ਰੋਕ ਲਗਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤੀ ਗਈ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਵਿਰੁੱਧ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਕਰਨ 'ਤੇ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਲਗਾਉਂਦੀ।

221. ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸੀਮਤ ਆਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਕਰਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਵਿਕਸਤ ਹੋਈ 'ਨਿਯਮਿਤ ਸਨਮਾਨ' ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ। **ਮਫਤਲਾਲ ਇੰਡਸਟਰੀਜ਼ ਲਿਮਟਿਡ** ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ[51] ਦੇ 9 ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਜ਼ਰੂਰਤ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਨੇ ਕਿਹਾ: "...

“..... ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਅਧੀਨ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 32 ਅਧੀਨ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਉਪਰੋਕਤ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਉਹ ਨਿਸ਼ਚਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਕਤ ਐਕਟਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਵਿਧਾਨਕ ਇਰਾਦੇ ਦਾ ਉਚਿਤ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਗੇ। ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 11-ਬੀ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ।

222. ਅਨੁਛੇਦ 226 ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ, ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਨਾ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਛੇੜਛਾੜ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਇਸ ਨੂੰ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ

ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਵਿਵਾਦਾਂ ਦੇ ਜਲਦੀ ਨਿਪਟਾਰੇ ਅਤੇ ਜਲਦੀ ਅੰਤਮ ਰੂਪ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਇਹ ਸਮਝਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਸੁਚੇਤ ਹਨ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੰਜਮ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਉਹ ਅਪੀਲ ਦੇ ਵਿਕਲਪਕ ਮੰਚ ਨਾ ਬਣ ਜਾਣ। **ਸੰਗਰਾਮ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਚੋਣ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ**[52] ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਦੁਹਰਾਇਆ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਕੁਝ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ:

---

[51] (1997) 5 SCC 536

[52] (1955) 2 SCR 1

XXXXXX

"**13.** ਅਨੁਛੇਦ 226 ਅਤੇ 136 ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵਿਧਾਨਕ ਯੰਤਰ ਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ ਖੋਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜੋ ਕਿਸੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਕੰਮ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਬਣ ਜਾਣਗੇ ਜਦੋਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਾਨੂੰਨੀ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਜਾਂ ਸਿੱਟੇ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀਤਾ ਉਹ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਘਟੀਆ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੀਮਤ

ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੁਆਰਾ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਜਾਂ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਿਰਫ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਅਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਹੀ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਇਕੱਲੇ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਅੰਤਮ ਫੈਸਲਾ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀ ਨਹੀਂ। ਇੱਕ ਘਟੀਆ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਹ ਇੱਕ ਅਸਥਾਈ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣਾ ਹੈ ਜੋ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਅਤੇ 136 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਧਾਰਾ 105 ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਪੂਰੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

223. ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧੀ ਅਪੀਲ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬੇਨਿਯਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਸਕੇ। ਇਹ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਅਪੀਲਾਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣ ਵਿੱਚ ਗੰਭੀਰ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਬਣ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਨਿਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਹ ਸਹੀ ਸਮਾਂ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮਾਹਰ ਸੰਸਥਾ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ, ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧੀਆਂ ਅਪੀਲਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਤਹਿਤ ਅਜਿਹੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੇ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚਾਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ, ਜੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਅਣਗਿਣਤ ਫਾਇਦੇ ਹੋਣਗੇ। ਨਿਆਂ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵਧਾਉਣ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਹ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਸਮਕਾਲੀ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਮੌਕਾ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੇਗਾ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਚੁਕਵੇਂ ਤਜਰਬੇ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਕਰੇਗਾ। ਅਸੀਂ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਅਜਿਹੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ,

ਤਰਜੀਹੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਰੇ ਅਤੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਸੰਸਦ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖੇ ਜੋ ਸਹੀ ਸਮਝੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ
[ਰੰਜਨ ਗੋਗੋਈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ] 155

ਮੁੱਦਾ VIII: ਕੀ ਮੌਜੂਦਾ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਰਲੇਵੇਂ ਅਤੇ ਬੈਂਚਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ

224. ਸਾਰੇ ਮੌਜੂਦਾ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ 'ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ' ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ/ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਕੀਲਾਂ ਨੇ CESTAT ਅਤੇ ITAT ਵਰਗੇ ਕਈ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੰਬਿਤ ਹੋਣ ਨੂੰ ਰੇਖਾਂਕਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਉਹ ਇੱਕ ਅਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਵੀ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕੋ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਸਥਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

225. ਜਿਵੇਂ ਕਿ **ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ (2014)** (Supra) ਸਮੇਤ ਕਈ ਮੌਕਿਆਂ 'ਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਵਾਦ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਵਿਕਲਪਕ ਰਸਤੇ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਾ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਬਰਾਬਰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ, ਸਮਰੱਥ ਅਤੇ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਹੋਣ। ਇਹ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਗਠਨ ਨਾਲ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ।

ਹਾਲਾਂਕਿ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਕੋਲ ਕਈ ਬੈਂਚਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਨਾਜ਼ੁਕ ਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਸਰੋਤਾਂ ਅਤੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਲਈ ਦਬਾਅ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

226. ਕੇਸ-ਲੋਡ ਦੀ ਵੰਡ ਵਿੱਚ ਇਸ 'ਅਸੰਤੁਲਨ' ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ, ਸਥਾਨ ਅਤੇ ਕੰਮਕਾਜ ਵਿੱਚ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਵੱਲ ਤੁਰੰਤ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਜਿਹੇ 'ਵਿਸ਼ੇਸ਼' ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਮਾਨ ਖੇਤਰਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਵਾਲੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਜੋ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।

227. ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਅਸੀਂ ਕੇਂਦਰ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ 272ਵੀਂ ਰਿਪੋਰਟ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੌਜੂਦਾ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੇਸ-ਲੋਡ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਤਰਕਸੰਗਤ ਅਤੇ ਮਿਲਾਏ ਜਾਣ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸੰਘ ਨੂੰ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਸਰਕਟ ਬੈਂਚ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀਆਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੀਆਂ ਸੀਟਾਂ 'ਤੇ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ।

XXXXXX

ਸਿੱਟਾ

228. ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ:

(i) ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) ਅਧੀਨ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ 'ਮਨੀ ਬਿੱਲ' ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੇ ਭਾਗ-XIV ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(ii) ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੀ ਧਾਰਾ 184 ਵਿਧਾਨਕ ਕਾਰਜਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਟਾਂਦਰੇ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਢੁਕਵੇਂ ਸਿਧਾਂਤ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਬੰਧਨਕਾਰੀ ਸਿਧਾਂਤ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੇ।

(iii) ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ (ਯੋਗਤਾ, ਤਜਰਬਾ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਸ਼ਰਤਾਂ) ਨਿਯਮ, 2017 ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੀ ਧਾਰਾ 184 ਤਹਿਤ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਇਹ ਨਿਯਮ ਮੂਲ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(iv) ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ **ਆਰ.ਕੇ.ਜੈਨ (Supra), ਐਲ. ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ (Supra), ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ (Supra) ਅਤੇ ਗੁਜਰਾਤ ਊਰਜਾ ਵਿਕਾਸ ਲਿਮਟਿਡ (Supra)** ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਏ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੁਬਾਰਾ ਤਿਆਰ ਕਰੇ।

(v) ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਨਵਾਂ ਸਮੂਹ ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰ ਅਤੇ ਬਾਰ ਜਾਂ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪੇਸ਼ਿਆਂ/ਸੇਵਾਵਾਂ ਤੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਲੋਕ ਦੋ ਵੱਖਰੇ ਅਤੇ ਵੱਖਰੇ ਸਮਾਨ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰਨਗੇ।

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ
[ਰੰਜਨ ਗੋਗੋਈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ] 157

(vi) ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਨਵੇਂ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਨਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਂ ਵਿਧਾਨਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਜਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ 'ਰੈਂਕ' ਅਤੇ 'ਦਰਜਾ' ਨਹੀਂ ਰੱਖਣਗੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਮਲਾ ਸਿਰਫ ਬਰਾਬਰ ਤਨਖਾਹ ਜਾਂ ਹੋਰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਲੈਣ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(vii) ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦਾ 'ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ' ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਅਧਾਰਤ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ 'ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ' ਕਰਨ ਅਤੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਰਿੱਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ।

(viii) ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮਾਹਰ ਸੰਸਥਾ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਪੈਰਾ 174 ਵਿੱਚ ਸੂਚੀਬੱਧ ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਜਾਂ ਹੋਰ ਐਕਟਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਯੋਗ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧੀਆਂ ਅਪੀਲਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਸਦ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਰੱਖੇਗੀ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

(ix) ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨਿਪਟਣ ਵਾਲੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਇਕਸਾਰਤਾ ਦੀ ਪਰਖ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਮੌਜੂਦਾ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਰਲੇਵੇਂ ਲਈ ਢੁਕਵੀਂ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੰਮ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਅਤੇ ਅਨੁਮਾਨਿਤ ਮਾਤਰਾ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਲੋੜੀਂਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਬੈਂਚਾਂ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰੇਗੀ।

ਅੰਤਰਿਮ ਰਾਹਤ

229. ਕਿਉਂਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ (ਯੋਗਤਾ, ਤਜਰਬਾ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਸ਼ਰਤਾਂ) ਨਿਯਮ, 2017 ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹੁਮਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਰਾਹੀਂ ਕਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਅੰਤਰਿਮ ਆਦੇਸ਼ ਵਜੋਂ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ/ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਤ ਬਿੱਲ, 2017 ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਬੰਧਤ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਣਗੀਆਂ।

XXXXXX

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬਹੁਮਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਵੇਂ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜੇ ਵਿੱਤ ਐਕਟ ਤਹਿਤ ਤਨਖਾਹਾਂ ਅਤੇ ਤਨਖਾਹਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕੋਈ ਵਾਧੂ ਲਾਭ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਵੇਂ ਮੈਂਬਰਾਂ 'ਤੇ ਬਰਾਬਰ ਲਾਗੂ ਹੋਣਗੇ।

230. ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਬੈਚ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

231. 2012 ਦੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 267 ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਵੀ ਉਪਰੋਕਤ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਮੁੱਦੇ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਹਨ।

ਡਾਕਟਰ ਧਨੰਜਯ ਵਾਈ. ਚੰਦਰਚੂੜ, ਜੇ

ਸੂਚਕਾਂਕ

A ਜਾਣ-ਪਛਾਣ

A.1 ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਢਾਂਚੇ ਦੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ

- ਇੱਕ ਗਲੋਬਲ ਰੁਝਾਨ
- ਪੁਰਾਣੇ ਅਤੇ ਨਵੇ
- ਕਾਰਜ ਖੇਤਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ
- ਮੁਹਿੰਮ

- ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ

- ਸੁਤੰਤਰਤਾ

A.2 ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਦਾ ਇੱਕ ਸੰਖੇਪ ਇਤਿਹਾਸ

A.3 ਮੌਜੂਦਾ ਢਾਂਚੇ ਦੀਆਂ ਕਮੀਆਂ

B ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦਾ ਹਵਾਲਾ

C ਪੈਸੇ ਦੇ ਬਿੱਲ

- ਸਾਧਾਰਨ ਬਿੱਲ, ਪੈਸੇ ਦੇ ਬਿੱਲ ਅਤੇ ਵਿੱਤੀ ਬਿੱਲ

- ਮਨੀ ਬਿੱਲ: ਅਨੁਛੇਦ 110

- ਸਪੀਕਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਨ

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ
[ਰੰਜਨ ਗੋਗੋਈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ] 159

- ਅੰਤਮ ਪਰ ਨਿਰਣਾਇਕ ਨਹੀਂ

- ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਠੋਸ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ

D ਪੁੱਟਸਵਾਮੀ: ਸਪੀਕਰ ਦੇ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਦੀ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ

E ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ

- ਦੋ-ਸਦਨਵਾਦ

F ਚੁਣੌਤੀ ਦੇ ਗੁਣ

F.1 ‘ਮਨੀ ਬਿੱਲ’ ਵਜੋਂ ਪਾਸ ਹੋਣਾ

F.2 ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ

F.3 ਵਿਭਾਜਨਯੋਗਤਾ

G ਸਿੱਟਾ

A ਜਾਣ-ਪਛਾਣ

A.1 ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਢਾਂਚੇ ਦੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ

ਇੱਕ ਗਲੋਬਲ ਰੁਝਾਨ

1. ਭਾਰਤ ਨਿਆਂ ਦੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਵੱਲ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਆਪੀ ਰੁਝਾਨ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵ ਭਰ ਵਿੱਚ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਅਤੇ ਨਿਰਣਾਇਕ ਦੋਵਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ

ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਵਿਵਾਦਾਂ ਦੇ ਨਿਰਣਾਇਕ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਅੰਦੋਲਨ ਆਧੁਨਿਕ ਸਮਾਜਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨਵੇਂ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦੀਆਂ ਗੁੰਝਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਨਾਲ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ, ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਇਕ ਸਾਂਝੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪਰੰਪਰਾ ਦੁਆਰਾ ਸੰਚਾਲਿਤ ਸਮਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਸੌਖਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੱਧਰੀ ਫੈਸਲੇ ਦੁਆਰਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਸਾਰੇ ਸਮਾਜਾਂ ਲਈ ਇਕੋ ਜਿਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਵੱਲ ਵਧ ਰਹੇ ਅੰਦੋਲਨ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਦੇ ਹਾਂ - ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਜੋ ਸਾਰੇ ਸਮਾਜਾਂ ਲਈ ਆਮ ਹੈ - ਇਹ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਕਿਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਲੱਭਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਦੂਜੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਇਕ ਅਤੇ ਵਿਦਵਤਾਪੂਰਣ ਦੋਵੇਂ ਮਿਸਾਲਾਂ, ਇੱਕ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹਵਾਲਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਅਸੀਂ ਉਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਾਡੀ ਆਪਣੀ ਹੈ।

XXXXXX

ਪੁਰਾਣੇ ਅਤੇ ਨਵੇਂ

2. ਅਦਾਲਤਾਂ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਸਿਧਾਂਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਅਭਿਆਸ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਈ ਹੈ ਜੋ ਰਵਾਇਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਸੌਂਪੇ ਗਏ ਸਨ। ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਰਵਾਇਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦਾ ਖੇਤਰ ਵਧਦੇ ਪੜਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਵਿਵਾਦ ਨਿਪਟਾਰੇ ਨੂੰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਨਵੇਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਕ ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾ ਖੇਤਰਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਦੇ ਰਵਾਇਤੀ ਪੈਟਰਨ ਦੇ ਉਲਟ ਜਿਸ ਨਾਲ ਰਵਾਇਤੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਜਾਣੂ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੇ ਨਾ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜੋ ਵਿਧਾਨਕ ਨੀਤੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਜੋਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਬਲਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਰਾਂ 'ਤੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਨਵੇਂ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਰਵਾਇਤੀ ਅਦਾਲਤੀ ਤੰਤਰ ਕੋਲ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਤਜਰਬਾ ਅਤੇ ਮੁਹਾਰਤ ਸੀ। ਇਸ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਪੁਰਾਣੇ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਦਾ ਹੈ: ਭੂਮਿਕਾ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਜੋ ਰਵਾਇਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਵੀਂ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿਭਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਵਿਵਾਦ ਨਿਪਟਾਰੇ ਦੇ ਫੰਕਸ਼ਨ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟ ਜੋ ਰਵਾਇਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਕਾਰਜ ਖੇਤਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ

3. ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅੰਦੋਲਨ ਕਈ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਕਾਰਨ ਤੇਜ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਉਹਨਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਕਾਰਜ ਖੇਤਰ ਮੁਹਾਰਤ ਦੇ ਪੂਲ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮੁੱਖ ਨਿਰਣਾਇਕ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੇ

ਪਿੱਛੇ ਧਾਰਨਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਉਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂ ਵਿਸ਼ਾ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦਾ ਵਿਹਾਰਕ ਤਜਰਬਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦਾ ਢਾਂਚਾ ਨਿਰਣਾਇਕ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਪਹਿਲੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ ਜੋ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬਾਰ ਸੰਸਥਾਗਤ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਵੱਲ ਇੱਕ ਅਨਮੋਲ ਇਨਪੁੱਟ ਹੈ। ਇਕੱਠੇ ਮਿਲ ਕੇ ਇਹ ਇੱਕ ਨਿਰਣਾਇਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਲਈ ਬਣਾਏ ਗਏ ਵਿਸ਼ਾ ਖੇਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ, ਲੋੜਾਂ ਅਤੇ ਲੋੜਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੈ।

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ
[ਡਾਕਟਰ ਧਨੰਜਯ ਵਾਈ. ਚੰਦਰਚੂੜ, ਜੇ.] 161

4. ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਮਕਸਦ ਕਿਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਪੂਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਅਕਸਰ ਜ਼ਮੀਨੀ ਹਕੀਕਤਾਂ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹਕੀਕਤਾਂ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਅਤੇ ਹੱਦ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ 'ਤੇ ਸਿੱਧਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਰੱਖਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ

ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਿਰਣਾਇਕਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਰਜ ਖੇਤਰ ਮੁਹਾਰਤ ਹੈ ਜੋ ਨਿਰਣਾਇਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿਚ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਮੂਹਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਿਰਣਾਇਕਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅਤੇ ਯੋਗ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸਰੋਤ ਪੂਲ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਵਿੱਚ ਇਸ ਕਾਰਕ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੁਹਾਰਤ ਦੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਡਿਗਰੀ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਕਾਰਜਪ੍ਰਣਾਲੀ ਸਿਰਫ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਰਵਾਇਤੀ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਬਦਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਮੁਹਿੰਮ

5. ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਕਾਰਨ ਨਿਆਂ ਦੇ ਕੋਰਸ ਵਿੱਚ ਮੁਹਿੰਮ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਿਰਣਾਇਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਥਿਤ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਾਰਜ ਖੇਤਰ ਮੁਹਾਰਤ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ ਨਿਰਣਾਇਕਾਂ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਦਾ ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਹੈ। ਅਕਸਰ ਇਹ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰੇਗਾ ਜੋ ਘੱਟ ਬੋਝਲ ਹਨ ਅਤੇ ਰਵਾਇਤੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸਥਾਪਤ ਫਾਰਮਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਕਾਰਜ ਖੇਤਰ ਗਿਆਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਲਚਕਤਾ ਦੇ ਉਪਾਅ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਕੇ, ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਤੋਂ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕੁਝ ਕਾਰਨਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਕਰਨਗੇ ਜੋ ਨਿਆਂਪ੍ਰਣਾਲੀ 'ਤੇ ਬੋਝ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।

6. ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਦੀ ਵਧਦੀ ਲੋੜ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਅਦਾਲਤੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦਾ ਬੋਝ ਘਟਾਉਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਦੇਸ਼ ਉਦੋਂ ਪੂਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ

ਰਵਾਇਤੀ ਅਦਾਲਤੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲੰਬਿਤ ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਨਵੀਂ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਦਾਲਤਾਂ 'ਤੇ ਬੋਝ ਘਟਾਉਣਾ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਉਦੇਸ਼ ਦਾ ਅੰਸ਼ਕ ਅਹਿਸਾਸ ਹੈ। ਓਨਾ ਹੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਕੋਲ ਇਹ ਸਮਰੱਥਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਣਸੁਲਝੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਵਾਧੇ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾ ਦੇਵੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਨਿਆਂਇਕ ਬਕਾਏ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਨਾਲ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਬਕਾਇਆ ਬਕਾਏ ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਤੋਂ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਵੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਨਵੀਂ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸ਼ੁੱਧ ਨਤੀਜਾ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਹਰਾਉਣਾ ਹੈ।

XXXXXX

ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ

7. ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਡਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੁਧਾਰ ਦੇ ਉਪਾਅ ਵਜੋਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਲਈ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦੇ ਅਸਲ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਨੇੜਿਓਂ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਰੋਤਾਂ ਅਤੇ ਪੂੰਜੀ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ' ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਦੋਵੇਂ ਮਨੁੱਖੀ ਅਤੇ ਹੋਰ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਕੋਲ ਭੌਤਿਕ ਉਪਲਬਧਤਾ ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਵਿੱਚ ਤਕਨੀਕੀ ਗਿਆਨ ਦੀ ਤਾਇਨਾਤੀ ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਢੁਕਵਾਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਕਾਫ਼ੀ ਲਚਕਦਾਰ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ

ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਦੇਰੀ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਜਾਂ ਅਣਕਿਆਸੇ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਭਰਨ ਲਈ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨਿਰਵਿਘਨ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਅਸਫਲ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਨੂੰ ਹਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਮੱਸਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੰਭੀਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਰਵਾਇਤੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਓਪਰੇਟਿੰਗ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਤਹਿਤ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਝਗੜਿਆਂ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਰਵਾਇਤੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਨਾ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ, ਕਿਸੇ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ ਨੂੰ ਵਿਵਾਦ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਉਣ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀ ਅਤੇ ਚੋਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ 'ਤੇ ਸਿੱਧਾ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਰੱਖਣਾ, ਜਾਂ ਤਾਂ ਢਿੱਲੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਜੋਂ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ, ਵਿਵਾਦ ਨਿਪਟਾਰਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਜੋਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਹੈ। ਨਿਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪੱਕਾ ਤਰੀਕਾ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਰੱਖਣਾ ਹੈ।

ਸੁਤੰਤਰਤਾ

8. ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ, ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਿੱਚ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਦਾਤਾਵਾਂ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੁਆਰਾ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਚੋਣ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਮਾਜਿਕ ਹਿੱਤ ਹੈ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਅਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਅੰਤਮ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਵਿੱਚ, ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ

ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਰਵਾਇਤੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨਿਆਂ ਦੇ ਬਦਲ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਸਥਾਗਤ ਉਪਾਵਾਂ ਵਜੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿਰਣਾਇਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਇੱਕ ਜਾਇਜ਼ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਚੋਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਨੂੰ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਤੋਂ ਰੋਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਨਿਆਂਇਕ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੇ ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਵਜੋਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਣ ਲਈ, ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨਿਰਣਾਇਕ ਸੰਸਥਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋਵੇ: ਕਿਸੇ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪ੍ਰਤੀ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹੋਵੇ।

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ
[ਡਾਕਟਰ ਧਨੰਜਯ ਵਾਈ. ਚੰਦਰਚੂੜ, ਜੇ.] 163

A2 ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਦਾ ਇੱਕ ਸੰਖੇਪ ਇਤਿਹਾਸ

9. ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਅਤੇ ਬੈਕਲਾਗ ਇੱਕ ਸਮੱਸਿਆ ਸੀ।[1] ਬਕਾਏ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਸੁਧਾਰਾਂ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਉਪਲਬਧ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ 1924 ਵਿੱਚ ਜੱਜ ਰੈਂਕਿਨ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਤੋਂ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਸਮੇਤ ਕਈ ਮਾਹਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਆਈਆਂ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ 1941 ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਟੈਕਸ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਨ। ਮੂਲ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਅਨੁਛੇਦ 136 ਅਤੇ 227 ਵਿਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ

ਕਿ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਕੋਲ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਵੇਗੀ। 1969 ਵਿੱਚ ਜੱਜ ਜੇ.ਸੀ. ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਗਠਿਤ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਬਕਾਏ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਅਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਲੰਬਿਤ ਸੇਵਾ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਲਈ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਗਠਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। 1986 ਵਿੱਚ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇਸ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਬਕਾਏ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਤਿੰਨ ਵਿਆਪਕ ਵਿਸ਼ਾ ਖੇਤਰਾਂ ਲਈ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 136 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਸਮੇਤ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

10. ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਅਨੁਛੇਦ 323A ਅਤੇ 323B ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਕੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮਾਨਤਾ ਮਿਲੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਸੰਸਦ ਅਤੇ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਹੋਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੱਤੀ।

11. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 323A ਦੇ ਖੰਡ (1) ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਿਆਂ ਸੰਸਦ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੇਵਾ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਲਈ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਐਕਟ 1985[2] ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ।

---

[1] ਅਰੁਣ ਕੇ ਤਿਰੂਵੇਂਗਡਮ, ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਆਕਸਫੋਰਡ ਹੈਂਡਬੁੱਕ ਵਿੱਚ 'ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ' (ਸੁਜੀਤ ਚੌਧਰੀ ਅਤੇ ਹੋਰ, (ਆਕਸਫੋਰਡ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈਸ ਨਿਊਯਾਰਕ, 2016), ਪੰਨਾ 412-31.

[2] "1985 ਐਕਟ"

XXXXXX

ਐਸ.ਪੀ. ਸੰਪਤ ਕੁਮਾਰ ਬਨਾਮ **ਭਾਰਤ ਸੰਘ**[3] **('ਸੰਪਤ ਕੁਮਾਰ')** ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੂੰ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦਾ ਅਸਲ ਬਦਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ - 'ਨਾ ਸਿਰਫ ਰੂਪ ਅਤੇ ਵਿਵਹਾਰ ਵਿਚ ਬਲਕਿ ਸਮੱਗਰੀ ਅਤੇ ਅਸਲ ਵਿਚ' ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵਿੱਚ ਵਿਕਲਪਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਅਤੇ ਕੁਸ਼ਲ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਾਲਾਂਕਿ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਵਿਕਲਪਕ ਸੰਸਥਾਗਤ ਤੰਤਰ ਵਿੱਚ ਸੌਂਪਣ ਨਾਲ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ 'ਤੇ ਹਿੰਸਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਕਲਪਕ ਤੰਤਰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਅਤੇ ਅਸਲ ਬਦਲ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਰੱਥ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਜੱਜ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਉੱਚ ਤਾਕਤੀ ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। 1985 ਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੀ ਬਣਤਰ ਅਤੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਉਪ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਢੰਗ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਖਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਈ ਸੋਧਾਂ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਜੋ 31 ਮਾਰਚ, 1987 ਤੱਕ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਸਨ।

12. **ਸੰਪਤ ਕੁਮਾਰ** ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ 'ਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। **ਐਲ. ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ** ਬਨਾਮ **ਭਾਰਤ ਸੰਘ**[5] **('ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ')** ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸੱਤ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ 1985 ਦੇ ਐਕਟ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 323 A (2) (d) ਅਤੇ 323 B (3) (d) ਦੁਆਰਾ ਸੰਸਦ ਜਾਂ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸ਼ਕਤੀ 'ਤੇ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ, ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, 'ਸਾਰੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ' ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣ ਲਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਵਿਵਾਦਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਨੁਛੇਦ 136 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ। **ਸੰਪਤ ਕੁਮਾਰ** ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦਿਆਂ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਬਦਲਵੀਂ ਭੂਮਿਕਾ ਅਤੇ ਪੂਰਕ ਭੂਮਿਕਾ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਸੁਭਾਅ ਵਿੱਚ ਪੂਰਕ ਹੈ।

---

[3] (1987) 1 SCC 124

" ਅਸੀਂ ਉਪ-ਚੇਅਰਮੈਨ ਅਤੇ ਉਪ-ਧਾਰਾਵਾਂ (2), (3) ਜਾਂ (3-A) ਵਿੱਚ ਨਿਪਟਣ ਵਾਲੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਸਾਡਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਚੋਣ ਜਦੋਂ ਇਹ ਕਿਸੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਜੱਜ ਜਾਂ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਜੱਜ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਜਿਹੀ ਚੋਣ ਇੱਕ ਉੱਚ ਤਾਕਤੀ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਜੱਜ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਇਸ ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਹੈ। ਇਹ ਭਰੋਸੇ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉੱਚ ਅਹੁਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਲਈ ਉਚਿਤ ਅਤੇ ਸਮਰੱਥ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਏਗਾ ਅਤੇ ਸਾਖ ਅਤੇ ਸਵੀਕਾਰਤਾ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੇਗਾ।

[5] (1997) 3 SCC 261

XXXXXX

13. ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਏ. ਐਮ. ਅਹਿਮਦੀ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਬੰਧ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇਠਲੀ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਜਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਉਹੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਾਅ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣ ਵਿੱਚ ਉੱਚ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਲਈ ਕਦੇ ਵੀ ਪੂਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਵਿਕਲਪ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ:

"78... ਉੱਚ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਧੀਨ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਜਾਂ ਆਮ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣ ਵਿੱਚ ਉੱਚ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਲਈ ਕਦੇ ਵੀ ਪੂਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਵਿਕਲਪ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅਨੁਛੇਦ 323A (2) (d) ਅਤੇ 323B (3) (d) ਨੂੰ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਵੀ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 323 A (2) (d) ਅਤੇ 323 B (3) (d) ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਹੇਠ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਗਈ "ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣਾ" ਧਾਰਾ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਹੈ।

14. **ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਆਰ. ਗਾਂਧੀ, ਪ੍ਰਧਾਨ, ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ** ਸੰਘ[6] **(ਆਰ. ਗਾਂਧੀ)** ਵਿੱਚ, ਕੰਪਨੀ (ਦੂਜੀ ਸੋਧ) ਐਕਟ 2002 ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੰਪਨੀ ਐਕਟ, 1956 ਦੇ ਅਧਿਆਇ 1- B ਅਤੇ 1-C ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕੰਪਨੀ ਕਾਨੂੰਨ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ [7] ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕੰਪਨੀ ਕਾਨੂੰਨ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ[8] ਦੇ ਗਠਨ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਜੱਜ ਆਰ. ਵੀ. ਰਵੀਂਦਰਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਗਠਨ ਦੇ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੂਰੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇੱਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਇਕ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਦੋਵੇਂ ਮੈਂਬਰ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰ 'ਨਿਰਪੱਖਤਾ, ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਵਾਜਬਤਾ' ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰ 'ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਖੇਤਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮੁਹਾਰਤ ਅਤੇ ਤਜਰਬੇ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ' ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ।

---

[6] (2010) 11 SCC 1

[7] "NCLT"

[8] "NCLAT"

XXXXXX

15. ਹਾਲਾਂਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਯੋਗਤਾਵਾਂ 'ਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਨਿਆਂਇਕ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਿਭਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਨਿਆਂਇਕ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦਾ

ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਿਸ ਰਫਤਾਰ ਨਾਲ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਘਟਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਬਹੁਤ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿੰਮੇਦਾਰੀ ਰਹਿਤ ਕਿੱਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ 'ਨਿਰਪੱਖਤਾ, ਸੁਤੰਤਰਤਾ, ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਅਤੇ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਵਿਚ ਤਰਕਸ਼ੀਲਤਾ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਹਨ' ਅਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ। ਨਿਆਂਇਕ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਭਰਤੀ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ, ਕਾਰਜਕਾਲ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਲੈਂਦਿਆਂ ਅਦਾਲਤ ਨੇ NCLT ਅਤੇ NCLAT ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ। ਭਾਗ 1-B ਅਤੇ 1-C ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਨ ਲਈ ਕਈ ਸੁਝਾਅ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸ਼ਰਤ ਵਜੋਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ NCLT ਅਤੇ NCLAT ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।

16. **ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ** ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ [10] **('ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ** ਸੰਘ II') ਵਿੱਚ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਟੈਕਸ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਐਕਟ 2005[11] ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ (42ਵੀਂ) ਸੋਧ 1976 ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਨੈਸ਼ਨਲ ਟੈਕਸ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ[12] ਨੂੰ ਅਪੀਲਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟੈਕਸ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਤਹਿਤ ਅਪੀਲ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਸਵਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। 2005 ਦੇ ਐਕਟ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਪੀਲਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਕੋਲ ਸੀ।

17. ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਟੈਕਸ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਅਪੀਲੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਲਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਕੋਲ ਰਹਿਣ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ

ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਉਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੀ ਉਸੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿੰਨੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

---

[9] ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਐਕਟ 1985, ਸੂਚਨਾ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਐਕਟ 2000, ਕੰਪਨੀ ਐਕਟ 1956 ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਅਨੁਸਾਰ (ਅਧਿਆਇ 1 B)।

[10] (2014) 10 SCC 1

[11] 2005 ਐਕਟ

[12] "NTT"

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ

[ਡਾਕਟਰ ਧਨੰਜਯ ਵਾਈ. ਚੰਦਰਚੂੜ, ਜੇ.] 167

ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵੰਡ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਚੁਣੌਤੀ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ। ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 6 ਨੇ ਸਬੰਧਤ ਅਪੀਲ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਲੇਖਾਕਾਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਜਾਂ ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ NTT ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ **ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ** ਅਤੇ **ਆਰ. ਗਾਂਧੀ** ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਤਕਨੀਕੀ ਮੁਹਾਰਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

18. 2005 ਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 7 ਵਿੱਚ NTT ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਅਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ

ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਕੱਦ, ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਅਤੇ ਹਟਾਉਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਦੱਸਦਿਆਂ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ 8 ਵਿੱਚ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਚੇਅਰਪਰਸਨ/ਮੈਂਬਰ ਜੋ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਮਿਆਦ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਹੋਰ ਮਿਆਦ ਲਈ ਮੁੜ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਯੋਗ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਰਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੁੜ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਮੈਂਬਰ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰੇਗੀ, ਜੋ ਸੰਭਾਵਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁੜ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਏਗਾ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ NTT ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਕੋਲ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤੀ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਈ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰਨ 'ਤੇ ਬਾਕੀ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ 'ਬੇਕਾਰ ਅਤੇ ਬੇਕਾਰ' ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਲਈ 2005 ਦੇ ਐਕਟ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

19. ਕੰਪਨੀ ਐਕਟ 2013 ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, **ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ** ਬਨਾਮ **ਭਾਰਤ ਸੰਘ**[13] ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਇਸ ਦਲੀਲ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਿਆ ਕਿ NCLT ਅਤੇ NCLAT ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਆਰ ਗਾਂਧੀ ਵਿੱਚ ਜਾਰੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ 2013 ਦੇ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ।

---

[13] (2015) 8 SCC 583

XXXXXX

ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕੰਪਨੀ ਐਕਟ 2013 ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ **ਆਰ. ਗਾਂਧੀ** ਵਿੱਚ ਜਾਰੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੜਬੜੀਆਂ ਜਾਰੀ ਹਨ ਜੋ ਚੋਣ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀ ਯੋਗਤਾ, ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ, ਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਰਚਨਾ ਬਾਰੇ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹਨ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਗਠਨ ਬਾਰੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਸਮੇਤ **ਆਰ. ਗਾਂਧੀ** ਵਿੱਚ ਜਾਰੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਾਰੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਵਾਰ ਸੁਧਾਰਾਤਮਕ ਉਪਾਅ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, NCLT ਅਤੇ NCLAT ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

A.3 ਮੌਜੂਦਾ ਢਾਂਚੇ ਦੀਆਂ ਕਮੀਆਂ

20. ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਭਾਰਤੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਲੰਬਿਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਉੱਚ ਗਿਣਤੀ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣਾ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਤਜਰਬਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਣਾਲੀਗਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਕਾਰਨ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਕਾਫ਼ੀ ਘੱਟ ਗਈ ਹੈ। 2017 ਦੇ ਲਾਅ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ 272 ਵੀਂ ਰਿਪੋਰਟ ਨੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲੰਬਿਤ ਦੇ ਉੱਚ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਰਿਪੋਰਟ ਦਾ ਚਾਰਟ ਹੇਠਾਂ ਦੁਬਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

	ਅਦਾਲਤ	ਜਿਵੇਂ ਕਿ	ਲੰਬਿਤ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ
1	ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਅਦਾਲਤ	ਜੁਲਾਈ,2017	44,333

2	ਰੇਲਵੇ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਅਦਾਲਤ	30.09.2016	45, 604
3	ਕਰਜ਼ਾ ਵਸੂਲੀ ਅਦਾਲਤ	03.07.2016	78,118
4	ਕਸਟਮ, ਆਬਕਾਰੀ, ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ	2016 ਦਾਅੰਤ	90,592
5	ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ ਅਪੀਲ ਅਦਾਲਤ	2016ਦਾ ਅੰਤ	91, 538

21. ਕਾਨੂੰਨੀ ਨੀਤੀ ਲਈ ਵਿਧੀ ਕੇਂਦਰ ਨੇ **"ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ" ਸਿਰਲੇਖ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਰਿਪੋਰਟ** ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਦਰਪੇਸ਼ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

A) ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੀ ਘਾਟ

ਰਿਪੋਰਟ 'ਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਚ ਮੰਤਰਾਲੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਧਿਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਟਾਫ, ਵਿੱਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਅਧੀਨ ਹਨ। ਨੌਕਰਸ਼ਾਹੀ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਘੁੰਮਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਕਾਰਨ ਸਮੱਸਿਆ ਹੋਰ ਵਧ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ (a) ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ; (b) ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣਾ; (c) ਮੁੜ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ; (d) ਨੋਡਲ ਮੰਤਰਾਲਾ; ਅਤੇ (e) ਜੱਜਾਂ/ਨੌਕਰਸ਼ਾਹਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ।

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ

B) ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਚਿੰਤਾਵਾਂ: ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਇਕਸਾਰਤਾ ਦੀ ਘਾਟ

ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਯੋਗਤਾ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਵਿਚ ਅਸੰਤੁਲਨ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਯੋਗਤਾ, ਪਰਿਪੱਕਤਾ ਅਤੇ ਰੁਤਬੇ ਵਿਚ ਅੰਤਰ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਦੇ ਵੱਧ ਰਹੇ ਰੁਝਾਨ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਛੋਟਾ ਕਾਰਜਕਾਲ 'ਡੋਮੇਨ ਮੁਹਾਰਤ' ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਨੂੰ ਰੋਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ 'ਤੇ ਅਸਰ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਦੀ ਉਮਰ ਨੂੰ ਇਕਸਾਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸਮਾਨ ਕਾਰਜਕਾਲ ਸੰਸਥਾਗਤ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਰਿਪੋਰਟ 'ਚ **ਐਲ. ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ** ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ, ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਯੋਗਤਾ, ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਦੀ ਉਮਰ, ਸਰੋਤਾਂ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ 'ਚ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੰਤਰਾਲਿਆਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਰਿਪੋਰਟ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਟਿੱਪਣੀ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਲਈ ਇੱਕ ਨੋਡਲ ਅਧਿਕਾਰ ਜਾਂ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

c) ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਲੰਬਿਤ ਅਤੇ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ

ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਲੰਬਿਤ ਹੋਣ ਦੀ ਉੱਚ ਦਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਲੀਗਤ ਮੁੱਦਿਆਂ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਕਰਜ਼ਾ ਵਸੂਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਕੋਲ 58% ਅਸਫਲ ਸੁਣਵਾਈਆਂ ਸਨ (ਅਰਥਾਤ ਟਾਲਣਯੋਗ ਮੁਲਤਵੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੁਰਮਾਨਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ) ਅਤੇ ਦਾਨ ਅਕਸਰ

ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਕਾਰਨ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਦੇਰੀ ਕੇਸਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲਏ ਗਏ ਅੱਧੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ। ਦੇਰੀ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਾਰਨ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰੀ ਹੈ।

D) ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ

ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧੀਆਂ ਅਪੀਲਾਂ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਜੋ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਬਾਈਪਾਸ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਦੀ ਕਈ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਮਿਸਾਲਾਂ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੂਲ ਕਾਨੂੰਨ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧੀ ਅਪੀਲ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਦੋ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ: ਪਹਿਲਾ, ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧੀ ਅਪੀਲ ਮੁਕੱਦਮੇਦਾਰਾਂ ਲਈ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਅਤੇ ਦੂਜਾ, ਅਜਿਹੀ ਵਿਵਸਥਾ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਡੌਕੇਟ ਦੀ ਭੀੜ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੀ ਹੈ।

B ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦਾ ਹਵਾਲਾ

22. ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮੌਜੂਦਾ ਹਵਾਲਾ ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਉਠਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ, ਚੋਣ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੌਜੂਦਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਵਿੱਤ ਐਕਟ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਧਨ ਬਿੱਲ ਵਜੋਂ ਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ ਦੋ ਪਹਿਲੂਆਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ:

XXXXXX

(i) ਕੀ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 110 ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਧਨ ਬਿੱਲ ਵਜੋਂ ਪਾਸ ਕਰਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਉੱਚ ਸਦਨ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵੈਧਤਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਤੱਕ ਵਧ ਸਕਦੀ ਹੈ; ਅਤੇ
(ii) ਕੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਅਤੇ ਚੋਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੋਧ ਨਿਆਂਇਕ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਲਈ ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ, ਦਲੀਲ ਦੇ ਰੰਗ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਇਸ ਕੇਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਬਦਲ ਜਾਵੇਗਾ।

C ਪੈਸੇ ਦੇ ਬਿੱਲ

ਸਾਧਾਰਨ ਬਿੱਲ, ਪੈਸੇ ਦੇ ਬਿੱਲ ਅਤੇ ਵਿੱਤੀ ਬਿੱਲ

23. ਸੰਕਲਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਬਿੱਲਾਂ ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ: (i) ਆਮ ਬਿੱਲ; (ii) ਧਨ ਬਿੱਲ ਅਤੇ (iii) ਵਿੱਤੀ ਬਿੱਲ। ਧਨ ਬਿੱਲਾਂ ਅਤੇ ਵਿੱਤੀ ਬਿੱਲਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਬਿੱਲ ਸੰਸਦ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਦਨ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਆਮ ਬਿੱਲ ਸੰਸਦ ਦੇ ਦੋਵਾਂ ਸਦਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਦੋਵਾਂ ਸਦਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਹਿਮਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਤਾਂ ਬਿਨਾਂ ਸੋਧ ਦੇ ਜਾਂ ਸਹਿਮਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸੋਧਾਂ ਨਾਲ। ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਦੇ ਦੋਵਾਂ ਸਦਨਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਬੈਠਕ ਬੁਲਾਉਣ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਬਿੱਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਉਸ 'ਤੇ ਵੋਟ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕੇ ਜੋ ਧਨ ਬਿੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਧਨ ਬਿੱਲਾਂ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

---

[14] ਅਨੁਛੇਦ 107 (1): ਧਨ ਬਿੱਲਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਿੱਤੀ ਬਿੱਲਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਨੁਛੇਦ 109 ਅਤੇ 117 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਇੱਕ ਬਿੱਲ ਸੰਸਦ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਦਨ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

[15] ਅਨੁਛੇਦ 108: (1) ਜੇ ਕੋਈ ਬਿੱਲ ਇੱਕ ਸਦਨ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਸਦਨ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ-

(a) ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਸਦਨ ਦੁਆਰਾ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਜਾਂ

(b) ਸਦਨ ਆਖਰਕਾਰ ਬਿੱਲ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸੋਧਾਂ ਬਾਰੇ ਅਸਹਿਮਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ; ਜਾਂ

(c) ਦੂਜੇ ਸਦਨ ਵੱਲੋਂ ਬਿੱਲ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਾਂ ਬੀਤ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਲੋਕ ਸਭਾ ਭੰਗ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਬਿੱਲ ਬੀਤ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਸਦਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਦੇਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਸੂਚਿਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਉਹ ਬੈਠੇ ਹਨ ਜਾਂ ਜਨਤਕ ਸੂਚਨਾ ਦੁਆਰਾ ਜੇ ਉਹ ਬੈਠੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਬਿੱਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਅਤੇ ਵੋਟਿੰਗ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਝੀ ਬੈਠਕ ਵਿੱਚ ਮਿਲਣ ਲਈ ਬੁਲਾਉਣ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਰਾਦਾ:

XXXXXX

ਇੱਕ ਆਮ ਬਿੱਲ ਦੇ ਉਲਟ ਜੋ ਸੰਸਦ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਦਨ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਧਨ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਆਮ ਬਿੱਲ ਦੇ ਉਲਟ, ਜੋ ਸੰਸਦ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਦਨ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਧਨ ਬਿੱਲ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਪਰਿਸ਼ਦ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਨੁਛੇਦ 109 ਧਨ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 109 ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ:

“109. (1) ਧਨ ਬਿੱਲ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਪਰਿਸ਼ਦ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

(2) ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਧਨ ਬਿੱਲ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਲਈ ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਕੋਲ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਬਿੱਲ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਚੌਦਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਲੋਕ ਸਭਾ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲੋਕ ਸਭਾ ਜਾਂ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਰੱਦ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ।

ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਇਸ ਧਾਰਾ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਮਨੀ ਬਿੱਲ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ।
(2) ਖੰਡ (1) ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਿਆਦ ਨੂੰ ਗਿਣਦੇ ਸਮੇਂ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਿਆਦ ਦਾ ਕੋਈ ਹਿਸਾਬ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਉਸ ਧਾਰਾ ਦੀ ਉਪ- ਖੰਡ (c) ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਸਦਨ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਲਈ ਸਮਾਪਤ ਜਾਂ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।

(3) ਜਿੱਥੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੇ ਖੰਡ (1) ਅਧੀਨ ਸਦਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਝੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਬੁਲਾਉਣ ਦੇ ਆਪਣੇ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਵੀ ਸਦਨ ਬਿੱਲ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਵਧੇਗਾ, ਪਰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਆਪਣੀ ਸੂਚਨਾ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਸੂਚਨਾ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਕਸਦ ਲਈ ਸਦਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਝੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਬੁਲਾਉਣ ਲਈ ਬੁਲਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ, ਜੇ ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਸਦਨਾਂ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਉਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਵੇਗੀ।

(4) ਜੇ ਦੋਵਾਂ ਸਦਨਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸੋਧਾਂ ਵਾਲਾ ਬਿੱਲ, ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਵੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਯੁਕਤ ਬੈਠਕ ਵਿੱਚ ਸਹਿਮਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਦੋਵਾਂ ਸਦਨਾਂ ਦੇ ਹਾਜ਼ਰ ਅਤੇ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਬਹੁਮਤ ਨਾਲ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਦੋਵਾਂ ਸਦਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਸਾਂਝੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ-

(a) ਜੇ ਬਿੱਲ, ਜੋ ਇੱਕ ਸਦਨ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਦੂਜੇ ਸਦਨ ਦੁਆਰਾ ਸੋਧਾਂ ਨਾਲ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਸਦਨ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਬਿੱਲ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸੋਧਾਂ (ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਵੇ) ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੋਈ ਸੋਧ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜੋ ਬਿੱਲ ਦੇ ਪਾਸ ਹੋਣ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਕਰਕੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ;
(b) ਜੇ ਬਿੱਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਬਿੱਲ ਵਿੱਚ ਉਪਰੋਕਤ ਸੋਧਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੋਰ ਸੋਧਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਦਨ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਹਨ; ਅਤੇ ਇਸ ਧਾਰਾ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਸੋਧਾਂ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਅੰਤਿਮ ਹੋਵੇਗਾ।

(5) ਇਸ ਧਾਰਾ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਬਿੱਲ ਦੇ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਸਾਂਝੀ ਮੀਟਿੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਵੱਲੋਂ ਸਦਨਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਣ ਦੇ ਆਪਣੇ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲੋਕ ਸਭਾ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।

XXXXXX

(3) ਜੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੀਆਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਧਨ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਦੋਵਾਂ ਸਦਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੁਆਰਾ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਸੋਧਾਂ ਨਾਲ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

(4) ਜੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੀਆਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਤਾਂ ਧਨ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਦੋਵਾਂ ਸਦਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਰਾਜ ਪਰਿਸ਼ਦ ਦੁਆਰਾ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੋਧਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

(5) ਜੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਲਈ ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਧਨ ਬਿੱਲ ਚੌਦਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਉਕਤ ਮਿਆਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਲੋਕ ਸਭਾ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਦੋਵਾਂ ਸਦਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਉਕਤ ਮਿਆਦ ਦੀ ਮਿਆਦ ਖਤਮ ਹੋਣ 'ਤੇ ਉਸ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇਹ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

24. ਧਨ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਸੀਮਤ ਹੈ। ਧਨ ਬਿੱਲ ਸਿਰਫ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪੇਸ਼ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਲੋਕ ਸਭਾ ਵੱਲੋਂ ਪਾਸ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਲਈ ਰਾਜ ਸਭਾ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਭਾ ਕੋਲ ਆਪਣੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਨਾਲ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਚੌਦਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਿਆਦ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਗੈਰ-ਬੰਧਨਕਾਰੀ ਕਿਰਦਾਰ ਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਦੋਵਾਂ ਸਦਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜੇ ਰਾਜ ਸਭਾ ਨੇ ਚੌਦਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਿਆਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ, ਤਾਂ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਨਤੀਜਾ ਨਿਕਲੇਗਾ। ਅਨੁਛੇਦ 107 ਦੁਆਰਾ ਆਮ ਬਿੱਲਾਂ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਸਭਾ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਭੂਮਿਕਾ ਦੇ ਉਲਟ, ਅਨੁਛੇਦ 109 ਧਨ ਬਿੱਲਾਂ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਸਭਾ ਨੂੰ ਲਗਭਗ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਆਮ ਬਿੱਲ ਦੇ ਉਲਟ ਧਨ ਬਿੱਲ ਸਿਰਫ ਲੋਕ ਸਭਾ 'ਚ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਧਨ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨ ਵਿਚ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੀ ਸਿਰਫ ਸਿਫਾਰਸ਼ਕਾਰੀ ਭੂਮਿਕਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਆਮ ਬਿੱਲਾਂ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸੰਸਦ ਦੇ ਦੋਵਾਂ ਸਦਨਾਂ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ

[ਡਾਕਟਰ ਧਨੰਜਯ ਵਾਈ. ਚੰਦਰਚੂੜ, ਜੇ] 173

25. ਬਿੱਲਾਂ ਦੀ ਤੀਜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ - ਵਿੱਤੀ ਬਿੱਲ, ਅਨੁਛੇਦ 117[16] ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਵਿੱਤੀ ਬਿੱਲਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਅਨੁਛੇਦ 117 ਦੇ ਸੀਮਾਂਤ ਨੋਟ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਅਨੁਛੇਦ 117 (1) ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਬਿੱਲ ਜੋ ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) ਦੇ ਖੰਡ (a) ਤੋਂ (f) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਲਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਿਰਫ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ 'ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਬਿੱਲ ਰਾਜ

ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਨੁਛੇਦ 117 (1) ਦਾ ਪਾਠ ਧਨ ਬਿੱਲਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਿੱਤੀ ਬਿੱਲਾਂ ਨੂੰ ਬਿੱਲਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਿਰਫ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਮਨੀ ਬਿੱਲ: ਅਨੁਛੇਦ 110

ਅਨੁਛੇਦ 110 ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਧਨ ਬਿੱਲਾਂ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਹੈ:

"110. (1) ਇਸ ਅਧਿਆਇ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ, ਕਿਸੇ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਧਨ ਬਿੱਲ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸਾਰੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ, ਅਰਥਾਤ:-

(a) ਕਿਸੇ ਟੈਕਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ, ਖਤਮ ਕਰਨਾ, ਮੁਆਫ ਕਰਨਾ, ਤਬਦੀਲੀ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਨਿਯਮਤ ਕਰਨਾ;

(b) ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਪੈਸੇ ਉਧਾਰ ਲੈਣ ਜਾਂ ਕੋਈ ਗਰੰਟੀ ਦੇਣ ਦਾ ਨਿਯਮ, ਜਾਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਜਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸੇ ਵਿੱਤੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧ;

---

[16] ਅਨੁਛੇਦ 117: (1) ਅਨੁਛੇਦ 110 ਦੇ ਖੰਡ (1) ਦੀ ਉਪ- ਖੰਡ (a) ਤੋਂ (f) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਲਈ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬਿੱਲ ਜਾਂ ਸੋਧ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪੇਸ਼ ਜਾਂ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬਿੱਲ ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ:

ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਟੈਕਸ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਜਾਂ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੋਧ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਧਾਰਾ ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਿਸੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ।

(2) ਕਿਸੇ ਬਿੱਲ ਜਾਂ ਸੋਧ ਨੂੰ ਉਪਰੋਕਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਲਈ ਕੇਵਲ ਇਸ ਤਰਕ ਨਾਲ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਜੁਰਮਾਨੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਵਿੱਤੀ ਜੁਰਮਾਨੇ ਲਗਾਉਣ, ਜਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈ ਲਾਇਸੈਂਸਾਂ ਜਾਂ ਫੀਸਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਜਾਂ ਭੁਗਤਾਨ ਲਈ ਜਾਂ ਇਸ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਕਿ ਇਹ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਥਾਨਕ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਾਨਕ ਅਥਾਰਟੀ ਜਾਂ ਸੰਸਥਾ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਟੈਕਸ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ, ਮੁਆਫੀ, ਤਬਦੀਲੀ ਜਾਂ ਨਿਯਮ।

(3) ਕੋਈ ਬਿੱਲ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਚਿਤ ਫੰਡ ਵਿੱਚੋਂ ਖਰਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸੰਸਦ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਦਨ ਦੁਆਰਾ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੇ ਉਸ ਸਦਨ ਨੂੰ ਬਿੱਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਨਾ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ।

XXXXXX

(c) ਇਕੱਤਰ ਫੰਡ ਜਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਫੰਡ ਦੀ ਸੰਭਾਲ, ਅਜਿਹੇ ਕਿਸੇ ਫੰਡ ਵਿੱਚ ਪੈਸੇ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਜਾਂ ਕਢਵਾਉਣਾ;

(d) ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਕੱਤਰ ਫੰਡ ਵਿੱਚੋਂ ਪੈਸੇ ਦੀ ਵੰਡ;

(e) ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਕੱਤਰ ਫੰਡ 'ਤੇ ਵਸੂਲੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖਰਚੇ ਨੂੰ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਕਿਸੇ ਖਰਚੇ ਦੀ ਰਕਮ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨਾ;

(f) ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਕੱਤਰ ਫੰਡ ਜਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਜਨਤਕ ਖਾਤੇ ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਧਨ ਦੀ ਕਸਟਡੀ ਜਾਂ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਜਾਂ ਸੰਘ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੇ ਖਾਤਿਆਂ ਦਾ ਆਡਿਟ ਕਰਨ ਲਈ ਪੈਸੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ; ਜਾਂ

(g) ਉਪ- ਖੰਡ (a) ਤੋਂ (f) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕੋਈ ਮਾਮਲਾ।

(2) ਕਿਸੇ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਇਸ ਕਰਕੇ ਧਨ ਬਿੱਲ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਜੁਰਮਾਨੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਵਿੱਤੀ ਜੁਰਮਾਨੇ ਲਗਾਉਣ, ਜਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈ ਲਾਇਸੈਂਸਾਂ ਜਾਂ ਫੀਸਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਜਾਂ ਭੁਗਤਾਨ ਲਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਇਸ ਤਰਕ ਨਾਲ ਕਿ ਇਹ ਸਥਾਨਕ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਕਿਸੇ ਸਥਾਨਕ ਅਥਾਰਟੀ ਜਾਂ ਸੰਸਥਾ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਟੈਕਸ ਨੂੰ ਲਗਾਉਣ, ਖਤਮ ਕਰਨ, ਮੁਆਫੀ, ਤਬਦੀਲੀ ਜਾਂ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦਾ ਹੈ।

(3) ਜੇ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਬਿੱਲ ਧਨ ਬਿੱਲ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਉਸ ਬਾਰੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਅੰਤਿਮ ਹੋਵੇਗਾ।

(4) ਜਦੋਂ ਇਹ ਅਨੁਛੇਦ 109 ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 111 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਹਿਮਤੀ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕੋਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਦਾ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਦਸਤਖਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਧਨ ਬਿੱਲ ਹੈ।

26. ਧਨ ਬਿੱਲਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹੋਏ, **ਥਾਮਸ ਅਰਸਕਿਨ ਮੇਅ ਨੇ "ਸੰਸਦ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰਾਂ, ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਵਰਤੋਂ ਬਾਰੇ ਗ੍ਰੰਥ"**[17] ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਿਟੇਨ ਵਿੱਚ ਹਾਊਸ ਆਫ ਕਾਮਨਜ਼ ਅਤੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿਚਕਾਰ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਣ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਾਲੀਆ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਖਰਚਿਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਬੰਧਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਲਗਭਗ ਤਿੰਨ ਸੌ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਹਾਊਸ ਆਫ ਕਾਮਨਜ਼ ਕੋਲ ਗ੍ਰਾਂਟਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਸੀ, ਪਰ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਸਭਾ ਨੂੰ ਬਿੱਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

---

[17]ਸੀ. ਨਾਈਟ ਐਂਡ ਕੰਪਨੀ, 1844

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ
[ਡਾਕਟਰ ਧਨੰਜਯ ਵਾਈ. ਚੰਦਰਚੂੜ, ਜੇ] 175

1671 ਅਤੇ 1678 ਵਿਚ ਕਾਮਨਜ਼ ਦੇ ਦੋ ਮਤਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਘਟਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਸਿਰਫ ਕਾਮਨਜ਼ ਨੂੰ ਟੈਕਸ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਖਰਚਿਆਂ ਬਾਰੇ ਬਿੱਲ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ਤ ਕਰਨ ਜਾਂ ਸੀਮਤ ਕਰਨ ਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਅਧਿਕਾਰ ਮਿਲ ਸਕੇ। ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਸਭਾ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। 1849 ਦੇ ਸਥਾਈ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਿਧਾਨਕ ਮੁੱਦਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸੋਧਾਂ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦੇਣ ਲਈ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਸਭਾ ਨੂੰ ਜਗ੍ਹਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਹਾਊਸ ਆਫ ਕਾਮਨਜ਼ ਅਤੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿਚਕਾਰ ਟਕਰਾਅ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ 1911 ਦਾ ਸੰਸਦ ਐਕਟ ਪਾਸ ਹੋਇਆ। ਧਾਰਾ 1 ਮਨੀ ਬਿੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਸਭਾ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ:

“1. ਜੇ ਕੋਈ ਧਨ ਬਿੱਲ ਜੋ ਹਾਊਸ ਆਫ ਕਾਮਨਜ਼ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸੈਸ਼ਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤੋਂ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਇੱਕ ਮਹੀਨਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹਾਊਸ ਆਫ ਲਾਰਡਜ਼ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਹਾਊਸ ਆਫ ਲਾਰਡਜ਼ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਸਦਨ ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਜਾਣ ਦੇ ਇੱਕ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਿਨਾਂ ਸੋਧ ਦੇ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬਿੱਲ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਹੋਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਹਾਊਸ ਆਫ ਕਾਮਨਜ਼ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਾਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਸੰਸਦ ਦਾ ਐਕਟ ਨਹੀਂ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਸ਼ਾਹੀ ਸਹਿਮਤੀ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਹਾਊਸ ਆਫ ਲਾਰਡਜ਼ ਨੇ ਬਿੱਲ 'ਤੇ ਸਹਿਮਤੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਧਾਰਾ 1 (2) ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ:

“1. (2) ਧਨ ਬਿੱਲ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਇੱਕ ਜਨਤਕ ਬਿੱਲ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਾਊਸ ਆਫ ਕਾਮਨਜ਼ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸਾਰੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਣਾ, ਰੱਦ ਕਰਨਾ, ਮੁਆਫ ਕਰਨਾ, ਬਦਲਣਾ ਜਾਂ ਨਿਯਮ; ਇਕੱਤਰ ਫੰਡ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਲੋਨ ਫੰਡ ਜਾਂ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪੈਸੇ 'ਤੇ ਕਰਜ਼ੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਵਿੱਤੀ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਖਰਚਿਆਂ ਦੇ ਭੁਗਤਾਨ ਲਈ ਲਗਾਉਣਾ ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚਾਰਜ ਨੂੰ ਬਦਲਣਾ ਜਾਂ ਰੱਦ ਕਰਨਾ; ਸਪਲਾਈ; ਜਨਤਕ ਧਨ ਦੇ ਖਾਤਿਆਂ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਨ, ਪ੍ਰਾਪਤੀ, ਸੰਭਾਲ, ਜਾਰੀ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਆਡਿਟ ਕਰਨਾ; ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਜਾਂ ਗਰੰਟੀ ਜਾਂ ਉਸਦੀ ਅਦਾਇਗੀ; ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅਧੀਨ ਕਰਨਾ। ਇਸ ਉਪ-ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਮਵਾਰ "ਟੈਕਸ", "ਜਨਤਕ ਧਨ" ਅਤੇ "ਕਰਜ਼ਾ" ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਸਥਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਜਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਨਕ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕੋਈ ਟੈਕਸ, ਪੈਸਾ ਜਾਂ ਕਰਜ਼ਾ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।

XXXXXX

27. ਉਪਰੋਕਤ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਦੋ ਪਹਿਲੂ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ: ਪਹਿਲਾ 'ਸਾਧਨ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੈ ਜੋ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਸੰਪੂਰਨ ਹੈ; ਅਤੇ ਦੂਜਾ, ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਵਿੱਚ ਵਿਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ "ਸਿਰਫ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ " ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਧਾਰਾ 1 (3) ਦੇ ਤਹਿਤ, ਹਾਊਸ ਆਫ ਲਾਰਡਜ਼ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਵਿੱਚ ਸਹਿਮਤੀ ਲਈ ਭੇਜੇ ਗਏ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਹਾਊਸ ਆਫ ਕਾਮਨਜ਼ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਦੇ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਨਾਲ ਸਮਰਥਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਹੈ। ਧਾਰਾ 3 ਸਪੀਕਰ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਅੰਤਿਮ ਰੂਪ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ:

"3. ਸਪੀਕਰ ਦਾ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ। ਇਸ ਐਕਟ ਤਹਿਤ ਹਾਊਸ ਆਫ ਕਾਮਨਜ਼ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਸਾਰੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਨਿਰਣਾਇਕ ਹੋਵੇਗਾ **ਅਤੇ ਇਸ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਉਠਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।"**

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

ਅਰਸਕਿਨ ਮੇਅ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਮਨੀ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਹੇਠ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

"ਇੱਕ 'ਮਨੀ ਬਿੱਲ' ਜੋ ਹਾਊਸ ਆਫ ਕਾਮਨਜ਼ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸੈਸ਼ਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤੋਂ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਇੱਕ ਮਹੀਨਾ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਸਭਾ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਜਾਣ ਦੇ ਇੱਕ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਬਿਨਾਂ ਸੋਧ ਦੇ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਹਾਊਸ ਆਫ ਕਾਮਨਜ਼ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਇਸ ਨੂੰ ਸ਼ਾਹੀ ਸਹਿਮਤੀ ਲਈ

ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹੀ ਸਹਿਮਤੀ 'ਤੇ ਸੰਸਦ ਦਾ ਐਕਟ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ 'ਮਨੀ ਬਿੱਲ', ਜਦੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਸਭਾ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਣੀ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਪੀਕਰਾਂ ਦੇ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਨਾਲ ਇਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਜਿਹਾ ਬਿੱਲ ਹੈ। ਇਹ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਪੀਕਰ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਸੰਭਵ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਚੇਅਰਾਂ ਦੇ ਪੈਨਲ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਹਰੇਕ ਸੈਸ਼ਨ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿੱਚ ਇਸ ਮਕਸਦ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਸਪੀਕਰ ਕਿਸੇ ਬਿੱਲ ਨੂੰ 'ਮਨੀ ਬਿੱਲ' ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਜਰਨਲ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; **ਅਤੇ ਸੰਸਦ ਐਕਟ 1911 ਦੀ ਧਾਰਾ 3 ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਸਾਰੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਨਿਰਣਾਇਕ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਇਸ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਉਠਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।**

ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਗੰਭੀਰ ਵਿਹਾਰਕ ਮੁਸ਼ਕਲ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਕਿ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬਿੱਲ 'ਮਨੀ ਬਿੱਲ' ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ; ਅਤੇ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਦੇਣ ਜਾਂ ਰੋਕਣ ਵਿੱਚ ਸਪੀਕਰ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। **ਇੱਕ ਬਿੱਲ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਗਿਣਿਆ ਹੋਇਆ ਮਾਮਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਨਿਰਵਿਵਾਦ ਤੌਰ 'ਤੇ 'ਮਨੀ ਬਿੱਲ' ਹੈ।**

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ
[ਡਾਕਟਰ ਧਨੰਜਯ ਵਾਈ. ਚੰਦਰਚੂੜ, ਜੇ] 177

ਜੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਹੋਰ ਮਾਮਲੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਤਾਂ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਹ 'ਅਧੀਨ ਮਾਮਲੇ' ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਬਿੱਲ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਗਿਣੇ ਗਏ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ

ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਬਿੱਲ 'ਮਨੀ ਬਿੱਲ' ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਬਿੱਲ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਇਕੱਤਰ ਫੰਡ ਜਾਂ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਪੈਸੇ 'ਤੇ ਨਵਾਂ ਚਾਰਜ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ, ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜੇ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਨਵੇਂ ਚਾਰਜ ਦਾ ਮੁੱਢਲਾ ਉਦੇਸ਼ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿੱਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਪੀਕਰ ਕਿਸੇ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਉਸ ਫਾਰਮ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਹਾਊਸ ਆਫ ਕਾਮਨਜ਼ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਵੇਗਾ, ਅਤੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਰਾਏ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਸੋਧ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕੇਗਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਚੇਅਰਮੈਨ ਨੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਸਪੀਕਰ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕਰਨ ਜਾਂ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਸੋਧ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਿੰਦੂ ਵਜੋਂ ਉਠਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

28. ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਐਕਟ 1935 ਦੀ ਧਾਰਾ 37 ਵਿੱਚ ਵਿੱਤੀ ਬਿੱਲਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਵਸਥਾ ਸੀ:

“37. ਵਿੱਤੀ ਬਿੱਲਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ - (1) ਕੋਈ ਬਿੱਲ ਜਾਂ ਸੋਧ ਕਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ -

(a) ਕੋਈ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਣ ਜਾਂ ਵਧਾਉਣ ਲਈ; ਜਾਂ

(b) ਪੈਸੇ ਦੇ ਉਧਾਰ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਕਰਨ ਜਾਂ ਸੰਘੀ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਕੋਈ ਗਰੰਟੀ ਦੇਣ ਲਈ, ਜਾਂ ਸੰਘੀ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਜਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸੇ ਵਿੱਤੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਨ ਲਈ; ਜਾਂ

(c) ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਮਾਲੀਆ 'ਤੇ ਵਸੂਲੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖਰਚੇ ਨੂੰ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਕਿਸੇ ਖਰਚੇ ਦੀ ਰਕਮ ਵਧਾਉਣ ਲਈ, ਗਵਰਨਰ-ਜਨਰਲ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜਾਰੀ ਜਾਂ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬਿੱਲ ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਕਿਉਂਕਿ ਬਿੱਲ ਨੂੰ "ਗਵਰਨਰ ਜਨਰਲ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ" ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਜਾਂ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਧਾਰਾ 38 ਨੇ ਹਰੇਕ ਸਦਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਕੌਂਸਲ ਅਤੇ ਫੈਡਰਲ ਅਸੈਂਬਲੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਕੰਮਕਾਜ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ।

XXXXXX

ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਬਹਿਸ ਦੌਰਾਨ, ਅਨੁਛੇਦ 90 ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸੋਧਾਂ ਦੇ ਖਰੜੇ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ "ਸਿਰਫ" ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣਾ ਸੀ। ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਸੋਧ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰਕ ਬਾਰੇ ਦੱਸਦਿਆਂ ਸ੍ਰੀ ਘਨਸ਼ਿਆਮ ਸਿੰਘ ਗੁਪਤਾ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ:

"... ਇਹ ਅਨੁਛੇਦ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 37 ਦਾ ਮੂਲ ਰੂਪ ਹੈ ਜੋ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਣ ਜਾਂ ਵਧਾਉਣ ਜਾਂ ਪੈਸੇ ਉਧਾਰ ਲੈਣ ਆਦਿ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬਿੱਲ ਜਾਂ ਸੋਧ ਗਵਰਨਰ-ਜਨਰਲ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪੇਸ਼ ਜਾਂ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੂਰੇ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ: ਇਸ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਜੇ ਕਰਾਧਾਨ ਜਾਂ ਉਧਾਰ ਲੈਣ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਵਿਵਸਥਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਧਾਰਾ 37 ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਵੇਗਾ ਅਤੇ ਗਵਰਨਰ ਜਨਰਲ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਅਨੁਛੇਦ 90 ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ

ਕਿਸੇ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਕਿਸੇ ਟੈਕਸ ਜਾਂ ਪੈਸੇ ਦੇ ਉਧਾਰ ਆਦਿ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ, ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਆਦਿ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਬਿੱਲ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਟੈਕਸ ਜਾਂ ਉਧਾਰ ਲੈਣ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਵੀ ਵਿਵਸਥਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਨਹੀਂ ਬਣੇਗਾ। ਜੇ ਇਹ ਇਰਾਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਕਹਿਣ ਲਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਪਰ ਜੇ ਇਹ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਸਿਰਫ" ਸ਼ਬਦ ਖਤਰਨਾਕ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਬਿੱਲ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕੁਝ ਹੋਰ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਡਰਾਫਟਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਕੀ ਹੈ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੇਖ ਦੇ ਇਸ ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। "[18]
ਹਾਲਾਂਕਿ ਸੋਧ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਸੀ।

29. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 110 ਅਧਿਆਇ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ "ਜੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਖੰਡ (a) ਤੋਂ (g) ਵਿੱਚ ਵਰਣਨ ਕੀਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਸਿਰਫ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹਨ। "ਸਿਰਫ" ਸ਼ਬਦ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। "ਸਿਰਫ" ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਕਿਸੇ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਤਾਂ ਹੀ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜੇ ਇਹ ਖੰਡ (a) ਤੋਂ (g) ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਬਿੱਲ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜੋ ਖੰਡ (a) ਤੋਂ (g) ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ, ਤਾਂ ਇਹ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 110 (2) ਇਸ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਇਸ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦਾ ਹੈ:

---

[18] ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਬਹਿਸਾਂ (20 ਮਈ 1949)

(i) ਜੁਰਮਾਨਾ ਜਾਂ ਹੋਰ ਵਿੱਤੀ ਜੁਰਮਾਨਾ ਲਗਾਉਣਾ;

(ii) ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈ ਲਾਇਸੈਂਸਾਂ ਜਾਂ ਫੀਸਾਂ ਵਾਸਤੇ ਫੀਸਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਜਾਂ ਭੁਗਤਾਨ; ਜਾਂ

(iii) ਸਥਾਨਕ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਕਿਸੇ ਸਥਾਨਕ ਅਥਾਰਟੀ ਜਾਂ ਸੰਸਥਾ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਟੈਕਸ ਨੂੰ ਲਗਾਉਣਾ, ਖਤਮ ਕਰਨਾ, ਮੁਆਫ ਕਰਨਾ, ਬਦਲਣਾ ਜਾਂ ਨਿਯਮਤ ਕਰਨਾ।

30. ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਸਪਸ਼ਟ ਸੰਕੇਤ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ 5 ਦੇ ਅਧਿਆਇ II ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਕਿਸੇ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਿਰਫ ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) ਦੇ ਖੰਡ (a) ਤੋਂ (g) ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਵਰਣਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) ਦੇ ਖੰਡ (g) ਖੰਡ (a) ਤੋਂ (f) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਗਏ "ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ" ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਖੰਡ (g) ਨੂੰ ਇੱਕ ਬਕਾਇਆ ਵਿਵਸਥਾ ਜਾਂ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਰਵ ਵਿਆਪਕ ਵਾਕਾਂਸ਼ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜੋ ਖੰਡ (a) ਤੋਂ (f) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਜੇ ਇਸ ਉਸਾਰੀ ਨੂੰ ਖੰਡ (g) 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇੱਕ ਸਾਧਾਰਨ ਬਿੱਲ ਅਤੇ ਇੱਕ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ, ਖੰਡ (g) ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਉਣ ਲਈ, ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਖੰਡ (a) ਤੋਂ (f) ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਜੋ ਖੰਡ (a) ਤੋਂ (f) ਵਿੱਚ

ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਖੰਡ (g) ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਪੀਕਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਨ

31. ਜਿਸ ਮੁੱਦੇ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਸਪੀਕਰ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਰਨਾ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 110 (3) ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਬਿੱਲ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਇਸ 'ਤੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਅੰਤਿਮ ਹੋਵੇਗਾ। ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ, ਵਿਚਾਰਨ ਯੋਗ ਨੁਕਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਅਨੁਛੇਦ 110 ਦੇ ਖੰਡ (3) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਅੰਤਮਤਾ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਦੀ ਹੈ।

32. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਦੌਰਾਨ, ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਬੀ. ਐਨ ਰਾਓ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਲਾਹਕਾਰ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਕੇਂਦਰੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਕਮੇਟੀ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਖਰੜੇ ਦਾ ਇੱਕ ਮੈਮੋਰੰਡਮ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਬੀ. ਸ਼ਿਵ ਰਾਓ ਨੇ ਖਰੜੇ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 75 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ:

XXXXXX

“ਜੇ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਬਿੱਲ 'ਮਨੀ ਬਿੱਲ' ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਇਸ 'ਤੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਅੰਤਿਮ ਹੋਵੇਗਾ।”[19]

ਖਰੜਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਆਇਰਲੈਂਡ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ (1937) ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 22 ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ-ਜੁਲਦੀ ਸੀ ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ:

"1. ਡੇਲ ਏਰੀਅਨ [ਆਇਰਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਹੇਠਲਾ ਸਦਨ] ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬਿੱਲ ਨੂੰ, ਜੋ ਉਸਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਹੈ, ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਰੇਗਾ, ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ, ਇਸ ਧਾਰਾ ਦੀਆਂ ਅਗਲੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, **ਅੰਤਮ ਅਤੇ ਨਿਰਣਾਇਕ ਹੋਵੇਗਾ**।

2. ਸੀਨਾਡ ਏਰੀਅਨ [ਆਇਰਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਉੱਚ ਸਦਨ], ਇੱਕ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇੱਕ ਮਤੇ ਦੁਆਰਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਤੀਹ ਮੈਂਬਰ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦੇਵੇ ਕਿ ਕੀ ਬਿੱਲ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

3. ਜੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੇਨਤੀ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਕਮੇਟੀ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰੇਗਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਡੇਲ ਏਰੀਅਨ ਅਤੇ ਸੀਨਾਡ ਏਰੀਅਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਮੈਂਬਰ ਅਤੇ ਇੱਕ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਜੱਜ ਹੋਵੇਗਾ: ਇਹ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਵੋਟਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਪਰ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਚੇਅਰਮੈਨ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਵੇਗਾ।

4. ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਯੁਕਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਕੋਲ ਭੇਜੇਗਾ ਅਤੇ ਕਮੇਟੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ 21 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੇਵੇਗੀ ਜਿਸ ਦਿਨ ਬਿੱਲ ਸੀਨਾਡ ਏਰੀਨ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

5. ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਅੰਤਿਮ ਅਤੇ ਨਿਰਣਾਇਕ ਹੋਵੇਗਾ।

6. ਜੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੀਨਾਡ ਏਰੀਨ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਜੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਪਹਿਲਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਡੇਲ ਏਰੀਅਨ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਦੇ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

---

[19] ਬੀ. ਸ਼ਿਵ ਰਾਓ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ: ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਦਸਤਾਵੇਜ਼, ਭਾਰਤੀ ਲੋਕ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਸੰਸਥਾਨ (2012), p. ਦੇ 32 ਵਿੱਚ

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ
[ਡਾਕਟਰ ਧਨੰਜਯ ਵਾਈ. ਚੰਦਰਚੂੜ, ਜੇ] 181

ਆਇਰਿਸ਼ ਮਾਡਲ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਵਿਵਾਦ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਸਾਡਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਵਿਵਾਦ ਨਿਪਟਾਰੇ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਇਸ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਅੰਤਿਮ ਰੂਪ ਦੇਣ ਦੀ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਸੋਧੇ ਹੋਏ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਆਇਰਲੈਂਡ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 22 ਦੇ ਖੰਡ (1) 'ਅੰਤਿਮ ਅਤੇ ਨਿਰਣਾਇਕ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 75 ਦੇ ਖਰੜੇ ਵਿਚ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਅੰਤਿਮ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। 5 ਦਸੰਬਰ, 1947 ਨੂੰ, ਵਿੱਤੀ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਬਾਰੇ ਮਾਹਰ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਖਰੜੇ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਾਰ ਬੀ ਸ਼ਿਵ ਰਾਓ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ:

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਹੇਠਲੇ ਸਦਨ ਤੋਂ ਉਪਰਲੇ ਸਦਨ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੇਠਲੇ ਸਦਨ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਦਾ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਕਿ ਇਹ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਹੈ, ਨੂੰ ਬਿੱਲ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿਚ ਸੰਸਦ ਐਕਟ 1911 ਦੀ ਤਰਜ਼ 'ਤੇ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। **ਇਸ ਨਾਲ ਹੇਠਲੇ ਸਦਨ ਦੇ ਬਾਹਰ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਬਾਰੇ ਵਿਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕੇਗਾ।"**[20]

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

ਉਪਰੋਕਤ ਹਵਾਲਾ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੰਕੇਤ ਹੈ ਕਿ ਸਪੀਕਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਸਾਦਗੀ ਦੇ ਤੱਤ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਕੇ ਸੰਸਦ ਦੇ ਉਪਰਲੇ ਸਦਨ ਵਿੱਚ ਵਿਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਸੀ।

ਅੰਤਮ ਪਰ ਨਿਰਣਾਇਕ ਨਹੀਂ

33 ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਖਰੜਾ ਅਨੁਛੇਦ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਆਖਰਕਾਰ ਅਨੁਛੇਦ 110 ਖੰਡ (3) ਵਜੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਾਹਰ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਅੰਤਮਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ। ਬ੍ਰਿਟੇਨ ਵਿਚ ਸੰਸਦ ਐਕਟ 1911 ਦੀ ਅਨੁਛੇਦ 3 ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਨੂੰ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਕੇ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਾਊਸ ਆਫ ਕਾਮਨਜ਼ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਦਾ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ "ਸਾਰੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਨਿਰਣਾਇਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਇਸ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਉਠਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ"। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੇ ਸਪੀਕਰ ਦੇ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਨੂੰ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਤੋਂ ਨਿਰਣਾਇਕਤਾ ਅਤੇ ਛੋਟ ਦੋਵੇਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ। ਇਹ ਭਾਸ਼ਾ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਅਪਣਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਖਰੜਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਅਨੁਛੇਦ 110 ਦੇ ਖੰਡ (3) ਤਹਿਤ ਸਪੀਕਰ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਅੰਤਮਤਾ ਉੱਪਰਲੇ

ਅਤੇ ਹੇਠਲੇ ਸਦਨਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੀ।

---

[20] ਬੀ. ਸ਼ਿਵ ਰਾਓ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ: ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਦਸਤਾਵੇਜ਼, ਭਾਰਤੀ ਲੋਕ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਸੰਸਥਾਨ, ਪੰਨਾ 281

XXXXXX

34. ਜਿਹੜੀ ਵਿਆਖਿਆ ਅਸੀਂ ਅਪਣਾਈ ਹੈ, ਉਹ ਇਕ ਹੋਰ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਸਮਰਥਿਤ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਤੋਂ ਛੋਟ ਦੇਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, "ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ" ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਨੁਛੇਦ 329 (A), ਅਨੁਛੇਦ 243-O ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 243ZG ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਲੇਖ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ:

"329. ਚੋਣ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ 'ਤੇ ਰੋਕ- ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ-

(a) ਹਲਕਿਆਂ ਦੀ ਹੱਦਬੰਦੀ ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਹਲਕਿਆਂ ਨੂੰ ਸੀਟਾਂ ਦੀ ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਵੈਧਤਾ, ਜੋ ਅਨੁਛੇਦ 327 ਜਾਂ ਅਨੁਛੇਦ 328 ਦੇ ਤਹਿਤ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ ਜਾਂ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਨੂੰ **ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।**

“243-O ਚੋਣ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਦਖਲ ਨੂੰ ਰੋਕਦਾ ਹੈ। - ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ (a) ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹਲਕਿਆਂ ਦੀ ਹੱਦਬੰਦੀ ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਹਲਕਿਆਂ ਨੂੰ ਸੀਟਾਂ ਦੀ ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਵੈਧਤਾ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਉਠਾਏ ਜਾਣਗੇ।

"243ZG. ਚੋਣ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ 'ਤੇ ਰੋਕ - ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ - (a) ਹਲਕਿਆਂ ਦੀ ਹੱਦਬੰਦੀ ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਹਲਕਿਆਂ ਨੂੰ ਸੀਟਾਂ ਦੀ ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਵੈਧਤਾ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਉਠਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

ਐਨ. ਪੀ. ਪੋਨੂਸਵਾਮੀ ਬਨਾਮ ਰਿਟਰਨਿੰਗ ਦਫ਼ਤਰ, ਨਮਕਲ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹਲਕੇ, ਨਮਕਲ, ਸਲੇਮ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ।[21,] ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਛੇ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 329 ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਝਿਆ:

---

[21] 1952 SCR 218.

XXXXXX

“5. ... ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਅਨੁਛੇਦ 327 ਅਤੇ 328 ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਅਨੁਛੇਦ 329 ਵਿੱਚ ਵਰਤੀ ਗਈ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਅੰਤਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਲੇਖ "ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ" ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਆਖਰੀ

ਲੇਖ "ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ" ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਾਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅੰਤਰ ਦਾ ਅਸਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 327 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਜਾਂ ਅਨੁਛੇਦ 328 ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਅਨੁਛੇਦ 329 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਉਸ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

35. ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਵੀ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਕਿਸੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ "ਅੰਤਿਮ" ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਮ ਫੈਸਲਾ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਨਾ ਰੱਖਣ ਲਈ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਦਸਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 217 (3), 311 (3) ਅਤੇ ਪੈਰਾ 6 (1) ਵਿੱਚ "ਅੰਤਮ" ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ:

"217. (3) ਜੇ ਕਿਸੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਦੀ ਉਮਰ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਉੱਠਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਚੀਫ ਜੱਜ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦਾ ਫੈਸਲਾ **ਅੰਤਿਮ ਹੋਵੇਗਾ।**

"311. (3) ਜੇ, ਉਪਰੋਕਤ ਅਨੁਸਾਰ ਅਜਿਹੇ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਸਵਾਲ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਖੰਡ (2) ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਅਨੁਸਾਰ ਅਜਿਹੀ ਜਾਂਚ ਕਰਵਾਉਣਾ ਵਾਜਬ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਹਾਰਕ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਬਰਖਾਸਤ ਕਰਨ ਜਾਂ ਹਟਾਉਣ ਜਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਰੈਂਕ ਵਿੱਚ ਘਟਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅਥਾਰਟੀ ਦਾ ਫੈਸਲਾ **ਅੰਤਿਮ ਹੋਵੇਗਾ।**

"6. ਦਲ-ਬਦਲੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਯੋਗਤਾ ਦੇ ਸਵਾਲਾਂ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ- (1) ਜੇ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕਿਸੇ ਸਦਨ ਦਾ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਇਸ ਅਨੁਸੂਚੀ ਅਧੀਨ ਅਯੋਗ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਚੇਅਰਮੈਨ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਜਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, ਅਜਿਹੇ ਸਦਨ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਫੈਸਲਾ **ਅੰਤਿਮ ਹੋਵੇਗਾ**:

ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਸਵਾਲ ਉੱਠਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕਿਸੇ ਸਦਨ ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਜਾਂ ਸਪੀਕਰ ਅਜਿਹੀ ਅਯੋਗਤਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਸਦਨ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਮੈਂਬਰ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਦਨ ਇਸ ਲਈ ਚੁਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਫੈਸਲਾ ਅੰਤਿਮ ਹੋਵੇਗਾ।

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

XXXXXX

ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਜਯੋਤੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮਿੱਤਰ[22] ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਛੇ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 217 (3) ਦੇ ਤਹਿਤ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਇੱਕ ਨਿਆਂਇਕ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਫੈਸਲਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਆਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:

"32. ... ਅਨੁਛੇਦ 217 (3) ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਤਹਿਤ ਗੰਭੀਰ ਮਹੱਤਵ ਪੂਰਨ ਨਿਆਂਇਕ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਮੰਤਰੀਆਂ ਦੀ ਸਲਾਹ 'ਤੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਘੋਸ਼ਿਤ ਅੰਤਮਤਾ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਅਦਾਲਤ ਕੋਲ ਉਚਿਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਹੈ, ਜੇ ਇਹ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ

ਵਿਚਾਰਾਂ 'ਤੇ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਾਂ ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਆਂ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਾਂ ਇਹ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸਲਾਹ ਜਾਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੁਆਰਾ ਰੰਗਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਾਂ ਇਹ ਕਿਸੇ ਸਬੂਤ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਸੀ। ... ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਕਦਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ 'ਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖੇ ਗਏ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੇਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਦੇ।"

36. ਅਨੁਛੇਦ 311 (3) ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, **ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਤੁਲਸੀਰਾਮ ਪਟੇਲ**[23] ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨੀ ਅਥਾਰਟੀ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਅੰਤਿਮ ਰੂਪ ਦੇਣਾ ਕਿ ਜਾਂਚ ਕਰਵਾਉਣਾ ਵਾਜਬ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਹਾਰਕ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। **ਕਿਹੋਤੋ ਹੋਲੋਹਾਨ ਬਨਾਮ ਜ਼ਚਿਲੂ**[24] ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਦਸਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਪੈਰਾ 6 (1) ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਜਾਂ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਅੰਤਿਮ ਰੂਪ ਦੇਣ ਨਾਲ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ:

"111. ... ਦਸਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦਾ ਪੈਰਾ 6(1), ਜਿਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਇਹ ਸਪੀਕਰਾਂ/ਚੇਅਰਮੈਨਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਅੰਤਿਮ ਰੂਪ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਾਇਜ਼ ਹੈ। ਪਰ ਪੈਰਾ 6(1) ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅੰਤਮ ਸੰਕਲਪ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 136, 226 ਅਤੇ 227 ਦੇ ਤਹਿਤ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਤੋਂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ, ਬਦਭਾਵਨਾ, ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਆਂ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਵਿਗਾੜ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ।"

---

[22] (1971) 1 SCC 396

[23] (1985) 3 SCC 398

[24] 1992 Supp. (2) SCC 651

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ
[ਡਾਕਟਰ ਧਨੰਜਯ ਵਾਈ. ਚੰਦਰਚੂੜ, ਜੇ] 185

ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ:

"101. ... ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅੰਤਮ ਧਾਰਾ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਅਦਾਲਤ ਲਈ ਇਹ ਜਾਂਚ ਕਰਨਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਚੁਣੌਤੀ ਅਧੀਨ ਅਥਾਰਟੀ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਉਕਤ ਅਥਾਰਟੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਕਾਰਵਾਈ ਇਸ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਉਲਟ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਥਾਰਟੀ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਥਾਰਟੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਉਲਟ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇ ਇਹ ਬਦਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਖਰਾਬ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਬਾਹਰੀ ਅਤੇ ਅਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਵਿਚਾਰਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਰੰਗੀਨ ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।"

ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ, ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖਤੀ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਜੋਂ, ਅਨੁਛੇਦ 110 (3) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਪੀਕਰ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਨੂੰ ਅੰਤਿਮ ਰੂਪ ਦੇਣ ਨਾਲ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਤੋਂ ਛੋਟ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ।

ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਠੋਸ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ

37. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 118 ਸੰਸਦ ਦੇ ਹਰੇਕ ਸਦਨ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਕੰਮਕਾਜ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ

ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 118 ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ:

"118. ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਨਿਯਮ —

(1) ਸੰਸਦ ਦਾ ਹਰੇਕ ਸਦਨ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ, ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਿਯਮਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਯਮ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(2) ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਖੰਡ (1) ਅਧੀਨ ਨਿਯਮ ਨਹੀਂ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ, ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਭਾਰਤ ਦੀ ਪ੍ਰਭੁਤਾ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਪਹਿਲਾਂ ਲਾਗੂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਸਥਾਈ ਆਦੇਸ਼ ਸੰਸਦ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸੋਧਾਂ ਅਤੇ ਅਨੁਕੂਲਤਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਹੋਣਗੇ ਜੋ ਰਾਜ ਪਰਿਸ਼ਦ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਜਾਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ।

(3) ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਅਤੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਦੋਵਾਂ ਸਦਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਬੈਠਕਾਂ ਅਤੇ ਸੰਚਾਰ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਬਾਰੇ ਨਿਯਮ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

XXXXXX

(4) ਦੋਵਾਂ ਸਦਨਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦਾ ਸਪੀਕਰ ਜਾਂ ਉਸ ਦੀ ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਖੰਡ (3) ਅਧੀਨ ਬਣਾਈ ਗਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਕਰੇਗਾ।

ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਅਨੁਛੇਦ 122 ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ:

“122. ਅਦਾਲਤਾਂ ਸੰਸਦ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੀਆਂ—(1) ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਕਿਸੇ ਕਥਿਤ ਬੇਨਿਯਮੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸੰਸਦ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਵੈਧਤਾ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਉਠਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।

(2) ਕੋਈ ਵੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਂ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੰਸਦ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਕਰਨ ਜਾਂ ਕੰਮਕਾਜ ਕਰਨ, ਜਾਂ ਵਿਵਸਥਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 122 ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਐਕਟ 1935[25] ਦੀ ਧਾਰਾ 41 ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਐਨ. ਰਾਜਗੋਪਾਲ ਅਯੰਗਰ [26] ਦੁਆਰਾ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਐਕਟ 1935 'ਤੇ ਟਿੱਪਣੀ ਵਿੱਚ, ਧਾਰਾ 41 (1) ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਅਤੇ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅੰਤਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

"ਇਹ ਉਪ-ਧਾਰਾ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਬੇਨਿਯਮੀ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਚੈਂਬਰ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰੂਨੀ ਅਤੇ ਬਾਹਰੀ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅੰਦਰੂਨੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਖੇਤਰ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਬਾਹਰੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਬਕਾ ਜਮਾਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਬੇਨਿਯਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਉਪ-ਧਾਰਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਬਾਅਦ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਦੇ ਅਧੀਨ ਵਿਧਾਨਕ ਸਮਰੱਥਾ ਦੀ

ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਮੀਆਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਜੋ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦਾ ਬਾਹਰੀ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਮਾਮਲਾ।"

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

---

[25]41. (1) ਸੰਘੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਕਿਸੇ ਕਥਿਤ ਬੇਨਿਯਮੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇਗਾ।
(2) ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਂ ਹੋਰ ਸਦੱਸ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਕਰਨ ਜਾਂ ਕੰਮਕਾਜ ਚਲਾਉਣ, ਜਾਂ ਵਿਵਸਥਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਇਸ ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।
[26]ਐਨ.ਰਾਜਗੋਪਾਲ ਅਯੰਗਰ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਐਕਟ 1935, ਮਦਰਾਸ ਲਾਅ ਜਰਨਲ ਆਫਿਸ (1937) ਪੰਨਾ 63 ਤੇ।

XXXXXX

38. **ਬਾਬੂਲਾਲ ਪਰਾਟੇ** ਬਨਾਮ **ਬੰਬਈ ਰਾਜ**[27] ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸੰਸਦ ਵਿੱਚ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮੁੱਦੇ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰ ਨੂੰ ਨੋਟ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਅਨੁਛੇਦ 3 ਦੇ ਖੰਡ (a)-(e) ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ:

"11. ਸ਼ਾਇਦ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 122 (1) ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦ ਜੋੜਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਸਵਾਲ ਉਠਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਬਿੱਲ ਵਿੱਚ ਅਨੁਛੇਦ 3 ਦੇ ਖੰਡ (a)-(e) ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਬੰਧਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਧਾਰਾ ਦਾ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਵੇਗਾ। ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਕਾਲਪਨਿਕ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਸਿਵਾਏ ਇਹ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਸੋਧ ਅਜਿਹੇ ਕਿਰਦਾਰ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 3 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਵਾਲ ਸੰਸਦ ਵਿੱਚ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਦਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।"

39. ਅਨੁਛੇਦ 122 (1) "ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਥਿਤ ਬੇਨਿਯਮੀਆਂ" ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸੰਸਦ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਤੋਂ ਛੋਟ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਕਈ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਲਈ ਅਨੁਛੇਦ 122 ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 212 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਬੰਧਤ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਕੱਢਿਆ, ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਬੇਨਿਯਮੀ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀਤਾ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਤੋਂ ਛੋਟ ਪਹਿਲੇ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਅੰਤਰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸੱਤ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ **1964 ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਵਾਲਾ ਨੰਬਰ 1**[28] **("ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਵਾਲਾ") ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ**। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ:

"61. ... ਅਨੁਛੇਦ 212 (2) ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਛੋਟ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜਾਂ ਕੰਮਕਾਜ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਕਰਨ ਜਾਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਵਿਵਸਥਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

---

[27] (1960) 1 SCR 605

[28]ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ,ਵਿੱਚ (1964 ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਵਾਲਾ ਨੰਬਰ 1), AIR 1965 SC 745

ਅਨੁਛੇਦ 212 (1) ਕਿਸੇ ਨਾਗਰਿਕ ਲਈ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਵੈਧਤਾ 'ਤੇ ਉਚਿਤ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸਵਾਲ ਉਠਾਉਣਾ ਸੰਭਵ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜੇ ਉਸਦਾ ਕੇਸ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਕਤ ਕਾਰਵਾਈ ਸਿਰਫ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਬੇਨਿਯਮੀ ਤੋਂ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀਤਾ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਹੈ। **ਜੇ ਵਿਵਾਦਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਜਿਹੀ ਪੜਤਾਲ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਹੈ ਜੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਨਿਯਮਿਤ ਸੀ ..."**

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

XXXXXX

ਇਹ ਫਾਰਮੂਲਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ **ਰਾਮਦਾਸ ਅਠਾਵਲੇ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ**[29] **("ਰਾਮਦਾਸ ਅਠਾਵਲੇ")** ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਨੁਛੇਦ 122 ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ:

"36. ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 143 (1964 ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਵਾਲਾ ਨੰਬਰ 1) [ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਮੁਆਵਜ਼ਿਆਂ, 1964 ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਵਾਲਾ ਨੰਬਰ 1), AIR 1965 SC 745] (ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੇਸ਼ਵ ਸਿੰਘ ਕੇਸ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਦੇ ਤਹਿਤ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅਨੁਛੇਦ 212 (1) ਦਾ ਅਰਥ

ਕੱਢਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨਾਗਰਿਕ ਲਈ ਉਚਿਤ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸਵਾਲ ਉਠਾਉਣਾ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਜੇ ਉਸਦਾ ਕੇਸ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਕਤ ਕਾਰਵਾਈ ਸਿਰਫ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਬੇਨਿਯਮੀ ਤੋਂ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀਤਾ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਹੈ। ਜੇ ਵਿਵਾਦਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਜਿਹੀ ਪੜਤਾਲ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਹੈ ਜੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਨਿਯਮਿਤ ਸੀ। ਇਹੀ ਸਿਧਾਂਤ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 122 ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗਾ।

ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਪਾਲ ਬਨਾਮ ਮਾਣਯੋਗ ਸਪੀਕਰ, ਲੋਕ ਸਭਾ[30] **ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ** ਨੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਬੇਨਿਯਮੀ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀਤਾ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ:

"386. ... ਅਨੁਛੇਦ 122 ਦੀ ਸੀਮਾ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਤਾਂ ਜੋ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀਤਾ ਦੇ ਉਲਟ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਜਾਂਚ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪਾਠ ਵਿੱਚ ਹਿੰਸਾ ਕਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਵੇਗਾ। "ਐਕਸਪ੍ਰੈਸਿਵ ਯੂਨੀਅਸ ਏਸਟ ਐਕਸਕਲੂਸ਼ਨ ਅਲਟਰੀਅਸ ਅਲਟਰੀਅਸ(ਇੱਕ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਜਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਦੂਜੀ ਨੂੰ ਛੱਡਣਾ, ਜਾਂ ਵਿਕਲਪ ਦਾ) ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ (ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੁਆਰਾ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ), ਇਹ ਸਹੀ ਅਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ **"ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਬੇਨਿਯਮੀ" ਦੇ ਪੱਥਰ 'ਤੇ ਜਾਂਚ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਪਾਬੰਦੀ ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀਤਾ ਜਾਂ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ 'ਤੇ ਵਰਜਿਤ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੀ**।

---

[29] (2010) 4 SCC 1

[30] (2007) 3 SCC 184

398. ... ਅਦਾਲਤ ਦਖਲ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ ਜੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ "ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਬੇਨਿਯਮੀ" ਦੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹੈ। ਪਰ **ਜੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਘੋਰ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀਤਾ ਜਾਂ ਉਲੰਘਣਾ ਦਿਖਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 122 ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਧਾਰਾ 105 ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਰੋਕਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ।"**

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

40. ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਬੇਨਿਯਮੀ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀਤਾ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰ ਕਰਨ ਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਾਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਕਿੰਗਡਮ ਦੇ ਉਲਟ ਜਿੱਥੇ ਸੰਸਦੀ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਸ਼ਾਸਨ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਭਾਰਤ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਰਵਉੱਚਤਾ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਿਧਾਨਕ, ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਅਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਵਿੰਗ ਲਿਖਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਅਧੀਨ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੰਸਦ ਅਤੇ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਢਾਂਚਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪੂਰਨ ਹੈ। ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਨੂੰ ਉਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਤਹਿਤ ਇਸ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਨੁਛੇਦ 122 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਜੋ ਸੰਸਦ ਵਿੱਚ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਕਥਿਤ ਬੇਨਿਯਮੀ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ,

ਕਿਸੇ ਠੋਸ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀਤਾ ਜਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਵਧ ਸਕਦੀਆਂ।

41. ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਸ਼੍ਰੀ ਕੇ. ਕੇ. ਵੇਣੂਗੋਪਾਲ ਨੇ ਆਪਣੀ ਦਲੀਲ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਫੈਸਲਿਆਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਕਿ ਕੋਈ ਬਿੱਲ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਹੈ, ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੈ:

(I) ਮੈਂਗਲੋਰ ਗਣੇਸ਼ ਬੀੜੀ ਵਰਕਸ ਬਨਾਮ ਮੈਸੂਰ ਰਾਜ [31] **("ਮੈਂਗਲੋਰ ਬੀੜੀ");**

(II) ਮੁਹੰਮਦ ਸਈਦ ਸਿੱਦੀਕੀ ਬਨਾਮ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ[32] **("ਮੁਹੰਮਦ ਸਈਦ ਸਿੱਦੀਕੀ"); ਅਤੇ**

---

[31] AIR 1963 SC 589

[32] (2014) 11 SCC 415

XXXXXX

(III) ਯੋਗੇਂਦਰ ਕੁਮਾਰ ਜੈਸਵਾਲ ਬਨਾਮ ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ [33] **("ਯੋਗੇਂਦਰ ਕੁਮਾਰ")।**

ਮੈਂਗਲੋਰ ਬੀੜੀ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਕੇਸ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਸਿੱਕੇ ਦੀ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੇ ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਆਨਾ ਜਾਂ ਚੌਂਠ ਪੀਸ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਟੈਂਡਰ ਦੀ ਬਜਾਏ ਨਵਾਂ ਪੈਸਾ (ਇੱਕ ਸੌ ਨਯਾ ਪੈਸੇ ਇੱਕ ਰੁਪਏ ਦੇ ਬਰਾਬਰ) ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜੋ ਕਾਨੂੰਨੀ ਟੈਂਡਰ ਬਣਿਆ ਰਿਹਾ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੁਦਰਾ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਕਾਰਨ ਵਿਕਰੀ ਟੈਕਸ ਵਜੋਂ ਵਾਧੂ

ਰਕਮ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਨੇ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਿੱਕੇ ਦੇ ਬਦਲਣ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਮੈਸੂਰ ਸੇਲਜ਼ ਟੈਕਸ ਐਕਟ 1948 ਦੇ ਤਹਿਤ ਲਗਾਏ ਗਏ ਟੈਕਸ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਆਈ ਸੀ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 198, 199 ਅਤੇ 207 ਦੇ ਤਹਿਤ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰਦਿਆਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਵੇਂ ਸਿੱਕੇ ਦੀ ਥਾਂ ਲੈਣਾ ਟੈਕਸ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ, ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਣ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ ਜੱਜ ਜੇ. ਐਲ. ਕਪੂਰ ਨੇ ਕਿਹਾ:

“5. ... ਇਹ ਮੰਨ ਕੇ ਵੀ ਕਿ ਇਹ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਣ ਵਾਲਾ ਉਪਾਅ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਚੁਣੌਤੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਕਿ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 197 ਤੋਂ 199 ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 202 ਵਿਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 212 ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਕਿਸੇ ਕਥਿਤ ਬੇਨਿਯਮੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 255 ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਅਤੇ ਪਿਛਲੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

42. **ਮੈਂਗਲੈਰ ਬੀੜੀ** ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਕੇ ਦਾ ਬਦਲ ਟੈਕਸ ਵਿੱਚ ਵਾਧੇ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਅਨੁਛੇਦ 199 ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਕ ਵਾਰ ਅਜਿਹਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 199 (3) (ਅਨੁਛੇਦ 110 (3) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਪੀਕਰ ਦਾ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨਵਾਂ ਸਿੱਕਾ ਟੈਕਸ ਵਿੱਚ ਵਾਧੇ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਸਿੱਕੇ ਦੇ ਬਦਲ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬਿੱਲ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉੱਪਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਇਸ ਧਾਰਨਾ 'ਤੇ ਅੱਗੇ ਵਧਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ ਇਹ ਮੰਨ ਕੇ ਵੀ ਕਿ ਇਹ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਉਪਾਅ ਸੀ, ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਕਥਿਤ ਬੇਨਿਯਮੀ ਦੇ

ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਦਾ ਇਹ ਹਿੱਸਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ **ਮੈਂਗਲੈਰ ਬੀੜ੍ਹੀ** ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।

---

[33] (2016) 3 SCC 183

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ

[ਡਾਕਟਰ ਧਨੰਜਯ ਵਾਈ. ਚੰਦਰਚੂੜ, ਜੇ] 191

43. ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ **ਮੁਹੰਮਦ ਸਈਦ ਸਿੱਦੀਕੀ** ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਲੋਕਾਯੁਕਤ ਅਤੇ ਉਪ-ਲੋਕਾਯੁਕਤ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਸੋਧ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਜੋ ਕਾਰਜਕਾਲ ਨੂੰ ਛੇ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵਧਾ ਕੇ ਅੱਠ ਸਾਲ ਜਾਂ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਅਹੁਦਾ ਸੰਭਾਲਣ ਤੱਕ ਵਧਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਸੋਧ ਨੂੰ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। **ਮੰਗਲੈਰ ਬੀੜ੍ਹੀ** ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦਿਆਂ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਕਿ ਕੀ ਕੋਈ ਬਿੱਲ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਰਫ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਠਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬੈਂਚ ਵੱਲੋਂ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਪੀ. ਸਤਾਸ਼ਿਵਮ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸਿਧਾਂਤ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ:

"(i) ਕਿਸੇ ਐਕਟ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਚੁਣੌਤੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਕਿ ਇਹ ਅਨੁਛੇਦ 197 ਤੋਂ 199 ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 202 ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ;

(ii) ਅਨੁਛੇਦ 212 ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਕਿਸੇ ਕਥਿਤ ਬੇਨਿਯਮੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦੀ ਹੈ; ਅਤੇ

(iii) ਅਨੁਛੇਦ 255 ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਅਤੇ ਪਿਛਲੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਇਸ ਦੋਸ਼ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਉਠਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਪਾਲਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਜੋ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹਨ, ਜਿਸ ਕੋਲ ਆਪਣਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ।

---

[34]ਅਨੁਛੇਦ 255: ਸੰਸਦ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਐਕਟ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਕਿਸੇ ਐਕਟ ਦੀ ਕੋਈ ਵਿਵਸਥਾ, ਸਿਰਫ ਇਸ ਕਾਰਨ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਲੋੜੀਂਦੀ ਕੋਈ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਜਾਂ ਪਿਛਲੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜੇ ਉਸ ਐਕਟ ਨੂੰ ਸਹਿਮਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ-
(a) ਜਿੱਥੇ ਰਾਜਪਾਲ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ;
(b) ਜਿੱਥੇ ਰਾਜਪ੍ਰਮੁੱਖ ਜਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ;
(c) ਜਿੱਥੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਉਹ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਜਾਂ ਪਿਛਲੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਸੀ।

XXXXXX

ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 212 (1) (ਜੋ ਅਨੁਛੇਦ 122 (1) ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ) ਅਤੇ ਧਾਰਾ 255[34] ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ **ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਪਾਲ** ਨੂੰ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 255 ਦੁਆਰਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

44. **ਯੋਗੇਂਦਰ ਕੁਮਾਰ** ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦੋ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੇ ਬਾਅਦ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਉੜੀਸਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਦਾਲਤਾਂ ਐਕਟ 2006 ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵੈਧਤਾ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਿਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਉੱਚ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਜਾਂ ਬੈਠੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਆਮਦਨ ਦੇ ਜਾਣੇ ਸਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜਾਇਦਾਦ ਇਕੱਠੀ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਅਪਰਾਧਾਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਦਾਲਤਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਚੁਣੌਤੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਜੱਜ ਦੀਪਕ ਮਿਸ਼ਰਾ ਰਾਹੀਂ ਬੋਲਦਿਆਂ ਕਿਹਾ:

"43. ਸਾਡੀ ਸੋਚੀ ਸਮਝੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਿੱਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹੁਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੁਹੰਮਦ ਸਈਦ ਸਿੱਦੀਕੀ (ਮੁਹੰਮਦ) ਸਈਦ ਸਿੱਦੀਕੀ ਬਨਾਮ ਯੂ.ਪੀ. ਰਾਜ, (2014) 11 SCC 415], ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। "ਬੇਨਿਯਮੀ" ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣਤਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। 1964 ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਵਾਲਾ ਨੰਬਰ 1 (ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਮੁਆਵਜ਼ਿਆਂ, 1964 ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਵਾਲਾ ਨੰਬਰ 1), AIR 1965 SC 745) ਵਿੱਚ ਜੋ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚਲੇ ਤੱਥਾਂ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਨਾਲੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖਰਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਵਿਵਾਦ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਹੰਮਦ ਸਈਦ ਸਿੱਦੀਕੀ ਦੇ ਫੈਸ਼ਲੇ ਦੁਆਰਾ ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਝਿਜਕ ਦੇ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਵੱਲੋਂ ਇੰਨੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਦਲੀਲ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਯੋਗਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

45. **ਮੁਹੰਮਦ ਸਈਦ ਸਿੱਦੀਕੀ** ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੇ **ਮੰਗਲੈਰ ਬੀੜ੍ਹੀ** 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਪੀਕਰ ਦਾ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਕਿ ਕੋਈ ਬਿੱਲ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਹੈ, ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੈ। **ਮੈਂਗਲੈਰ ਬੀੜ੍ਹੀ** ਦਾ ਫੈਸਲਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਇਸ ਨਤੀਜੇ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਸੀ ਕਿ ਨਵੇਂ ਸਿੱਕੇ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਨਾਲ ਟੈਕਸ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਪਰ **ਮੁਹੰਮਦ ਸਈਦ ਸਿੱਦੀਕੀ** ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਧਾਰਾ 255 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਤਹਿਤ ਸਪੀਕਰ ਦੇ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਨੂੰ ਛੋਟ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬਿੱਲ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਹੈ। ਹੁਣ ਅਨੁਛੇਦ 255 ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਲੋੜੀਂਦੀ "ਕੁਝ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਜਾਂ ਪਿਛਲੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ" ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਸੰਸਦ ਦੇ ਐਕਟ ਜਾਂ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਸਹਿਮਤੀ ਮਿਲ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਜਿੱਥੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਰਾਜਪਾਲ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਜਾਂ ਰਾਜਪਾਲ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਜਾਂ ਪਿਛਲੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਉਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰੇਗੀ ਜਿਸ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਉਠਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

XXXXXX

ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸਹਿਮਤੀ ਕਿਸੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 255 ਅਨੁਛੇਦ 110(3) ਜਾਂ ਅਨੁਛੇਦ 199 (3) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਪੀਕਰ ਦੇ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੋ ਨਾ ਤਾਂ ਅਨੁਛੇਦ 255 ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪਿਛਲੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਹੈ।

46. **ਮੁਹੰਮਦ ਸਈਦ ਸਿੱਦੀਕੀ ਮੰਗਲੈਰ ਬੀੜੀ** ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਗਲਤ ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 255 ਦੀ ਗਲਤ ਸਮਝ 'ਤੇ ਅੱਗੇ ਵਧਦਾ ਹੈ। **ਪੰਡਿਤ ਐਮ.ਐਸ.ਐਮ. ਸ਼ਰਮਾ** ਬਨਾਮ **ਡਾ ਸ਼੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਿਨਹਾ**[35] ਕੇਸ ਦੇ ਫੈਸਲੇ, ਜਿਸ ਦਾ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਮੁਹੰਮਦ ਸਈਦ ਸਿੱਦੀਕੀ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਨੂੰ **ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਵਾਲੇ** ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੈਂਬਰ ਵਿੱਚ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਵੈਧਤਾ 'ਤੇ ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਚੁੱਕੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। **ਰਾਮਦਾਸ ਅਠਾਵਲੇ** ਅਤੇ **ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਪਾਲ** ਦੇ **ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਵਾਲੇ** ਵਾਲੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਦ ਜਾਂ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀਤਾ (ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਬੇਨਿਯਮੀ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ) ਜਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਉਪਰੋਕਤ ਪਹਿਲੂ 'ਤੇ **ਮੁਹੰਮਦ ਸਈਦ ਸਿੱਦੀਕੀ** ਅਤੇ **ਯੋਗੇਂਦਰ ਕੁਮਾਰ** ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਸਹੀ ਸਥਿਤੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ ਅਤੇ ਰੱਦ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਡੀ. ਪੁੱਟਾਸਵਾਮੀ **: ਸਪੀਕਰ ਦੇ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਦੀ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ**

47. ਆਧਾਰ (ਵਿੱਤੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਬਸਿਡੀਆਂ, ਲਾਭਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਟੀਚਾਬੱਧ ਸਪੁਰਦਗੀ) ਬਿੱਲ 2016 ਨੂੰ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਛੇਦ 110 ਦੇ ਤਹਿਤ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਨੁਛੇਦ 110 (3) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਪੀਕਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਰਾਜ ਸਭਾ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਤੋਂ

ਬਾਹਰ ਰੱਖਣਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ (**ਕੇ. ਐਸ.** ਪੁੱਟਾਸਵਾਮੀ **ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ)**[36] ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੰਬੋਧਿਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸੀ। ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਪੰਜ ਜੱਜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਿੰਨ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ ਜੱਜ ਏ. ਕੇ. ਸੀਕਰੀ ਨੇ ਆਧਾਰ ਐਕਟ 2016 ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੋ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੀਤਾ: ਪਹਿਲਾ, ਦੋ-ਸਦਨ ਵਾਲੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿਚ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ **ਕੁਲਦੀਪ ਨਈਅਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ**[38] **(ਕੁਲਦੀਪ ਨਈਅਰ)** ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੁਆਰਾ "ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਦਾਹਰਣ" ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ, ਰਾਜ ਸਭਾ ਨੂੰ "ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੰਘਵਾਦ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੰਸਥਾ" ਵਜੋਂ।

---

[35] AIR 1960 SC 1186

[36] (2019) 1 SCC 1 ("ਪੁੱਟਾਸਵਾਮੀ")

[37] ਪੁੱਟਾਸਵਾਮੀ ਪੈਰਾ 462 'ਤੇ

[38] (2006) 7 SCC 1

[39] ਪੁੱਟਾਸਵਾਮੀ ਪੈਰਾ 463 'ਤੇ

XXXXXX

48. ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜੱਜ ਸੀਕਰੀ ਨੇ ਸੰਸਦ ਦੇ ਦੋਵਾਂ ਸਦਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਬਿੱਲ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਇੱਕ "ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਆਦੇਸ਼" ਹੈ। ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇਕੋ ਇਕ ਅਪਵਾਦ ਅਨੁਛੇਦ 110 ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਅਨੁਛੇਦ 110 ਨੂੰ ਦੋ-ਸਦਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਅਪਵਾਦ ਹੋਣ ਕਰਕੇ "ਸਖਤ ਉਸਾਰੀ" ਦੇਣੀ ਪਈ। ਬਹੁਮਤ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਖਦਾ ਸੀ:

“463 ਇਸ ਲਈ ਰਾਜ ਸਭਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੰਘਵਾਦ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੰਸਥਾ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ, ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਦੋਵਾਂ ਸਦਨਾਂ, ਅਰਥਾਤ ਲੋਕ ਸਭਾ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ ਸੰਸਦੀ ਨਿਯਮ ਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਅਪਵਾਦ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 110 ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਦੋ-ਸਦਨ ਦੀ ਇਸ ਸਮੁੱਚੀ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਅਨੁਛੇਦ 110 ਦੀ ਸਖਤ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਅਸੀਂ ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਉਪਰੋਕਤ ਉਦਾਹਰਣ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਦਲੀਲਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਲੋੜ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਬਣਾਉਣ ਲਈ, ਅਨੁਛੇਦ 110 ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਪਾਲਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

49. ਨਿਆਂਯੋਗਤਾ ਦੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਜੱਜ ਸੀਕਰੀ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਵੱਲੋਂ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸਪੀਕਰ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਨ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬਹੁਮਤ ਨੇ ਕਿਹਾ:

"464. ਅਸੀਂ ਇਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹਾਂਗੇ ਕਿ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਨਿਆਂਪੂਰਨਤਾ ਬਾਰੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਅਜਿਹੀ ਦਲੀਲ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਅਸਮਰੱਥ ਹਾਂ। ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਪੀ. ਚਿਦੰਬਰਮ ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਸ੍ਰੀ ਪੀ. ਚਿਦੰਬਰਮ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੈਰਾ 455 ਵਿੱਚ ਨੋਟਿਸ ਲਿਆ ਹੈ।

ਉਪਰੋਕਤ ਉਦਾਹਰਣ ਵਿੱਚ ਪੈਰਾ 455 ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਉਹ ਹਨ:

---

[40] ਪੁੱਟਾਸਵਾਮੀ ਪੈਰਾ 463 'ਤੇ
[41] ਪੁੱਟਾਸਵਾਮੀ ਪੈਰਾ 463 'ਤੇ
[42] ਪੁੱਟਾਸਵਾਮੀ ਪੈਰਾ 455 'ਤੇ

XXXXXX

"455.1. ਨਿਆਂਇਕ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਬਾਰੇ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ (1991) 4 SCC 699]

455. 2.S.R. ਬੋਮਈ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ, (1994) 3 SCC 1]

455.3. ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਪਾਲ ਬਨਾਮ ਲੋਕ ਸਭਾ (Supra)

455.4. ਰਾਮਦਾਸ ਅਠਾਵਲੇ (5) ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ (Supra)

455.5. ਕਿਹਤ ਹੋਲੋਹਾਨ ਬਨਾਮ ਜਚਿਲੂ (Supra)

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਨੇ ਇਹ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕੀ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਅਨੁਛੇਦ 110 ਦੇ ਤਹਿਤ ਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਾਸ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਧਾਰਾ 7 ਜੋ ਸਬਸਿਡੀ, ਲਾਭ ਜਾਂ ਸੇਵਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਦੇ ਤਹਿਤ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਾਪਤਕਰਤਾ ਦੀ ਪਛਾਣ 'ਤੇ ਸ਼ਰਤ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਅਨੁਛੇਦ 110 ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਯੋਗ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਵਿੱਤੀ ਲਾਭ "ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਕੱਤਰ ਫੰਡ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਵਧਾਏ ਗਏ ਸਨ"। ਧਾਰਾ 23 (2) (h) ਅਤੇ ਧਾਰਾ 54 ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਵਿਵਸਥਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 110 (g) ਦੁਆਰਾ ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਧਾਰਾ 57, ਜਿਸ ਨੇ ਨਿੱਜੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਆਧਾਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਨੂੰ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿੱਲ ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਬਹੁਮਤ ਨੇ ਕਿਹਾ:

"472. ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰੇ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ, ਸਾਡਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, **ਸਾਡੇ ਲਈ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਦਲੀਲਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੀ ਬਿੱਲ ਦੇ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਸਪੀਕਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਰਨਾ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ**, ਕੀ ਕੋਈ ਵਿਵਸਥਾ ਜੋ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕੱਟਣਯੋਗ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਦੁਹਰਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮੁੱਖ ਵਿਵਸਥਾ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਿਰਫ ਅਚਾਨਕ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 110 ਦੇ ਖੰਡ (g) ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)।

50. ਸ੍ਰੀ ਅਰਵਿੰਦ ਦਾਤਾਰ, ਵਿਦਵਾਨ ਐਮਿਕਸ ਕਿਊਰੀ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਪੈਰਾ 463, 464 ਅਤੇ 472 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਸੰਤੁਲਨ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ, ਪੈਰਾ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਪੀਕਰ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਈ ਚਰਚਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਿਆਂਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 110 ਨੂੰ ਸਖਤ ਉਸਾਰੀ ਮਿਲਣੀ

ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਪੈਰਾ 472 ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਮਤ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਬਿੱਲ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਦੁਆਰਾ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਰਨਾ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਪੈਰਾ 515 ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਦੇ ਦੌਰਾਨ, ਉਹ ਮੁੱਦਾ ਜਿਸ ਦੇ ਜਵਾਬ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ:

---

[43] ਪੁੱਟਾਸਵਾਮੀ ਪੈਰਾ 466 'ਤੇ

XXXXXX

196 ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਰਿਪੋਰਟਾਂ [2019] 16 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ.

“515. (6). ਕੀ ਆਧਾਰ ਐਕਟ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 110 ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ "ਮਨੀ ਬਿੱਲ" ਵਜੋਂ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?”

ਪੈਰਾ 515.1 ਵਿੱਚ ਜਵਾਬ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ:

“515.1. ਅਸੀਂ ਸੰਸਦ ਦੀ ਦੋ-ਸਦਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਸਭਾ (ਉੱਚ ਸਦਨ) ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਉੱਚ ਸਦਨ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕਤਾ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕੁਲਦੀਪ ਨਈਅਰ ਦੇ ਕੇਸ (ਕੁਲਦੀਪ ਨਈਅਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ, (2006) 7 SCC 1] ਵਿੱਚ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਦਾਹਰਣ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਰਾਜ ਸਭਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੰਘਵਾਦ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੰਸਥਾ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ, ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਦੋਵਾਂ ਸਦਨਾਂ, ਅਰਥਾਤ ਲੋਕ ਸਭਾ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ ਸੰਸਦੀ ਨਿਯਮ ਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਅਪਵਾਦ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 110 ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਦੋ-ਸਦਨ ਦੀ ਇਸ ਸਮੁੱਚੀ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਅਨੁਛੇਦ 110 ਦੀ ਸਖਤ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਅਸੀਂ ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

51. ਮੈਰਿਟ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਧਾਰਾ 7 ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 110 ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਮੁੱਖ ਵਿਵਸਥਾ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਵਿੱਚ ਸੰਭਾਵਿਤ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਧਾਰਾ 57 ਨੂੰ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਸਿੱਟਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀ:

“467... ਧਾਰਾ 7 ਆਧਾਰ ਐਕਟ ਦੀ ਮੁੱਖ ਵਿਵਸਥਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 110 ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪੜਾਅ ਤੱਕ, ਧਿਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਕੋਈ ਝਗੜਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

515.5. ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਹੋਰ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ 'ਤੇ, ਸਾਡਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਵਿੱਚ ਅਨੁਕੂਲ ਹਨ ਜੋ ਐਕਟ ਦੇ ਸਹੀ ਕੰਮਕਾਜ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

XXXXXX

ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਧਾਰਾ 57 ਦੇ ਇੱਕ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਆਧਾਰ ਐਕਟ ਨੂੰ 'ਮਨੀ ਬਿੱਲ' ਵਜੋਂ ਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

52. ਬਹੁਮਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਅਧਿਐਨ ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਦੇਵੇਗਾ ਕਿ: (i) ਅਨੁਛੇਦ 110 ਨੂੰ ਦੋ-ਸਦਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਅਪਵਾਦ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਸਖਤ ਵਿਆਖਿਆ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ; (ii) ਧਾਰਾ 7 ਆਧਾਰ ਬਿੱਲ ਦੀ ਮੁੱਖ ਵਿਵਸਥਾ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਅਨੁਛੇਦ 110 ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਯੋਗ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਹੋਰ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਅਚਾਨਕ ਸਨ; ਅਤੇ (iii) ਧਾਰਾ 57 ਨੂੰ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਸਮੇਤ ਨਿੱਜੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਧਾਰ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਪੈਰਾ 472 ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਨੇ ਨਿਆਂਯੋਗਤਾ ਬਾਰੇ ਅੰਤਿਮ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕੀਤਾ।

53. ਜੱਜ ਡੀ.ਵਾਈ. ਚੰਦਰਚੂੜ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਸਪੀਕਰ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬ੍ਰਿਟੇਨ ਵਿਚ ਸੰਸਦ ਐਕਟ 1911 ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਐਕਟ 1935 ਦੀ ਧਾਰਾ 37 ਸਮੇਤ ਅਨੁਛੇਦ 110 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਫੈਸਲਾ ਅਨੁਛੇਦ 122 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 212 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ 'ਤੇ ਰੱਖੇ ਗਏ ਨਿਰਮਾਣ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ **ਹੈ**; (ii) **ਰਾਮਦਾਸ ਅਠਾਵਲੇ ;** ਅਤੇ (iii) **ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਪਾਲ,** ਜੈਸਵਾਲ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ 'ਤੇ ਕਿ ਸਪੀਕਰ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਜਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ, **ਮੁਹੰਮਦ ਸਈਦ ਸਿੱਦੀਕੀ** ਅਤੇ **ਯੋਗੇਂਦਰ ਕੁਮਾਰ** ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਲਈ ਅਯੋਗ ਹੈ। ਬ੍ਰਿਟੇਨ ਵਿਚ ਸੰਸਦੀ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਰਵਉੱਚਤਾ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਫੈਸਲੇ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ:

“1067. ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਆਖਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਿਧਾਂਤ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੋਣ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਇਸ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੰਸਥਾ

ਕੋਲ ਸੰਪੂਰਨ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਦੇ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਨੂੰ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਤੋਂ ਕੋਈ ਛੋਟ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਨਿਰਮਾਤਾ ਵਜੋਂ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗ੍ਰੈਨਵਿਲੇ ਆਸਟਿਨ ਨੇ ਦੇਖਿਆ, "ਆਦਰਸ਼ਵਾਦ" ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ (ਗ੍ਰੈਨਵਿਲੇ ਆਸਟਿਨ, ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ: ਇੱਕ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ, ਆਕਸਫੋਰਡ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈਸ (1966), ਪੰਨਾ 205 ਤੇ।] ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਤੋਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਰੱਖਿਅਕ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

XXXXXX

ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਜਨਤਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸੰਸਥਾਗਤ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਤੇ ਭਾਵਨਾ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਵਿਵਹਾਰ ਵਿਰੁੱਧ ਜਾਂਚ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਜਨਤਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਫਰਜ਼ਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਜਵਾਬਦੇਹ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਉਥਲ-ਪੁਥਲ ਦੇ ਉਤਾਰ-ਚੜ੍ਹਾਅ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਫਰਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨੂੰ ਰਾਹ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਇਕੱਤਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਬਿੰਦੂ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ

ਸਾਰਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਭਰੋਸੇ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਸਮੇਂ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸੱਤਾ ਦੀ ਅਸਥਿਰਤਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਸੋਗ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਜੋ ਇਹ ਸਿਰਜਦਾ ਹੈ। ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਕੋਈ ਅਪਵਾਦ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਕਿਸੇ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਪਰਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਨਾ ਹੀ ਸਪੀਕਰ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਫੈਸਲਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਨੈਤਿਕਤਾ ਤੋਂ ਆਗਿਆ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ।

54. ਜੱਜ ਅਸ਼ੋਕ ਭੂਸ਼ਣ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵੱਖਰੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਪੀਕਰ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੈ। ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ:

"901. ਅਸੀਂ ਕਿਹੋਤੋ ਹੋਲੋਹਾਨ (ਕਿਹੋਤੋ ਹੋਲੋਹਾਨ ਬਨਾਮ ਜ਼ਚਿਲੂ, 1992 SCC 651) ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਪਾਲ (ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਪਾਲ ਬਨਾਮ ਲੋਕ ਸਭਾ, (2007) 3 SCC 184) ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਪੀਕਰ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਅੰਤਿਮ ਰੂਪ ਦੇਣ ਨੂੰ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਬਿੱਲਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਦੇ ਦੋਵਾਂ ਸਦਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਧਨ ਬਿੱਲਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਦੋਵਾਂ ਸਦਨਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਬੈਠਕ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਛੋਟ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਵਿਦਵਾਨ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਦੀ ਇਸ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਪੀਕਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਣ ਸਿਰਫ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 122 (1) ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਇਸ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਉਠਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਤਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਬਿੱਲ, ਜੋ ਅਨੁਛੇਦ 110 ਦੇ ਤਹਿਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਨੂੰ ਉੱਚ ਸਦਨ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

XXXXXX

"ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਬੇਨਿਯਮੀ" ਅਤੇ "ਅਸਲ ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀਤਾ" ਵਿਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅੰਤਰ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਬਿੱਲ ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਕਤ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਸਪੀਕਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਰਨ 'ਤੇ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਸਰਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਚੁਣੌਤੀ ਨੂੰ ਰੋਕਦਾ ਹੈ, ਅਦਾਲਤ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਨ ਅਤੇ ਬਾਈਪਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਵੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਡਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਸਪੀਕਰ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸਿਰਫ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਗ਼ੈਰਕਾਨੂੰਨੀਤਾ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਫੈਸਲਾ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਡਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸਈਦ ਸਿੱਦੀਕੀ (ਮੁਹੰਮਦ) ਬਨਾਮ ਯੂ.ਪੀ. ਰਾਜ, (2014) 11 SCC 415] ਅਤੇ ਯੋਗੇਂਦਰ ਕੁਮਾਰ ਜੈਸਵਾਲ (ਯੋਗੇਂਦਰ ਕੁਮਾਰ ਜੈਸਵਾਲ ਬਨਾਮ ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ, (2016) 3 SCC 183: (2016) 2 SCC (Cri) 1] ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦੋ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਸਹੀ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਆਧਾਰ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਸਪੀਕਰ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

ਜੱਜ ਅਸ਼ੋਕ ਭੂਸ਼ਣ ਨੇ ਫਿਰ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪਾਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

55. ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਜੱਜ ਡੀ.ਵਾਈ. ਚੰਦਰਚੂੜ ਅਤੇ ਜੱਜ ਅਸ਼ੋਕ ਭੂਸ਼ਣ ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਸਪੀਕਰ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 122 (1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਬੇਨਿਯਮੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਠੋਸ ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀਤਾ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅੰਤਰ ਹੈ। ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਅਨੁਛੇਦ 110 (3) ਤਹਿਤ ਸਪੀਕਰ ਦਾ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਨਿਰਣਾਇਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕਿਸੇ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਵਜੋਂ ਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਬਹੁਮਤ (ਜੱਜ ਸੀਕਰੀ ਅਤੇ ਜੱਜ ਅਸ਼ੋਕ ਭੂਸ਼ਣ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕੀਤੀ ਗਈ) ਅਤੇ ਜੱਜ ਚੰਦਰਚੂੜ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰ ਦਾ ਨੁਕਤਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੀ ਕਿ ਆਧਾਰ ਬਿੱਲ ਅਨੁਛੇਦ 110(1) ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਸਹਿਮਤੀ ਇਸ ਤੋਂ ਉਲਟ ਸੀ।

XXXXXX

56. ਜੱਜ ਸੀਕਰੀ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੜ੍ਹਨ 'ਤੇ, ਵਿਦਵਾਨ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਦੀ ਇਸ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਸਪੀਕਰ ਦੇ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਯੋਗਤਾ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਬਹੁਮਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਮੁੱਦੇ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਅਸੀਂ ਪੁੱਟਾਸਵਾਮੀ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਪਹਿਲੂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਿਆ ਹੈ।

ਈ. ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ

57. ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਘੱਟੋ ਘੱਟ 250 ਮੈਂਬਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਰਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਸਾਹਿਤ, ਵਿਗਿਆਨ, ਕਲਾ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗਿਆਨ ਜਾਂ ਵਿਹਾਰਕ ਤਜਰਬਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ) ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ 238 ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਚੌਥੀ ਅਨੁਸੂਚੀ ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਸੀਟਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਮੈਂਬਰ ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਦੀ ਚੋਣ "ਸਿੰਗਲ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰੇਬਲ ਵੋਟ ਰਾਹੀਂ ਅਨੁਪਾਤੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ" ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

---

[44] 80 (1) ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਪਰਿਸ਼ਦ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੇ-

(a) ਖੰਡ (3) ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਬਾਰਾਂ ਮੈਂਬਰ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ; ਅਤੇ

(b) ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਦੋ ਸੌ ਅਠੱਤੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਨਹੀਂ।

(2) ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਭਰੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਵਿੱਚ ਸੀਟਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਚੌਥੀ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਵੇਗੀ।

(3) ਖੰਡ (1) ਦੀ ਉਪ- ਖੰਡ (a) ਅਧੀਨ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਰਗੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗਿਆਨ ਜਾਂ ਵਿਹਾਰਕ ਤਜਰਬਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੇ, ਅਰਥਾਤ:-

ਸਾਹਿਤ, ਵਿਗਿਆਨ, ਕਲਾ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਸੇਵਾ।

(4) ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਵਿੱਚ ਹਰੇਕ ਰਾਜ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਪਾਤੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੰਗਲ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰੇਬਲ ਵੋਟ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

(5) ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਵਿੱਚ [ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ] ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜੋ ਸੰਸਦ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਗੇ।

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ
[ਡਾਕਟਰ ਧਨੰਜਯ ਵਾਈ. ਚੰਦਰਚੂੜ, ਜੇ] 201

58. ਰਾਜ ਸਭਾ, ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਉਲਟ, ਭੰਗ ਹੋਣ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਇੱਕ ਤਿਹਾਈ ਮੈਂਬਰ ਰੋਟੇਸ਼ਨ [45] ਦੁਆਰਾ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਲੋਕ ਸਭਾ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਭੰਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਇਸ ਦਾ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਪੰਜ ਸਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਇਹ ਕਲਪਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਸਭਾ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਸੰਸਥਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਇੱਕ ਤਿਹਾਈ ਮੈਂਬਰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਅੰਤਰਾਲਾਂ 'ਤੇ ਰੋਟੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਅਨੁਛੇਦ 107 (4) ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਬਿੱਲ ਜੋ ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਹੈ ਜੋ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਲੋਕ ਸਭਾ ਭੰਗ ਹੋਣ 'ਤੇ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਖੰਡ (5) ਦੇ ਤਹਿਤ, ਕੋਈ ਬਿੱਲ ਜੋ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਹੈ ਜਾਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਹੋਣ 'ਤੇ ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਲੰਬਿਤ ਹੈ, ਧਾਰਾ 108[46] ਦੇ ਅਧੀਨ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਭੰਗ ਹੋਣ 'ਤੇ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਧਨ ਬਿੱਲਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਘਟਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਧਨ ਬਿੱਲ ਸਿਰਫ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਹੀ ਆ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਰਾਜ ਸਭਾ ਕੋਲ ਮਨੀ ਬਿੱਲਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਦੋ-ਸਦਨਵਾਦ

59. 14ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਬ੍ਰਿਟੇਨ ਵਿੱਚ ਦੋ-ਸਦਨਵਾਦ ਦਾ ਉਭਾਰ ਹੋਇਆ। ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਸਭਾ ਇੱਕ ਚੈਂਬਰ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਦਾ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਬਹਿਸ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਹਾਊਸ ਆਫ ਕਾਮਨਜ਼ ਉਹ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਹਾਊਸ ਆਫ ਲਾਰਡਸ ਵਿੱਚ ਵੰਸ਼ਵਾਦੀ ਸਾਥੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਹਾਊਸ ਆਫ ਕਾਮਨਜ਼ ਆਪਣੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮੂਲ ਵਿੱਚ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਜਾਇਦਾਦ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਅਟਲਾਂਟਿਕ ਦੇ ਪਾਰ, ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਦੋ-ਸਦਨਵਾਦ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ। 1787 ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਦੀ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚੁਣੀਆਂ ਗਈਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ, ਹਰੇਕ ਵੋਟਰ ਕੋਲ ਚੋਣਾਂ ਅਤੇ ਸੈਨੇਟ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰ ਵੋਟ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਹਰੇਕ ਰਾਜ ਅਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚੁਣੇ ਗਏ ਦੋ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਫੈਡਰਲਿਸਟ ਪੇਪਰਜ਼ ਵਿੱਚ, ਜੇਮਜ਼ ਮੈਡੀਸਨ ਨੇ ਦੋ-ਸਦਨ ਵਾਲੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਅਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚੁਣੇ ਗਏ ਉਪਰਲੇ ਸਦਨ ਵਜੋਂ ਸੈਨੇਟ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਰੇਖਾਂਕਿਤ ਕੀਤਾ:

---

[45] 83. (1) ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਭੰਗ ਕਰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ, ਪਰ ਜਿੰਨਾ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕੇ ਇਸ ਦੇ ਇੱਕ ਤਿਹਾਈ ਮੈਂਬਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹਰ ਦੂਜੇ ਸਾਲ ਦੀ ਮਿਆਦ ਪੂਰੀ ਹੋਣ 'ਤੇ ਜਿੰਨੀ ਜਲਦੀ ਹੋ ਸਕੇ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਣਗੇ।

(2) ਲੋਕ ਸਭਾ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਜਲਦੀ ਭੰਗ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ, ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਮੀਟਿੰਗ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਿਤੀ ਤੋਂ 1[ਪੰਜ ਸਾਲ] ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਰਹੇਗਾ ਅਤੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ ਅਤੇ 1[ਪੰਜ ਸਾਲ] ਦੀ ਉਕਤ ਮਿਆਦ ਦੀ ਮਿਆਦ ਖਤਮ ਹੋਣ ਸਦਨ ਦੇ ਭੰਗ ਹੋਣ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ:

ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਦੀ ਘੋਸ਼ਣਾ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਮਿਆਦ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਵਾਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੀ ਮਿਆਦ ਲਈ ਵਧਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਘੋਸ਼ਣਾ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਬੰਦ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਵਧਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ।

[46] ਅਨੁਛੇਦ 108 ਵਿੱਚ ਸੰਸਦ ਦੇ ਦੋਵਾਂ ਸਦਨਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਬੈਠਕ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ।

XXXXXX

"ਪਹਿਲਾਂ ... ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਦੂਜੀ ਸ਼ਾਖਾ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ, ਸੈਨੇਟ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਸੱਤਾ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਅਤੇ ਵੰਡਣਾ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਸਲਾਮੀ ਜਾਂਚ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਦੁੱਗਣਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੋਹਣ ਜਾਂ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਇੱਛਾ ਜਾਂ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਕਾਫ਼ੀ ਹੋਵੇਗਾ। ...

ਦੂਜਾ: ਸੈਨੇਟ ਦੀ ਲੋੜ ਸਾਰੀਆਂ ਇਕੱਲੀਆਂ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਅਸੈਂਬਲੀਆਂ ਦੇ ਅਚਾਨਕ ਅਤੇ ਹਿੰਸਕ ਜਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਆਵੇਸ਼ ਅੱਗੇ ਝੁਕਣ ਅਤੇ ਤੱਥਾਂ ਵਾਲੇ ਨੇਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਸੰਤੁਸ਼ਟ ਅਤੇ ਘਾਤਕ ਮਤਿਆਂ ਵੱਲ ਖਿੱਚਣ ਦੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਤੋਂ ਘੱਟ ਸੰਕੇਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ।...

ਤੀਜਾ: ਸੈਨੇਟ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਇਕ ਹੋਰ ਨੁਕਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨਾਲ ਉਚਿਤ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਦੀ ਘਾਟ ਵਿਚ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ

ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਸਭਾ ਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਨਿੱਜੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਮੰਗ ਕੀਤੀ, ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤੀ ਜਾਰੀ ਰੱਖੀ, ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਕਿੱਤੇ ਦੇ ਅੰਤਰਾਲਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨਾਂ, ਮਾਮਲਿਆਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਆਪਕ ਹਿੱਤਾਂ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਲਈ ਸਮਰਪਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਸਥਾਈ ਮਕਸਦ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ 'ਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਧਾਨਕ ਭਰੋਸੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗਲਤੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚਣਾ. ...

ਇੱਕ ਚੰਗੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਮਤਲਬ ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ: ਪਹਿਲਾ, ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਤੀ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ, ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ; ਦੂਜਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਧਨਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ. ...

ਚੌਥਾ: ਨਵੇਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਆਉਣ ਨਾਲ ਜਨਤਕ ਕੌਂਸਲਾਂ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਕਿੰਨੇ ਵੀ ਯੋਗ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਣ, ਸਰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਸਥਿਰ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਵੱਲ ਸਭ ਤੋਂ ਮਜ਼ਬੂਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੀ ਹੈ।

60. ਮੈਡੀਸਨ ਨੇ ਸੈਨੇਟ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਸੰਸਥਾ ਵਜੋਂ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਜੋ ਸਰਕਾਰ 'ਤੇ ਸਲਾਮੀ ਰੋਕ ਲਗਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਡੀਸਨ ਲਈ, ਜਨਤਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਖੋਹਣ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਦੋ ਵਿਧਾਨਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਸੈਨੇਟ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਸ਼ਾਂਤ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਸੰਸਥਾ ਵਜੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜੋ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਜਨੂੰਨਾਂ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਸੀ। ਇੱਕ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਆਵਾਜ਼ ਵਜੋਂ, ਸੈਨੇਟ, ਇਹ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮੁਹਾਰਤ ਨੂੰ ਦਰਸਾਏਗੀ। ਇਹ ਇੱਕ ਸੰਸਥਾ ਸੀ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਸਥਿਰਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਸੀ।

XXXXXX

ਐਚ.ਐਮ. ਸੀਰਵਾਈ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਲਾਸੀਕਲ ਪਾਠ, **ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨ** [47] ਵਿੱਚ ਸੰਘੀ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੱਤ ਵਜੋਂ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੀ ਸਥਿਤੀ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ:

"ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਸੰਸਦ (ਕੇਂਦਰੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ) ਰਾਜਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸਦਾ ਇੱਕ ਸਦਨ, ਰਾਜ ਪਰਿਸ਼ਦ, ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਪਾਰਟੀ ਜਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਕੋਲ ਬਹੁਮਤ ਹੈ ਪਰ ਭਾਰੀ ਬਹੁਮਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਵਿੱਤੀ ਬਿੱਲਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੀ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਆਵਾਜ਼ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਦੂਜਾ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਦੇ ਹਰੇਕ ਸਦਨ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਸਦਨ ਵਿੱਚ ਪੂਰਨ ਬਹੁਮਤ ਨਾਲ ਅਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਅਤੇ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਦੋ ਤਿਹਾਈ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਅਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹਰੇਕ ਸਦਨ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬਹੁਮਤ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਤੀਜਾ, ਅਨੁਛੇਦ 368 (ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸੋਧ) ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਸੋਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੀਆਂ ਸੋਧਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੀ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਅੱਧੀ ਗਿਣਤੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ... ਚੌਥਾ, 44ਵੀਂ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਛੇਦ 352 ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਨੂੰ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਦੇ ਐਲਾਨ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਆਵਾਜ਼ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਦੀ ਘੋਸ਼ਣਾ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਬਹੁਮਤ ਦੁਆਰਾ ਹਰੇਕ ਸਦਨ ਦੁਆਰਾ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ... ਪੰਜਵਾਂ, ਸੰਘ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕੋਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ

ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ ਚੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਬਲਕਿ ਇੱਕ ਚੋਣ ਕਾਲਜ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ (a) ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਮੈਂਬਰ ਅਤੇ (b) ਸੰਸਦ ਦੇ ਦੋਵਾਂ ਸਦਨਾਂ ਦੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਮੈਂਬਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ... ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਕੋਲ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਵੋਟਿੰਗ ਸ਼ਕਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ; ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ ਅਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਰਾਹੀਂ ਵਧਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

---

[47] ਐਚ.ਐਮ. ਸੀਰਵਾਈ, ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨ, ਯੂਨੀਵਰਸਲ ਲਾਅ ਕੰਪਨੀ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਲਿਮਟਿਡ, ਭਾਗ 1, (1991), pp. 299-300 ਤੇ।

XXXXXX

61. ਰਾਜ ਸਭਾ ਸਕੱਤਰੇਤ ਨੇ "ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਦ ਵਿੱਚ ਦੂਜਾ ਚੈਂਬਰ: ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਅਤੇ ਅਧਿਐਨ" ਸਿਰਲੇਖ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਸੰਸਥਾ ਵਜੋਂ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੀ ਸਥਿਤੀ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਸੰਘੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਰਾਜ ਸਭਾ ਕੋਲ ਕੁਝ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸ਼ਕਤੀਆਂ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ:

"(i)ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 249 ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਸਭਾ ਹਾਜ਼ਰ ਅਤੇ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਦੋ ਤਿਹਾਈ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਬਹੁਮਤ ਨਾਲ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜਾਂ ਢੁਕਵਾਂ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਰਾਜ

ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ, ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪੂਰੇ ਜਾਂ ਖੇਤਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਿੱਸੇ ਲਈ ਮਤੇ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਮਤਾ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਇੱਕ ਸਾਲ ਦੀ ਮਿਆਦ ਲਈ ਲਾਗੂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਮਿਆਦ ਨੂੰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਾਲ ਲਈ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ;

(ii) ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 312 ਦੇ ਤਹਿਤ, ਜੇ ਰਾਜ ਸਭਾ ਹਾਜ਼ਰ ਅਤੇ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਦੋ ਤਿਹਾਈ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਬਹੁਮਤ ਨਾਲ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਜਾਂ ਵਧੇਰੇ ਅਖਿਲ ਭਾਰਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਬਣਾਉਣਾ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜਾਂ ਢੁਕਵਾਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਸੰਸਦ ਕੋਲ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ; ਅਤੇ

(iii) ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਤਹਿਤ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਐਮਰਜੈਂਸੀ (ਅਨੁਛੇਦ 352) ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ (ਅਨੁਛੇਦ 356) ਜਾਂ ਵਿੱਤੀ ਐਮਰਜੈਂਸੀ (ਅਨੁਛੇਦ 360) ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਘੋਸ਼ਣਾਵਾਂ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਜਿਹੀ ਹਰ ਘੋਸ਼ਣਾ ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਦੇ ਦੋਵਾਂ ਸਦਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਿਆਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕੁਝ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਸਭਾ ਨੂੰ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹਨ। ਜੇ ਕੋਈ ਘੋਸ਼ਣਾ ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਮਿਆਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਘੋਸ਼ਣਾ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਮਤਾ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

62. **ਕੁਲਦੀਪ ਨਈਅਰ** ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਵੱਲੋਂ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਵਾਈ. ਕੇ. ਸਭਰਵਾਲ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ:

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ
[ਡਾਕਟਰ ਧਨੰਜਯ ਵਾਈ. ਚੰਦਰਚੂੜ, ਜੇ.]205

“47. ਰਾਜ ਸਭਾ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਮੰਚ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਜਨਤਕ ਹਸਤੀਆਂ ਨੂੰ ਆਮ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਰੌਲੇ-ਰੱਪੇ ਤੋਂ ਲੰਘੇ ਬਿਨਾਂ ਪਹੁੰਚ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਜੋ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਇਹ ਲੋਕ ਸਭਾ 'ਤੇ ਇੱਕ ਸੋਧ ਚੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੋ ਬਹਿਸ ਚੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ 'ਤੇ ਦੋ ਵਾਰ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸੋਧ ਚੈਂਬਰ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਾਜ ਸਭਾ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵੱਲੋਂ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਬਿੱਲਾਂ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ 'ਚ ਮਦਦ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ 'ਤੇ ਜੱਜ ਏ. ਕੇ. ਸੀਕਰੀ (ਆਪਣੇ ਅਤੇ ਦੋ ਹੋਰ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਲਿਖਦੇ ਹੋਏ) ਨੇ **ਪੁੱਟਸਵਾਮੀ** ਵਿੱਚ ਵੀ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਦਿਆਂ, ਜੱਜ ਡੀ.ਵਾਈ. ਚੰਦਰਚੂੜ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸੰਘਵਾਦ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੋਣ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਰੱਖਦਾ ਹੈ:

"1106. ਰਾਜ ਸਭਾ ਦਾ ਸੰਸਥਾਗਤ ਢਾਂਚਾ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਬਹੁਲਵਾਦ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾ, ਸੱਭਿਆਚਾਰ, ਧਾਰਨਾ ਅਤੇ ਦਿਲਚਸਪੀ ਦੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਸਤਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਪੜਤਾਲ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਸੰਸਦ ਦੇ ਦੂਜੇ ਚੈਂਬਰ ਵਜੋਂ, ਇਹ ਜਲਦਬਾਜ਼ੀ ਅਤੇ ਗਲਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸੋਚੇ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨਾਂ 'ਤੇ ਰੋਕ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਵਿਧਾਨਕ ਕੰਮਕਾਜ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਦਾ ਮੌਕਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ

ਸੰਤੁਲਨ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਅੰਦਰੂਨੀ ਹੈ। ਉੱਪਰਲਾ ਚੈਂਬਰ ਕਈ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਹੇਠਲੇ ਚੈਂਬਰ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਦਾ ਪੂਰਕ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਭਾ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸੰਤੁਲਨ ਦੀ ਸੰਸਥਾ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਘੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਦੀ ਹੈ [ਐਸ.ਆਰ. ਬੋਮਈ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ, (1994) 3 SCC 1: AIR 1994 SC 1998]। ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੀ ਹੋਂਦ ਅਤੇ ਭੂਮਿਕਾ ਦੋਵੇਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਢਾਂਚਾ ਰਾਜ ਸਭਾ ਨੂੰ ਸੰਘੀ ਦੋ-ਸਦਨ ਦੀ ਸੰਸਥਾ ਵਜੋਂ ਕਲਪਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਸਧਾਰਣ ਦੋ-ਸਦਨ ਵਾਲੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ। "ਸੈਨੇਟ" ਦੀ ਬਜਾਏ "ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਕੌਂਸਲ" ਵਜੋਂ ਇਸਦਾ ਨਾਮ ਇਸਦੇ ਸੰਘੀ ਮਹੱਤਵ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਂਦਾ ਹੈ।

63. ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਘੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਦੋ-ਸਦਨ ਵਾਲੀਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਭੂਮਿਕਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਭਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਡਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਸੰਘੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੱਤ ਹੈ।

XXXXXX

ਰਾਜ ਸਭਾ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਸੰਸਥਾ ਹੈ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਾਂਗ ਭੰਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਰੋਟੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਧਨ ਬਿੱਲਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਸਭਾ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਇਸ ਵਿਆਪਕ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਅਪਵਾਦ ਹੈ ਕਿ ਬਿੱਲਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਦੇ ਦੋਵਾਂ ਸਦਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

64. ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਅੰਤਰ ਹੈ ਜੋ ਧਨ ਬਿੱਲਾਂ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 117 (1) ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਵਿੱਤੀ ਬਿੱਲਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਧਾਰਾ 117 (1) ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) ਦੀ ਉਪ- ਖੰਡ (a) ਤੋਂ (f) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਲਈ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬਿੱਲ ਜਾਂ ਸੋਧ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪੇਸ਼ ਜਾਂ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬਿੱਲ ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਧਨ ਬਿੱਲਾਂ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਸ਼ਬਦ 'ਸਿਰਫ' ਅਨੁਛੇਦ 117 (1) ਵਿੱਚ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਵਿੱਤੀ ਬਿਲਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ । ਅਤੇ ।। ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

"b. ਵਿੱਤੀ ਬਿੱਲ - ਸ਼੍ਰੇਣੀ -1

ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 117 ਦੇ ਖੰਡ (1) ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਵਿੱਤੀ ਬਿੱਲ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਬਿੱਲ ਹੈ ਜੋ ਅਨੁਛੇਦ 110 ਦੇ ਖੰਡ (1) ਦੇ ਉਪ- ਖੰਡ (a) ਤੋਂ (f) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲਈ, ਇਹ ਇੱਕ ਬਿੱਲ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਦੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਹਨ ... ਪਹਿਲਾ, ਇਸ ਨੂੰ ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਦੂਜਾ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅੰਤਰ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਨੁਕਤਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਇੱਕ ਵਿੱਤੀ ਬਿੱਲ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੋਰ ਆਮ ਬਿੱਲ ਵਾਂਗ ਹੀ ਹੈ।

(c) ਵਿੱਤੀ ਬਿੱਲ – ਸ਼੍ਰੇਣੀ-।।

ਬਿੱਲਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਹੈ ਜੋ ਅਨੁਛੇਦ 117 (3) ਦੇ ਤਹਿਤ ਵਿੱਤੀ ਬਿੱਲ ਵੀ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਬਿੱਲ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸੇ ਗਏ ਧਨ ਬਿੱਲਾਂ ਅਤੇ ਵਿੱਤੀ ਬਿੱਲਾਂ ਦੀ ਬਜਾਏ ਆਮ ਬਿੱਲਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਵਿੱਤੀ ਬਿੱਲਾਂ ਦੀ ਇਸ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਅਤੇ ਆਮ ਬਿੱਲਾਂ ਵਿਚ ਇਕੋ ਇਕ ਫਰਕ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਵਿੱਤੀ ਬਿੱਲ, ਜੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਕੱਤਰ ਫੰਡ ਤੋਂ ਖਰਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਸਦ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਦਨ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੇ ਉਸ ਸਦਨ ਨੂੰ ਬਿੱਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੁੰਦੀ।

---

[48]ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ: ਰਾਜ ਸਭਾ ਸਕੱਤਰੇਤ ਪੰਨਾ 17 ਤੇ।

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ
[ਡਾਕਟਰ ਧਨੰਜਯ ਵਾਈ. ਚੰਦਰਚੂੜ, ਜੇ]207

ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਬਿੱਲ ਆਮ ਬਿੱਲਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਹਨ, ਤਾਂ ਜੋ ਅਜਿਹਾ ਵਿੱਤੀ ਬਿੱਲ ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ, ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਸੋਧਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ਜਾਂ ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਾਂਝੀ ਬੈਠਕ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ, ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਸੋਧ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਬਿੱਲ 'ਤੇ ਸਦਨਾਂ ਵਿੱਚ ਅਸਹਿਮਤੀ ਹੋਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਸਾਂਝੀ ਮੀਟਿੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ, ਅਜਿਹੇ ਵਿੱਤੀ ਬਿੱਲਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ 'ਤੇ ਕੋਈ ਸੀਮਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਉਪਰੋਕਤ ਵਰਗੀਕਰਨ ਇੱਕ ਵਿੱਤੀ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਧਨ ਬਿੱਲ ਨਾਲ ਦੁਬਾਰਾ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਇੱਕ ਬਿੱਲ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) ਦੇ ਉਪ- ਖੰਡ (a) ਤੋਂ (g) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਵਰਣਨ ਦੀਆਂ 'ਸਿਰਫ' ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਹਨ।

65. ਰਾਜ ਸਭਾ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਬਹੁਲਵਾਦ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਸੰਤੁਲਨ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸੰਘੀ ਰੀੜ੍ਹ ਦੀ ਹੱਡੀ ਦੀ ਇੱਕ ਲਾਜ਼ਮੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਇਕਾਈ ਹੈ। ਸੰਸਦ ਦੇ ਦੋਵਾਂ ਸਦਨਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਸੰਭਾਵਿਤ ਮਤਭੇਦਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਰਾਜ ਸਭਾ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਕੇ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਾਡੇ ਵਰਗੀ ਸੰਘੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿੱਚ, ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਗੱਲਬਾਤ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਧਨ ਬਿੱਲ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਤੋਂ ਹਟਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਹਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

F ਚੁਣੌਤੀ ਦੇ ਗੁਣ

F.1 ਧਨ ਬਿੱਲ ਵਜੋਂ ਪਾਸ ਹੋਣਾ

66. 19 ਫਰਵਰੀ 2014 ਨੂੰ, 26 ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਇਕਸਾਰ ਸ਼ਰਤਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ (ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ) ਬਿੱਲ 2014 ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਬਿੱਲ ਦੇ ਖੰਡ 3 ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ:

"3. ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਐਕਟਾਂ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਇਸ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਐਕਟਾਂ ਅਧੀਨ ਨਿਯੁਕਤ ਚੇਅਰਮੈਨ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣਗੀਆਂ:

ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਇਸ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਚੇਅਰਮੈਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਉਕਤ ਐਕਟ ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਪਹਿਲਾਂ ਅਜਿਹੇ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਬਿੱਲ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ 'ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਐਕਟ' ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਬਿੱਲ ਵਿਭਾਗ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਥਾਈ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ 26 ਫਰਵਰੀ, 2015 ਨੂੰ ਆਪਣੀ 74ਵੀਂ ਰਿਪੋਰਟ ਸੌਂਪੀ ਸੀ। ਇਹ ਬਿੱਲ 11 ਅਪ੍ਰੈਲ 2017 ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

XXXXXX

67. ਵਿੱਤ ਬਿੱਲ 2017 ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 117 ਦੇ ਖੰਡ (1) ਅਤੇ (3) ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਨਾਲ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਧਨ ਬਿੱਲ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। 1 ਫਰਵਰੀ, 2017 ਨੂੰ ਬਿੱਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮੇਂ, ਵਿੱਤ ਬਿੱਲ 2017 ਵਿੱਚ "ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ 2017-18 ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿੱਤੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ" ਸੱਤ ਅਨੁਸੂਚੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ 150 ਧਾਰਾਵਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਇਸ ਬਿੱਲ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਟੈਕਸ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ - ਸਿੱਧੇ, ਅਸਿੱਧੇ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਿੱਤੀ ਪਹਿਲੂਆਂ ਵਿੱਚ ਸੋਧ, ਵਾਧਾ ਅਤੇ ਸੋਧ ਕਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਵਿੱਤ ਬਿੱਲ 2017 ਦੇ ਭਾਗ VIII ਨੇ SEBI ਐਕਟ 1992[50] ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਥਾਪਤ ਸਕਿਓਰਿਟੀਜ਼ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ[49] ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ SAT ਲਈ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਲਈ ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਅ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ। ਵਿੱਤ ਬਿੱਲ ਨੂੰ 21 ਮਾਰਚ, 2017 ਨੂੰ ਚਰਚਾ ਲਈ ਲਿਆਂਦਾ

ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ 22 ਮਾਰਚ, 2017 ਨੂੰ ਲੋਕ ਸਭਾ ਨੇ 29 ਸਰਕਾਰੀ ਸੋਧਾਂ ਨਾਲ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਸੀ।

68. 21 ਮਾਰਚ, 2017 ਨੂੰ, ਕੇਂਦਰੀ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਵਿੱਤ ਬਿੱਲ ਵਿੱਚ 34 ਨਵੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਅਤੇ ਦੋ ਅਨੁਸੂਚੀਆਂ ਵਾਲੇ ਭਾਗ XI (ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਵਿੱਤ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਭਾਗ XIV ਵਜੋਂ ਮੁੜ ਨੰਬਰ) ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸੋਧ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਰੱਖਿਆ। ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਕੰਮਕਾਜ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਲਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ 80 (i) ਵਿੱਚ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ:

80. ਸੋਧਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ।
ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਕਿਸੇ ਬਿੱਲ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸੋਧਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨਗੀਆਂ:
(i) ਸੋਧ ਬਿੱਲ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਉਸ ਧਾਰਾ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ।

ਚਰਚਾ ਦੌਰਾਨ ਸਪੀਕਰ ਨੇ ਗੈਰ-ਵਿੱਤੀ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਸੋਧਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਵਿਰੁੱਧ ਇਤਰਾਜ਼ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਬਹਿਸਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

“ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਾਣਯੋਗ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਜਦੋਂ ਵਿੱਤ ਬਿੱਲ 2016 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਦੌਰਾਨ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਉਠਾਏ ਗਏ ਸਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਨਿਯਮ 219 ਅਨੁਸਾਰ ਵਿੱਤ ਬਿੱਲ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿੱਤੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਇਹ ਨਿਯਮ ਗੈਰ-ਟੈਕਸ ਪ੍ਰਸਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ

ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਵਿੱਤ ਬਿੱਲ ਵਿੱਚ ਗੈਰ-ਟੈਕਸ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ...

---

[49] "SAT"

[50] "SEBI ਐਕਟ 1992"

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ
[ਡਾਕਟਰ ਧਨੰਜਯ ਵਾਈ. ਚੰਦਰਚੂੜ, ਜੇ]209

ਇਸ ਲਈ, ਅਨੁਕੂਲ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਨਿਯਮ 2019 'ਚ ਵਿੱਤ ਬਿੱਲ 'ਚ ਗੈਰ-ਟੈਕਸ ਪ੍ਰਸਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਲਗਾਈ ਗਈ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਓਡਰ ਦੇ ਨੁਕਤੇ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

69. ਲੋਕ ਸਭਾ ਨੇ ਨਿਯਮ 80 (1) ਦੇ ਅਮਲ ਨੂੰ ਮੁਅੱਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਜੋ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਸੋਧਾਂ ਨੂੰ ਵਿੱਤ ਬਿੱਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। 22 ਮਾਰਚ, 2017 ਨੂੰ, ਸਦਨ ਨੇ ਵਿੱਤ ਬਿੱਲ 2017 ਨੂੰ ਭਾਗ XI (ਵਿੱਤ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਭਾਗ XIV ਵਜੋਂ ਦੁਬਾਰਾ ਨੰਬਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ) ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸੋਧ ਦੇ ਨਾਲ ਅਪਣਾਇਆ। ਇਹ ਬਿੱਲ ਸਪੀਕਰ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਅਨੁਛੇਦ 109 (2) ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਾਜ ਸਭਾ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਰਾਜ ਸਭਾ ਨੇ 29 ਮਾਰਚ, 2017 ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਬਿੱਲ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। 30 ਮਾਰਚ, 2017 ਨੂੰ ਲੋਕ ਸਭਾ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਵਿੱਤ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਦੋਵਾਂ ਸਦਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

70. ਵਿੱਤ ਬਿੱਲ 2017 ਪਾਸ ਹੋਣ 'ਤੇ, ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਦੁਆਰਾ 1 ਜੂਨ, 2017 ਨੂੰ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰਾਲੇ ਵਿੱਚ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਵਿੱਤ ਐਕਟ 2017 ਦੀ ਧਾਰਾ 184 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਨਿਯਮ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੇ ਹਨ: (i) ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡ; (ii) ਚੋਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ; (iii) ਅਸਤੀਫੇ ਅਤੇ ਹਟਾਉਣ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ; (iv) ਤਨਖਾਹਾਂ ਅਤੇ ਤਨਖਾਹਾਂ; (v) ਮਿਆਦ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਲ; ਅਤੇ (vi) ਹੋਰ ਸੇਵਾ ਸ਼ਰਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਛੁੱਟੀਆਂ ਅਤੇ ਭੱਤੇ।

ਵਿੱਤ ਐਕਟ 2017 ਦੇ ਭਾਗ XIV ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਹੈ: **"ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਰਲੇਵੇਂ ਅਤੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨਾਂ, ਮੈਂਬਰਾਂ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਲਈ ਕੁਝ ਐਕਟਾਂ ਵਿੱਚ ਸੋਧਾਂ।**

71. ਧਾਰਾ 158 ਕਈ ਸੰਸਦੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸੋਧਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਦੀ ਹੈ:

i.ਉਦਯੋਗਿਕ ਵਿਵਾਦ ਐਕਟ, 1947
ii. ਕਰਮਚਾਰੀ ਭਵਿੱਖ ਫੰਡ ਅਤੇ ਫੁਟਕਲ ਉਪਬੰਧ ਐਕਟ, 1952

iii.ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਐਕਟ, 1957

iv. ਟਰੇਡ ਮਾਰਕਸ ਐਕਟ, 1999

v. ਰੇਲਵੇ ਦਾਅਵਾ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਐਕਟ, 1987

vi. ਰੇਲਵੇ ਐਕਟ, 1989

XXXXXX

vii. ਸਮੱਗਲਰ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਮੁਦਰਾ ਹੇਰਾਫੇਰੀ (ਜਾਇਦਾਦ ਜ਼ਬਤ ਕਰਨਾ) ਐਕਟ, 1976.

viii. ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਮੁਦਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਐਕਟ, 1999

ix. ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਅਧਿਕਾਰ ਭਾਰਤ ਐਕਟ, 1994

x.ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਮਾਰਗ (ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ਟ੍ਰੈਫਿਕ) ਨਿਯੰਤਰਣ ਐਕਟ, 2002

xi. ਭਾਰਤੀ ਦੂਰਸੰਚਾਰ ਨਿਯਮਿਤ ਅਧਿਕਾਰ ਐਕਟ, 1997

xii. ਸੂਚਨਾ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਐਕਟ, 2000

xiii. ਭਾਰਤੀ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਆਰਥਿਕ ਨਿਯਮਿਤ ਅਧਿਕਾਰ ਐਕਟ, 2008

xiv. ਮੁਕਾਬਲਾ ਐਕਟ, 2002

xv. ਕੰਪਨੀ ਐਕਟ, 2013

xvi.ਸਿਨੇਮੈਟੋਗ੍ਰਾਫ ਐਕਟ, 1952

xvii. ਆਮਦਨ ਕਰ ਐਕਟ, 1961

xviii. ਕਸਟਮਜ਼ ਐਕਟ, 1962

xix. ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਐਕਟ, 1985;

xx. ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ, 1986

xxi. ਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਤੀਭੂਤੀਆਂ ਅਤੇ ਐਕਸਚੇਂਜ ਬੋਰਡ ਐਕਟ, 1992

xxii. ਬੈਂਕਾਂ ਅਤੇ ਵਿੱਤੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਬਕਾਇਆ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਐਕਟ 1993

xxiii.ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਐਕਟ 2007

xxiv. ਨੈਸ਼ਨਲ ਗ੍ਰੀਨ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਐਕਟ 2010

72. ਧਾਰਾ 183 ਇਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ:

"183. ਅੱਠਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਕਾਲਮ (3) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਐਕਟਾਂ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਨਿਰਧਾਰਤ ਦਿਨ ਤੋਂ ਧਾਰਾ 184 ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਚੇਅਰਮੈਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਪ੍ਰਧਾਨ, ਉਪ-ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਜਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਉਪਰੋਕਤ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਕਾਲਮ (2) ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ:

XXXXXX

ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਧਾਰਾ 184 ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਚੇਅਰਮੈਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਪ੍ਰਧਾਨ, ਵਾਈਸ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ, ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਦਿਨ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਪਹਿਲਾਂ ਅਜਿਹੇ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਮੈਂਬਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੀਆਂ।

ਅੱਠਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ 19 ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਾਨੂੰਨ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਧਾਰਾ 183 ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿਰਧਾਰਤ ਦਿਨ ਤੋਂ, ਧਾਰਾ 184 ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਚੇਅਰਪਰਸਨਾਂ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਪਰਸਨਾਂ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀਆਂ, ਉਪ ਪ੍ਰਧਾਨਾਂ, ਪ੍ਰੀਜ਼ਾਈਡਿੰਗ ਅਫਸਰਾਂ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਜਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, ਅਪੀਲ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਨਿਰਧਾਰਤ ਦਿਨ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਪਹਿਲਾਂ ਅਹੁਦਾ ਸੰਭਾਲਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਧਾਰਾ 184 ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੀ ਹੈ:

“184. (1) ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਸੂਚਨਾ ਰਾਹੀਂ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਚੇਅਰਮੈਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ, ਵਾਈਸ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ, ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਜਾਂ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਯੋਗਤਾ, ਨਿਯੁਕਤੀ, ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਮਿਆਦ, ਤਨਖਾਹਾਂ ਅਤੇ ਭੱਤੇ, ਅਸਤੀਫਾ, ਹਟਾਉਣ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਮਦਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਯਮ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅੱਠਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਕਾਲਮ (2) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਚੇਅਰਮੈਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਪ੍ਰਧਾਨ, ਉਪ-ਪ੍ਰਧਾਨ, ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਜਾਂ ਹੋਰ ਅਥਾਰਟੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਅਜਿਹੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਲਈ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਰਹੇਗਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਪੰਜ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਉਹ ਮੁੜ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ:

ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਚੇਅਰਮੈਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਪ੍ਰਧਾਨ, ਉਪ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਂ ਮੈਂਬਰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਉਮਰ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਨਹੀਂ ਸੰਭਾਲੇਗਾ ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

(a) ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਜਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, 70 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ;

XXXXXX

(b) ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਵਾਈਸ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ, ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਉਮਰ 67 ਸਾਲ ਹੈ:

(2) ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਚੇਅਰਮੈਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ, ਵਾਈਸ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ, ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਜਾਂ ਮੈਂਬਰ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਅਤੇ ਭੱਤੇ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਸ਼ਰਤਾਂ

ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਜਾਂ ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਰ ਅਥਾਰਟੀ ਉਸ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

73. ਧਾਰਾ 184 ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ (i) ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਹੈ; (ii) ਨਿਯੁਕਤੀ; (iii) ਅਹੁਦੇ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ; (iv) ਤਨਖਾਹਾਂ ਅਤੇ ਭੱਤੇ; (iv) ਅਸਤੀਫਾ; (vi) ਹਟਾਉਣਾ; ਅਤੇ (viii) ਸੇਵਾ ਦੇ ਹੋਰ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ। ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਮਿਆਦ ਅਜਿਹੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜੋ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜੋ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਮੈਂਬਰ ਮੁੜ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ। ਇੱਕ ਉਪਰਲੀ ਉਮਰ ਸੀਮਾ ਦੂਜੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਧਾਰਾ 185 (1) ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਜਾਂ ਅਪੀਲ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ ਜਾਂ ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਉਪ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰ ਜੋ ਨਿਰਧਾਰਤ ਦਿਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਣਗੇ ਅਤੇ ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਮਿਆਦ ਜਾਂ ਸੇਵਾ ਦੇ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਦੀ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਮਾਪਤੀ ਲਈ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਅਤੇ ਭੱਤਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਣਗੇ।

74. ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਵਿੱਤ ਐਕਟ 2017 ਦਾ ਭਾਗ XIV ਅਨੁਛੇਦ 110 ਦੇ ਖੰਡ (1) ਦੇ ਉਪ- ਖੰਡ (c), (d) ਅਤੇ (g) ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਟਿਕਾਊ ਹੈ। ਦਲੀਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਪੀਕਰ ਦੁਆਰਾ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਪੂਰੇ ਵਿੱਤ ਬਿੱਲ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਹ ਰਾਜ ਸਭਾ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਨੇ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਤਨਖਾਹਾਂ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਕੱਤਰ ਫੰਡ ਵਿੱਚੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਭਾਗ XIV ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ, ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਵਿੱਚ ਅਨੁਕੂਲ ਹਨ। ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਤਨਖਾਹਾਂ, ਭੱਤਿਆਂ ਅਤੇ ਪੈਨਸ਼ਨ ਦਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਕੱਤਰ ਫੰਡ ਨਾਲ

ਸਿੱਧਾ ਸਬੰਧ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਹ ਵਿੱਤ ਐਕਟ 2017 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਨਿਰਭਰਤਾ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਰੱਖੀ ਗਈ ਸੀ: (i) ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵੈਧਤਾ ਦੀ ਧਾਰਨਾ **(ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਅਨਵਰ ਅਲੀ ਸਰਕਾਰ [51], ਆਰ. ਕੇ. ਗਰਗ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ [52] ਅਤੇ ਸੁਬਰਾਮਨੀਅਮ ਸਵਾਮੀ ਬਨਾਮ ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਕੇਂਦਰੀ ਜਾਂਚ ਬਿਊਰੋ [53]); (ii) ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵੰਡ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ (ਭੀਮ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ [54]).**

---

[51] (1952) SCR 284

[52] (1981) 4 SCC 675

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ
[ਡਾਕਟਰ ਧਨੰਜਯ ਵਾਈ. ਚੰਦਰਚੂੜ, ਜੇ]213

75. ਵਿੱਤ ਐਕਟ 2017 ਦੇ ਭਾਗ XIV ਦੇ ਉਪਬੰਧ, ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ, ਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪੀਲ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਸਮੇਤ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸੋਧਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਯੋਗਤਾ, ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ, ਅਹੁਦੇ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਤਨਖਾਹਾਂ, ਭੱਤਿਆਂ, ਅਸਤੀਫੇ ਅਤੇ ਹਟਾਉਣ ਸਮੇਤ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਨ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 184 ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਹਨ। ਧਾਰਾ 184 ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨਿਰਣਾਇਕ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰੇ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੁਆਰਾ, ਮੂਲ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸ਼ਾਸਨ ਕਨੂੰਨੀ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ

ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਹੁਦੇ ਲਈ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਤੱਕ, ਡੈਲੀਗੇਟ ਕੀਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਹੋਰ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰ ਸਕੇ।

76. ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਧਨ ਬਿੱਲ ਦੇ ਗਠਨ ਲਈ ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 110 ਧਨ ਬਿੱਲ ਵਿੱਚ ਗੈਰ-ਵਿੱਤੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ 'ਤੇ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਲਗਾਉਂਦੀ। ਪਰ ਗੈਰ-ਵਿੱਤੀ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) ਦੇ ਉਪ- ਖੰਡ (g) ਇਹ ਲੋੜ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਉਪ- ਖੰਡ (a) ਤੋਂ (f) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਕਿਸੇ ਗੈਰ-ਵਿੱਤੀ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਧਨ ਬਿੱਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਕੇਵਲ ਤਾਂ ਹੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੇ ਇਹ ਉਪ- ਖੰਡ (a) ਤੋਂ (f) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਿਸੇ ਮਾਮਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਜਾਂ ਸਹਾਇਕ ਹੋਵੇ। ਭਾਗ XIV ਨੇ ਅੱਠਵੀਂ ਅਤੇ ਨੌਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜੋ ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) ਦੀਆਂ ਉਪ- ਖੰਡ (a) ਤੋਂ (f) ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿੱਤ ਐਕਟ 2017 ਦਾ ਭਾਗ XIV ਉਪ- ਖੰਡ (g) ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 109 ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਕੇ ਅਨੁਛੇਦ 107 ਅਤੇ 108 ਅਧੀਨ ਆਮ ਬਿੱਲਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਠੋਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਅਸਫਲ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਭਾਗ XIV ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਾਧਾਰਨ ਬਿੱਲ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਰਾਜ ਸਭਾ ਕੋਲ ਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਸਤਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਆਵਾਜ਼ ਹੋਵੇਗੀ। ਭਾਗ XIV ਵਿੱਚ ਉਹ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਹਨ ਜੋ ਅਨੁਛੇਦ 110 ਦੇ ਤਹਿਤ ਮਨਜ਼ੂਰ ਡੋਮੇਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਨ।

---

[53] (2014) 8 SCC 682

[54] (2010) 5 SCC 538

XXXXXX

77. ਅਸੀਂ ਵਿਦਵਾਨ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਤੋਂ ਅਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਤਨਖਾਹਾਂ ਇਕੱਤਰ ਫੰਡ ਵਿੱਚੋਂ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਵਿੱਤ ਐਕਟ ਦਾ ਭਾਗ XIV ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) ਦੇ ਉਪ- ਖੰਡ (c) ਅਤੇ (d) ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਹੋਰ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਸਿਰਫ ਅਚਾਨਕ ਹਨ। ਇਸ ਸੋਧ ਦਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਕੱਤਰ ਫੰਡ 'ਤੇ ਵਿੱਤੀ ਬੋਝ 'ਤੇ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਸੋਧ ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਇਕਲੌਤਾ ਅਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਨੇੜਿਓਂ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ 'ਤੇ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਅਚਾਨਕ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਸਮੁੱਚੀ ਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਨਿਗਲ ਲਿਆ ਹੈ। ਵਿੱਤ ਐਕਟ 2017 ਦੇ ਭਾਗ XIV ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕਈ ਸੋਧਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ, ਅਹੁਦੇ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਤਨਖਾਹਾਂ, ਭੱਤੇ, ਅਸਤੀਫਾ ਅਤੇ ਹਟਾਉਣ ਸਮੇਤ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਕੱਤਰ ਫੰਡ 'ਤੇ ਵਿੱਤੀ ਬੋਝ ਦੇ ਸਵਾਲ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਭਾਗ XIV ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅੱਠਵੀਂ ਅਤੇ ਨੌਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਨਿਰਣਾਇਕ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੂਲ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧਣਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਭਿਆਸ ਨੂੰ ਧਨ ਬਿੱਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ ਸਹਾਰਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

78. ਭਾਰਤ ਦੇ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਨੇ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਵਿੱਤ ਐਕਟ 2017 ਦੇ ਭਾਗ XIV ਦੇ ਉਪਬੰਧ, ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਕੱਤਰ ਫੰਡ 'ਤੇ ਵਿੱਤੀ ਪ੍ਰਭਾਵ

ਹੈ, ਅਨੁਛੇਦ 110 ਦੇ ਖੰਡ (1) ਦੇ ਉਪ- ਖੰਡ (c), (d), (e) ਅਤੇ (g) ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਟਿਕਾਊ ਹਨ।

79. ਉਪ- ਖੰਡ (c) ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਕੱਤਰ ਫੰਡ ਜਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਕਟਕਾਲੀਨ ਫੰਡ ਤੋਂ ਪੈਸੇ ਕਢਵਾਉਣ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਉਪ- ਖੰਡ (d) ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਕੱਤਰ ਫੰਡ ਵਿੱਚੋਂ ਪੈਸੇ ਦੀ ਵੰਡ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਉਪ- ਖੰਡ (e) ਜਾਂ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਖਰਚ ਦੀ ਘੋਸ਼ਣਾ ਜਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਕੱਤਰ ਫੰਡ 'ਤੇ ਵਸੂਲੇ ਗਏ ਖਰਚ ਦੀ ਰਕਮ ਵਿੱਚ ਵਾਧੇ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਵਿੱਤ ਐਕਟ 2017 ਦਾ ਭਾਗ XIV, ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਇਸਦਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਕੱਤਰ ਫੰਡ 'ਤੇ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) ਦੇ ਉਪ- ਖੰਡ (c) ,(d) ਅਤੇ (e) ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ।

80. ਉਪ- ਖੰਡ (g) ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਪ- ਖੰਡ (a) ਤੋਂ (f) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਦਲੀਲ ਦੇਣ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਕਿਸੇ ਬਿੱਲ ਵਿੱਚ ਅਨੁਛੇਦ 110 ਦੇ ਖੰਡ (1) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਉਪ- ਖੰਡ (a) ਤੋਂ (f) ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਯੋਗ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਪਰ ਇਸਦਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਕੱਤਰ ਫੰਡ 'ਤੇ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) ਦੇ ਉਪ- ਖੰਡ (g)ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਲਿਆਏਗਾ।

XXXXXX

81. ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) ਧਨ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਇੱਕ ਬਿੱਲ ਵਜੋਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਪ-ਖੰਡ (a) ਤੋਂ (f) ਵਿੱਚ ਗਿਣੇ ਗਏ ਸਾਰੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ "ਸਿਰਫ ਪ੍ਰਬੰਧ" ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਅਨੁਛੇਦ 110 ਦੀ ਖੰਡ (1) ਦੇ ਉਪ-ਖੰਡ (g) ਦੀ ਦਰਾਮਦ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਬਿੱਲ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਉਪ-ਖੰਡ (a) ਤੋਂ (f) ਵਿੱਚ ਗਿਣੇ ਗਏ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਪ-ਖੰਡ (g) ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਬਿੱਲ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਪ-ਖੰਡ (a) ਤੋਂ (f) ਵਿੱਚ ਗਿਣੇ ਗਏ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਪਰ ਉਪ-ਖੰਡ (a) ਤੋਂ (f) ਵਿੱਚ ਗਿਣੇ ਗਏ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਤੇ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਸੰਭਾਵਿਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। "ਦੁਰਘਟਨਾ" ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਬਿਲ ਦੇ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ਾ ਵਸਤੂਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਜੋ ਉਪ-ਖੰਡ (a) ਤੋਂ (f) ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਯੋਗ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਬਿੱਲ ਦੀ ਹਰ ਵਿਵਸਥਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਧਨ ਬਿੱਲ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖੰਡ (a) ਤੋਂ (f) ਵਿੱਚ ਗਿਣੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵਿਵਸਥਾ ਉਪ-ਖੰਡ (g) ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ " ਉਪ-ਖੰਡ (a) ਤੋਂ (f) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

82. ਵਿੱਤ ਐਕਟ 2017 ਦੇ ਭਾਗ XIV ਵਿੱਚ ਕਈ ਸੋਧਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ, ਅਹੁਦੇ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਤਨਖਾਹਾਂ, ਭੱਤੇ, ਅਸਤੀਫਾ ਅਤੇ ਹਟਾਉਣ ਸਮੇਤ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜੋ ਅਨੁਛੇਦ 110 ਦੀ ਖੰਡ (1) ਦੇ ਉਪ-ਖੰਡ (a) ਤੋਂ (f) ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਲਗਭਗ ਹਰ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਖਰਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਜਾਂ ਕਮੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਕੱਤਰ ਫੰਡ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਾ ਉਪ-ਖੰਡ (g) ਨੂੰ ਟਾਲਣ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ

ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਵਜੋਂ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) ਵਿੱਚ ਗਿਣੇ ਗਏ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਕੱਤਰ ਫੰਡ 'ਤੇ ਕੁਝ ਅਸਰ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ।

83. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਦਲੀਲ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਤਨਖਾਹਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਤਬਾਦਲੇ ਦਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਕੱਤਰ ਫੰਡ ਨਾਲ ਸਿੱਧਾ ਸਬੰਧ ਹੈ ਜੋ ਸੋਧੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਤਨਖਾਹ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਨ ਜਾਂ ਸੋਧ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਤਨਖਾਹਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਜਾਂ ਸੋਧਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਤਬਾਦਲੇ ਨਾਲ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦਾ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਕੰਮ ਲਈ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਤਬਾਦਲਾ ਉਪਰੋਕਤ ਉਪ-ਧਾਰਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰੇ ਗਏ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਕੱਤਰ ਫੰਡ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

XXXXXX

84. ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ, ਅਹੁਦੇ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਤਨਖਾਹਾਂ, ਭੱਤਿਆਂ, ਅਸਤੀਫੇ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਸਮੇਤ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਲਈ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਥਾਰਟੀ ਦਾ ਤਬਾਦਲਾ ਇੱਕ ਠੋਸ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਤਬਾਦਲਾ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਨਿਰਣਾਇਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ 'ਤੇ ਵੀ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) ਦੇ ਉਪ-ਖੰਡ (c), (d) ਅਤੇ (e) ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 110 ਦੇ ਖੰਡ (1) ਦੇ ਉਪ-ਖੰਡ (a)

ਤੋਂ (f) ਵਿੱਚ ਗਿਣੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਨਹੀਂ ਹਨ।

85. ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ ਦੀ ਇੱਕ ਧਾਰਨਾ ਹੈ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਦੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸਰਕਾਰ ਜੋ ਸਮਰੱਥ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਰਾਹੀਂ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਉਹ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਚੁਣੀ ਹੋਈ ਸ਼ਾਖਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਉਹੀ ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ, ਇੱਕ ਧਾਰਨਾ। ਕਿਸੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਉਲੰਘਣਾ ਜਾਂ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਉਲੰਘਣਾ 'ਤੇ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਉਜਾੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਬਿੱਲ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਹਨ ਜੋ ਅਨੁਛੇਦ 110 ਦੇ ਖੰਡ (1) ਦੇ ਉਪ-ਖੰਡ (a) ਤੋਂ (g) ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਨੂੰ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਵਜੋਂ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਅਨੁਛੇਦ 110 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਉਜਾੜ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

86. ਵਿਦਵਾਨ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਨੇ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵੰਡ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਲਈ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸੇ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਮਨੀ ਬਿੱਲ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਰਨਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸੰਸਦ ਦੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਕੰਮਕਾਜ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵੰਡ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰੇਗੀ। ਇਹ ਦਲੀਲ ਇਸ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਧਨ ਬਿੱਲ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 110 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਇਕ ਅਪਵਾਦ ਹੈ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਆਮ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਧਨ ਬਿੱਲ ਵਜੋਂ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦਾ ਤੁਰੰਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਰਾਜ

ਸਭਾ ਨੂੰ ਉਸ ਵਿਧਾਨਕ ਭੂਮਿਕਾ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਹੈ।

87. ਰਾਜ ਸਭਾ ਇੱਕ ਵਿਧਾਨਕ ਸੰਸਥਾ ਵਜੋਂ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘਵਾਦ ਦੀ ਆਵਾਜ਼, ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਇੱਛਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਧਨ ਬਿੱਲ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਖਰੜਾਕਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਖਾਸ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ
[ਡਾਕਟਰ ਧਨੰਜਯ ਵਾਈ. ਚੰਦਰਚੂੜ, ਜੇ] 217

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਧਨ ਬਿੱਲਾਂ ਨੂੰ ਹੇਠਲੇ ਸਦਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਲਈ ਉਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਾਖਵਾਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਿੱਧੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਕਿਸੇ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਜੋ ਧਨ ਬਿੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 110 ਦੇ ਤਹਿਤ ਪਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਬਿੱਲ ਮੰਨਣਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੈ।

88. ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਮੂਲ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਅਥਾਰਟੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਰਵਉੱਚਤਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਅਥਾਰਟੀ ਆਪਣੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਆਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦੀ ਅੰਤਮ ਸ਼ਕਤੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਸਕਦੀ। ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਥਾਰਟੀ ਆਪਣੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਰਜਾਂ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਹੇ। ਕਿਸੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰੱਖਣ ਵਿਚ, ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵੰਡ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ । ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦੀ

ਸ਼ਕਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤ ਵਜੋਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਕੋਲ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਧਨ ਬਿੱਲ ਵਜੋਂ ਪਾਸ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋਈ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ, ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵੰਡ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸੀਮਾ ਤੋਂ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਨਿਆਂਇਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਇੱਕ ਅਣਉਲੰਘਣਯੋਗ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਵਜੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ, ਚੋਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ, ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ, ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਆਪਣੇ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਿਰਣਾਇਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਜੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਲੱਗ-ਥਲੱਗ ਹੋਣ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਅਣਜਾਣ ਬੁੱਧੀ 'ਤੇ ਛੱਡ ਕੇ, ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰਤਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਨੂੰ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ 'ਤੇ ਸਿੱਧਾ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਨੂੰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਪਹਿਲੂਆਂ 'ਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਅਥਾਰਟੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣਾ ਨਿਆਂਇਕ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦਾ ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ।

F.2 ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ

89. ਵਿੱਤ ਐਕਟ 2017 ਦੀ ਧਾਰਾ 184 ਅਧੀਨ ਨਿਯਮ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਥਾਰਟੀਜ਼ (ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਯੋਗਤਾ, ਤਜਰਬਾ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਸ਼ਰਤਾਂ) ਨਿਯਮ 2017 ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨੂੰ 1 ਜੂਨ, 2017 ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਨਿਯਮ 1 (3) ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦਾ ਹੈ:

XXXXXX

(3) ਇਹ ਨਿਯਮ ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 (2017 ਦਾ 7) ਦੀ ਅੱਠਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਕਾਲਮ (2) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਅਥਾਰਟੀ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਪ੍ਰਧਾਨ, ਉਪ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਧਿਕਾਰੀ, ਲੇਖਾਕਾਰ ਮੈਂਬਰ, ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਮੈਂਬਰ, ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰ, ਮਾਹਰ ਮੈਂਬਰ, ਕਾਨੂੰਨ ਮੈਂਬਰ, ਮਾਲ ਮੈਂਬਰ, ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰ, ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਜਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, ਅਧਿਕਾਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣਗੇ।

90. ਨਿਯਮ 3 ਉਨ੍ਹਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਕਾਲਮ 3 ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਨਿਯਮ 4 ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਭਰਤੀ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਕਾਲਮ 4 ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਨਿਯਮ 7 ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਗਠਿਤ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਹਟਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ। ਨਿਯਮ 8 ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਦੇ ਕਥਿਤ ਦੁਰਵਿਵਹਾਰ ਜਾਂ ਅਸਮਰੱਥਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੰਤਰਾਲੇ ਜਾਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਭਾਗ ਦੁਆਰਾ ਮੁੱਢਲੀ ਪੜਤਾਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਤਹਿਤ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਜਾਂ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦਾ ਗਠਨ ਜਾਂ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗਣ 'ਤੇ ਕਿ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਵਾਜਬ ਆਧਾਰ ਹਨ, ਨਿਯਮ 7 ਤਹਿਤ ਗਠਿਤ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਾਂਚ ਪੂਰੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਮੇਟੀ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸੌਂਪੇਗੀ। ਨਿਯਮ 9 ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਕਾਲਮ 5 ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਾਲਮ 6 ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਉਮਰ ਦੀ ਸੀਮਾ ਹੈ। ਨਿਯਮ 11 ਵਿੱਚ ਐਸ.ਏ.ਟੀ. ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਜਾਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਾਂ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕੋ ਤਨਖਾਹ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਭੱਤਿਆਂ ਅਤੇ ਲਾਭਾਂ ਦੇ ਨਾਲ 2.50 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਤਨਖਾਹ ਦਾ

ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ। ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਪਰਸਨਾਂ, ਵਾਈਸ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟਾਂ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ 2.25 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਤਨਖਾਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਕਾਲਮ 4 ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਲਈ ਖੋਜ- ਨਾਲ -ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਦਯੋਗਿਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੀ ਖੋਜ-ਨਾਲ -ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਲਈ ਖੋਜ- ਨਾਲ-ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ, (i) ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ; (ii) ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ, ਕਿਰਤ ਅਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਸਕੱਤਰ- ਮੈਂਬਰ; (iii) ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਸਕੱਤਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ; (iv) ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਦੋ ਮਾਹਰ- ਮੈਂਬਰ।

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ
[ਡਾਕਟਰ ਧਨੰਜਯ ਵਾਈ. ਚੰਦਰਚੂੜ, ਜੇ]219

ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਖੋਜ-ਨਾਲ-ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਂ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨੈਸ਼ਨਲ ਕੰਪਨੀ ਲਾਅ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਸਤਾਰਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਲਈ ਖੋਜ-ਨਾਲ-ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਜਾਂ ਤਾਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਜਾਂ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਕਰਮਚਾਰੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਨੈਸ਼ਨਲ ਕੰਪਨੀ ਲਾਅ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੀ ਖੋਜ-ਨਾਲ-ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ

ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਗਿਣਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮਜ਼ਦ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੋਟ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ:

"(B) ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਮੈਂਬਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਲਈ ਖੋਜ-ਨਾਲ-ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ, (i) ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮਜ਼ਦ-ਚੇਅਰਪਰਸਨ; (ii) ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਸੀਨੀਅਰ ਜੱਜ ਜਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਦਾ ਮੁੱਖ ਜੱਜ; (iii) ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਕੱਤਰ, ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਮੈਂਬਰ; (iv) ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਕੱਤਰ, ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਮੈਂਬਰ।

ਚੋਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਲਈ ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਹੈ। ਕਈ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਿਵਾਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਦਰਜਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ, ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਅਤੇ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਆਵਾਜ਼ ਦੇਣਾ ਨਿਆਂਇਕ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਹੈ।

91. 2017 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ 4 ਦੇ ਉਪ-ਨਿਯਮ 2 ਵਿੱਚ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੰਤਰਾਲੇ ਜਾਂ ਵਿਭਾਗ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਸਕੱਤਰ ਖੋਜ-ਨਾਲ-ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਕਨਵੀਨਰ ਹੋਵੇਗਾ। **ਆਰ. ਗਾਂਧੀ** ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚੋਣ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਗਠਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ:

"(viii) ਪੰਜ ਮੈਂਬਰੀ ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਬਜਾਏ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ (ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮਜ਼ਦ) ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਵਿੱਤ ਅਤੇ ਕੰਪਨੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਦੋ ਸਕੱਤਰ ਅਤੇ ਕਿਰਤ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂ

ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 10-FX ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਮੋਟੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਲੀਹਾਂ 'ਤੇ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ:

(a) ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮਜ਼ਦ- ਚੇਅਰਪਰਸਨ **(ਕਾਸਟਿੰਗ ਵੋਟ ਦੇ ਨਾਲ);**

XXXXXX

(b) ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਸੀਨੀਅਰ ਜੱਜ ਜਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਮੁੱਖ ਜੱਜ- ਮੈਂਬਰ;

(c) ਵਿੱਤ ਅਤੇ ਕੰਪਨੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਮੰਤਰਾਲੇ ਵਿੱਚ ਸਕੱਤਰ- ਮੈਂਬਰ; ਅਤੇ

(d) ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਸਕੱਤਰ- ਮੈਂਬਰ। "

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ NCLT ਅਤੇ NCLAT ਦੇ ਗਠਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕੰਪਨੀ (ਦੂਜੀ ਸੋਧ) ਐਕਟ 2002 ਦੁਆਰਾ ਕੰਪਨੀ ਐਕਟ 1956 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਧਾਰਾ 10 (FX) ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸਨ:

"10-FX. ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ–(1) ਅਪੀਲ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੇ:

(a) ਭਾਰਤ ਦਾ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਜਾਂ ਉਸਦਾ ਨਾਮਜ਼ਦ	ਚੇਅਰਪਰਸਨ;

(b) ਵਿੱਤ ਅਤੇ ਕੰਪਨੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਮੰਤਰਾਲੇ ਵਿੱਚ ਸਕੱਤਰ	ਮੈਂਬਰ;
(c) ਕਿਰਤ ਮੰਤਰਾਲੇ ਵਿੱਚ ਸਕੱਤਰ	ਮੈਂਬਰ;
(d) ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਮੰਤਰਾਲੇ (ਕਾਨੂੰਨੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਵਿਭਾਗ ਜਾਂ ਵਿਧਾਨਕ ਵਿਭਾਗ) ਵਿੱਚ ਸਕੱਤਰ	ਮੈਂਬਰ;
(e) ਵਿੱਤ ਅਤੇ ਕੰਪਨੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਮੰਤਰਾਲੇ (ਕੰਪਨੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਵਿਭਾਗ) ਵਿੱਚ ਸਕੱਤਰ"	ਮੈਂਬਰ;

92. **ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ** ਵਿੱਚ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਐਕਟ 2005 ਦੀ ਧਾਰਾ 7 ਵਿੱਚ NTT ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਅਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਰੁਤਬਾ, ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਅਤੇ ਹਟਾਉਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਧਾਰਾ 7 ਨੂੰ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ (ਹੋਰ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ) ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਸਟਿਸ ਜੇ. ਐਸ. ਖੇਹਰ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜ ਸਨ) ਨੇ ਬਹੁਮਤ ਦਾ ਮੋਹਰੀ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ:

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ
[ਡਾਕਟਰ ਧਨੰਜਯ ਵਾਈ. ਚੰਦਰਚੂੜ, ਜੇ.]

"131. ਧਾਰਾ 7 ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਇਜ਼ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦੇ ਸਕੱਤਰਾਂ ਅਤੇ NTT ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ, ਸਕੱਤਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਅਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ

ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਣਾ ਉਚਿਤ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ NTT ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹਰ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਕਿਸੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਧਿਰ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਹ ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਨਿਰਣਾਇਕ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਲਾਰਡ ਡਿਪਲਾਕ ਦੁਆਰਾ ਹਿੰਦਸ ਕੇਸ [ਹਿੰਦਸ ਬਨਾਮ ਆਰ., 1977 AC 195: (1976) 2 WLR 366: (1976) 1 All ER 353 (PC)] ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪਰੰਪਰਾ ਦੀ ਵੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋਵੇਗੀ, ਅਰਥਾਤ, ਜੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨਿਆਂਇਕ ਅਹੁਦਿਆਂ ਦੇ ਧਾਰਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲਾਂ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਵੀਂ ਅਦਾਲਤ/ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ (ਜਿਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵੱਖਰਾ ਨਾਮ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ) ਦੇ ਧਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨਵੇਂ ਨਿਆਂਇਕ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਤਰੀਕੇ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰੇ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ, ਅਸੀਂ NTT ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 7 ਨੂੰ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ”

93. 2017 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਖੋਜ ਦੇ ਨਾਲ਼ ਨਾਲ਼ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦਾ ਗਠਨ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਦੁਆਰਾ ਸੰਚਾਲਿਤ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮਤਾ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਜੋ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਨਿਆਂਇਕ ਕੰਮਕਾਜ ਰਾਜ ਦੇ ਹੋਰ ਦੋ ਅੰਗਾਂ ਦੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਵੇ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਤਹਿਤ ਗਠਿਤ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਮੁਕੱਦਮਾਕਾਰ ਹੈ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਸੁਤੰਤਰ ਕੰਮਕਾਜ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਕੋਲ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਵਿੱਚ ਨਿਯੰਤਰਣ ਸ਼ਕਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਅਕਸਰ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਕ ਮੁਕੱਦਮਾਕਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਵਾਦਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਜੋ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। 2017 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ

ਨਿਰਧਾਰਤ ਖੋਜ-ਨਾਲ-ਚੋਣ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦਾ ਗਠਨ ਨਿਆਂਇਕ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ **ਆਰ. ਗਾਂਧੀ** ਅਤੇ **ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ** ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

94. 2017 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਕਾਲਮ 5 ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਲਈ ਕਾਰਜਕਾਲ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ **ਆਰ. ਗਾਂਧੀ** ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਏ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਅਣਦੇਖੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੁਆਰਾ, ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ:

XXXXXX

“(ix) ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਮਿਆਦ ਨੂੰ ਬਦਲ ਕੇ ਸੱਤ ਜਾਂ ਪੰਜ ਸਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਹੋਰ ਕਾਰਜਕਾਲ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਬੰਧਤ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਮੁਹਾਰਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਬਹੁਤ ਛੋਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਮੈਂਬਰ ਲੋੜੀਂਦਾ ਗਿਆਨ, ਮੁਹਾਰਤ ਅਤੇ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇੱਕ ਕਾਰਜਕਾਲ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 65 ਸਾਲ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ਨਾਲ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਦੀ ਉਕਤ ਮਿਆਦ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਜਾਂ ਜਲਦੀ ਹੀ ਸੇਵਾ-ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਸੇਵਾ-ਮੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਨਾਹਗਾਹ ਵਜੋਂ ਸਮਝਣ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਅਤੇ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੌਜਵਾਨ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਸੇਵਾ ਦੀ ਵਾਜਬ ਮਿਆਦ ਹੋਵੇਗੀ। ”

ਨਿਯਮ 18 (2) ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਵਿਚ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮੈਂਬਰ ਸੇਵਾ-ਮੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਜਾਂ ਅਥਾਰਟੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅਭਿਆਸ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ। ਅਸੀਂ **ਆਰ. ਗਾਂਧੀ** ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਕੁਸ਼ਲ ਕੰਮਕਾਜ ਵਿੱਚ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਆਕਰਸ਼ਕ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਦੀ ਵਾਜਬ ਮਿਆਦ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

95. ਧਾਰਾ 184 ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਉਪ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਚੇਅਰਮੈਨ, ਉਪ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਉਪ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਜਾਂ ਹੋਰ ਅਥਾਰਟੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਮੁੜ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਯੋਗ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਨਿਯਮ 9 ਵਿੱਚ ਦੁਹਰਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ **ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ** ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਧਾਰਾ 8 ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੁੜ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ:

"132. ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ NTT ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 8 ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ NTT ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਚੇਅਰਪਰਸਨ/ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ 5 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਚੇਅਰਪਰਸਨ/ਮੈਂਬਰ 5 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਹੋਰ ਮਿਆਦ ਲਈ ਮੁੜ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਯੋਗ ਹੈ। **ਸਾਨੂੰ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਝਿਜਕ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿ ਮੁੜ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ NTT ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ/ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਏਗੀ। NTT ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ**

ਹਰੇਕ ਚੇਅਰਪਰਸਨ/ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜੋ NTT ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 8 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸਦੀ ਮੁੜ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਏਗਾ।

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ
[ਡਾਕਟਰ ਧਨੰਜਯ ਵਾਈ. ਚੰਦਰਚੂੜ, ਜੇ] 223

ਉਸ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਉਸਦੀ ਸੁਤੰਤਰ ਸਮਝ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹਾਂ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਵਸਥਾ NTT ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰੇਗੀ। ਕਿਉਂਕਿ NTT ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਕੋਲ ਸੀ, ਨਿਯੁਕਤੀ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਤੁਰੰਤ ਸਿੱਟਿਆਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਬਿਲਕੁਲ ਉਹੀ ਹਨ ਜੋ ਸਾਡੇ ਦੁਆਰਾ NTT ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 5 ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਕਿ NTT ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 8 ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਹੈ। "

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

ਨਿਯਮ 20 ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਢਿੱਲ ਦੇਣ ਲਈ ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ:

"ਜਿੱਥੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜਾਂ ਢੁਕਵਾਂ ਹੈ, ਉਹ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਰਗ ਜਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਢਿੱਲ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ। "

96. ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 184 ਦੁਆਰਾ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਨੇ **ਆਰ. ਗਾਂਧੀ** ਅਤੇ **ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ** ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ, ਨਿਯੁਕਤੀ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਗੈਰ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਖਤਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹਨ ਜੋ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਨਿਯਮ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਬੰਧਨਕਾਰੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਅਣਦੇਖੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਨਿਯਮ ਨਿਆਂਇਕ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੇ ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਹਨ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਹਨ।

97. ਸਮਾਪਤੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਦੋ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ **ਆਰ. ਗਾਂਧੀ** ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਅਤੇ **ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ** ਦੇ ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। **ਆਰ. ਗਾਂਧੀ** ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਜਸਟਿਸ ਆਰ. ਵੀ. ਰਵਿੰਦਰਨ ਨੇ ਕਿਹਾ:

"112. ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦਾ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਘਟਣਾ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੁਆਰਾ ਕਬਜ਼ੇ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਦਾ ਘਟਣਾ ਅਤੇ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਵਾਧਾ ਹੈ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਅਤੇ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਵੀ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਘਟਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।"

XXXXXX

ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜ ਨੇ ਅਮਰੀਕੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਉੱਘੇ ਜੱਜ ਜਸਟਿਸ ਵਿਲੀਅਮ ਓ. ਡਗਲਸ ਦੇ ਚੇਤਾਵਨੀ ਭਰੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ:

“52. ਅਦਾਲਤਾਂ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੀ ਈਰਖਾ ਨਾਲ ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਲਈ ਚੌਕਸੀ ਵਰਤਣ ਦੀ ਲੋੜ ਦੀ ਗੂੰਜ ਜਸਟਿਸ ਵਿਲੀਅਮ ਓ. ਡਗਲਸ ਦੁਆਰਾ ਨੌਜਵਾਨ ਵਕੀਲਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸਲਾਹ ਵਿੱਚ ਮਿਲਦੀ ਹੈ (ਡਗਲਸ ਲੈਟਰਜ਼: ਵਿਲੀਅਮ ਡਗਲਸ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਚੋਣ, ਮੇਲਵਿਨ ਐਲ. ਯੂਰੋਫਸਕੀ ਦੁਆਰਾ ਸੰਪਾਦਿਤ, 1987 ਸੰਸਕਰਣ, ਪੰਨਾ 162, ਐਡਲਰ ਅਤੇ ਐਡਲਰ):

“... ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਬਿੱਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ - ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪਿੱਠ ਪਿੱਛੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਨ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਰਾਜ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਨਿੱਜੀ ਅਤੇ ਰੂਹਾਨੀ ਸਵੈ-ਪੂਰਤੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਪਰ ਇਹ ਗਰੰਟੀ ਸਵੈ-ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਤ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਨਾ ਹੀ ਜ਼ੁਲਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੋਵਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਧੁੱਪ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸਭ ਕੁਝ ਬਦਲਿਆ ਹੋਇਆ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਹ ਅਜਿਹੇ ਧੁੱਪ ਵਿੱਚ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਬਾਰੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜਾਗਰੂਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ - ਭਾਵੇਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ - ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਅਣਜਾਣੇ ਵਿੱਚ ਹਨੇਰੇ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੇ।

ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ ਵਿੱਚ, ਜਸਟਿਸ ਰੋਹਿਨਟਨ ਨਰੀਮਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੇ ਫੈਸਲੇ ਦੌਰਾਨ ਲਾਰਡ ਐਟਕਿਨ ਦੇ ਇੱਕ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦਿੱਤਾ:

"178. ਮਲਕੀਅਤ ਲੇਖ ਵਪਾਰ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਕੈਨੇਡਾ ਲਈ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ [1931 AC 310 (PC)] ਵਿੱਚ, ਲਾਰਡ ਐਟਕਿਨ ਨੇ ਕਿਹਾ: (AC ਪੰਨਾ 317)

"... ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਿਰਫ ਸਮਾਂ ਹੀ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ 'ਤੇ ਇਹ ਅਤਿ ਅੰਤਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਹੱਦ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨ ਤੱਕ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਅੰਤਿਮ ਕਬਜ਼ੇ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋਵੇਗਾ।"

98. ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਹਾਲਾਂਕਿ **ਆਰ. ਗਾਂਧੀ ਵਿੱਚ** ਫੈਸਲਾ 2010 ਵਿੱਚ ਅਤੇ **ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ** ਵਿੱਚ 2014 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਉਹੀ ਵਿਗਾੜ ਅਜੇ ਵੀ ਕਾਇਮ ਹੈ। ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਵਧਦੇ ਦਾਅਵੇ ਦੁਆਰਾ ਨਿਆਂਇਕ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਹੈ।

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ
[ਡਾਕਟਰ ਧਨੰਜਯ ਵਾਈ. ਚੰਦਰਚੂੜ, ਜੇ] 225

F.3 ਵਿਭਾਜਨਤਾ

99. ਵਿਦਵਾਨ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਬਿੱਲ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਨੂੰ ਪੂੰਜੀ ਬਿੱਲ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਰਨਾ ਵਿੱਤ ਬਿੱਲ ਦੀ ਸਮੁੱਚਤਾ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੀ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਪੂਰੇ ਵਿੱਤ ਐਕਟ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਾਡਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਵਿੱਤ ਐਕਟ 2017 ਦੇ ਭਾਗ XIV 'ਤੇ ਵਿਭਾਜਨਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। **ਆਰ.ਐਮ.ਡੀ. ਚਮਰਬਾਗਵਾਲਾ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ**

("ਚਮਰਬਾਗਵਾਲਾ")[55] ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਵੱਲੋਂ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ ਜਸਟਿਸ ਵੈਂਕਟਰਾਮਾ ਅਈਅਰ ਨੇ ਕਿਹਾ:

"12. ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਜੋ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੈ, ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਦ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਕੀ ਇਹ ਉਸ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ ਜੋ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਅਸੀਮਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ, ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਸੰਘੀ ਸੰਘ ਵਿੱਚ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ 'ਤੇ ਸੀਮਾ ਦੋ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ: ਇਹ ਉਸ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਸ 'ਤੇ ਉਹ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸੱਤਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸੂਚੀਆਂ ਵਿੱਚ ਗਿਣੇ ਗਏ ਵਿਸ਼ੇ, ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 91 ਅਤੇ 92, ਅਤੇ ਆਸਟਰੇਲੀਆਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 51; ਜਾਂ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪੇ ਗਏ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਵਿੱਚ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੰਵਿਧਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਜਿਸਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਉਪਰੋਕਤ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ, ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੱਧ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਦ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਿੱਥੇ ਕਾਨੂੰਨ ਕੁਝ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੂੰ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਬਾਰੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੈ; ਪਰ ਕੀ ਇਸ ਕਾਰਨ ਇਹ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਜਾਇਜ਼ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਇਕ ਅਜਿਹਾ

ਸਵਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਰਨਾ ਹੈ। "

---

[55] 1957 SCR 930

XXXXXX

ਬੰਬਈ ਰਾਜ ਬਨਾਮ **ਐਫ. ਐਨ. ਬਲਸਾਰਾ**[56] ਕੇਸ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ:

ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਾਰਨ ਐਕਟ ਦੀ ਅੰਸ਼ਕ ਅਯੋਗਤਾ ਪੈਦਾ ਹੋਣ 'ਤੇ ਵੀ ਵਿਭਾਜਨ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

100. **ਬੰਬਈ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਮੋਟਰਜ਼ (ਇੰਡੀਆ) ਲਿਮਟਿਡ**[57] ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਪਤੰਜਲੀ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਰ ਲਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਵੱਖਰੇਪਣ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਵਧਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਚਮਾਰਬਾਗਵਾਲਾ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜਸਟਿਸ ਵੈਂਕਟਰਾਮਾ ਅਈਅਰ ਨੇ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ:

"21... ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਸਥਿਤੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੱਸੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ: ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਰੱਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਬਾਕੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਜੇ ਇਹ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੈ। ਇਸ ਨਿਯਮ ਦੇ ਮਕਸਦ ਲਈ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਇਸ ਲਈ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ ਜਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਕਾਰਨ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।"

ਉਹ ਸਿਧਾਂਤ ਜੋ ਵਿਭਾਜਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ:

“22...

1. ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕਿ ਕੀ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਜਾਇਜ਼ ਹਿੱਸੇ ਉਸ ਦੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਹਿੱਸਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਹਨ, ਇਹ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਹੈ ਜੋ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਾਰਕ ਹੈ। ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਕਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਜਾਇਜ਼ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਹੁੰਦਾ ਜੇ ਉਸਨੂੰ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਬਾਕੀ ਕਾਨੂੰਨ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੀ। ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਦੂਜੀ ਸੰਸਥਾ, ਭਾਗ 82, ਪੰਨਾ 156; ਸਦਰਲੈਂਡ ਆਨ ਕੰਸਟੀਚਿਊਟਰੀ ਕੰਸਟ੍ਰਕਸ਼ਨ, ਭਾਗ 2 ਪੰਨਾ 176-177 ਦੇਖੋ।

2. ਜੇ ਜਾਇਜ਼ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਇੰਨੀਆਂ ਅਟੁੱਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਿਲਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀਤਾ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਐਕਟ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਯੋਗ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਜੇ ਉਹ ਇੰਨੇ ਵੱਖਰੇ ਅਤੇ ਵੱਖਰੇ ਹਨ ਕਿ ਜੋ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜੋ ਬਚਿਆ ਹੈ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਬਾਕੀਆਂ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਇੱਕ ਸੰਪੂਰਨ ਕੋਡ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਭਾਵੇਂ ਬਾਕੀ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੂਲੀ ਦੀਆਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਭਾਗ । ਪੰਨਾ 360-361 ਤੇ; ਕ੍ਰਾਫੋਰਡ ਆਨ ਸਟੈਚੁਟਰੀ ਕੰਸਟ੍ਰਕਸ਼ਨ, ਪੰਨਾ 217-218 ਦੇਖੋ।

---

[56] 1951 SCR 682

[57] 1953 SCR 1069

XXXXXX

3. ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਹ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਜੋ ਜਾਇਜ਼ ਹਨ ਉਹ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਅਤੇ ਅਲੱਗ ਹਨ, ਜੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਇਕੋ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਵੀ ਕਿਸੇ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਸਮੁੱਚੇ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਕਾਨੂੰਨੀ ਉਸਾਰੀ ਬਾਰੇ ਕ੍ਰਾਫੋਰਡ ਦੁਆਰਾ, ਪੰਨਾ 218-219 ਦੇਖੋ।

4. ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਜਾਇਜ਼ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਹਿੱਸੇ ਸੁਤੰਤਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਬਣਦੇ ਪਰ ਅਯੋਗ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੋ ਬਚਦਾ ਹੈ ਉਹ ਇੰਨਾ ਮਹੀਨ ਅਤੇ ਸੰਖੇਪਿਤ ਹੈ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਉਣ ਵੇਲੇ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

5. ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਜਾਇਜ਼ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਅਲੱਗ-ਥਲੱਗਤਾ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਇਕੋ ਧਾਰਾ ਜਾਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਧਾਰਾਵਾਂ ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ; (ਕੂਲੀ ਦੀਆਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੀਮਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ, ਭਾਗ 1, pp.361-362 ਦੇਖੋ); ਇਹ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਮਾਮਲੇ ਦਾ ਪਦਾਰਥ ਹੈ ਜੋ ਸਮੱਗਰੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਪਤਾ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਐਕਟ ਦੀ ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲਗਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

6. ਜੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਤੋਂ ਹਟਾਏ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੋ ਬਚਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਅਤੇ ਸੋਧਾਂ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਨਿਆਂਇਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਕਾਨੂੰਨੀ ਉਸਾਰੀ ਬਾਰੇ ਸਦਰਲੈਂਡ ਦੁਆਰਾ, ਭਾਗ 2, ਪੰਨਾ 194 ਨੂੰ ਦੇਖੋ।

7. ਵੱਖਵਾਦ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਵਿਧਾਨਕ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ, ਇਸਦੇ ਉਦੇਸ਼, ਸਿਰਲੇਖ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਜਾਇਜ਼ ਹੋਵੇਗਾ। ਕਾਨੂੰਨੀ ਉਸਾਰੀ ਬਾਰੇ ਸਦਰਲੈਂਡ ਦੁਆਰਾ, ਭਾਗ 2, ਪੰਨਾ 177-178 ਦੇਖੋ।"

101. ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਗਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਦਿਆਂ, ਵਿੱਤ ਐਕਟ 2017 ਦਾ ਭਾਗ XIV ਸੰਖੇਪਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਉਪਰੋਕਤ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪਹਿਲੇ ਅਧੀਨ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ।

XXXXXXXX

ਸੰਸਦ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਵਿੱਤ ਐਕਟ 2017 ਦੇ ਜਾਇਜ਼ ਹਿੱਸਿਆਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਭਾਗ XIV ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੈ। ਵੈਧ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਭਾਗ ਇੰਨੇ ਅਟੁੱਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਨਹੀਂ ਹਨ ਕਿ ਭਾਗ XIV ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਬਾਕੀ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਨਾ ਹੀ ਭਾਗ XIV ਵਿੱਤ ਐਕਟ 2017 ਦੇ ਹੋਰ ਹਿੱਸਿਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਸਾਂਝੀ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਭਾਗ XIV ਨੂੰ ਹਟਾਏ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਵਿੱਤ ਐਕਟ ਦਾ ਬਾਕੀ ਹਿੱਸਾ ਅਜੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਬਚੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ, ਵਿੱਤ ਐਕਟ 2017 ਦੇ ਭਾਗ XIV ਨੂੰ ਐਕਟ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

102. ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ, ਵਿਦਵਾਨ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ 1 ਜੂਨ 2017 ਨੂੰ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੁਝ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ **ਆਰ. ਗਾਂਧੀ** ਅਤੇ **ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ** ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਅੰਤਰਿਮ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋਵੇਗੀ ਜੋ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ

ਕੁਝ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਲੰਬਿਤ ਹੋਣ ਦੌਰਾਨ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਸੋਧਾਂ ਅਸੀਂ ਸਪੁਰਦਗੀ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਅਯੋਗ ਹਾਂ। ਵਿੱਤ ਐਕਟ 2017 ਦਾ ਭਾਗ XIV ਧਨ ਬਿੱਲ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਿਆਂਇਕ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

G ਸਿੱਟਾ

103. ਵਿੱਤ ਐਕਟ 2017 ਦਾ ਭਾਗ XIV ਪੂੰਜੀ ਬਿੱਲ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਧਾਰਾ 184 ਦੇ ਤਹਿਤ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੇ ਲੰਬਿਤ ਹੋਣ ਦੌਰਾਨ, ਅੰਤਰਿਮ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕੁਝ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਅਸੀਂ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ ਦੇ ਐਲਾਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਹਾਲਾਂਕਿ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨਗੀਆਂ। ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ ਦੇ ਐਲਾਨ 'ਤੇ, ਮੂਲ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਸਬੰਧਤ ਪਹਿਲੂਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸ਼ਰਤਾਂ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣਗੀਆਂ।

104. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਲਈ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੰਸਥਾ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਲਗਭਗ ਦੋ ਦਹਾਕੇ ਪਹਿਲਾਂ **ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ** ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਛਤਰੀ ਸੰਗਠਨ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ

ਲਈ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਿਸਟਮ ਦੀਆਂ ਕਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਸੌਂਪਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਸ ਦਾ ਅਸੀਂ ਉੱਪਰ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

XXXXXX

ਰੋਜਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ
[ਡਾਕਟਰ ਧਨੰਜਯ ਵਾਈ. ਚੰਦਰਚੂੜ, ਜੇ] 229

ਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਇਕਸਾਰ ਸੇਵਾ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇਕੋ ਅਥਾਰਟੀ ਦੀ ਘਾਟ ਨੇ ਇਕ ਖੰਡਿਤ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਅਸਫਲ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਲਈ ਤਾਲਮੇਲ ਅਥਾਰਟੀ ਨਿਆਂ ਵਿਭਾਗ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਮੰਤਰਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸੌਂਪਣ ਨਾਲ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਬੇਤਰਤੀਬ ਵਿਕਾਸ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਲਈ ਗੰਭੀਰ ਖਤਰੇ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹਨ।

105. ਇਹ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਧਾਨਕ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਰਾਹੀਂ ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੰਗਠਨ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਅਸੀਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ, ਨਿਯੁਕਤੀ, ਤਨਖਾਹਾਂ ਅਤੇ ਭੱਤਿਆਂ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ, ਚੇਅਰਪਰਸਨਾਂ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਅਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਅਤੇ ਵਿੱਤੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਂਝੇ ਯੋਗਤਾ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਲਈ "ਨੈਸ਼ਨਲ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਕਮਿਸ਼ਨ" ਨਾਮਕ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਗਠਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਇਕਸਾਰ ਸੇਵਾ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ:

(i) ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮਜ਼ਦ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਜੱਜ;

(ii) ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮਜ਼ਦ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਦੋ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਜਾਂ ਜੱਜ;

(iii) ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਦੇ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਰੈਂਕ ਵਾਲੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੋ ਮੈਂਬਰ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ: ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਨਿਆਂ ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਸਕੱਤਰ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸੰਯੋਜਕ ਹੋਵੇਗਾ; ਅਤੇ

(iv) ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਦੋ ਸੁਤੰਤਰ ਮਾਹਰ ਮੈਂਬਰ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ।

106. ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜੱਜਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਸੀਨੀਅਰ ਨੂੰ NTC ਦਾ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

107. ਹਾਲਾਂਕਿ NTC ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ, ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਅਤੇ ਕੁਸ਼ਲ ਕੰਮਕਾਜ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

---

[58] "NTC"

XXXXXX

ਨਿਆਂਇਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਇੱਕ ਅਟੁੱਟ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ, ਨਿਯੁਕਤੀ, ਹਟਾਉਣ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਨਿਆਂਇਕ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੇ ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਵਜੋਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਣ ਲਈ, ਨਿਰਣਾਇਕ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ: ਕਿਸੇ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪ੍ਰਤੀ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਦਾਲਤਾਂ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਚੌਕਸੀ ਦੀ ਲੋੜ ਵਿੱਚ ਝਲਕਦਾ ਹੈ।

108. ਯੋਗਤਾ, ਪੇਸ਼ੇਵਰਤਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਪਹਿਲੂ ਹਨ ਜੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਤਹਿਤ ਸਥਾਪਤ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਅਤੇ ਸਟਾਫ ਨਾਲ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਢੁਕਵੀਂ ਨਿਗਰਾਨੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਲਈ ਗੈਰ-ਨਿਰਣਾਇਕ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਸੇਵਾ ਦੇ ਗਠਨ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ 'ਤੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਅਮਲੇ ਨੂੰ ਡੈਪੂਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਕੋਲ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਢੁਕਵੇਂ ਪੂਰਕ ਦੀ ਬਹੁਤ ਘਾਟ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਕੰਮਕਾਜ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਵਿੱਚ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਸੇਵਾ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਤੁਰੰਤ ਲੋੜ ਹੈ।

ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਫੈਸਲਾ ਅਨੁਛੇਦ 110 (1) ਵਿੱਚ "ਸਿਰਫ" ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 110 ਦੇ ਖੰਡ (1) ਦੀ ਉਪ-ਖੰਡ (a) ਤੋਂ (g) ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿੱਤ ਐਕਟ 2017 ਦੇ ਭਾਗ XIV ਨੂੰ ਪੂੰਜੀ ਬਿੱਲ ਵਜੋਂ ਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਜੋ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ ਪੂੰਜੀ ਬਿੱਲ ਦੇ ਪਹਿਲੂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

ਮੈਂ ਭਰਾ ਜਸਟਿਸ ਦੀਪਕ ਗੁਪਤਾ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਧਾਨਕ ਕਾਰਜ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਡੋਮੇਨ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗਿਆਨ ਮੁਹਾਰਤ ਵਾਲੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਜੋਂ ਸੰਕਲਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਿਰਣਾਇਕ ਕਾਰਜ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਆਪਣੇ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਚਰਿੱਤਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਧਾਨਕ ਕਾਰਜ ਹੈ।

XXXXXXX

ਰੋਜ਼ਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ 231

ਨਿਰਣਾਇਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਯੋਗਤਾ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਨਿਰਣਾਇਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਇਹ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਫੈਸਲੇ, ਉਦਯੋਗਿਕ ਵਿਵਾਦਾਂ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਪਹਿਲੂਆਂ

ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ। ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨਾ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਧਾਨਕ ਕਾਰਜ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੌਂਪਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੇ ਜੋ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗਿਆਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ।

ਦੀਪਕ ਗੁਪਤਾ, ਜੇ.

1. ਮੈਨੂੰ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਅਤੇ ਭਰਾ ਚੰਦਰਚੂੜ, ਜੇ. ਦੇ ਵਿਸਥਾਰਤ ਅਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ।

2. ਕਿਉਂਕਿ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਦੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਤੱਥਾਂ, ਦਲੀਲਾਂ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸੰਖੇਪਤਾ ਲਈ ਸਾਰੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਦਲੀਲਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

3. ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ 'ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ' ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਜਾਂ ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੇ ਭਾਗ XIV ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਹੋਰ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੀਆਂ। 'ਚੇਅਰਪਰਸਨ/ਮੈਂਬਰ' ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਵਿੱਚ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਉਪ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਚੇਅਰਮੈਨ, ਉਪ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਉਪ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਜਾਂ ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੀ ਧਾਰਾ 184 ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੇ। ਕੁਝ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਯੰਤਰਿਕ ਅਤੇ ਨਿਰਣਾਇਕ ਦੋਵੇਂ ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਚਰਚਾ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਨਿਰਣਾਇਕ ਭੂਮਿਕਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ।

4. ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਮਿਤੀ 27.03.2019 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੌਜੂਦਾ ਬੈਂਚ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮੁੱਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਵਿਕਲਪ ਹਨ; ਜੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੌਣ ਸੰਭਾਲੇਗਾ। ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਲਗਾਤਾਰ ਬਦਲਦੇ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 323-A ਅਤੇ 323-B ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਵਿਕਲਪ ਵਜੋਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ 'ਤੇ ਰੋਕ ਲੱਗ ਗਈ ਹੈ। ਮੁੱਖ ਮੁੱਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇਹ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ, ਨਿਡਰਤਾ ਅਤੇ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ।

XXXXXX

5. ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਨੇ ਆਪਣੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਹੈ:-

I. ਕੀ 'ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017' ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਕੁਝ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲਦਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 110 ਦੇ ਤਹਿਤ 'ਮਨੀ ਬਿੱਲ' ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?

II. ਜੇ ਉਪਰੋਕਤ ਦਾ ਜਵਾਬ ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੀ ਧਾਰਾ 184 ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਫ਼ਦ ਦੇ ਕਾਰਨ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਹੈ?

III. ਜੇ ਧਾਰਾ 184 ਜਾਇਜ਼ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਅਪੀਲ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਥਾਰਟੀਆਂ (ਯੋਗਤਾਵਾਂ, ਤਜਰਬਾ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਬੰਧ) ਨਿਯਮ, 2017 ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਐਕਟ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਬਾਰੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹਨ?

IV. ਕੀ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਲਈ ਇਕੋ ਨੋਡਲ ਏਜੰਸੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ?

V. ਕੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ?

VI. ਕੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 323-A ਅਤੇ 323-B ਅਧੀਨ ਸੰਸਦ ਦੇ ਐਕਟਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਤ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਰਜਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ 'ਰੈਂਕ' ਅਤੇ 'ਦਰਜਾ' ਵਿਚ ਬਰਾਬਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?

VII. ਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਤੋਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਤੱਕ ਸਿੱਧੀਆਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਪੀਲਾਂ ਨੂੰ ਟਾਲ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ?

VIII. ਕੀ ਮੌਜੂਦਾ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਰਲੇਵੇਂ ਅਤੇ ਬੈਂਚਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

6. ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਮੈਂ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ ਕੱਢੇ ਗਏ ਤਰਕ ਅਤੇ ਸਿੱਟਿਆਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਮੁੱਦੇ 1 ਅਤੇ 3 ਤੋਂ 8 'ਤੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣ ਲਈ ਮਨਾਉਣ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥ ਹਾਂ ਕਿ ਵਿੱਤ ਐਕਟ 2017 ਦੀ ਧਾਰਾ 184 ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਫਦ ਦੇ ਵਿਕਾਰ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।

XXXXXX

ਰੋਜ਼ਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ

ਮੇਰਾ ਇਹ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਹਾਲਾਂਕਿ ਪੂੰਜੀ ਬਿੱਲ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਮੁੱਦਾ 7 ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ **ਐਲ. ਚੰਦਰਕੁਮਾਰ** ਬਨਾਮ **ਭਾਰਤ ਸੰਘ**[1] ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸਹੀਤਾ 'ਤੇ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ 7 ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਕੋਲ ਭੇਜਣ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ।

7. ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਕੁਝ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਲਈ ਕੁਝ ਮਾਪਦੰਡ ਜਾਂ ਹਵਾਲਾ ਬਿੰਦੂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅੱਜ ਤੱਕ **ਐਲ. ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ** (supra) ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ 7 ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਲਈ ਇੱਕ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਤੰਤਰ ਏਜੰਸੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਮੈਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨਾਂ/ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

8. ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਸਥਾਰ ਪੂਰਵਕ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਮੈਂ ਇਹ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹਾਂਗਾ ਕਿ ਭਾਗ XIV ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਸਪੱਸ਼ਟ ਗਲਤੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੂਝ ਵਰਤੋਂ ਨਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

9. ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਐਕਟ, 2007 ਦੀ ਧਾਰਾ 9A ਨੂੰ ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੀ ਧਾਰਾ 181 ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

“9A. ਇਸ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੇ ਅਧਿਆਇ VI ਦੇ ਭਾਗ XIV ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀਆਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ, ਨਿਯੁਕਤੀ, ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਮਿਆਦ, ਤਨਖਾਹਾਂ ਅਤੇ ਭੱਤੇ, ਅਸਤੀਫਾ, ਹਟਾਉਣਾ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਉਸ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 184 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ:

ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੇ ਅਧਿਆਇ VI ਦੇ ਭਾਗ XIV ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰ ਇਸ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਤਹਿਤ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿਣਗੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੀ ਧਾਰਾ 184 ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ”

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

ਇਹ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨਾਂ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀਆਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ, ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਆਦਿ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਝ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਐਕਟ, 2007 ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ।

---

[1] (1997) 3 SCC 261

XXXXXX

ਦਰਅਸਲ, ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਐਕਟ, 2007 ਦੀ ਧਾਰਾ 6 ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਯੋਗਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ

ਅਤੇ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੁਆਰਾ ਧਾਰਾ 9A ਲਾਗੂ ਕਰਕੇ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਪਿਛੋਕੜ

10. 26.11.1949 ਨੂੰ ਅਸੀਂ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ, ਲੋਕਤੰਤਰ, ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵੰਡ ਆਦਿ ਹਨ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਇਹ ਬੁਨਿਆਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦਾ ਅੰਦਰੂਨੀ ਹਿੱਸਾ ਹਨ।

11. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਭਾਗ ਤੀਜਾ ਜੋ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਦਿਲ ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸਾਰ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਸੰਸਥਾਪਕਾਂ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਨਾਲ ਕੈਦ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਿਆਂ, ਆਜ਼ਾਦੀ, ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਨਿਆਂ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਗਣਤੰਤਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਇਹ ਵੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਅੰਤਮ ਸ਼ਕਤੀ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਸੱਤਾ ਦੇ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ।

12. ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਰਾਜ ਉਹ ਸੁਨਹਿਰੀ ਤਰਕੀਬ ਹੈ ਜੋ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਚੱਲਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਨਹਿਰੀ ਤਰਕੀਬ ਨਾਗਰਿਕਤਾ, ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ, ਸੰਘ, ਰਾਜਾਂ, ਪੰਚਾਇਤਾਂ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਅਤੇ ਕਬਾਇਲੀ ਖੇਤਰਾਂ, ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਸਬੰਧਾਂ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਪਾਰ, ਵਣਜ ਅਤੇ ਵਰਤੋਂ ਵਿਹਾਰ, ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਆਦਿ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਧਿਆਇਆਂ ਨੂੰ ਜੋੜਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਪਹਿਲੂ ਨਾ ਸਿਰਫ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਬਲਕਿ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ

ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਹੁੰ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰ ਕੋਈ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਰਾਜ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਸ਼ਾਸਨ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ ਰਾਜ। ਕਿਤੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਜਦੋਂ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਚੋਣ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਚੋਣ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ; ਆਜ਼ਾਦੀ, ਜ਼ੁਲਮ ਨਹੀਂ; ਲੋਕਤੰਤਰ, ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ ਨਹੀਂ; ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਰਾਜ, ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ ਰਾਜ ਨਹੀਂ।

13. ਲੋਕਤੰਤਰ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਦੋਵਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਅਤੇ ਨਿਡਰ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਅਤੇ ਜੀਵੰਤ ਦੇਸ਼ ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਅਤੇ ਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੋਵੇ।

---

[2] ਮਿਨਰਵਾ ਮਿੱਲਜ਼ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ, (1980) 2 SCC 591; ਐਲ. ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ, (1997) 3 SCC 261

[3] ਕੇਸ਼ਵਾਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਬਨਾਮ ਕੇਰਲ ਰਾਜ, (1973) 4 SCC 225

XXXXXX

ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਸ਼ਾਸਨ ਤਾਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਜੱਜ ਅਤੇ ਨਿਰਣਾਇਕ ਹੋਣ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬਾਹਰੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਫੈਸਲੇ ਲੈ ਸਕਣ। ਜੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਰਾਜ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰ ਹੈ, ਕੋਈ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸੱਤਾ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਰਾਜ ਅਲੋਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਡੇ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਸੱਤਾਧਾਰੀਆਂ ਦੀ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਅਤੇ ਇੱਛਾ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਾਸਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

14. ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਇਸ 'ਤੇ ਰੋਕ ਲਗਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਅਤੇ ਭਰਾ ਚੰਦਰਚੂੜ, ਜੇ ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਿਆ ਹੈ। ਇਕ ਪਹਿਲੂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਵਿਦਵਾਨ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਸਤਿਕਾਰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਸੰਭਵ ਹੋਵੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਗੁਣ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਸਾਰੇ ਸਬੰਧਤਾਂ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨਿਰਪੱਖ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਤੋਂ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸ਼ਾਖਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਵਿੱਚ ਵਾਧੇ ਦੇ ਨਾਲ, ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਇਨਸਾਨ ਤੋਂ ਪੂਰੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਦੀ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਜੱਜਾਂ ਵਜੋਂ ਸਾਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਬਦਲਦੇ ਚਿਹਰੇ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਲਗਾਤਾਰ ਵਧਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਨੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨਵੇਂ ਕਾਨੂੰਨ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਨੂੰ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਸ਼ਾਖਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗਿਆਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

15. ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਸਾਰੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ ਸੰਭਾਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਸਮੱਸਿਆ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦੀ ਘਾਟ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਮੱਸਿਆ ਗਿਆਨ ਦੀ ਘਾਟ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੁੱਖ ਸਮੱਸਿਆ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਾਲੀ ਅਹੁਦਾ ਸੀ। ਨਿਆਂ ਦਾ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥ ਸਨ, ਬਲਕਿ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਲਈ ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਵਿੱਚ ਭਾਰੀ ਦੇਰੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਹੁਣ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਵਪਾਰਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਲਈ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਪਾਰਕ ਅਦਾਲਤਾਂ

ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਕੋਈ ਵੀ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਕਿ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਫੈਲ ਰਹੇ ਤਕਨੀਕੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਮਾਹਰ ਨਿਰਣਾਇਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਹ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਬਦਲ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਸਾਡੇ ਸੰਸਥਾਪਕਾਂ ਦੀਆਂ ਉਮੀਦਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਤੰਤਰ ਅਤੇ ਨਿਡਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

---

[4] ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ, (2010) 11 SCC 1

XXXXXX

16. ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਕੁਝ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਕਾਜ ਲਈ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਕਾਰਨ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਵੱਡੀਆਂ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ, ਕੁਝ ਬੈਂਚਾਂ, ਵਿੱਤੀ ਸੰਕਟ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਵਿਭਾਗਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰਤਾ ਕਾਰਨ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਕੁਝ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਲਗਭਗ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਿਆਂਇਕ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦਾ ਮਤਲਬ ਨਾ ਸਿਰਫ ਸਹੀ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੈ ਬਲਕਿ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਵੀ ਓਨੀ ਹੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਕੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ? ਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਇਕ ਵਿੰਗ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਕ ਸੁਤੰਤਰ ਸੰਸਥਾ ਵਜੋਂ? ਜੇ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵੰਡ ਹੋਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਕੋਲ

ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ।

17. ਇਸ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿੱਚ, ਮੈਂ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ ਉਠਾਏ ਗਏ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਾਂਗਾ।

<u>ਮੁੱਦਾ ਨੰਬਰ 1</u>

18. ਮੈਂ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 110 (3) ਅਧੀਨ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਤੋਂ ਪਰੇ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਕਿ ਸਪੀਕਰ ਦੇ ਉੱਚ ਅਹੁਦੇ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਬਹੁਤ ਸੀਮਤ ਹੈ। ਜੇ ਦੋ ਵਿਚਾਰ ਸੰਭਵ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਸਪੀਕਰ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪੂੰਜੀ ਬਿੱਲ ਕੀ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਮੈਂ ਮਾਣਯੋਗ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਕਿ ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦਾ ਭਾਗ XIV ਧਨ ਬਿੱਲ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਕੋਲ ਭੇਜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

<u>ਮੁੱਦਾ ਨੰਬਰ 2</u>

19. ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਮੁੱਦਾ ਨੰਬਰ 2 ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਮੈਂ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਦ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਇਹ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਨੂੰ ਕੁਝ "ਗੈਰ-ਜ਼ਰੂਰੀ" ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਹਰ ਸ਼ਰਤ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ।

20. ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਨੇ ਵਫ਼ਦ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਵਾਲੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਕੁਝ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

XXXXXX

21. **ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ 7 ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਅਨੁਛੇਦ 143, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਕਾਨੂੰਨ ਐਕਟ (1912) ਆਦਿ** ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਉਸ ਕੋਲ ਗੈਰ-ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੰਮ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਉਸੇ ਸਮੇਂ, ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਨੇੜਿਓਂ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਸੰਕੇਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ "ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਧਾਨਕ ਕਾਰਜਾਂ" ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨਾਲ ਕੋਈ ਝਗੜਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਗੈਰ-ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਧਾਨਕ ਕਾਰਜਾਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਵੀ ਇੱਕ ਚੇਤਾਵਨੀ ਹੈ। ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਕੋਲ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ 'ਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਅਤੇ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਜਾਣਿਆ-ਪਛਾਣਿਆ ਤਰੀਕਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਡੈਲੀਗੇਟ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਨਿਯਮਾਂ/ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੌਂਪੇ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨਾਂ 'ਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਿਧਾਨਕ ਨਿਯੰਤਰਣ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

22. **ਗਵਾਲੀਅਰ ਰੇਯੋਨ ਮਿੱਲਜ਼ ਬਨਾਮ ਸਹਾਇਕ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਵਿਕਰੀ ਕਰ**, ਖੰਨਾ ਵਿੱਚ ਜੇ ਨੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਨੋਖੇ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਨਜਿੱਠਿਆ। ਮੁੱਖ ਜੱਜ

ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਪੈਰੇ 24 ਅਤੇ 25 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੈਰਾ 26 ਵੀ ਬਹੁਤ ਢੁਕਵਾਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

"**26**. ਅਸੀਂ ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨਾਲ ਵੀ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਅਧੀਨ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅਥਾਰਟੀ 'ਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਨਿਯੰਤਰਣ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ ਵਿਧਾਨਕ ਨੀਤੀ, ਮਿਆਰ ਜਾਂ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੈਰਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਤੀਜੇ ਨਿਕਲਣਗੇ। ਮੰਨ ਲਓ ਕਿ ਕੱਲ੍ਹ ਸੰਸਦ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਗੜ ਗਈ ਹੈ, ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਖਾਸ ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਅਪਰਾਧਕ ਕਾਨੂੰਨ ਅਜਿਹੇ ਹੋਣਗੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੀ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਦੋਂ ਵੱਧ ਵਫਦ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਸੰਸਦ ਅਜਿਹੇ ਅਪਰਾਧਕ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਵਿਧਾਨਕ ਨੀਤੀ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ? ਸਾਡੀ ਰਾਏ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨੂੰ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸੰਸਦ ਸਬੰਧਤ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

---

[5] AIR (38) 1951 SC 332

[6] AIR 1974 SC 1660

XXXXXX

ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਅਧੀਨ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਨਿਯੰਤਰਣ ਹੈ।

23. **ਹਰੀਸ਼ੰਕਰ ਬਾਗਲਾ ਬਨਾਮ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ**[7] ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਟੈਸਟ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਨੀਤੀ ਦਾ ਇੱਕ ਵਾਜਬ ਸਪਸ਼ਟ ਬਿਆਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਕੀਤੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੇ।

24. **ਰਮੇਸ਼ ਬਰਚ** ਬਨਾਮ **ਭਾਰਤ ਸੰਘ**[8] ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਆਪਣੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਧਾਨਕ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਧੋ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੀ।

"19... ਇਕ ਵੱਖਰਾ ਤਰੀਕਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ - ਅਤੇ ਇਹ ਉਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਹੈ ਜੋ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਹਾਵੀ ਰਿਹਾ ਹੈ - ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਹੈ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਆਪਣੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਧਾਨਕ ਕਾਰਜਾਂ ਤੋਂ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਧੋ ਸਕਦੀਆਂ। ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਧਾਨਕ ਕਾਰਜ ਵਿੱਚ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸਪਸ਼ਟਤਾ ਨਾਲ ਵਿਧਾਨਕ ਨੀਤੀ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜੋ ਕੁਝ ਸੌਂਪਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਿਰਫ ਅਧੀਨ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਅ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਸਹਾਇਕ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਸੇਧ ਦੀ ਨੀਤੀ ਅਤੇ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। "

ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੁਆਰਾ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਘਟਾ ਕੇ 19 ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਤਕਨੀਕੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਯੋਗ ਲੋਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੂੰ ਚਲਾ ਸਕਣ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੰਮ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖਰੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ, ਕੰਪਨੀ ਕਾਨੂੰਨ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਜਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਹਰਿਆਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਭਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਯੋਗਤਾ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖਰੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹ ਕਾਰਜ ਮੇਰੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਧਾਨਕ ਕਾਰਜ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੋਈ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਸੌਂਪਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ।

25. ਧਾਰਾ 184 ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅੱਠਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਕਾਲਮ (2) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਉਪ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਚੇਅਰਮੈਨ, ਉਪ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਪ੍ਰਧਾਨ, ਉਪ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਪ੍ਰੀਜ਼ਾਈਡਿੰਗ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਜਾਂ ਹੋਰ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਯੋਗਤਾ, ਨਿਯੁਕਤੀ ਮਿਆਦ, ਤਨਖਾਹਾਂ ਅਤੇ ਭੱਤੇ ਆਦਿ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੀ ਧਾਰਾ 184 ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

---

[7] AIR 1954 SC 465

[8] 1989 Supp (1) SCC 430

XXXXXX

184. (1) ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ, ਸੂਚਨਾ ਦੁਆਰਾ, ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਉਪ-ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਚੇਅਰਮੈਨ, ਉਪ-ਚੇਅਰਮੈਨ, ਪ੍ਰਧਾਨ, ਉਪ-ਪ੍ਰਧਾਨ, ਪ੍ਰੀਜ਼ਾਈਡਿੰਗ

ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਜਾਂ ਹੋਰ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਯੋਗਤਾ, ਨਿਯੁਕਤੀ, ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਮਿਆਦ, ਤਨਖਾਹਾਂ ਅਤੇ ਭੱਤੇ, ਅਸਤੀਫਾ, ਹਟਾਉਣ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਮਦਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਯਮ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅੱਠਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਕਾਲਮ (2) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਉਪ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਚੇਅਰਮੈਨ, ਉਪ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਪ੍ਰਧਾਨ, ਉਪ-ਪ੍ਰਧਾਨ, ਪ੍ਰੀਜ਼ਾਈਡਿੰਗ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਜਾਂ ਹੋਰ ਅਥਾਰਟੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਅਜਿਹੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਲਈ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਰਹੇਗਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਪੰਜ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਉਹ ਮੁੜ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ:

ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਉਪ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਚੇਅਰਮੈਨ, ਉਪ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਪ੍ਰਧਾਨ, ਉਪ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਪ੍ਰੀਜ਼ਾਈਡਿੰਗ ਅਫਸਰ ਜਾਂ ਮੈਂਬਰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਉਮਰ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਨਹੀਂ ਸੰਭਾਲੇਗਾ ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

(a) ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਜਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, 70 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ;

(b) ਉਪ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਉਪ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਉਪ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ, ਪ੍ਰੀਜ਼ਾਈਡਿੰਗ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਉਮਰ 67 ਸਾਲ ਹੈ:

(2) ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਉਪ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਚੇਅਰਮੈਨ, ਉਪ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਉਪ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਪ੍ਰੀਜ਼ਾਈਡਿੰਗ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਜਾਂ ਮੈਂਬਰ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਅਤੇ ਭੱਤੇ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਮਦਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਜਾਂ,

ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

26. ਧਾਰਾ 184 ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਦ ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨਾਂ/ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਯੋਗਤਾ, ਨਿਯੁਕਤੀ, ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਮਿਆਦ, ਤਨਖਾਹਾਂ ਅਤੇ ਭੱਤੇ, ਅਸਤੀਫਾ, ਹਟਾਉਣ ਅਤੇ ਹੋਰ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਲਈ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੌਂਪੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮੁੱਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਅਜਿਹਾ ਕਰਕੇ ਸੰਸਦ ਨੇ "ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਧਾਨਕ ਕਾਰਜ" ਸੌਂਪੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੀ ਸੰਸਦ ਨੇ ਕੋਈ ਨਿਯੰਤਰਣ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ ਹੈ।

XXXXXX

27. ਅਸੀਂ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਚੇਅਰਪਰਸਨਾਂ/ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਿਆਂ ਦੇਣ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕੰਮ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਉੱਚ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਚੁਣੇ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਥਾਪਤ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਗੁਣ ਕੀ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਵਿਧਾਨਕ ਕਾਰਜਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਜਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਲੈਣਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਇਹੀ ਸਿਧਾਂਤ ਲਾਗੂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ। ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਅਤੇ ਨਿਡਰ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉੱਚ ਅਹੁਦਿਆਂ

'ਤੇ ਰਹਿਣ ਦੇ ਯੋਗ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਪਹਿਲੂ ਸੀ।

28. ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਤਨਖਾਹ ਅਤੇ ਭੱਤਿਆਂ ਵਰਗੇ ਹੋਰ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

29. ਦਲੀਲ ਦੀ ਖਾਤਰ ਜੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲੱਭੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸੀ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨਾਂ/ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਹਨ।

30. ਮੈਂ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਨਾਲ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਅਸਹਿਮਤੀ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ **ਆਰ. ਕੇ. ਜੈਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ**[9]**, ਐਲ. ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ (supra), ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ**[10]**, ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ**[11]**, ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ**[12]**, ਗੁਜਰਾਤ ਊਰਜਾ ਵਿਕਾਸ ਨਿਗਮ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਐਸਾਰ ਪਾਵਰ ਲਿਮਟਿਡ**[13] ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਾਪੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਜੋਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਉਮੀਦ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰੇਗੀ।

[9] (1993) 4 SCC 119

[10] (2010) 11 SCC 1

[11] (2014) 10 SCC 1

[12] (2015) 8 SCC 583

[13] (2016) 9 SCC 103

XXXXXX

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਉਮੀਦ ਨੂੰ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਗਲ਼ਤ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਹਰ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਦੋਵਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਡੈਲੀਗੇਟਰ ਅਤੇ ਡੈਲੀਗੇਟੀ ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੇ ਪਾਬੰਦ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਹ ਇਸ ਤੱਥ ਤੋਂ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਡੈਲੀਗੇਟ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਡੈਲੀਗੇਟਰ ਦੁਆਰਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ।

31. ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਵਿੱਤ ਐਕਟ ਦੇ ਭਾਗ XIV ਅਧੀਨ ਆਉਂਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਪਿਛਲੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਕਿ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਦੁਬਾਰਾ ਰੱਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਵੇਗਾ ਤਾਂ ਜੋ ਚੇਅਰਪਰਸਨ/ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਆਦਿ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਅਤੇ ਰੱਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ

ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਲਈ ਪਿੱਛੇ ਹਟਣ ਲਈ ਕੋਈ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਬਚੇ ਹਨ। ਵਿੱਤ ਐਕਟ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ/ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਕਾਬਲੀਅਤ, ਯੋਗਤਾ ਮਾਪਦੰਡ, ਤਜਰਬੇ ਆਦਿ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਚੁੱਪ ਹੈ। ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ।

32. ਕੋਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਨੂੰ ਨਿਰੰਤਰ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਮੇਰੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਮੈਂ ਇਹ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਵਿੱਤ ਐਕਟ, 2017 ਦੀ ਧਾਰਾ 184 ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਅੱਠਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਕਾਲਮ (2) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਚੇਅਰਮੈਨ, ਉਪ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਪ੍ਰਧਾਨ, ਉਪ-ਪ੍ਰਧਾਨ, ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਜਾਂ ਮੈਂਬਰ ਦੀਆਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਫਦ ਦੇ ਵਿਕਾਰ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

<u>ਮੁੱਦਾ ਨੰਬਰ 3 ਅਤੇ 6</u>

33. ਮੈਂ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੈਂ ਕੁਝ ਵੀ ਵਧਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ।

<u>ਮੁੱਦਾ ਨੰਬਰ 4, 5, 7 ਅਤੇ 8</u>

34. ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਤਰਕ ਅਤੇ ਸਿੱਟੇ ਦੋਵਾਂ 'ਤੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ. ਐਲ. ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ (supra) ਵਿੱਚ 7-ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ

ਸਹੀਤਾ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਲਈ ਇੱਕ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਤੰਤਰ ਏਜੰਸੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ 7 ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਕੋਲ ਭੇਜਣ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ।

XXXXXX

35. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਮੈਂ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦ ਜੋੜਨਾ ਚਾਹਾਂਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦਰਪੇਸ਼ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਥਾ ਦੁਆਰਾ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜੋ ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰੇਗੀ। ਮੇਰਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕਿ **ਐਲ. ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ** (supra) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਲਈ ਇਕੋ ਸੁਤੰਤਰ ਨੋਡਲ ਏਜੰਸੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ 7-ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਸੰਭਵ ਹੋਵੇ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਇਕੋ ਨੋਡਲ ਏਜੰਸੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਅਜਿਹੀ ਨੋਡਲ ਏਜੰਸੀ ਸਥਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ, ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਮੰਤਰਾਲਾ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਢੁਕਵਾਂ ਮੰਤਰਾਲਾ ਹੋਵੇਗਾ।

36. ਇੱਕ ਨੋਡਲ ਏਜੰਸੀ ਹੋਣ ਦੇ ਕਈ ਕਾਰਨ ਹਨ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਘਾਟ, ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਬੈਂਚ, ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਪਈਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ, ਵਿਭਾਗ 'ਤੇ ਵਿੱਤੀ ਨਿਰਭਰਤਾ ਜੋ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਆਦਿ। ਇਹ ਉਹ ਬੁਰਾਈਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਇੱਕ ਛੱਤਰੀ ਸੰਗਠਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਛਤਰੀ ਸੰਗਠਨ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਦਰਪੇਸ਼ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਬਿਹਤਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਲੈਸ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਨਾਲ

ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦਾ ਮਿਆਰੀਕਰਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਇਕਸਾਰ ਪਹੁੰਚ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਣਾਇਕ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਹੈ, ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲਾਂ ਵਰਤੇ ਗਏ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਬੇਮਿਸਾਲ ਈਮਾਨਦਾਰੀ, ਉੱਚ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਉਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਾਲ ਤਜਰਬਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਗੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਕੋਲ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰੀ ਵੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕੋਈ ਨੋਡਲ ਸੰਸਥਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਜੋ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰੇਗੀ। ਦੋ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ **ਐਲ. ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ** (supra) ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ 7 ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨਾ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅਣਮਿੱਥੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਲਟਕਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਲਈ, ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅੱਜ ਤੋਂ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਨੋਡਲ ਏਜੰਸੀ ਸਥਾਪਤ ਕਰੇ ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਜਾਰੀ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਵਿੱਤੀ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰੀ ਦੇਣ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਲਈ ਇਕ ਸਾਂਝੇ ਸੰਗਠਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ।

XXXXXX

ਰੋਜ਼ਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ

[ਦੀਪਕ ਗੁਪਤਾ, ਜੇ.] 243

37. ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੀਤੇ ਵੀ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ **ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ**, 2010 (supra) ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੇ ਪੂਰੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਹ ਫੰਡਾਂ, ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਅਤੇ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਜਗ੍ਹਾ ਲਈ ਸਪਾਂਸਰਿੰਗ ਵਿਭਾਗ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਮੈਂਬਰ, ਅਕਸਰ, ਇਸ ਵਿਭਾਗ ਤੋਂ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ, ਮੇਰੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਨਿਆਂਇਕ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੀ ਜੜ੍ਹ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਮੁਕੱਦਮਾਕਾਰ ਜਾਂ ਹਿੱਸੇਦਾਰ ਖੁਦ ਨਿਰਣਾਇਕ ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਜ਼ਾਦ, ਸੁਤੰਤਰ ਅਤੇ ਨਿਡਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

38. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ 'ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਤਜਰਬੇ ਨੇ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਤੰਤਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਅਕਸਰ, ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਇੰਨੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਗੈਰ-ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਅਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਵਾਅਦਾ ਕੀਤੇ ਬੈਂਚ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਮਿਰਗ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਮੁਕੱਦਮੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਰਾਜਧਾਨੀਆਂ ਜਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਆਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

39. ਨਿਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ[14] ਹੈ। ਨਿਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਉਦੋਂ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ ਨੂੰ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਰਣਾਇਕ ਅਥਾਰਟੀ ਕੋਲ ਜਾਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੈਸਾ, ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਖਰਚ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਦੇਰੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇੱਕ ਗਾਹਕ ਜਲਦਬਾਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ ਭਾਵੇਂ ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਅਸਲ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੋਵੇ। ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿਚੋਂ, ਕਰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਸ਼ਾਇਦ

ਸਭ ਤੋਂ ਸਫਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਕਰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਸਫਲ ਹੋਣ ਦਾ ਇੱਕ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਸਿਰਫ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਲਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਤੱਕ ਵੀ ਕੈਰੀਅਰ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਅਸੀਂ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਬਜਾਏ ਨੌਜਵਾਨ ਅਤੇ ਸਮਰੱਥ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਕਰੀਏ। ਕਰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੁਕੱਦਮਾਕਰਤਾ ਜਾਂ ਤਾਂ ਮਾਲੀਆ ਜਾਂ ਕਰਦਾਤਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਕੋਲ ਕੇਸ ਲੜਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਵਪਾਰਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਕੱਦਮੇਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਨਜਿੱਠਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਵਿੱਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਕੋਲ NGT ਵਰਗੇ ਹੋਰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗਰੀਬ ਪਿੰਡ ਵਾਸੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

---

[14] ਅਨੀਤਾ ਕੁਸ਼ਵਾਹਾ ਬਨਾਮ ਪੁਸ਼ਪ ਸੂਦਨ, (2016) 8 SCC 509

XXXXXX

40. ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ (CAT) ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਸਾਲ 1985 ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਿਹਤਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਿਰਫ 17 ਨਿਯਮਿਤ ਬੈਂਚ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਬੈਂਚ ਅਤੇ 4 ਸਰਕਟ ਬੈਂਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। CAT ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਨੂੰ ਰਾਹਤ ਦੇਣ ਲਈ ਸਿਵਲ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕਰਮਚਾਰੀ ਰਾਹਤ ਦੇਣ ਲਈ ਸਬ-ਜੱਜ ਕੋਲ ਵੀ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਹ

ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਖੋਹ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। **ਐਲ. ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ** (supra) ਵਿੱਚ, ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਗਠਨ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ 7 ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਲਈ ਯੋਗ ਹੋਣਗੇ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

41. CAT ਵਿੱਚ ਵੀ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਕੁੱਲ 65 ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿਚੋਂ CAT ਵਿਚ 25 ਮੈਂਬਰ ਘੱਟ ਹਨ- 12 ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਮੈਂਬਰ ਅਤੇ 13 ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰ। ਇਹ ਲਗਭਗ 38% ਦੀ ਕਮੀ ਹੈ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਬੈਂਚ ਵਿੱਚ 4 ਮੈਂਬਰ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਿਰਫ 1 ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਬੈਂਚ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਬੈਂਚ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਪੰਜਾਬ, ਹਰਿਆਣਾ, ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ, ਲੱਦਾਖ ਅਤੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ 'ਤੇ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਲਗਭਗ ਬੇਧਿਆਨੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉੱਚ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿਵਲ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਬੈਂਚ ਕੋਲ ਜਾਣਾ ਆਸਾਨ ਹੈ, ਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨੀਵੇਂ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਚਪੜਾਸੀ ਜਾਂ ਕਲਰਕ ਦੀ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਤੱਕ ਲੰਬੀ ਦੂਰੀ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨ, ਵੱਡੀ ਰਕਮ ਖਰਚ ਕਰਨ, ਦਿੱਲੀ ਵਰਗੇ ਮਹਾਨਗਰ ਦੇ ਵਕੀਲਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਫੀਸ ਅਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ ਨੂੰ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਤੋਂ ਵਿੱਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

42. ਇੱਕ ਹੋਰ ਉਦਾਹਰਣ ਦੇਣ ਲਈ, NGT ਦਾ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਬੈਂਚ ਅਤੇ 4 ਜ਼ੋਨਲ ਬੈਂਚ ਅਤੇ 4 ਸਰਕਟ ਬੈਂਚ ਹੋਣੇ ਸਨ। ਇਹ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਬੈਂਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ, ਸਿਰਫ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਬੈਂਚ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਅਤੇ 3 ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰਾਂ

(20 ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰਸ਼ੁਦਾ ਸਮਰੱਥਾ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ) ਅਤੇ ਦੋ ਮਾਹਰ ਮੈਂਬਰਾਂ (20 ਮਾਹਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਸਮਰੱਥਾ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ) ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

XXXXXX

ਰੋਜ਼ਰ ਮੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਬੈਂਕ ਲਿਮਟਿਡ
[ਦੀਪਕ ਗੁਪਤਾ, ਜੇ.] 245

ਸਥਿਤੀ ਬੇਹੱਦ ਗੰਭੀਰ ਹੈ। ਦਿਨ-ਰਾਤ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਕਠੋਰ ਹਕੀਕਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਅਤੇ 40 ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਨੂੰ ਸਿਰਫ 5 ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ੋਨਲ ਬੈਂਚਾਂ ਜਾਂ ਸਰਕਟ ਬੈਂਚਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸੁਣਵਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਵੀਡੀਓ ਕਾਨਫਰੰਸਿੰਗ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਵੀਡੀਓ ਕਾਨਫਰੰਸਿੰਗ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੁਝ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਫਾਈਲਿੰਗ ਅਤੇ ਸੁਣਵਾਈਆਂ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕੇ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਜੇ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਸੰਸਥਾ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਣਾ ਹੈ। ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਸੁਣਵਾਈਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਜਨਤਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤਾਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਜਨਤਾ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਥਿਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਅੰਡੇਮਾਨ ਅਤੇ ਨਿਕੋਬਾਰ ਟਾਪੂ ਦਾ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ NGT ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੁਝ ਮੁੱਦਾ ਉਠਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੇਸ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਲਈ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਕਲਕੱਤਾ ਆਉਣਾ ਪਵੇਗਾ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਪੋਰਟ ਬਲੇਅਰ ਵਿਖੇ ਕਲਕੱਤਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਰਕਟ ਬੈਂਚ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੇਸ ਦਾਇਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇੱਥੇ ਵੀ ਜੇ ਕੋਈ ਸੁਣਵਾਈ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀਡੀਓ ਕਾਨਫਰੰਸਿੰਗ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਉੱਤਰ-ਪੂਰਬ ਵਿੱਚ NGT ਦਾ ਕੋਈ ਬੈਂਚ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ

8 ਰਾਜ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪੱਖੋਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਰਾਜਾਂ ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਉਤਰਾਖੰਡ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਲੱਦਾਖ ਅਤੇ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਬੈਂਚ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਲਈ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ।

43. ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਦੇ ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਰੱਖਣਾ ਨਾ ਤਾਂ ਸੰਭਵ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਚਿਤ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਇਕ ਹੋਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮੁੱਦਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੇ ਸੱਚਮੁੱਚ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਜਲਦੀ ਨਿਪਟਾਰੇ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਬਿਤਾਇਆ ਗਿਆ ਸਮਾਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅਸੀਂ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠ ਰਹੇ ਹਾਂ ਜੋ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਜਾਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਖਤਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਨਾ ਸਿਰਫ ਪੂਰੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਰਾਜ ਤੋਂ ਰਾਜ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਛੋਟੇ ਰਾਜ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਸਿਵਲ ਅਦਾਲਤਾਂ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ 'ਤੇ ਕੰਮ ਦਾ ਬੋਝ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ, ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਈ ਹੋਰ ਵੱਡੇ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਇਹ ਛੋਟੇ ਰਾਜ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਥਾਈ ਬੈਂਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ, ਕਈ ਵਾਰ ਸਰਕਟ ਬੈਂਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ। ਇਹ ਇਕ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਰਾਜ ਨਿਆਂਇਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਨਿਪਟਾਰਾ ਜਲਦੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਥਾਈ ਬੈਂਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਰਾਜ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੌਲੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਬੈਂਚ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

XXXXXX

ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਰਕਟ ਬੈਂਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਦੋ ਬੈਠਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਅੰਤਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਸਤਾ ਅਤੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਸਾਰਾ ਮਕਸਦ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਕਟ ਬੈਂਚ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਸਰਕਟ ਬੈਂਚਾਂ ਦਾ ਗਠਨ ਹਰ ਦੌਰੇ 'ਤੇ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਹਰ ਵਾਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਮੁੜ ਸੁਣਵਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

44. ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਰਾਜਧਾਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਬੈਂਚਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਹੋਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਨਿਆਂ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਹਾਨਗਰ ਕੇਂਦਰਿਤ ਵੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਛੋਟੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਕਸਬਿਆਂ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਰਾਜਧਾਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਬੈਂਚ ਅਤੇ ਬਾਰ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸੰਭਾਲ ਰਹੇ ਸਨ, ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਮੁਕੱਦਮੇਦਾਰਾਂ ਲਈ ਨਿਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਵੀ ਮਹਿੰਗੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬੈਂਚ ਅਤੇ ਬਾਰ ਨੂੰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦਾ ਕੋਈ ਤਜਰਬਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਭਾਲਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ, ਸਥਾਨਕ ਬੈਂਚ ਅਤੇ ਬਾਰ ਕਦੇ ਵੀ ਵਿਕਸਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਦਿੱਲੀ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਰਾਜਧਾਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿੱਥੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਆਮ ਆਦਮੀ ਤੱਕ ਨਿਆਂ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਅਸੀਂ ਆਮ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਨਿਆਂ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਪੈਸਾ ਖਰਚ ਕਰਨ, ਵਧੇਰੇ ਸਮਾਂ ਬਿਤਾਉਣ ਅਤੇ ਲੰਬੀ ਦੂਰੀ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਜੋ ਉਸਦਾ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ।

45. ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ ਅਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਉਡੀਕ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਜੋ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਤਜਰਬੇ ਨੇ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ ਕਿ **ਐਲ. ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ** (supra) ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ **ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ, 2010** (supra) ਤੱਕ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਸੰਘ ਦੁਆਰਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਲਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਨਿਆਂ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜੋ ਕਿ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਪਹਿਲਾ ਵਾਅਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਮੇਰਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵੀ ਰਾਜ/ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦਾ ਬੈਂਚ ਸਥਾਪਤ ਜਾਂ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਰਾਜ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਤਹਿਤ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਅਸਾਧਾਰਨ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਕਿ ਉਹ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਦੇ ਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਸਾਧਨਾਂ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਪੈਸਾ ਖਰਚ ਕਰਨਗੇ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਕੋਲ ਜਾਣ ਦਾ ਵਿਕਲਪਕ ਉਪਾਅ ਇੱਕ ਭਰਮ ਭਰਿਆ ਉਪਾਅ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਇੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਵਿਕਲਪਕ ਉਪਾਅ। ਕਿਸੇ ਵਿਕਲਪਕ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਉਪਾਅ ਦੀ ਸਵੈ-ਲਾਗੂ ਪਾਬੰਦੀ ਜਾਂ ਸੰਜਮ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ. ਅਜਿਹੇ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਤਹਿਤ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ।

XXXXXX

ਐਲ. ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ (supra) ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ

ਮੁਕੱਦਮੇਦਾਰਾਂ ਲਈ ਸੱਚਮੁੱਚ ਉਪਲਬਧ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਇਹ ਇੱਕ ਭਰਮ ਭਰਿਆ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

46. ਇੱਕ ਹੋਰ ਪਹਿਲੂ ਜਿਸ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਕਿੰਗਡਮ ਵਾਂਗ ਦੋ-ਪੱਧਰੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਲੋੜ- ਇੱਕ ਹੇਠਲਾ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਅਤੇ ਇੱਕ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ। ਜੇ ਦੋ-ਪੱਧਰੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਹਨ ਤਾਂ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੁਆਰਾ ਅਪੀਲ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਦਰਜੇਬੰਦੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਅਪੀਲ ਫੋਰਮ ਹੋਣ ਨਾਲ ਸ਼ਾਇਦ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਅਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ 'ਤੇ ਬੋਝ ਘੱਟ ਹੋਵੇਗਾ।

47. ਹੇਠਲੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਲਈ ਆਯੋਜਿਤ ਲਿਖਤੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਰਗੇ ਉਦੇਸ਼ਪੂਰਨ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਹੇਠਲੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਚੁਣੇ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਯੋਗ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਜਾਂ ਵਧੇਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਨੁੱਖਾਂ ਲਈ ਆਮ ਸੇਵਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਦੇਣ ਲਈ, ਸਾਰੇ ਕਰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਸਾਂਝੀ ਸੇਵਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਰਾਜ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ, ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਅਤੇ ਸੈਨਾ ਬਲ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਵੀ ਇੱਕ ਸਾਂਝੀ ਸੇਵਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੱਖਰੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਪਵੇਗੀ। ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਜਿੱਥੋਂ ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ, ਅਪੀਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨਾਂ ਦੇ ਅਹੁਦਿਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣਗੇ। ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਵੀ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਬਜਾਏ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਸੇਵਾ ਰੱਖਣਾ ਬਿਹਤਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੇ ਬਾਰ ਜਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਜਾਂ ਰਾਜ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਹੇਠਲੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲੰਬਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਇਹ

ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ 15 ਜਾਂ 20 ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਹੋਣਗੇ, ਤਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਬਿਹਤਰ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਵਚਨਬੱਧ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ। ਨਿਆਂਇਕ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਲੰਬਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਉੱਚ ਪੱਧਰਾਂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਵੀ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਜੋ ਇੱਕ ਬਿਹਤਰ ਕਾਰਜ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਲਈ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਹੋਵੇਗੀ।

48. ਜੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਦਰਜੇਬੰਦੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਆਪਣੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਜੇ ਕੁਝ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਦਰਪੇਸ਼ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਆਫ਼ਤਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਉਪਰੋਕਤ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਜੱਜਾਂ ਜਾਂ ਨੌਕਰਸ਼ਾਹਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

XXXXXX

ਵਿਦਵਾਨ ਅਦਾਲਤੀ ਮਿੱਤਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨੋਟ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮੁੱਦਾ ਉਠਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਪਨਾਹਗਾਹ ਨਹੀਂ ਬਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੇਵਾ-ਮੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੋਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਰਹਿਤ ਕੀਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਆਦਰਸ਼ ਸਥਿਤੀ ਇਹ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਜੱਜਾਂ ਜਾਂ ਨੌਕਰਸ਼ਾਹਾਂ ਤੋਂ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਨਾ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ, ਪਰ ਨੇੜਲੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਅਸਾਮੀਆਂ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਭਰਨੀਆਂ ਪੈ

ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਵੀ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਮੁੜ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਘਟਾਈ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਵਧੇਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਵਿੱਚ ਉੱਚ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

49. ਕੁਝ ਅਹੁਦੇ ਅਜਿਹੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਲੋਕਪਾਲ, ਲੋਕਾਯੁਕਤ, ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਆਦਿ। ਪਰ ਇਹ ਨਿਯਮਿਤਤਾ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਬਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਖ਼ਾਸਕਰ ਜਦੋਂ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੱਜ, ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਜਾਂ ਨਵੇਂ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਜੱਜ, ਅਜਿਹੇ ਅਹੁਦਿਆਂ ਲਈ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਹਨ ਤਾਂ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਭਰੋਸਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਬਾਹਰੀ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਜੱਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉਮੀਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਅਤੇ ਉਚਿਤਤਾ ਦੇ ਉੱਚ ਮਿਆਰਾਂ ਦੀਆਂ ਉਮੀਦਾਂ 'ਤੇ ਖਰੇ ਉਤਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਕਠੋਰ ਹਕੀਕਤ ਤੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਕਿ ਕੁਝ ਕਾਲੀ ਭੇਡਾਂ ਹਨ। ਕੋਈ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਨਿਆਂ ਦੀ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਜੋ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਦੀ ਕਗਾਰ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ, ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਸੱਤਾ ਦੇ ਗਲਿਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਮੇਰਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਅਤੇ/ਜਾਂ ਉਸਦੇ ਨਾਮਜ਼ਦ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਅਤੇ/ਜਾਂ ਉਸਦੇ ਨਾਮਜ਼ਦ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

50. ਜੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਜਾਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਜੱਜ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਚੰਗੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਦੀ ਉਮਰ ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਉਮਰ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿਉਂ ਨਾ ਵਧਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖੇਗਾ ਜੋ ਅਗਲੇ 3 ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਣਗੀਆਂ। 01.09.2019 ਤੱਕ, 1079 ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰਸ਼ੁਦਾ ਸਮਰੱਥਾ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ, ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਵਿੱਚ 414 ਅਸਾਮੀਆਂ ਸਨ। ਜਿਸ ਹੌਲੀ ਰਫਤਾਰ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਭਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧਣੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਸੀਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਅਤੇ ਕੰਮਕਾਜ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਖਾਲੀ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਖਤਰਾ ਹੈ।

XXXXXX

51. ਮੈਂ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਜੋਂ ਪਹਿਲੀ ਅਪੀਲ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 2 ਦਰਜਨ ਮੂਰਤੀਆਂ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਪਹਿਲੀ ਅਪੀਲ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਬਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਅਸੀਂ **ਐਲ. ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ** (supra) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ , ਤਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਕੋਲ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ 'ਤੇ ਬੋਝ ਘੱਟ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ

ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰਨਗੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੇ ਸੀਮਤ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣਗੇ। ਜੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਾਂ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਕੇ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜਲਦੀ ਹੀ ਇੱਕ ਪੜਾਅ ਆਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਕੋਈ ਜੱਜ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣਾ ਲਗਭਗ ਅਸੰਭਵ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿੱਥੇ ਇੱਕ ਜੱਜ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਔਸਤਨ ਸਿਰਫ 4 ਸਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

52. ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਮੇਟੀ ਮੁਲਾਂਕਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਵੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ (ਆਂ) ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਸਿਵਲ ਅਦਾਲਤਾਂ ਜਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਦੋ ਜਾਂ ਵਧੇਰੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਰਲੇਵੇਂ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਵੀ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ।

53. ਅਗਲਾ ਮੁੱਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਮੇਟੀ ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਦੋ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਜੱਜ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਇੱਕ ਸੀਨੀਅਰ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਇੱਕ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਤਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਤਿੰਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਦੋ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਜਾਂ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਕਾਰਜਕਾਰਨੀ ਦੇ ਦੋ ਮੈਂਬਰ, ਜੋ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਦੇ ਰੈਂਕ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਮੰਤਰਾਲੇ ਤੋਂ ਇਕ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸ਼ਾਖਾ ਦਾ ਇਕ

ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

54. ਆਖਰੀ ਮੁੱਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਲਈ ਕੋਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਜਾਂ ਸੰਸਥਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਸੰਸਥਾ ਹੈ ਜੋ ਇਮਾਨਦਾਰ ਅਤੇ ਸਮਰੱਥ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ।

XXXXXX

ਸਾਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਨਾ ਸਿਰਫ ਜ਼ਮੀਨੀ ਪੱਧਰ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਹੋਵੇ ਬਲਕਿ ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨੀ ਤਜਰਬੇ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਹੀ ਮਿਸ਼ਰਣ ਹੋਵੇ।[15] ਸਾਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਤੰਤਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ, ਅਖੰਡਤਾ, ਚਰਿੱਤਰ ਅਤੇ ਚੰਗੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਹੋਵੇ।[16] ਸਾਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਜਾਂ ਦਬਾਅ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਕਤ ਹੋਣ।[17] ਉਦੋਂ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਨਿਰਣਾਇਕ ਤੰਤਰ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਹੋਵੇਗਾ।

55. ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਜੱਜ ਜਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ 'ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬੋਝ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ

ਹੋਵੇਗਾ ਜੇ ਉਹ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਖਾਲੀ ਪਈਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਭਰਨ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਊਰਜਾ ਖਰਚ ਕਰ ਸਕਣ।

56. ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਕਮੇਟੀ ਹੋਣ ਨਾਲ ਮਕਸਦ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਸਮਰੱਥ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਕਮੇਟੀ ਇੱਕ ਬਿਹਤਰ ਹੱਲ ਹੈ ਅਤੇ, ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਅਜਿਹੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ 2 ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਜੱਜ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਸੀਨੀਅਰ ਚੇਅਰਮੈਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਰੈਂਕ ਵਾਲੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਮੈਂਬਰ ਅਹੁਦੇਦਾਰ ਕਨਵੀਨਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਇੱਕ ਮਾਹਰ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਹਿ-ਚੁਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਹਰ ਮੈਂਬਰ ਕੋਲ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤੇ ਖੇਤਰ / ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਮੁਹਾਰਤ ਅਤੇ ਤਜਰਬਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਹਨ।

57. ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਉਸ ਗੱਲ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹਾਂਗਾ ਜੋ ਡਾਕਟਰ ਬੀ. ਆਰ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ 25.11.1949 ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕਹੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ: -

“ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਚੰਗਾ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਇਸ ਦਾ ਬੁਰਾ ਹੋਣਾ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਬੁਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਮਾੜਾ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਇਹ ਚੰਗਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕਾਜ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ 'ਤੇ

ਨਿਰਭਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਿਰਫ ਰਾਜ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਪਾਲਿਕਾ, ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

---

[15] ਐਲ. ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ, (1997) 3 SCC 261

[16] ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਮਦਰਾਸ ਬਾਰ ਸੰਘ, (2010) 11 SCC1

[17] ਆਰ.ਕੇ. ਜੈਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ, (1993) 4 SCC 119

XXXXXX

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਕਾਂ 'ਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਗਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਕਾਜ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਲੋਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਧਿਰਾਂ ਹਨ ਜੋ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਸਾਧਨ ਵਜੋਂ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਗੇ।

ਕੋਈ ਵੀ ਸਿਰਫ ਇਹ ਉਮੀਦ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਜੋ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਵੇ, ਜੋ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਤੰਤਰ ਹਨ, ਚੰਗੇ ਚਰਿੱਤਰ ਅਤੇ ਵੱਕਾਰ ਦੇ ਹਨ, ਪ੍ਰਭਾਵ ਜਾਂ ਦਬਾਅ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲੋੜੀਂਦਾ ਤਜਰਬਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ / ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨਗੇ।

ਅੰਕਿਤ ਗਿਆਨ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ।

ਡਿਸਕਲੇਮਰ: - ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆ ਨਿਰਣਾਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਨਿਆ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਨ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ।

Prabhat Kiran, Advocate
D/923/2000
Bar Council of Delhi